

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Hana Nosan

Naslov naloge: Medijske reprezentacije novega družinskega zakonika

Kraj: Ljubljana

Leto: 2011

Št. strani: 182

Št. tabel: 0

Št. grafov: 0

Št. slik: 22

Št. prilog: 1

Št. virov: 138

Mentorica: red. prof. Darja Zaviršek

Deskriptorji: diskurz, medijske reprezentacije, kritična diskurzivna analiza, predlog družinskega zakonika, redefinicija družine, redefinicija zakonske zveze, istospolne posvojitve, istospolna partnerstva in družine, pluralizacija družinskega življenja, ideologija tradicionalne družine, biološko in socialno starševstvo, diskriminacija, heteronormativnost.

Povzetek: Predlog novega družinskega zakonika je z napovedmi o popolni izenačitvi istospolnih partnerskih skupnosti z raznospolnimi razburkal slovensko javnost in sprožil številne polemike med nasprotniki in podporniki zakonika. Za nasprotnike zakonika so bili »sporni« predvsem zakonski členi, ki predvidevajo redefinicijo družine in zakonske zveze ter istospolne posvojitve. Okrog teh treh vprašanj se je odvijala bolj ali manj celotna razprava o zakoniku. Z analizo medijskih prispevkov o tej temi sem poskušala prikazati nekatere posebnosti diskurza ter skrita protislovja med dominantnimi in alternativnimi interpretacijami. Kritična analiza medijskih tekstov (časopisnih člankov) se ni osredotočila zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbeno kulturne prakse. Ko sem analizirala diskurz o družinskem zakoniku, sem se tako lotevala analize družbenega, ideološkega in političnega vidika.

Title: Media representations of the new social code

Descriptors: discourse, media representations, critical discourse analysis, proposal of the family code, redefinition of the family, redefinition of marriage, same-sex adoption, same-sex partnerships and families, pluralism of the family life, traditional family ideology, biological and social parenting, discrimination, heteronormativity.

Abstract: The proposal of the new family code announcing full equality between same-sex and heterosexual partnerships has upset the Slovenian public and raised a storm of controversy between opponents and supporters of the code. What is believed to be

disputable is the law article anticipating the redefinition of the family, marriage and same-sex adoption. These three issues have been dealt with more or less during the whole debate over the code. Having analysed media contributions to this topic, I tried to identify some discourse features and hidden contradictions between the dominant and alternative interpretations. The critical analysis of the media texts (newspaper articles) does not focus only on journalistic texts but also on discourse, social and cultural practices. When conducting the analysis of the family code discourse, I also tackled social, ideological and political issues.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

MEDIJSKE REPREZENTACIJE NOVEGA DRUŽINSKEGA ZAKONIKA

Mentorica: Red. prof. dr. Darja Zaviršek

Hana Nosan

Ljubljana 2011

Ko gre za človekove pravice, se je treba zanje postaviti brez rezerv, brez kalkulacij, brez osebnih preferenc in predsodkov. In reči: tudi jaz sem izbrisan, tudi jaz sem Rom, tudi jaz sem gej.

Novinar Grega Repovž

PREDGOVOR

V času, ko sem se odločala za temo diplomske naloge, je v javnosti precej odmevala razprava o novem družinskem zakoniku. Osnutek predloga družinskega zakonika je v javnosti v sredini septembra 2009 prvič predstavilo ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, skupaj z ministrstvom za pravosodje. Z družinskim zakonikom, ki bi zamenjal sedaj veljavni Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, bi uveljavili nekaj temeljitih sprememb. Med drugim predlog zakonika predvideva popolno izenačitev istospolnih partnerskih skupnosti z raznospolnimi. Ravno te napovedi so v javnosti sprožile val polemik med nasprotniki in podporniki zakonika. Vsakdanje norme, vrednote in konteksti so z omenjenimi napovedmi družinskega zakonika postali problematični, negotovi, dvoumni in moteni ter se zato pojavili kot predmet javne razprave. Zaznala sem priložnost, da moram posebnosti diskurza, ki jih je sprožil družinski zakonik, tematizirati. Javni diskurz o družinskem zakoniku je vsekakor odprl nemalo vprašanj na področju tradicionalnih pojmovanj družine in zasebnosti, starševstva, seksualnosti, moškosti in ženskosti. Vse to so zanimive teme za socialno delo, zato medijski diskurz o družinskem zakoniku umestim tudi v socialnovarstveni kontekst.

Analize diskurza o družinskem zakoniku sem se lotila s pomočjo kritične diskurzivne analize izbranih tiskanih medijev. Namen moje diplomske naloge je bil ugotoviti, kako so izbrani tiskani mediji reprezentirali, konstruirali in razlagali dogajanja, ki zadevajo družinski zakonik. Pri tem sem bila pozorna na skrita protislovja v diskurzu, zlasti protislovja med dominantnimi in alternativnimi interpretacijami, ki jih predstavim v drugem delu naloge s pomočjo argumentov za in proti zakoniku. V nalogi me bo torej zanimalo, kako je diskurz ustvarjen prek relacij moči in ideologij, kako vpliva na družbene identitete, sisteme védenja in vrednostne sisteme. Rezultati oziroma sklepi diskurzivne analize so bistveno avtorsko delo. Narava diskurzivne analize je namreč zaradi predmeta svojega raziskovanja — teksta, govora — predvsem interpretativna, zato ni enotnega in »pravičnega« odgovora na vprašanje, »kaj ta podoba pomeni?« ali »kaj ta oglas sporoča?« (Kuhar 2003: 17). Ker ni (družbenega) zakona, ki bi zagotavljal, da imajo stvari en sam resničen pomen, ki se ne bo spreminjal v prostoru in času, je analiza tega vidika družbenega življenja omejena na interpretacijo.

Na tem mestu se želim posebej zahvaliti moji mentorici, prof. Darji Zaviršek, za vso pomoč in usmerjanje pri diplomski nalogi.

KAZALO DIPLOMSKE NALOGE

1	TEORETIČNI UVOD	7
1.1	MEDIJSKE REPREZENTACIJE IN KAKO BRATI MEDIJSKE TEKSTE.....	7
1.1.1	Reprezentacije in ustvarjanje pomenov.....	8
1.1.2	Diskurz, oblast in subjekt po Foucaultu.....	10
1.1.3	Medijski diskurz in ideologija	13
1.1.4	Kritična diskurzivna analiza kot teorija in metoda.....	15
1.2	NOVI DRUŽINSKI ZAKONIK.....	17
1.2.1	Splošno o zakoniku.....	17
1.2.2	Razlogi za sprejem.....	18
1.2.3	Cilji in načela predloga zakona	18
1.2.4	Poglavitne novosti.....	20
1.3	DISKURZ O DRUŽINSKEM ZAKONIKU	25
1.3.1	Diskurz o družini in starševstvu	28
1.3.2	Diskurz o »nemočnih« otrocih	38
1.3.3	Diskurz o ženskosti in moškosti.....	42
1.3.4	Diskurz o zakonodaji, politiki in vsakdanjem življenju istospolnih družin in partnerstev .	46
1.3.5	Diskurz o homoseksualnosti.....	51
1.4	»NOVE DRUŽINE - STARE IDEOLOGIJE«	54
1.4.1	Definicija družine po družinskem zakoniku	54
1.4.2	Ideologija nuklearne heteroseksualne družine	56
1.4.3	Pluralizacija družinskih oblik — spremembe in vključitev novih družinskih oblik med legitimne oblike družin.....	58
1.4.4	Implikacije za socialno delo.....	60
2	PROBLEM	64
3	METODOLOGIJA.....	65
3.1	Vrsta raziskave.....	65
3.2	Merski instrumenti in viri podatkov.....	66
3.3	Populacija in vzorčenje	66
3.4	Zbiranje podatkov.....	66
3.5	Obdelava in analiza podatkov.....	67

4	REZULTATI IN RAZPRAVA	68
4.1	Kritična diskurzivna analiza izbranih tiskanih medijev o družinskem zakoniku	68
4.2	Glavne teme in izhodišča za razpravo	68
4.3	Argumenti za in proti zakoniku	69
4.3.1	Analiza časopisnih besedil v luči argumentov nasprotnikov zakonika	76
4.3.2	Analiza časopisnih besedil v luči argumentov podpornikov zakonika	123
5	SKLEPI	153
6	PREDLOGI	158
7	LITERATURA	160
8	PRILOGE	171
8.1	Seznam citiranih časopisnih besedil o družinskem zakoniku	171
9	POVZETEK	180

KAZALO SLIK

Slika 1: »Različne oblike družine skozi čas«	28
Slika 2: »Zasebni arhiv Marijana in Christiana«	38
Slika 3: »Popolna gospodinja v petdesetih in šestdesetih /The perfect housewife in the fifties and sixties«.....	44
Slika 4: »Tradicionalne podobe družine«	45
Slika 5: »Dan Družine, na Kongresnem trgu v Ljubljani«	77
Slika 6: »Družina Česen«	78
Slika 7: »Družina Vurušič«	78
Slika 8: » Oče, Marko Ušeničnik«	79
Slika 9: »Dan družine v katoliškem duhu«	88
Slika 10: Dan Družine/ »Otroci potrebujejo mamico in atija«	93
Slika 11: Dan družine/ »Mož in žena, tu se začne družina«	107
Slika 12: »Člani Civilne iniciative za družino in pravice otrok, ki nasprotujejo izenačitvi zakonske in istospolne zveze ter posvojitvam s strani istospolno usmerjenih«	118
Slika 13: »Civilna inicitiva Za družino in pravice otrok«	119
Slika 14: »Gledalci na balkonu državnega zbora spremljajo razpravo o družinskem zakoniku«	120
Slika 15: »Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci pripravila posvet o predlogu novega družinskega zakonika«	122
Slika 16: »Mag. Neža Kogovšek, dr. Alenka Švab, dr. Darja Zaviršek, dr. Milica Antić Gaber, dr. Anja Kopač Mrak in dr. Roman Kuhar na okrogli mizi v Cankarjevem domu«	125
Slika 17: »Mavrična družina v sliki in besedi družinskemu zakoniku ob rob; Maja, Jerneja, Ven«. ..	135
Slika 18: »Ljubezen je družina«	138
Slika 19: »S plakatno akcijo pri kampanji Za vse družine sporočajo, da v Sloveniji obstajajo različni tipi družin in partnerstev«.	142
Slika 20: »Istospolne družine«	145
Slika 21: »Kampanja Za vse družine«.....	148
Slika 22: »Mavrična poroka«	152

1 TEORETIČNI UVOD

V nalogi se lotevam analize izbranih tiskanih medijev o predlogu novega družinskega zakonika. Metodološko se pri tem opiram na teorijo kritične diskurzivne analize (KDA). Poleg teorije in metode KDA se teoretsko opiram na razumevanje diskurza prek vednosti in oblasti po Michaelu Foucaultu. Ker se je razprava o zakoniku omejila zlasti na t. i. »sporne« točke o popolni izenačitvi istospolnih partnerskih skupnosti z raznospolnimi, sem poleg teorij o medijskih reprezentacijah homoseksualnosti pregledala področje zakonodaje, vsakdanjega življenja in probleme, s katerimi se srečuje istospolna manjšina pri nas. Da bi znala analizirati izbrani medijski tekst in z njim povezano problematiko, sem se oprla tudi na nekatere raziskave in teorije o spremembah na področju družine, starševstva, intimnosti, seksualnosti ter pojmovanj moškosti in ženskosti. Gre za biološke in socialno-antropološke teorije, koncepte s področja starševstva, sorodstva in teorije družinske pluralizacije. V celoti sem pregledala tudi predlog novega družinskega zakonika in v nalogi predstavila njegova temeljna načela, usmeritve, cilje ter nekatere pomembne novosti, ki jih ta prinaša. Teme, ki jih odpira diskurz o družinskem zakoniku, so pomembne tudi za vlogo in nalogo socialnega dela, zato diskurz umestim tudi v socialnovarstveni kontekst.

1.1 MEDIJSKE REPREZENTACIJE IN KAKO BRATI MEDIJSKE TEKSTE

Namen moje diplomske naloge je ugotoviti, kako mediji reprezentirajo, konstruirajo in razlagajo dogajanja, ki se tičejo predloga novega družinskega zakonika. Da pa bi znala analizirati izbrani tekst tiskanih medijev in razumela posebnosti diskurza o družinskem zakoniku, je potrebno predhodno razumevanje nekaterih osnovnih pojmov reprezentacije, diskurza, delovanja ideologije in oblasti prek medijev ter osnov kritične diskurzivne analize. Sprva me je torej zanimalo, kako reprezentacija povezuje pomen in jezik s kulturo. Nadalje sem se seznanila s tem, kako reprezentacija kot sistem sploh deluje. Na kratko opišem tudi tri pristope k reprezentaciji; reflektivnega, intencionalnega in konstruktivističnega. Slednji je pomemben teoretski okvir, na katerega se opiram, saj med konstruktivističnimi teorijami razumevanja reprezentacije pomena izpostavim Foucaultov diskurzivni pristop k reprezentaciji. Njegov diskurzivni pristop k reprezentaciji skušam predstaviti s pomočjo opisa treh njegovih ključnih misli: njegovega koncepta diskurza, problema oblasti in vednosti ter vprašanja subjekta. Razumevanje diskurza me nato vodi k značilnostim teorije in metode kritične diskurzivne analize, s pomočjo katere se v drugem delu naloge lotim analize tiskanih medijev.

1.1.1 Reprezentacije in ustvarjanje pomenov

Po Hallu (2004: 36) je reprezentacija proizvodnja pomena prek jezika. Nekaj reprezentirati pomeni nekaj opisati ali upodobiti, priklicati v duha s pomočjo opisa, upodobitve ali domišljije, pomeni pa tudi kaj simbolizirati, nadomeščati, biti primerek ali nadomestek česa. Reprezentacija povezuje pomen in jezik s kulturo. Je ključni del procesa, v katerem člani iste kulture proizvajajo pomen in si jih izmenjujejo. Pomeni takšno rabo jezika, s katero lahko smiselno izrazimo oziroma predstavimo svet drugim ljudem. Reprezentacija vključuje uporabo jezika, znakov in podob, ki štejejo za stvari ali jih predpostavljajo. Gre za nekakšni vezni člen med jezikom in našim miselnim konceptom, ki se lahko navezuje tako na materialni svet kot na namišljeni svet dogodkov, ljudi in predmetov.

Hall pravi (2004: 37), da obstajata *dva* procesa oziroma sistema reprezentacije. *Prvi* je sistem, v katerem vsakovrstni predmeti, ljudje in dogodki korelirajo z vrsto konceptov duševnih reprezentacij, ki jih imamo v glavi. Pomen je torej odvisen od sistema konceptov in podob, ki se oblikujejo v naših mislih in ki lahko nadomeščajo oziroma »reprezentirajo« svet ter nam omogočajo, da govorimo tako o stvareh, ki so v naši glavi, kot tudi o tistih zunaj nje. Temu rečemo »sistem reprezentacije«, in sicer zato, ker tega sistema ne sestavljajo zgolj posamezni koncepti, pač pa različni načini organizacije, združevanja in klasifikacije konceptov za ustvarjanje kompleksnih odnosov med njimi. Za ustvarjanje odnosov med koncepti in za razlikovanje med njimi uporabljamo načeli podobnosti in različnosti ter si ustvarjamo svoje konceptualne sisteme ali zemljevide – to je miselna reprezentacija. Na primer, ptice in letala so si na nebu podobni, oboji letijo, vendar so prve del narave, druga pa je ustvaril človek. Pomen je torej odvisen od odnosov stvari v svetu – ljudmi, predmeti, dogodki, najsijo različnimi ali izmišljenimi – in konceptualnim sistemom, ki lahko deluje kot njihova ***miselna reprezentacija***.

Toda zgolj miselni koncepti niso dovolj; lahko jih izrazimo in izmenjamo z drugimi le, če imamo dostop do skupnega jezika. Svoje skupne konceptualne zemljevide moramo torej prevesti tudi v skupen jezik. **Jezik** je torej *drugi* sistem reprezentacije, ki sodeluje v splošnem procesu konstruiranja pomena. Svoje skupne konceptualne zemljevide moramo prevesti tudi v skupni jezik, če hočemo svoje koncepte in ideje korelirati z določenimi pisanimi besedami, govorjenimi zvoki ali vizualnimi podobami. Splošen strokovni izraz, ki ga uporabljamo za besede, zvoke in podobe, je znak. Znaki so organizirani v jezik, prav obstoj skupnega jezika pa nam omogoča pretvarjanje organiziranih misli (konceptov) v besede, zvoke ali podobe in njihovo uporabo za izražanje pomenov ali sporočanje misli drugim ljudem. Jezik je katerikoli zvok, beseda, podoba ali predmet, ki funkcionira kot znak in ki je skupaj z drugimi znaki organiziran v neki sistem, ki lahko vsebuje in izraža pomen (Hall 2004: 38).

V jedru proizvodjanja pomena v kulturi sta torej dva povezana »sistema reprezentacije«. Prvi nam omogoča, da z ustvarjanjem vrste povezav med ljudmi, predmeti, dogodki, abstraktnimi predstavami itd. – in svojim konceptualnim sistemom oziroma konceptualnim zemljevidom – svetu dajemo pomen. Drugi pa je odvisen od ustvarjanja vrste povezav med našim konceptualnim zemljevidom in vrsto znakov, ki so urejeni in organizirani v različne jezike, in ki nadomeščajo in predstavljajo te koncepte. Povezava med »stvarmi«, koncepti in znaki je bistvena pri proizvodnji pomena v jeziku. Proces, ki te tri elemente povezuje, imenujemo »reprezentacija«.

V splošnem obstajajo trije pristopi k razlagi, kako deluje reprezentacija pomena prek jezika. Lahko jih poimenujemo *reflektivni*, *intencionalni* in *konstruktivistični* pristop. Vsakega od njih lahko razumemo kot poskus odgovora na vprašanja: Od kod pridejo pomeni? Kako vemo, kaj je »pravi« pomen besede ali podobe?

Pri **reflektivnem pristopu** naj bi bil pomen vsebovan v samem predmetu, osebi, ideji ali dogodku iz resničnega sveta, medtem ko naj bi jezik deloval zgolj kot ogledalo, ki *odseva* oziroma *reflektira* pravi pomen, kakršen že obstaja v svetu. Gre torej za teorijo, po kateri jezik deluje tako, da preprosto odslikava ali posnema resnico, ki že obstaja in je določena v zunanjem svetu. (Hall 2004: 44). Drugi pristop k pomenu v reprezentaciji zagovarja nasprotno stališče. Trdi, da je govorec oziroma avtor tisti, ki s pomočjo jezika svetu nalaga svoj enkratni pomen. Besede pomenijo to, kar njihov avtor hoče, da pomenijo. Temu se reče **intencionalni pristop** (Hall 2004: 45). Tretji pristop, **konstruktivistični**, ki ga v diplomski nalogi uporabljam kot izhodišče za razumevanje reprezentacije pomena prek jezika, prepoznava javnost in družbenost jezika. Priznava, da niti stvari same na sebi niti posamezni uporabniki jezika ne morejo sami utrditi pomena v jeziku. »Stvari *ne pomenijo*, pač pa mi sami *konstruiramo* pomen z uporabo reprezentacijskih sistemov (konceptov in znakov). Zato ta pristop imenujemo konstruktivistični pristop k pomenu v jeziku« (Hall 2004: 46). Ta pristop pravi, da ne smemo zamenjevati *materialnega sveta*, v katerem obstajajo stvari in ljudje, s *simbolnimi* praksami in procesi, skozi katere delujejo reprezentacija, pomen in jezik. Konstruktivisti ne zanikajo obstoja materialnega sveta, trdijo pa, da pomena ne izraža svet, pač pa jezikovni ali kateri koli drug sistem, ki ga uporabljamo za reprezentacijo svojih konceptov. Družbeni akterji so tisti, ki za konstruiranje pomena, za osmišljanje sveta in za smiselno komuniciranje o tem svetu z drugimi uporabljajo konceptualne sisteme svoje kulture ter jezikovne in druge reprezentacijske sisteme.

1.1.2 Diskurz, oblast in subjekt po Foucaultu

Foucaultov diskurzivni pristop k reprezentaciji je teoretski okvir, na katerega se opiram pri razumevanju diskurza in njegovih značilnosti. Konstruktivistična paradigma je postavljena kot osnova za interpretacijo problematike novega družinskega zakonika skozi medijski diskurz. Najprej pogledajmo nekaj značilnosti diskurza, kot ga je razumel teoretik Michel Foucault. Med konstruktivističnimi teorijami razumevanja reprezentacije pomena Hall (2004) izpostavi Foucaultov diskurzivni pristop k reprezentaciji in poudarja, da je teoretik Michel Foucault prispeval nov in pomemben pristop k obravnavi problema reprezentacije. Zanimala ga je proizvodnja vednosti (»namesto zgolj pomena«) prek nečesa, kar je imenoval diskurz (»namesto zgolj jezik«). Avtor skuša Foucaulta in njegov *diskurzivni* pristop k reprezentaciji predstaviti s pomočjo opisa treh njegovih ključnih misli: njegovega koncepta **diskurza**, problema **oblasti in vednosti** ter vprašanja **subjekta**.

Pri Foucaultu moramo najprej poudariti, da je svojo pozornost z »jezika« preusmeril na »diskurz«. Ni preučeval jezika, pač pa **diskurz** kot sistem reprezentacije. Hall pravi (2004: 64), da je Foucault temu izrazu dal nov pomen. Zanimala so ga pravila in prakse, ki proizvajajo smiselne izjave in reguliran diskurz v različnih zgodovinskih obdobjih. Pri diskurzu gre po njegovem za proizvodnjo vednosti prek jezika. Kot je poudarjal Foucault, diskurz konstruira temo. Definira in proizvede objekte našega vedenja. Obvladuje način, na katerega lahko o temi smiselno govorimo in razmišljamo. Prav tako vpliva na to, kako ideje uresničujemo v praksi in jih uporabljamo za uravnavanje vedenja drugih. Podobno kot diskurz » uvede« določene načine, na katere lahko o temi govorimo, ter opredeli sprejemljiv in razumljiv način, na katerega govorimo, pišemo in se obnašamo, pa po definiciji tudi »izloči« in omeji druge načine govorjenja in obnašanja v zvezi z določeno temo ter načine konstruiranja vednosti o njej.

Poudariti je treba še en vidik Foucaultovega pristopa k obravnavi diskurza, to je njegova **historizacija**. Hall (2004: 67) piše, da Foucault diskurz, reprezentacijo in »resnico« radikalno *historizira*. Po Foucaultu so stvari nekaj pomenile in bile »resnične« *le v določenem zgodovinskem kontekstu*. Menil je, da diskurz v vsakem obdobju proizvede obliko vednosti, objekte, subjekte in prakse vednosti, ki se od obdobja do obdobja radikalno razlikujejo, ne da bi med njimi nujno obstajala tudi neka kontinuiteta.

»Seksualnost kot specifičen način govora, preučevanja in uravnavanja spolne želje, njenih skrivnosti in fantazij se je po Foucaultovem mnenju v zahodnih družbah pojavila šele v prav določenem zgodovinskem trenutku (Foucault, 1987). Morda je to, čemur danes pravimo homoseksualne oblike vedenja, vedno obstajalo. Toda »homoseksualec« kot specifična vrsta družbenega subjekta je bil proizveden in se je lahko pojavil le znotraj moralnih, pravnih,

medicinskih in psihiatričnih diskurzov, praks in institucionalnih aparatov poznega 19. Stoletja ter njihovih posebnih teorij o spolni perverziji (Weeks, 1981, 1985). Podobno je o »histeričarkah« nesmiselno govoriti zunaj pogleda na histerijo kot zelo razširjene ženske bolezni, ki je obstajal v 19. Stoletju.« (Hall 2004: 67)

Koncept historizacije, ki se nanaša na diskurzivne prakse, lahko umestimo tudi v socialnovarstveni kontekst. Dr. Darja Zaviršek (2000: 117) v svojem delu Hendikep kot kulturna travma, natančneje v poglavju "Spomin in pripovedovanje", razlaga, kako pomembna so danes pripovedovanja, ki temeljijo na spominjanju, pa naj gre za individualna ali kolektivna pričevanja. Avtorica poudarja, da so individualna in kolektivna pripovedovanja postala pomembnejša od univerzalnih, veličastnih in brezčasnih zgodb ter »resnic«. Ne potreba po javnem molku, temveč potreba po javnem spominjanju postaja osrednja tema sodobnih družb in znanstvenih disciplin, pravi avtorica. Kultura spominjanja je postala del demokratizacije vsakdanjega življenja.

»Pripovedovanje temelji na spominjanju. Dogodki, spominjanje in pripovedovanje so med seboj tesno povezani. Izmed številnih zgodovinskih dogodkov ostanejo »resnični« le tisti, ki jih nekdo pripoveduje. Dogodki brez zgodbe se niso zgodili. Z drugimi besedami, zgodovinski so samo tisti dogodki, ki so del javnega spomina. Vedno, ko imamo opraviti s spominjanjem in spominom, naletimo na tudi na pozabljanje, na pozabljeni spomin. Javni spomin ni pozabljeni, temveč dovoljeni spomin za spominjanje. Je cenzurirani spomin, ki zavzame prostor na področju javnega in določa, kaj je vladajoče pripovedovanje (master narrative).« (Zaviršek, 2000: 118)

Javni spomin je torej po besedah Zavirškove (2000: 118) vladajoči spomin, ki selekcionira in filtrira osebne in kolektivne spomine, ki zato niso del javnega. Za javni spomin se je zgodilo samo tisto, o čemer se pripoveduje, torej tisto, kar ima prek vladajočih institucij dostop do prostora javnega. Avtorica piše, da spomin hendikepiranih ljudi ni del javnega spomina, kajti nad njihovim osebnim in kolektivnim spominom dominirajo profesionalne prakse (strokovnjaki, institucije, medicinski, socialnopedagoški, psihološki in socialnodelavski priročniki).

Socialno delo, ki temelji na antidiskriminacijski praksi, omogoča in spodbuja procese individualnega in kolektivnega spominjanja oseb. Kajti pravica nekoga do spominjanja je, po besedah Zavirškove, pravica imeti nekoga, ki posluša in je priča spominu. Inovativna metoda v socialnem delu, s katero lahko damo komu pravico do spomina in pravico do pričanja, se imenuje etnografska metoda v socialnem delu. Po mnenju najvplivnejših raziskovalcev življenja intelektualno oviranih ljudi gre za najboljšo metodo zbiranja življenjskih zgodovín, če želimo spoznati njihova življenja in zavrniti pričakovanja, da nimajo svojega življenja.

(Edgerton 1984; V: Zaviršek, Zorn, Videmšek 2002: 232). Če hočemo torej spoznavati njihova življenja na holističen način, ne pa laboratorijsko, moramo poslušati, kako izražajo svoje lastne poglede na svoja življenja.

Zavirškova izpostavlja pomemben vidik o »javnem spominu« kot dovoljenem, vladajočem in cenzuriranem spominu, ki poudarja le ene dogodke, podobe, osebe, ter na drugi strani cenzurira in marginalizira druge. So torej dogodki, ki so neupravičeno dehistorizirani, nevidni in simbolizirajo družbeno ustvarjeni molk. Historizacija diskurza je očitno še kako pomembna, če želimo razumeti, kako so bile določene skupine ljudi v določenem zgodovinskem trenutku konstruirane v specifične vrste družbenih subjektov, npr. homoseksualcev, histeričark, norcev, hendikepiranih, itn. Hall (2004: 68) nadalje poudarja, da so po Foucaultu vednost in prakse o vseh teh subjektih, zgodovinsko in kulturno, specifične. Zunaj specifičnih diskurzov, torej zunaj načinov, na katere so bile reprezentirane v obliki diskurza, ustvarjene v obliki vednosti in regulirane s pomočjo diskurzivnih praks in disciplinskih tehnik določene družbe in določenega časa, niso mogle smiselno obstajati in tudi niso obstajale. Foucault je verjel, da so bili pomembni radikalni prelomi, zarez in diskontinuitete od obdobja do obdobja, od ene diskurzivne formacije do druge.

Naslednja značilnost, ki jo Foucault izpostavi v zvezi z diskurzom, je **vprišanje vednosti in oblasti**. Po Foucaultu se je vednost v specifičnih institucionalnih okoljih uporabljala za reguliranje vedenja ljudi. Vednost razume kot vedno neločljivo vpleteno v odnose oblasti, saj so jo vselej uporabljali za nadzorovanje družbenega vedenja v praksi. Hall poudarja, da je postavljanje odnosa med diskurzom, vednostjo in oblastjo v ospredje pomenilo precejšen napredek v *konstruktivističnem* pristopu k reprezentaciji. Reprezentacijo je rešilo primeža v celoti formalne teorije in ji dalo zgodovinski, praktičen in bolj »zemeljski« kontekst delovanja. Zanimiv je način, na katerega je Foucault pojmoval povezavo med vednostjo in oblastjo. Trdil je, da je vednost vselej oblika oblasti, pa tudi, da je oblast vpletena v vprišanje, ali naj vednost sploh uporabimo, in če naj jo uporabimo, v kakšnih okoliščinah. Po Foucaultovem mnenju je bilo omenjeno vprišanje uporabe in učinkovitosti oblasti/vednosti pomembnejše kot vprišanje njene »resničnosti«. (Hall 2004: 69).

»Ne le, da z oblastjo povezana vednost dobi avtoriteto »resnice«, pač pa ima tudi moč, da samo sebe razglasi za resnično. Vsakršna vednost ima realne učinke, ko jo enkrat uporabimo v resničnem svetu, in vsaj v tem smislu »postane resnična«. Ko je vednost enkrat uporabljena za uravnavanje vedenja ljudi, nujno povzroči omejevanje, reguliranje in discipliniranje praks. Zato ni »odnosa oblasti brez soodvisnega konstituiranja polja vednosti, niti ni v vednosti, ki bi obenem predvidevala in konstituirala odnose oblasti.« (Foucault Michel 1977:27 po Hall 2004)

Še zadnja posebnost Foucaultovega diskurzivnega pristopa k reprezentaciji je **vprišanje subjekta**. Hall (2004) poudarja, da je premik h konstruktivističnemu pojmovanju jezika in reprezentacije veliko prispeval k odstranitvi subjekta s privilegiranega položaja v odnosu glede na vednost in pomen. Avtor pravi, da enako lahko rečemo za Foucaultov diskurzivni pristop. Vednost proizvede diskurz in ne subjekti, ki ga govorijo. To je pravzaprav eden najradikalnejših predlogov: »subjekt je proizveden znotraj diskurza«. Subjekt *diskurza* ne more biti zunaj diskurza, ker mora biti temu diskurzu podvržen. Podrediti se mora njegovim pravilom in konvencijam, njegovim dispozicijam oblasti/vednosti. Subjekt lahko postane nosilec tiste vrste vednosti, ki jo diskurz proizvaja. Lahko postane objekt, skozi katerega se oblast prenaša. Ne more pa stati zunaj oblasti/vednosti kot njen vir in avtor.

Kje je torej »subjekt« v tem bolj diskurzivnem pristopu k pomenu, reprezentaciji in oblasti? Hall pravi, da je Foucaultov »subjekt« proizveden prek diskurza v *dveh* smislih ali na *dveh* mestih. Najprej sam diskurz proizvede »subjekte« — like, ki utelešajo določene oblike vednosti, ki jih ta diskurz proizvaja. Ti subjekti imajo pričakovane attribute, ki jih opredeljuje diskurz: norec, histeričarka, homoseksualec, individualizirani zločinec in tako dalje. Ti liki so specifični v specifičnih diskurzivnih režimih in zgodovinskih obdobjih. Toda diskurz proizvede tudi mesto subjekta (torej bralca ali gledalca, ki je prav tako »podvržen« diskurzu), s katerega sta njegova posebna vednost in pomen najbolj smiselna. Iz tega ne sledi nujno, da bodo vsi posamezniki v določenem obdobju postali subjekti določenega diskurza prav v tem smislu in s tem postali nosilci njegove oblasti/vednosti. Toda če hočejo/hočemo to napraviti, se morajo/moramo postaviti na *položaj*, s katerega je ta diskurz najbolj smiseln, in torej postati njegovi »subjekti« tako, da se »podvržemo« njegovim pomenom, oblasti in regulaciji. Vsi diskurzi torej konstruirajo samo tiste subjektne položaje, s katerih so smiselni.

1.1.3 Medijski diskurz in ideologija

Pojem medijskega diskurza bo v okviru diplomskega dela umeščen predvsem znotraj kritične diskurzivne analize, ki jo bom predstavila nekoliko kasneje. V drugem delu diplomske naloge predstavljam analizo tiskanih medijev, zato je treba na tem mestu analizirati nekatere značilnosti medijskega diskurza. Foucaultove ideje o diskurzu in diskurzivni naravi subjektov lahko uporabimo kot teoretski okvir pri proučevanju medijskih diskurzov. Foucaultov argument, da oblast proizvaja okvire vedenja tistega, kar je razumljeno za resnično, nam pomaga pri razumevanju oblasti, ki deluje preko množičnih medijev in reproducira »subjekt«.

Za razumevanje medijske konstrukcije sveta je torej potrebno razumeti ključne pojme, ki sem jih že izpostavila, to sta interpretacija in diskurz. V nadaljevanju se lotevam medijskega diskurza in ideologije. Tovrstna povezava med medijskim diskurzom in ideologijo je na mestu

zato, ker mediji nikakor niso nevtralni akterji. Medijski diskurz je namreč prizorišče za produkcijo ideologije. Erjavec (2007: 26) pravi, da ima vsak medij v ideološki in politični strukturi dane družbe svojo pozicijo, ki določa, kako bodo družbeni dogodki predstavljeni. Mediji dogodkov ne opisujejo pasivno ali jih le oblikujejo v prispevke, ampak jih aktivno konstruirajo, v glavnem na temelju ideoloških povezav. Posledično strukturirajo in obdelujejo dogodke v ideološko skladna sporočila in tako ohranjajo bralce in poslušalce, ki so nagovorjeni kot potrošniki produktov določenega medija.

Medijski diskurz po mnenju Halla (2004: 35) proizvaja in posreduje pomene družbene resničnosti preko jezika, ki ga uporablja v reprezentacijah. Pomen sveta je tako odvisen od konceptov in podob, preko katerih mediji predstavljajo svet. Medijski diskurz se prepleta z drugimi diskurzi in tudi pri medijskem diskurzu veljajo splošne značilnosti diskurza, kot na primer to, da diskurz organizira načine, na katere nek fenomen mislimo, da je povezan z odnosi moči, ponuja okvire odnosov in nas pozicionira kot posameznike oz. družbene subjekte ter je lahko hkrati vključevalen in izključevalen ipd. Nadalje, medijski diskurz je diskurz, ki ga reproducirajo množični mediji. Pri definiciji medijskega diskurza se v nadaljevanju opiram na ideje Fairclougha (1995: 16–17), ki pravi, da moramo medijske tekste sicer analizirati kot diskurz, vendar mora biti jezikovna medijska analiza del diskurzivne medijske analize. Ta se ne osredotoči zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbeno kulturne (situacijske, institucionalne, societalne) prakse.

Faircloughov pogled na medijski diskurz sloni na Gramscijevem konceptu hegemonije. Hegemonijo po Erjavec (2007: 22) lahko razumemo kot boj (stremljenje), saj vključuje nenehno pridobivanje in vnovično pridobivanje privolitve večine glede sistema, ki jih podreja. Gre za boj za privolitev ljudi glede družbenega reda, ki ga dominantna ideologija promovira. Ena od pglavitnih hegemonskih strategij je oblikovanje »zdravega razuma«. Erjavec nadalje poudarja, da če so ideje vladajočega razreda sprejete kot zdravorazumske, npr. ne utemeljene na razredu, védenju/prepričanju, potem je njihov ideološki namen dosežen in njihovo ideološko delo prikrito. Diskurzi skušajo postati prevladujoči ali hegemonični z omejevanjem in diskreditacijo drugih, alternativnih diskurzov in s promocijo sebe kot reprezentacijo popolne in končne resnice. Če torej koncept hegemonije apliciramo na medije, lahko rečemo, da so mediji tekmovalna prizorišča, na katerih različne družbene sile bijejo bitko za prevlado (Erjavec 2007: 23). Primer: hegemonični diskurz je tisti, katerega jezik, termine, ideje in »znanje« se v javni razpravi uporablja kot prevladujoče, alternativne besede in pomeni pa so zelo redki.

Predpostavka ideologije je, da je množično sprejeta med člani določene družbene skupine in da kroži med somišljeniki, kar se v sodobnem svetu najbolj učinkovito dogaja prek množičnih medijev. Zato igrajo mediji v reprodukciji in širjenju ideologij odločilno vlogo. Mediji redno

obdelujejo gradiva družbenega življenja in jih vključujejo v skladen ideološki sistem. Pri tem skušajo osmisliti svet, ga interpretirati, pojasniti občinstvu, za kaj v svetu gre (Erjavec 2007: 26). Mediji imajo moč in Fairclough (1995) je prepričan, da mediji s svojo močjo prek jezika vplivajo na naša prepričanja, vrednote, znanja, družbena razmerja in identitete. V medijskem tekstu je realnost prikazana kot urejena, povezana in smiselna. Ta smiselnost je oblikovana skozi mehanizme medijskega diskurza in ravno tu se skriva moč in družbeni pomen medijskega diskurza. Fairclough (1989: 34, 46) trdi, da diskurz kot nosilec ideologije določa mesto udeležencev v smislu vsebine (kaj je tema), odnosa (kako so definirani odnosi in interakcije vpletenih) in identitete (kakšen je subjektivni položaj vpletenih v interakciji). Ti odnosi moči so določeni znotraj diskurza in so vidni v bojih za nadzor nad diskurzom kot »mehanizmom za podporo moči«. Moč diskurza si ob pomoči teh ideoloških prvin pridobi privolitev, na primer gledalca, bralca itd., in tako dobi status zdravega razuma. Erjavec (2007: 26) še poudarja, da ima ideologija, ki se izvaja v diskurzu, največjo moč takrat, kadar ljudje vanj privolijo; v trenutku, ko vanj privolijo, ga reproducirajo in utrjujejo, skozenj pa utrjujejo in reproducirajo obstoječe odnose v družbi. Ko posamezniki prevzamejo in ponotranjijo vlogo, ki jim jo dodeljuje ideologija, denimo vlogo potrošnika, bolnika, zaposlenega, postanejo integrirani v sisteme nadzora, za katere imajo občutek, da so povsem naravno njihov del. Taka privolitev je temeljna za izvajanje nadzora v sodobnih družbah.

Na tem mestu je treba poudariti, da mediji sicer imajo moč nad občinstvom v smislu, da uporabnikom medijskih vsebin narekujejo, o čem je aktualno razmišljati in da ponujajo teme pa tudi načine, kako o kakšni temi razmišljati, vendar pa Hall (1993 v Kuhar 2006c) svari pred pretirano resigniranim razumevanjem medijev. Mediji namreč kljub vsemu v nas ne morejo vtiskovati pomenov in razlag, saj nismo mentalna *tabula rasa*.

1.1.4 Kritična diskurzivna analiza kot teorija in metoda

Pri analizi izbranih tiskanih medijev o predlogu novega družinskega zakonika se metodološko opiram na teorijo kritične diskurzivne analize (KDA). V tem poglavju zato na kratko opišem značilnosti KDA kot teorije in metode.

Po Faircloughu (1995: 7) je kritična diskurzivna analiza (v nadaljevanju KDA) tako teorija kot metoda. Razvila se je kot odgovor na tradicionalno ločitev med jezikoslovjem, ki se osredotoča na mikroanalizo besedila in interakcije, in drugimi družboslovnimi vedami, ki analizirajo družbene probleme na makroravni (kot na primer sociologija, politologija, komunikologija). KDA skuša z empirično jezikovno analizo prispevati k razreševanju družboslovnih vprašanj. V nasprotju z jezikoslovci, ki svoja raziskovalna vprašanja definirajo znotraj svojega disciplinarnega okvira, KDA obravnava širša družboslovna vprašanja in

ugotavlja, kako se družbene spremembe kažejo na mikroravni teksta in interaktivnih dogodkov.

Erjavec (2007: 41) pravi, da pojav kritične perspektive med jezikoslovci temelji na trditvah Kressa in Hodga (1979), da diskurz ne more obstajati brez družbenih pomenov in da obstaja močna povezava med jezikovno in družbeno strukturo. Kritična komponenta v diskurzivni analizi opozori na distanciranje od jezikovno usmerjenih raziskovalcev diskurza, ki analizirajo zgolj izbiro besedišča, ne da bi jo umestili v širši družbeni kontekst, ne da bi problematizirali odnose moči v diskurzu in analizirali potencialni naboj diskurza za družbene (ne)spremembe.

Zakaj torej sploh preučevati KDA? Ta pristop je po Erjavec (2007) pomemben, ker povezuje jezikovno analizo z družbeno: jezik analizira v odnosu na družbeni kontekst, v katerem je uporabljen, in na družbene posledice njegove uporabe. Natančneje, analitik raziskuje odnos med diskurzi in njihovi družbenimi pogoji, ideologijami in odnosi moči. Glede na novinarski diskurz KDA meni, da so družbene in diskurzivne prakse produkcije in potrošnje novinarskih tekstov v dialektičnem odnosu. KDA želi ugotoviti, kako so spremembe jezika in njegove uporabe povezane s širšimi družbenimi in kulturnimi spremembami, in razviti ustrezno kritiko družbe.

Kritična diskurzivna analiza trdi, da se diskurz (raba jezika) razume:

» [...] kot oblika družbene prakse. Razumevanje diskurza kot družbene prakse implicira dialektični [ali] dvosmerni odnos: na diskurzivni dogodek vplivajo razmere, institucije in družbene strukture, vendar tudi on vpliva na nanje.« (Fairclough in Wodak 1997:55)

Diskurzi torej niso sestavljeni le iz jezika — ne le iz tekstov in besed — ampak iz določenih institucionalnih in organizacijskih praks, tj. diskurzivnih praks. Diskurzi so zmes materialnih praks in oblik jezika ter znanja, pri čemer drug drugega podpirajo v nepretrganem krogu. Fairclough, utemeljitelj tega prijema, poudarja, da medijski teksti reflektirajo in reprezentirajo družbene entitete in relacije, a jih hkrati tudi pozicionirajo (Fairclough 1992: 3 V; Kuhar 2006: 120). Jezik in ideologija sta blizu drug drugemu, zato lahko sistematična analiza jezika ali medijskih tekstov (pisnih ali govornih) razkrije sisteme zatiranja ljudi znotraj nekaterih družbenih struktur, poudarja Fairclough. Kritična diskurzivna analiza razume diskurz ali uporabo jezika kot vrsto družbene dejavnosti, kar pomeni, da je med diskurzivnim dogodkom in situacijo, institucijo ali družbeno strukturo, ki ta dogodek uokvirja, dvosmerni dialektični odnos. Povedano drugače, diskurzivni dogodek sooblikujejo situacija, institucija ali družbena struktura, v kateri se pojavi, hkrati pa ta diskurzivni dogodek povratno vpliva in preoblikuje tudi svoj družbeni okvir: situacijo, institucijo ali družbeno strukturo. Diskurz je

torej družbeno konstituiran, poleg tega pa konstituira tudi situacije, objekte védenja in identitete ljudi in skupin.

Wodakova (1996), ki spada med utemeljitelje KDA (še zlasti to velja za njen kulturno-zgodovinski pristop), je povzela njene temeljne principe:

- KDA se ukvarja z družbenimi problemi in ne z rabo jezika samo po sebi. Zato je interdisciplinarna.
- Odnosi moči so povezani z diskurzom in KDA se ukvarja z močjo v diskurzu in močjo nad diskurzom.
- Družba in kultura sta dialektično povezani z diskurzom: družba in kultura oblikujeta diskurz in nasprotno – diskurz oblikuje njiju. Vsaka uporaba jezika reproducira ali preoblikuje družbo in kulturo, vključno z odnosi moči.
- Raba jezika je lahko ideološka. Da bi to preverili, moramo analizirati besedilo, njegovo interpretacijo, recepcijo in družbene učinke.
- Diskurz je zgodovinsko pogojen in ga je mogoče razumeti le v kontekstu. Po Wittgensteinu pomen izraza temelji na njegovi uporabi v določeni situaciji.
- Tekst in družba nista povezana neposredno, ampak prek posrednikov, kot kaže socio-kognitivni proces v širšem socio-psihološkem modelu razumevanja teksta.
- Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna. Kritična analiza upošteva sistematično metodologijo ter odnos med tekstom in njegovimi družbenimi okoliščinami, ideologijami in odnosi moči. Interpretacija je vedno dinamična ter odprta za nove kontekste in nove informacije.
- Diskurz je oblika družbenega življenja. KDA razumemo kot družbeno znanstveno disciplino, ki se ukvarja s praktičnimi družbenimi vprašanji.

1.2 NOVI DRUŽINSKI ZAKONIK

1.2.1 Splošno o zakoniku

Preden predstavim diskurz o družinskem zakoniku, bi na kratko poudarila nekatere novosti, ki jih zakonik prinaša in njegove temeljne usmeritve. Zakon je dobrodošel, saj bi v primeru njegovega sprejetja temeljito uredil družinsko-pravno področje. To pomeni tudi, da bi pravno priznal in uredil področje istospolnih skupnosti, ki bi bile prvič povsem enakopravne heterospolnim skupnostim. Tako na zakonodajni, kakor tudi na simbolni ravni, gre za priznanje teh skupnosti kot povsem enakopravnih državljanek in državljanov. Po 30-ih letih bi torej družinsko področje uredili s sodobnim demokratičnim zakonom, ki ne diskriminira nikogar. ZZZDR iz leta 1976 je bil doslej trikrat obsežneje noveliran: leta 1989, 2001 in 2004. Predlagatelj družinskega zakonika predlaga celovito ureditev družinsko pravne snovi v predlogu družinskega zakonika, pri čemer je celotna družinsko pravna snov, tako kot doslej v ZZZDR, regulirana v enem zakonskem aktu.

1.2.2 Razlogi za sprejem

Razloge za sprejem novega družinskega zakonika lahko strnemo v trditev, da je družinsko-pravno področje možno bolje urediti. Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve (2010: 1) poudarja, da praksa sodišč in centrov za socialno delo ter spoznanja teorije kažejo, da so v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih prisotne pravne praznine, nedodelanosti in pomanjkljivosti, zato je odprte možnosti za boljše ureditev družinsko-pravnega področja.

Ministrstvo tudi poudarja, da z družinskim zakonikom celovito urejajo celotno družinsko pravo in v interesu koristi otroka krepijo vpliv države na odnose znotraj družine. Ta pomoč države naj bi se kazala predvsem v tem, da bo več možnosti za intervencijo v te odnose, kadar bo to potrebno zaradi varstva koristi otroka. Prav tako naj bi uvajali sistem obveznega predhodnega svetovanja pred sodnim reševanjem sporov med starši kar zadeva razmerja do skupnih otrok. Dodaten razlog za sprejem družinskega zakonika, (ki pa je v kontekstu moje diplomske naloge tudi najbolj relevanten), je prilagoditev zakonodaje razvoju družbenih odnosov na tem področju, torej različnim oblikam družinskih skupnosti, skratka družbeni realnosti.

1.2.3 Cilji in načela predloga zakona

Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve v kratkem povzetku predloga zakona (2010: 1, 2) navaja naslednje cilje in načela novega zakonika:

Osnovni cilj je **izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih**, bodisi pred postopkom pri sodišču, med samim postopkom in tudi po končanem postopku. S tem bi zagotovili učinkovitejše izvajanje načela varovanja koristi otroka, ki je temeljno načelo našega družinskega prava. V zvezi s tem gre za sistemski premik glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka, ki bo z zakonikom skoraj v celoti preneseno s centrov za socialno delo na okrožna sodišča.

Drugi cilj je **hitrejše reševanje zadev na družinskem področju**, kar je posebej pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka izrednega pomena, saj imajo predolgi postopki za otroka nepopravljive negativne posledice na njegov nadaljnji razvoj.

Naslednji cilj in hkrati način za doseg ciljev predloga zakonika je **okrepitev strokovne in svetovalne vloge centrov za socialno delo**, ki je nujno potrebna za učinkovito in strokovno izvajanje njihovega osnovnega poslanstva. Ta cilj bo dosežen z ločitvijo oblastne funkcije centrov za socialno delo od strokovne in svetovalne

funkcije, ki naj bi jo centri za socialno delo obdržali. V tem smislu predlog zakonika predvideva predčasno svetovanje, strokovno svetovanje in družinsko mediacijo, in to ne samo v primerih, ko bo šlo za razvezne postopke, temveč tudi v primerih ukrepov za varstvo koristi otroka.

Za izboljšanje položaja otroka v aktivnostih in postopkih, ki tečejo v zvezi z njim in ga neposredno zadevajo, je predvidena **uvedba instituta Zagovornika otroka**, ki bo poskrbel za to, da se bo v teh postopkih in aktivnostih slišal tudi njegov glas.

Predlog zakonika prvič določa tudi **prepoved telesnega kaznovanja otroka**, ki zavezuje ne le starše, temveč tudi druge osebe, državne organe in nosilce javnih služb. Dolžnost varovanja otroka pred telesnim kaznovanjem je izvedena iz 19. člena Konvencije o pravicah otrok, po katerem države podpisnice KOP z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroka zavarujejo pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjenja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, v številni spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.

V prilagajanju družinskih razmerij razvoju družbenih odnosov v družinski zakonik naj bi umestili tudi prostovoljno pogodbeno ureditev medsebojnih premoženjskih razmerij v obliki **ženitnih pogodb**.

Z družinskim zakonikom naj bi **na novo in skladno z odločbo Ustavnega sodišča** urejali **pravna razmerja življenjskih skupnosti istospolno usmerjenih partnerjev**. Te skupnosti so sedaj urejene z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti. Ustavno sodišče RS je v postopku za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS-a ugotovilo neskladnost te določbe z Ustavo RS. Glede na ugotovitve ustavnega sodišča, da gre v bistvenem za enake dejanske in pravne podlage življenjske skupnosti (istospolne skupnosti in skupnosti med žensko in moškimi) ter da razlikovanje v pravni ureditvi obeh skupnosti, vključno s pravnimi posledicami teh skupnosti, ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti, predlog zakonika istospolno skupnost v vseh elementih izenačuje z zakonsko zvezo. S takšno pravno ureditvijo bo omogočeno tudi pravno priznanje posvojitve, ki so že danes izvedene v tujini s strani istospolnih partnerjev.

1.2.4 Poglavitne novosti

Družinski zakonik prinaša veliko sprememb glede na veljavni Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Še vedno ostaja glavno vodilo korist otroka, ki je z zakonom opredeljeno kot načelo. Poglavitne vsebinske spremembe so: širša definicija družine, možnost sklenitve zakonske zveze in obstoja zunajzakonske skupnosti tudi za istospolne partnerje, uvedba ženitnih pogodb, možnost priznanja otroka pred njegovim rojstvom, uvedba družinske mediacije ipd. Procesne spremembe: natančnejša določitev načel obravnavanja otrok, jasna razdelitev pristojnosti med centri za socialno delo in sodišči ipd.

Predlog družinskega zakonika ohranja osnovno usmeritev ureditve družinskih razmerij, in sicer korist otroka, ki je z zakonikom opredeljeno kot načelo.

Pojem družine (2.čl.) je v predlogu zakonika zastavljen širše kot v veljavnem zakonu, saj

- za družino štejejo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogojem, da v skupnosti vlada individualni (dolgo)trajni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok (obstoj družine je vezan na dolžnost preživljanja in ne na sorodstveno razmerje med otrokom in osebo, s katero živi v življenjski skupnosti). Družino ustvarja otrok. Če ni otroka, ni družine.
- za pojem družine ni potrebno, da gre za skupnost otroka z obema staršema. Zadostuje, da živi otrok z enim roditeljem oziroma z eno odraslo osebo, ki zanj skrbi in ki ima do otroka po zakonu pravice in obveznosti.

Zakonska zveza (3.čl.)

Zakonska zveza je določena kot življenjska skupnost dveh oseb istega ali različnega spola.

Zunajzakonska skupnost (4.čl.)

Predlog prvič priznava pravne posledice tudi življenjski skupnosti dveh oseb istega spola, ki nista sklenila zakonske zveze. Definicija zunajzakonske skupnosti je dopolnjena brez dodatnega dokazovanja za primere, ko se zunajzakonskima partnerjema rodi skupni otrok ali če otroka posvojita (zaradi koristi otroka in zaščite njegovih pravic ni več potrebno dokazovati, da je taka skupnost obstajala dlje časa).

Možnost sklenitve zakonske zveze zunaj uradnih prostorov, različnost načinov sklepanja zakonske zveze in jubilejne poroke (34.čl.), (35.čl.) (37.čl.)

Predlog zagotavlja večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in različne načine sklepanja zakonske zveze glede na zahteve po obličnosti. Bodočima zakoncema daje na voljo zlasti načine sklenitve zakonske zveze, pri katerih so zahteve po obličnosti minimalne (npr. sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem brez prisotnosti prič in pooblaščenca).

Ženitne pogodbe (82.čl.)

Bistvo nove ureditve je, da prinaša na področje premoženjskega režima med zakoncema možnost zakoncev, da izbereta in določita vsebino lastnega premoženjskega režima. To pomeni, da imata zakonca, če to želita, možnost, da se s sklenitvijo ženitne pogodbe izogneta zakonitemu premoženjskemu režimu in si prosto dogovorita njun pogodbeni premoženjski režim. Lahko pa zakonca ostaneta pasivna, tedaj se njun premoženjski režim presoja po zakonskih določbah t.i. zakonitega premoženjskega režima – kot do sedaj.

Priznanje otroka pred njegovim rojstvom (117.čl.)

Zaradi posebnega varovanja otrokove koristi je bilo potrebno pravno urediti možnost priznanja spočetega, a še nerojenega otroka, ki ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Prej so to CSD-ji izvajali, a brez izrecne pravne podlage.

Svetovanje in mediacija (13.čl.)

Že prej smo poznali predhodno svetovanje pred vložitvijo tožbe oziroma sporazumnega predloga za razvezo zakonske zveze. Novost pa je družinska mediacija, ki se lahko opravi pred, med in po koncu sodnega postopka in to glede vseh družinsko-pravnih spornih vprašanj (206.čl.). Mediacijo naj bi izvajali CSD-ji in sodišča, lahko pa se dovoljenje podeli tudi drugi fizični/pravni osebi. Najpogostejše bodo obravnavani spori v zvezi z varstvom in vzgojo otrok ob razvezi zakonske zveze ali po razpadu zunajzakonske skupnosti. Lahko pa bo šlo za samostojne spore v zvezi z izvrševanjem otrokovih stikov ali za spore glede izvrševanja starševske skrbi.

Ukrepi za varstvo koristi otrok (najbolj prenovljeno poglavje)

Razlike

ZZZDR je do sedaj podrobneje urejal le nekaj ukrepov, s katerimi država lahko poseže v družino zaradi varstva otrokovih koristi (odvzem otroka staršem in namestitvev v rejništvo ali v zavod, namestitvev otroka v zavod zaradi vedenjskih ali čustvenih težav), ti **ukrepi so bili v pristojnosti centrov za socialno delo**.

DZak zaradi zaščite starševske skrbi ter na drugi strani koristi otroka **izrecno določa nekatera načela**, ki jih je potrebno pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok spoštovati. Ta načela v teoriji veljajo sicer že sedaj, vendar zakonsko posebej niso navedena:

- Dolžnost države pri varovanju koristi otrok (152.čl.); (za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši, enako velja tudi v ZZZDR, vendar je v tem poglavju DZak izrecno poudarjeno, da je mogoče ukrepe izvesti le, ko starši svoje pravice in dolžnosti ne izvršujejo ali je ne izvršujejo v korist otroka).
- Načelo najmilejšega ukrepa (154.čl.); (izreče naj se ukrep, s katerim bodo starši najmanj prizadeti, če je z njim mogoče zavarovati otrokove koristi, predvsem pa naj se otroka ne odvzame, če je mogoče drugače zavarovati njegove koristi).
- Ogroženost kot pogoj za izrek ukrepa (162.čl.); (DZak ponuja definicijo ogroženosti (155.čl.) otroka, to je, če je utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel škodo kot posledico storitve ali opustitve staršev ali otrokovih psihosocialnih težav).

Z DZak se pristojnost za odločanje o ukrepih deli med **center za socialno delo** ter **sodišča** (153.čl.).

Ukrepi za varstvo koristi otrok po DZak so:

- Nujni ukrepi (157.čl.); (o teh odločajo centri za socialno delo).
- Začasne odredbe (163.čl.); (o teh odločajo sodišča).
- Ukrepi trajnejšega značaja (170.čl.); (o teh odločajo sodišča, razen o ukrepu nadzora izvrševanja starševske skrbi, o katerem odločajo centri za socialno delo).

Posvojitev

Razlike:

- O posvojitvah **odloča sodišče** (226.čl.) na predlog centra za socialno delo;
- Po predlogu DZak skupaj posvojita otroka ne samo zakonca, temveč **tudi zunajzakonska partnerja** (210.čl.); v skladu z novo vsebinsko ureditvijo zakonske zveze ter zunajzakonske skupnosti kot življenjske skupnosti dveh oseb, ki sta lahko tudi istega spola, **je možna posvojitev otroka tudi s strani dveh istospolno usmerjenih partnerjev** (210.čl.);
- Predlog DZak ne predvideva starostne omejitve za podajanje otrokovega mnenja, po desetem letu starosti pa predlog Dzak kot pogoj za posvojitev otroka zahteva soglasje otroka k posvojitvi (212.čl.);
- Pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitev – največkrat bo dala soglasje samska mati – staršev ne veže, niti ne morejo dati soglasja pred osmim tednom otrokove starosti (poporodna depresija).
- Posvojitev po predlogu zakonika je mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve zakonskih pogojev, lahko tudi prej, če center za socialno delo ugotovi, da je to v otrokovo korist (po ZZZDR je ta rok 1 leto).
- Z namenom čim bolj zavarovati otrokovo korist in izbrati otroku najboljše možne starše predlagatelj predlaga **vzpostavitev centralne zbirke otrok in kandidatov** (224.čl.) **za posvojitev**, kot tudi centralne zbirke v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitvev.

Rejništvo

Razlike:

- Center za socialno delo (230.čl.) odloči o namestitvi otroka v rejništvo le pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi po tem zakoniku, v vseh ostalih primerih o namestitvi otroka v rejništvo po novem odloča sodišče.
- Predlog DZak (229.čl.) izrecno določa, da z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in dolžnosti po tem zakoniku, ki so **združljive z namenom** rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi ni odločeno drugače. (ZZZDR je o tem (v 156.čl.) določal le, da z oddajo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in dolžnosti staršev ali skrbnika, ki jih imajo po tem zakonu).

- Predlog zakonika ne dovoljuje, da starši tudi sami namestijo otroka v rejništvo, kar ZZZDR dopušča, vendar se to v praksi ne izvaja.

Dolžnost preživljanja med starši in otroki

Novost je predlagana določba, po kateri je otrok po polnoletnosti dolžan zavezancu za plačilo preživnine **predložiti dokazilo o statusu** (181.čl.) dijaka oziroma študenta.

Pravica do preživljanja je samostojna, od starševske skrbi neodvisna pravica, zato velja splošno načelo, da tisti od **staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb, ni oproščen dolžnosti preživljanja** (182.čl.). Preživninska dolžnost ne preneha v primeru namestitve otroka v rejništvo ali v zavod. Predlog zakonika izrecno določa obveznost sodišča, da ob izreku teh ukrepov določi tudi preživninsko dolžnost obeh staršev, kar je novost.

ZZZDR za polnoletnega otroka ne vsebuje pravila o tem, pred katerim organom se sklene sporazum o preživnini za polnoletne otroke, zato je bilo to vprašanje treba rešiti. Tako se bo **sporazum o preživljanju polnoletnega otroka lahko sklenil v obliki izvršljivega notarskega zapisa** (190.čl.) ali pa lahko polnoletni otrok in eden od staršev skleneta **sporazum, ki ga predložita v potrditev sodišču**. S tem je izenačena možnost urejanja preživnine pri mladoletnih in polnoletnih otrocih.

Skrbništvo

V zadevah skrbništva pristojnosti ostajajo na centrih; sodišče bo o postavitvi skrbnika odločalo samo:

- ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok (če je skrbnik sploh potreben),
- ob odločanju sodišča za odvzem poslovne sposobnosti.

Namen skrbništva za otroke (234.čl.) je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnjih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primeru popolnega ali delnega odvzema poslovne sposobnosti. Namen skrbništva za te osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Novost je predlagana določba, po kateri se v postopku postavitve skrbnika za posebni primer določa procesno **pravico otroka, da samostojno opravlja procesna dejanja** po 15-em letu

starosti, da je seznanjen z uvedbo postopka ter da ima možnost izraziti svoje mnenje 270.čl.).

1.3 DISKURZ O DRUŽINSKEM ZAKONIKU

V zadnjih dveh letih smo v medijih priča diskurzu o predlogu novega družinskega zakonika. Analiza diskurza bo kritična, kar pomeni, da je to analiza skritih protislovij v diskurzu, zlasti protislovij med dominantnimi in alternativnimi interpretacijami. Ugotavljala bom, kakšne so ideološke in represivne sestavine diskurza, kako diskurz umešča ljudi na mesto subjekta in mesto objekta, kako jih umešča na način, da morajo ljudje zasesti ta mesta, če naj diskurz deluje. Zanimalo me bo, kako je diskurz ustvarjen prek relacij moči in ideologij, kako vpliva na družbene identitete, sisteme védenja in vrednostne sisteme.

Komuniciranje v javnosti Ule (2005: 24) opredeli kot komuniciranje, ki ima pogosto izobraževalne, prepričevalne pa tudi ideološke namene, zanj pa naj bi bila značilna tudi neenakomerna porazdelitev komunikacijskih moči in kompetenc. Ko analiziramo javni diskurz o družinskem zakoniku in s tem povezano medijsko komuniciranje, lahko zaznamo vse naštet elemente. O zakoniku so se v času javne razprave izrekli strokovnjaki iz različnih področij; pravniki, sociologi, psihologi, socialni delavci, novinarji, politiki, svoje mnenje je izražala Slovenska RKC (Rimskokatoliška cerkev), oglasili so se tudi lezbične aktivistke in gejevski aktivisti ter državljanke in državljani. Vsi so na nek način razlagali vsebino zakonika in skušali poučiti slovensko javnost, za kaj pravzaprav gre pri novem zakoniku. Na eni strani so nas zagovorniki zakonika prepričevali, zakaj zakonik podpreti, nasprotniki in skeptiki pa so na drugi strani navajali različne argumente, zakaj naj zakonika ne podpremo. V medijih se je tako pogosto pojavljal format »pro et contra« (za in proti), kjer so bili soočeni zagovorniki in nasprotniki zakonika. Poudariti je treba, da je ta format problematičen iz več razlogov. Kot so povedali udeleženci na okrogli mizi o »medijskem formatu pro & conta in novinarski odgovornosti« (2010), je tovrsten format v slovenskih medijih zelo pogost tudi ko se govori o človekovih pravicah. V takem formatu vedno znova pristanejo izbrisani, homoseksualci, Romi in podobne skupine, ki so jim kršene človekove pravice. Predsednica Častnega novinarskega razsodišča in udeleženka na omenjeni okrogli mizi, Ranka Ivelja, meni, da so tudi novinarji sami pogosto žrtve pro et contra diskurza, ki ga ustvarjajo. Opozorila je, da v vsej razpravi o družinskem zakoniku vsebina pravzaprav ni bila pomembna, pač pa je bil pomemben spektakel. Tudi Kuhar (2003) pravi, da mediji, ko gre za argumente za in proti, pogosto ponujajo oder za reprodukcijo nestrpnosti, ko citirajo »sočne« (homofobične) izjave parlamentarcev. Pri tem mediji ne problematizirajo dejstva, da nestrpno javno mnenje glede homoseksualnih porok in posvojitvev legitimira nestrpnost in homofobijo. Tovrstne medijske reprezentacije so, kot pravi Velikonja (2004), partikularizacija občega, ko je načelo enakosti

kot državljanske politične kulture medijsko konstruirano kot zgolj partikularno mnenje zagovornikov tovrstne zakonodaje. Kuhar (2003) poudarja, da mediji pri tem niso pozorni, da tovrstna partikulacija mnenj, ki se v razpravi o človekovih pravicah pojavlja v obliki *pro et contra*, prispeva k nevarnemu »rahljanju univerzalnosti prava«.

Ob tem se je smiselno vprašati, kdo je sploh pooblaščen za izrekanje o predlogu družinskega zakonika in kakšna sredstva pri tem uporabljajo zagovorniki in nasprotniki? So to strokovne reference ali gre nemara za slabo poznavanje problematike oziroma nevednost, ki je dostikrat zamaskirana kot stereotipno, s predsodki prežeto argumentiranje in manipulacije? Ali so novinarji objektivni pri poročanju o novem družinskem zakoniku, govorijo resnico in kakšna je njihova konstrukcija realnosti? Kdo monopolizira prostor, ko gre za izrekanje o novem družinskem zakoniku? Kot pravi Ule (2005: 184), diskurzi umeščajo ljudi na mesto subjekta ali mesto objekta, določajo, kdo lahko kdaj govori in kdo naj molči. Bistveno pri vsem tem pa je, da ljudje morajo zasesti ta mesta in te vloge, če naj ti diskurzi delujejo. In če so mediji, kot piše Luthar (V: Kuhar; 2003), pomembni pri oblikovanju in legitimiranju identitet, se naša identiteta oblikuje na podlagi diskurzov in reprezentacij, ki smo jim izpostavljeni, istočasno pa preko medijskih (in tudi drugih diskurzov) vzpostavljamo identiteto/podobo/drugega. Kuhar pravi (2003), da so mediji tako sredstvo, ki nam sporoča načine zamišljanja identitet in skupin. Z kritično analizo tekstov bom ugotovila, kakšne podobe reproducira diskurz o družinskem zakoniku. Ali gre v primeru reprezentacij istospolnih oseb res za podobe, ki so vedno znova reproducirane kot podoba enodimenzionalnega človeka in redko kontekstualizirana, in jo dejstvo določene identitete – lezbijka ali gej - v popolnosti določa in določi ter na ta način zameji na njeno oziroma njegovo seksualnost, kot se izrazi Kuhar? Po Faircloughu lahko sistematična analiza jezika in medijskih tekstov (Kuhar: 2003), razkrije sisteme zatiranja ljudi znotraj nekaterih družbenih struktur; slednje bom skušala ugotoviti z analizo medijskega diskurza o družinskem zakoniku.

Če je diskurz, kot ga opredeli Ule (2005: 34), pogovor, ki nastane tedaj, ko postanejo vsakdanje norme, vrednote in konteksti za nas problematični, negotovi, dvoumni ali moteni in zato postanejo predmet pogovora ter jih moramo tematizirati, gre pri diskurzu o družinskem zakoniku prav za to; za nasprotnike zakonika je vsebina zakonskega predloga na določenih mestih problematična, zlasti ko govorimo o popolni izenačitvi istospolnih partnerstev z heterospolnimi. To pomeni zakonsko podprte poroke za istospolne osebe, posvojitve s strani istospolnih partnerjev in vse pripadajoče socialne pravice, ki jih heterospolni pari in družine že imajo. Vprašanje je, zakaj je ta izenačitev problematična? Zakaj tolika ogroženost nasprotnikov zakonika ob omembi redefinicije družine in zakonske zveze? Ob dejstvu, da je danes povsem jasno, da je pluralnost družbe nekaj vsakdanjega in da v njej že dolgo več ne prednjači tradicionalna nuklearna družina, ampak so v družbi prisotne različne oblike družin, od reorganiziranih, enostarševskih, razširjenih, istospolnih, je

takšno vztrajno oklepanje mitskih podob preteklosti odveč. Še več, danes se ljudje tudi manj poročajo, vse pogosteje se odločajo posvojiti otroka in si pomagajo z reproduktivno medicino. V teh družinskih oblikah so nekatere povezave med odraslimi in otroki biološke, druge socialne, ponekod zgolj slednje. Vsem tistim, ki torej v kontekstu razprave o družinskem zakoniku govorijo o t.i. »krizi« družine in tradicionalnih vrednot, odgovarja sociologinja dr. Alenka Švab (2002), ki poudarja, da za kaj takega ni bojazni. Švabova pojasnjuje, da je v resnici v krizi ideologija nuklearne heteroseksualne družine, ki se je na vso moč oklepajo tisti, ki si ne upajo priznati, da je družba mavrična in ne zgolj črno-bela. Nadalje, zakaj ustvarjanje moralne panike, ko gre za posvojitve otrok s strani istospolnih partnerjev? Novi predlog družinskega zakonika vendar v središče postavlja otroka in njegove koristi. V primeru sprejetja zakonika nasprotnikom ne bo nič odvzeto, njihove pravice bodo ostale povsem nedotaknjene, njihovo vsakdanje življenje pa se zgolj zaradi razširitev pravic tudi na istospolne skupnosti ne bo spremenilo. Kar ta družinski zakonik naredi, je le to, da pokaže, da vse državljanke in državljani potrebujemo enake pravice, če se smatramo za sodobno demokratično družbo. Zdi se, da je zakonik v resnici problematičen iz naslednjih razlogov: s popolno izenačitvijo istospolne populacije s heterospolno, razbija mit o popolni in edino pravi heteroseksualni družini, razbija predsodke o homoseksualcih, ruši tradicionalni pogled na moško-ženske spolne vloge, preizprašuje koncept starševstva in ponuja priznanje socialnemu starševstvu kot povsem enakovredni obliki starševske skrbi v primerjavi z biološkim starševstvom. Zakonik je torej »problematičen« predvsem zato, ker dregne ob tradicijo in ideologijo heteroseksualne matrice, ki želi ukalupiti čim več ljudi.

Očitno je, da vprašanja in dileme, ki jih postavlja diskurz o družinskem zakoniku, terjajo nekoliko daljši premislek. Slednje bom skušala napraviti v nadaljevanju tega poglavja, ko bom diskurz o zakoniku razstavila na različne »fokuse« oziroma glavne tematske okvire. Podrobnejše analize se bom lotila v drugem delu naloge, ko bom analizirala izbrane tiskane medije.

Pri družinskem zakoniku gre za reprezentacijo več stvari; diskurz o družinskem zakoniku je diskurz o:

- o družini in starševstvu,
- o »nemočnih« otrocih,
- o ženskosti in moškosti,
- o zakonodaji, politiki in vsakdanjem življenju istospolnih partnerstev in družin,
- o homoseksualnosti.

1.3.1 Diskurz o družini in starševstvu

Slika 1: »Različne oblike družine skozi čas«, (vsi segmenti teme): Qualittee, Mwesigwa, J. Lawton, Pingnews, fazen, SuziJane, zizybalooah, carf, Sean Dreilinger, pete4ducks, prolix6x in djwudi
Vir: <http://www.narobe.si/stevilka-5/tema-lgbt-druzine.html>

Diskurz o družini in starševstvu je znotraj razprave o zakoniku ustvarjen kot diskurz o »sprejemljivih« in »nesprejemljivih« oblikah družine in za otroke »primernih« in »neprimernih« oblikah starševske skrbi. Sprejemljiva družina naj bi bila po mnenju nasprotnikov zakonika tradicionalna družina, ki jo sestavljajo oče, mati in otrok. Vsak odklon od tega se smatra, na eni strani kot manko (enostarševske družine, matere samohranilke, posvojeni otroci, ko starševstvo torej ni biološko itn.), na drugi strani pa se zlasti, ko gre vprašanje istospolnih družin, te dojema kot deviacijo, nekaj »nenaravnega«, skratka nekaj kar močno posega v tradicijo heteroseksualne, »naravne«, produktivne, »normalne« družine. Nuklearna heteroseksualna družina, kjer so odrasli in otroci biološko povezani, je ideal, od katerega se meri odmik.

Diskurz o družini oziroma o njenih »sprejemljivih« in »nesprejemljivih« oblikah bom v kontekstu razprave o novem družinskem zakoniku predstavila s pomočjo nekaterih predsodkov o istospolnih družinah, ki so se reproducirali v razpravi. Dr. Boris Vežjak (2010), je vzorce argumentov nasprotnikov zakonika razumel kot oblike predsodka. V prispevku

»Istospolne družine v slovenski družbi - namesto zaključka razbijamo predsodke«, našteje sedem predsodkov, ki jih na tem mestu povzemam kot izhodišče za razumevanje načinov, kako so se v času razprave o družinskem zakoniku reproducirala določena stališča o istospolnih partnerstvih in družinah. Te predsodke nato ovržem s pomočjo nekaterih strokovnih argumentov in ugotovitev znanstvenih raziskav o istospolnih družinah in istospolnem starševstvu.

Prvi predsodek: *»Otroci potrebujejo mater ali očeta, da bosta lahko oba odigrala svojo moško in žensko vlogo.«*

To ne drži. Otroci ne potrebujejo matere in očeta, temveč odgovorne ljubeče odrasle. Ko govorimo o starševski skrbi v družini, je pomembna vsebina in ne forma družine. Kakovost odnosov med starši in otroci je tista, ki šteje. Niti spol niti spolna usmerjenost staršev nista bistvena elementa, ki bi vplivala na otrokovo dobrobit. Bistveni element družine je vzajemna ljubezen, spoštovanje, toplina in varnost.

Stereotipno ponavljati, da otrok potrebuje mater in očeta in biološke starše, je mišljenje, ki popolnoma spregleda realnost sodobnih družinskih oblik, njihove pestrosti in edinstvenosti. Argumenti nasprotnikov zakonika o t. i. "prikrajšanosti za žensko in moško identifikacijo" in "moško-žensko dinamiko odnosa", ne vzdržijo. Otroci danes namreč ne živijo zgolj v heteroseksualni nuklearni družini (ki je v resnici bolj kot ne redkost), ampak tudi v enostarševskih družinah, z materami samohranilkami in očeti samohranilci, v istospolnih družinah itn. Otroci v teh družinah ne živijo v socialnem vakumu, kjer bi bili prikrajšani za pestrost moško-ženskih identifikacijskih vlog, saj so v njihovih življenjih prisotni babice in dedki, strici in tete, učitelji, prijatelji, sosedje itn. Skozi socializacijo so v stiku z različnimi ljudmi, ki jim dajejo priložnost za tovrstne identifikacije.

V nemški reprezentativni raziskavi *»Otroci v registriranih istospolnih partnerskih zvezah«* avtorici Marine Rupp in Pie Bergold (2009) ugotavljata, da istospolni starši v veliki meri poskrbijo za to, da imajo otroci v svojem življenju tudi pomembno osebo nasprotnega spola, ki ji zaupajo, tako da jim je na voljo dovolj ženskih oz. moških vzornikov. Na vprašanje, ali otrok pri odraščanju potrebuje moško in žensko figuro, v intervjuju za revijo *Narobe* (Kuhar 2010), odgovarja tudi sociologinja Judith Stacey, ena najvplivnejših ameriških raziskovalk na področju gejevskih in lezbičnih družin. Pravi, da je vsak otrok v družbi izpostavljen dvema spoloma. Nobeden otrok torej ne odrašča hermetično zaprt v svoji družini. Spolna identiteta otroka, ki se vzpostavi zelo zgodaj v življenju, nikakor ni povezana s kombinacijo spolov staršev.

V istospolnih družinah nadalje prihaja do pomembne razlike v primerjavi z heteroseksualnimi družinami, ki pa jo lahko razumemo kot nekaj pozitivnega. Gre za to, da so otroci iz istospolnih družin osvobojeni tradicionalno ženskih in moških vlog. Stacey in Biblarz (Kuhar 2008) poudarjata, da raziskave kažejo, da so otroci v homoseksualnih družinah v bistveno večji meri osvobojeni tradicionalnih spolnih scenarijev. Deklice, na primer ne vzgajajo naj bodo pasivne in poslušne ... kot se baje za deklice spodobi. Lezbične matere so tako manj obremenjene s tipičnimi spolnimi vlogami in razdelitvijo sveta na roza in modro. To je razlika, ki je pravzaprav kvaliteta. A v heteronormativni logiki kaj hitro postane deficit.

Tudi Dr. Kuhar (2009) navaja, da so raziskovalci ugotovili, da istospolni starši v veliki meri poskrbijo za to, da imajo otroci v svojem življenju tudi pomembno osebo nasprotnega spola, ki ji zaupajo, tako da jim je na voljo dovolj ženskih oz. moških vzornikov. Avtor dodaja še, da je zanimivo, da imajo otroci iz istospolnih družin pogostejše stike s staršem iz prejšnje heteroseksualne zveze ali z znanim darovalcem kot otroci v hetero družinah, kjer so starši ločeni. Enako velja tudi za lezbične matere in gejevske očete, ki s svojimi bivšimi partnerji vzdržujejo več stikov kot ločeni heteroseksualci.

Dr. Darja Zaviršek (2008b) pa denimo poudarja, da istospolne družine prinašajo nove podobe, nove slike in med sedanje predstave, da starša sestavljata ženska in moški, vnašajo slike dveh očetov, dveh mam, več očetov in več mater skupaj ipd. Za ilustracijo avtorica izpostavi anekdoto, ki jo je na konferenci o istospolnih družinah leta 2008 v Ljubljani povedala udeleženka Margheritta Bottino. Gre za zanimivo anekdoto o deklici, ki je dejala svoji prijateljici: »Imam 2 mami, 3 očete in 3 pse.« Prijateljica ji začudeno odgovori: »Tri pse?« Anekdota govori o podobah, ki postajajo del običajnosti. Zavirškova poudarja, da istospolne družine tako dokazujejo, da so se modeli ženskosti in moškosti spremenili. Delitev dela med dvema očetoma je delitev dela v kuhinji, v garaži in med umazanim perilom. Delitev dela med mamama je delitev dela na vrtu, med pleniciami in med nakupovanji. Še več, celo koncept maternega jezika, ki se je zdel tako esencialen in trden, se v istospolnih družina zazdi smešen: je materni jezik, pa »očetni«, pa jezik ene in druge matere in drugega očeta. Maternega jezika ni, poudarja avtorica.

Tu bi dodala še en vidik, ki je izpostavljen v zahtevi, da otrok potrebuje mamo in očeta; gre za predsodek o nekrvnem oziroma nebiološkem starševstvu. Zavirškova (2009) pravi, da je nebiološko starševstvo velik tabu. Stigma naj bi izhajala iz predmoderne logike starševstva kot varovanja nečesa "svojega" v funkciji dedovanja ali nadaljevanja vrste. Včasih je oblast mislila, da bo s tem stabilizirala red, ljudi pa ustrašovala in normalizirala. Danes bi bila namesto ustraševanja tem ljudem potrebna podpora, poudarja avtorica. Sociologinja Kath Weston je v svojem, zdaj že slavnem delu, *Families We Choose* (1991) postavila tezo, da se v sodobnosti družinske skupnosti oblikujejo tudi mimo krvnih vez. Pri nas, kljub pogostosti

socialnega starševstva, starševstvo še vedno temelji predvsem na bioloških razmerjih, kjer so kot edine »prave« vrednotene le najožje krvne vezi (Sobočan 2008). Nobenega dvoma ni, pravi Zaviršek (2008b), da istospolne družine redefinirajo klasično definicijo »starša« in starševstva kot biološke trajne vezi. V istospolni družini vsaj eden od staršev ni biološki starš. Nebiološko starševstvo je v Sloveniji torej še hud tabu in stigma, ki je navezana na predmoderno logiko starševstva kot varovanja nečesa »svojega« (»poskrbel bom zanj, saj je moj!«) v smislu nadaljevanja vrste (»kri ni voda«).

Drugi predsodek: »Edino sprejemljivo okolje za otroka je tisto, v katerem imamo mater in očeta, ki sta poročena.«

To ne drži. Najprej ovržimo ekskluzivno pravico do sklenitve glede zakonske zveze s strani heteroseksualnih parov. Zakonska zveza je po novem v družinskem zakoniku definirana kot življenjska skupnost dveh oseb. Po obstoječi zakonodaji je zakonska zveza definirana kot skupnost moža in žene, njen pomen pa naj bi bil v zasnovanju družine. Novi družinski zakonik popolnoma enakopravno obravnava heterospolne in istospolne partnerje, se pravi tudi v zvezi s sklenitvijo zakonske zveze. Predlagatelj zakonika je življenjsko skupnost dveh oseb istega spola v celoti pravno uredil kot zakonsko zvezo, z vsemi pravnimi posledicami, kot so določene s tem predlogom zakonika za zakonsko zvezo ženske in moškega. Ocenjuje namreč, da ni nobenega stvarnega razloga oziroma neosebne okoliščine, ki bi narekovala drugačno pravno ureditev z drugačnimi pravnimi posledicami.

Pri argumentu, da je edino sprejemljivo okolje za otroka tisto, v katerem imamo mater in očeta, ki sta poročena, gre za popolno prezrtje družbene realnosti različnih življenjskih skupnosti, v katerih živijo starši in otroci. Prvi predsodek, da otrok potrebuje mater in očeta, da lahko odigra svojo moško ali žensko vlogo, se sedaj stopnjuje, priključi se mu še ideološki pomen formalnega vidika zveze med moškim in žensko, torej zakonska zveza. Za tem argumentom se »skriva« ideologija nuklearne heteroseksualne družine, kjer je poroka seveda temelj, na katerem mož in žena zgradita družino. Šele poroka med moškim in žensko ustvari za družino moralni temelj. Če pa poroke ni, so otroci nemara česa prikrajšani? Česa, na primer? Skrbi, ljubezni, varnosti? Seveda gre tu za moralno vprašanje, v igri so tudi verska prepričanja. Kdor namreč meni, da je poroka v bistvu verska zadeva in da se oblasti ne bi smele vtikati v to, je po navadi tudi proti poroki med homoseksualci ravno zato, ker ima poroko za nekaj svetega. Toda temu se da oporekati, da ima poroka tudi civilne in družbene vidike, ki niso odvisni od verskih prepričanj in oblasti sprejemajo zakone v zvezi s temi vidiki in ne v zvezi z verskimi. Torej je bolje pustiti ob strani verske vidike, tudi če morda obstajajo homoseksualci, ki bi želeli, da bi njihovo zvezo priznala tudi cerkev. Verski vidik kot tak ne more biti predmet razprave. Homoseksualci zahtevajo možnost poroke med osebami istega spola kot državljansko pravico.

Zdi se, da gre zopet za element forme pred vsebino. Dilemi, ali je družinska stvarnost za otroke manj ugodna v družini, kjer mama in oče nista poročena, se priključi še vprašanje, ali bi po istem argumentu presojali za otroke, ki čakajo na posvojitev. Vežjak (2010) pravi, da otroci brez doma nimajo možnosti izbirati med poročenim staršem, materjo in očetom ali katero drugo obliko starševstva. Ti otroci nimajo očeta in matere, poročenih ali neporočenih. Avtor pravi, da podatki kažejo, da je bilo leta 2002 v ZDA posvojenih približno 51.000 rejencev, skupaj z otroki, ki so jih posvojili posamezniki. Izbira za posvojitev ne bi smela obsojati otrok na rejništvo le zato, ker nekdo zahteva obstoj klasične jedrne družine. S tem predsodkom torej ozkosrčno zanemarimo težave otrok, ki čakajo na posvojitev, po drugi strani pa zavračamo poročena partnerja ali poročeni partnerki, ki lahko prevzameta obe vlogi. Tudi precej manjše številke v slovenskem kontekstu niso bistvene, kajti pravni red mora vselej ne le generalno urejati vse dane primere, temveč sooblikovati rešitve za slehernega med njimi (Vežjak: prav tam).

Tretji predsodek: »Istospolno usmerjeni nimajo trajnih odnosov in zato niso primerni za starševstvo.«

Vežjak (2010) navaja, da ta ocena ne drži, saj so geji in lezbijke, po vseh primerjalnih podatkih sodeč v trajnih razmerjih, ki statistično ne odstopajo od heterospolnih partnerstev. Postopki posvojitve so dovolj natančni in zahtevni ter vsebujejo dovolj varovalk, zato se ne more zgoditi, da bi otroka dodelili komur koli. Nobenih podatkov nimamo, na podlagi katerih bi lahko sklepali, da geji in lezbijke niso enako dobri starši. Ameriška psihološka zveza je leta 1995 jasno zapisala, da ni niti ene študije, ki bi dokazovala, da so otroci gejevskih in lezbičnih staršev prikrajšani v katerem koli pomembnem vidiku glede na otroke heteroseksualnih staršev. (Lesbian and Gay Parenting: Resource for Psychologists.) Vežjak poudarja, da bo domače okolje istospolno usmerjenih staršev povsem enako dobro skrbelo in omogočilo otrokovo psihološko rast kot okolje heteroseksualnih staršev.

Še eno dejstvo, ki lahko ovrže predsodek o kratkotrajnejših istospolnih zvezah v primerjavi s heteroseksualnimi zvezami (kar naj bi potencialno ogrožalo otroke v teh zvezah), je zavest, da se morajo homoseksualni pari toliko bolj potruditi za otroka, ga skrbno načrtovati in se na družino pripraviti. Slovenska zakonodaja vsakdanjemu življenju na področju istospolnih družin ni prilagojena, zato so te v njej nevidne, kar pomeni, da so večkratno in temeljito diskriminirane. Na simbolni ravni so postavljene v položaj izjeme in posebnosti, kar pomeni, da morajo istospolni pari tehtno razmisliti, ko se odločajo za družino in nič v takih družinah, ki se bojujejo z heteronormativnim okoljem, ni naključno in nenačrtovano. Istospolni par, ki se odloči za otroka, se najbrž ne misli po vseh bojih in prizadevanjih čez noč odločiti za iskanje novih potencialnih partnerjev. Ta miselnost je seveda prežeta s predsodki o promiskuitetnosti gejev in lezbijk. Ana Sobočan (2008) pravi, da se namesto družine, v katero

smo postavljeni z rojstvom, nova sorodniška mreža v t. i. izbirnih družinah oblikujejo na podlagi intimnih razmerij, skrbi, varnosti, podpore, zaupanja. Izberemo si torej tisto, kar nam ni bilo že samo po sebi dano. Kadar partnerji istega spola oblikujejo družino, kadar torej postanejo starši, gre vselej za zavestno odločitev in za izbiro: in v takšni sorodniški orbiti sta dve sonci, poudarja Sobočanova.

Obstajajo pa nekateri podatki raziskav, ki potrjujejo kratkotrajnejše istospolne zveze v primerjavi z heteroseksualnimi, čeprav tudi to ni zagotovo. Roman Kuhar (2010) v intervjuju raziskovalko Judith Stacey sprašuje, zakaj meni, da so v povprečju lezbične partnerske zveze trajajoče krajši čas kot heteroseksualne zveze, glede na to, da je v svoji zadnji raziskavi to omenjala. Avtorica takoj poudari, da tega ne vemo zagotovo. Predvsem pa poudarja, da ne more reči, če bo to še vedno tako, ko bodo gejevski in lezbični pari imeli enake pravice. Stvar je po njenem precej zapletena. Pravi namreč, da imajo lezbični pari v povprečju v primerjavi s heteroseksualnimi pari višje standarde, višja pričakovanja glede svoje partnerske veze, predvsem v smislu enakopravnosti. Zaradi tega so tudi bolj razočarane, če enakopravnosti, tudi v smislu starševstva, ni mogoče zagotoviti. Po navadi ena partnerka rodi otroka in ga doji in po navadi ima tudi vse pravice do tega otroka, medtem ko druga, vsaj ponekod, do otroka nima nobenih pravic. Zaradi tega je težko zagotoviti enakopravnost. Paradoks je torej ravno v tem, da zaradi višjih standardov, ki jih onemogoča biološka asimetrija, ne izpolnijo svojih pričakovanj in ciljev glede partnerske zveze. Problem je v tem, da nimajo enakih pravic tudi v odnosu do otroka in to lahko povzroča napetosti v partnerski zvezi.

Četrty predsodek: »Otroci, ki jih bodo vzgajale istospolne družine, bodo verjetneje tudi sami postali istospolno usmerjeni.«

Raziskave kažejo, da spolna usmerjenost staršev nima nobenega vpliva na usmerjenost njihovih otrok, zato tudi otroci gejevskih ali lezbičnih staršev ne bodo nič prej postali tudi sami istospolno usmerjeni. Spolna usmerjenost otrok v istospolnih družinah ni bolj pogosto homoseksualna kot pri populaciji, ki je odrasla v raznospolnih družinah, in njihove spolne vloge so jasno definirane (Greene *et.al.* 1986, Gottman 1990, Tasker, Golombok 1997, Golombok 2000, Wainright *et al.* 2004; V Sobočan 2009).

Logično vprašanje, ki se ob tem predsodku zastavlja, je po Lešniku (1993: 51) naslednje: Če se raznospolnim parom ne posreči vedno vzgojiti enako usmerjene otroke, čeprav táko (namreč raznospolno) usmerjenost podpira vsa družbena organizacija, kako bi se potem posrečilo istospolnim parom? Zelo verjetno pa je, kot dodaja avtor, da bosta partnerja (partnerki) v istospolni življenjski skupnosti dosti bolj tolerantna (tolerantni) do spolne usmerjenosti svojega otroka (kakršnakoli bo že), kakor je značilno za raznospolna partnerja.

Avtorja Judith Stacey in Timothy J. Biblarz (2001) v meta raziskavi »*Ali je spolna usmerjenost staršev pomembna?*« ugotavljata, da otroci v istospolnih družinah pogosteje poročajo o tem, da so pomislili, da bi lahko vstopili v istospolno partnersko zvezo. Dejstvo, da obstajajo heteroseksualci in homoseksualci, je zanje očitno, saj s tem živijo v vsakdanjem življenju, medtem ko so otroci v hetero družinah lahko popolnoma prikrajšani za informacije o homoseksualnosti. Poudarjata, da raziskave ne kažejo nobenih statistično značilnih razlik v identifikaciji seksualne identitete. Istospolne družine torej ne »sproducirajo« nič več gejev in lezbijk kot hetero družine.

Nekatere raziskave torej nakazujejo, da so takšni otroci bolj odprti za drugačnost, kar pa samo po sebi ne more biti hiba, ampak prej nasprotno. Bodo pa istospolno usmerjeni otroci v istospolnih družinah v bistveni prednosti pred drugimi prav zaradi razumevajočega okolja, ki je osvobojeno spolnih (in najverjetneje tudi drugih) predsodkov.

Peti predsodek: »Otroke iz istospolnih družin bodo vrstniki zavračali.«

Predpostavka, ki se pogosto pojavlja kot argument proti legalizaciji istospolnega starševstva, je, da so otroci zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev podvrženi diskriminaciji, izpostavljeni nasilju in da težje vzpostavljajo stabilnejša prijateljstva. Švab in Urek (2006), po ugotovitvah Susan Golombok (2000: 55-56) pišeta, da so otroci iz istospolnih družin vse do adolescence med vrstniki enako priljubljeni kot otroci iz heteroseksualnih družin. Med adolescenco pa naj bi se slika nekoliko spremenila. Tudi v tem obdobju niso v splošnem pogosteje tarče nadlegovanja, kljub temu pa se takrat pokaže določena razlika. Če druge otroke zbadajo zaradi njihovega socialnega statusa ali telesnih značilnosti, otroke iz istospolnih družin pogosteje zapostavljajo zaradi spolne usmerjenosti njihovih staršev. To je gotovo stresno, vendar so dolgoročneje posledice v končni fazi vendarle odvisne od tega, kako se na mladostnikove izkušnje odzovejo starši. Občutljivost staršev za otrokova čustva in pripravljenost na odkrit pogovor običajno zadostujeta, da otrok svoje izkušnje lažje razume in predela. Golombokova v svoji študiji pravi, da so nekateri izprašanci, ki so jih intervjuvali že v odrasli dobi, poročali, da je mama lezbijka ali oče gej v očeh vrstnikov dobilo vrednost in nov pomen, pomenilo je imeti »kul« starše.

Dejstvo, da so otroci iz istospolnih družin lahko izpostavljeni homofobiji, pa še ne pomeni, da istospolne družine ne bi mogle biti oziroma da niso povsem varno okolje za otroke, če so le starši občutljivi na njihove potencialne težave, ki jih imajo lahko zaradi homofobije v zunanjem svetu in so se o tem pripravljene pogovarjati. Stacey in Biblarz (2001) pravita, da raziskave ne kažejo velikih razlik glede tesnobe in samozavesti otrok iz homo družin, torej to pravzaprav pomeni, da so ti otroci psihološko gledano zelo močni, saj jih starši pripravijo na homofobično družbo.

V nemški raziskavi Marine Rupp in Pie Bergold (2009) avtorici ugotavljata, da tudi otroci sami niso poročali o negativnih izkušnjah z življenjem v istospolnih družinah. Opažajo, da jim je tovrstna izkušnja omogočila, da so danes bolj demokratični, odprti, tolerantni in samostojni. Problem pa je seveda potencialna diskriminacija, ki jo lahko zaradi svoje družine doživljajo v okolju. Nekateri otroci so tako izpostavili, da je negativna plat življenja v istospolni družini strah pred odklonilnim odnosom družbe. A vendar so hkrati poročali, da so njihovi prijatelji praviloma pozitivno sprejeli njihovo družino, ko so se z njimi o tem pogovarjali. Raziskava je pokazala, da 63 % vprašanih staršev in 53 % otrok zaradi oblike družine ni doživela nobene diskriminacije. Če se ta pojavi, gre najpogosteje za norčevanje ali zmerjanje s strani sovrstnikov, vendar se, kot kaže raziskava, otroci s takšnimi situacijami naučijo konstruktivno ravnati, starši jih dobro podprejo in incidenti ne vplivajo na njihov razvoj. Problem je torej na strani homofobične družbe in ne na strani otrok in istospolnih družin.

Šesti predsodek: »Istospolni starši bodo zlorabljali otroke.«

Takšnega stereotipa ne podpira nobena raziskava ali podatek, ki bi dokazala povezavo istospolne usmerjenosti s pedofilijo. V neki raziskavi iz leta 1994 se je pokazalo, da je bil v 74 odstotkih primerov, ko je moški zlorabil otroka, nadlegovalec dejansko v heterospolnem razmerju z materjo otroka ali drugo žensko, ki je bila v odnosu do tega otroka. (Are Children at Risk for Sexual Abuse by Homosexuals?, v: Pediatrics., po Vezjak 2010) Od kod torej preti večja nevarnost, se sprašuje Vezjak?

Zgodovinsko demoniziranje in patologiziranje vloge gejev in lezbijk je po Mojci Urek (2005: 166) verjetno tudi vir še vedno pogostih prepričanj, da homoseksualci predstavljajo za otroke neke vrste grožnjo. Na eni strani gre za strah pred »infekcijo«, torej da bodo geji in lezbijke svoje otroke vzgojili v homoseksualce, na drugi strani pa za mitske predstave o tem, da homoseksualci spolno zlorabljajo svoje otroke. Pri tem igrajo veliko vlogo mediji, ko npr. v isti sapi govorijo o pedofiliji in homoseksualnosti, kot da gre za istovetna pojava. Država tako retoriko izkorišča, da lahko nato sebe predstavlja kot nekoga, ki mora zaščititi družino in otroke (Minot 2000: 52; po Urek, 2005). Tako psihološke in sociološke znanstvene raziskave kot statistika kriminalnih dejanj kažejo, da sta obe prepričanji neutemeljeni. Največ kaznivih dejanj spolnih zlorab nad otroki še vedno storijo heteroseksualni moški nad deklicami. Kljub temu pa se ta stereotip uporablja kot argument pri izključevanju gejev in lezbijk iz vzgojiteljskih in skrbstvenih poklicev, poudarja Urekova.

Gre za argument, ki to v resnici ni, temveč je manipulacija in sredstvo širjenja moralne panike. Pedofilijo in istospolno prakse nekateri nasprotniki družinskega zakonika uvrščajo celo v skupno polje spolnih perverzij, kar kaže na to, da se homoseksualnost še vedno dojema kot bolezen. V imenu pravic »nemočnih« otrok se demonizira istospolno starševstvo

kot neprimerno in škodljivo za otroke. Geje in lezbijke se dojemata kot proti družinsko naravnane in nezmožne skrbeti za otroke, poleg tega pa se o istospolnih družinah razmišlja kot o nenaravnem pojavu. Namigovanja na spolne zlorabe otrok torej učinkujejo na način, da povzročijo paniko, sprožijo se močna čustva in skrb, da je treba otroke pred homoseksualci rešiti za vsako ceno.

Sedmi predsodek: »Otroci, ki jih vzgajajo istospolno usmerjeni, bodo zaradi staršev odraščali v nemoralnem okolju.«

Zakaj naj bi bilo okolje v istospolni družini nemoralno? Zgolj zaradi istospolne usmerjenosti staršev? Je spol staršev res tisti, ki naredi neko družinsko okolje za moralno? Kaj pa na primer otroci, ki živijo v družini, kjer je prisoten alkoholizem ali nasilje, takšne in drugačne zlorabe, pa odstotni straši, ki za svoje otroke ne najdejo časa itn.? Je tak otrok srečen in ima optimalne pogoje za razvoj zgolj zato, ker živi z očetom in mamo? Raba morale je vprašljiva in ne daje enoznačnih odgovorov. Za nekoga, ki smatra spolni akt med dvema oseba istega spola za »greh«, perverzijo in nekaj »nenaravnega«, vzgojo otrok pa kot nekaj, nad čimer ima ekskluzivno pravico heteroseksualna družina, bo odraščanje otrok v istospolni družini najverjetneje dojemal kot nemoralno dejanje. Vezjak (2010) pravi, da je težko presojati, zakaj bi takšno okolje veljalo za nemoralno. Diskriminacija tu po njegovem trči ob mejo: za vernike je vzgoja otrok v ateističnem duhu nemoralna, toda ateistom nihče ne brani, da bi posvojili otroke. Nekateri verjamejo, da sta pijančevanje in igranje na srečo nemoralno ravnanje, a tudi ti, ki to počno, ne bodo označeni za neprimerne posvojitelje otrok. Če izločimo vse, ki jih obravnavamo kot nemoralne, bi nam lahko zmanjkalo staršev, ki so sploh še primerni za posvojitve. Hkrati je verjetno jasno, da je bolj nemoralno pustiti otroke brez domov kot pa dopustiti, da bodo družine ali pari, ki si to želijo, zanje poskrbeli. Ali ne gre pri vsem tem moraliziranju v imenu pravic otrok v resnici za to, da si je klasična heteroseksualna družina prilastila moralne vrednote in se pri tem vede, kot da drugačne družinske skupnosti živijo v nasprotju z njimi, zlasti istospolne družine? In navsezadnje, kdo si sploh lahko jemlje pravico postavljati heteroseksualno družino na pedestal vzornosti in moralne trdnosti za otroke?

Bogdan Lešnik (1991) izpostavi vprašanje Michela Foucaulta, ki se v drugem delu svoje zgodovine spolnosti (1984) sprašuje: kako, zakaj in v kakšnih oblikah se je prav spolnost konstituirala kot domena morale — in se s tem problematizirala? Od kod identifikacija dostojanstva (državlanskega ali kateregakoli) s spolnimi navadami? Odgovor na to seže daleč v zgodovino antike, ko je bilo izkazovanje ljubezni do dečka natančno kodificirano; »ljubezen ima visok status, poželenje nizkega«. Ni bilo nedopustno, da se državljan zaljubi v dečka, ne spodobi pa se, da bi deček kar tako, brez določenih zahtev in pridržkov, pristal na to, da je objekt ljubezni. Prava slabost in zares nedopustna ni ljubezen med moškimi, pač pa feminilnost, pasivno uživanje (prevzemanje "ženske vloge"). Učitelji morale so tako svarili

pred to slabostjo s preprostim argumentom: kdor se podreja v spolnem odnosu, ne more biti ali postati voditelj.

Javni diskurz o družinskem zakoniku je pokazal, da je spolnost še vedno konstituirana kot domena morale, saj so takšni in drugačni predsodki o homoseksualnosti, ki so se reproducirali med javno razpravo, pokazali, da nekateri istospolnim življenjskim skupnostim še vedno niso pripravljene priznati niti pravne niti simbolne enakosti pred zakonom. Predsodki o homoseksualcih so še kako živi in se vedno znova potrjujejo tako v zasebnem svetu posameznikov kot tudi v javnosti («mikroideologije» in «makroideologije» vsakdanjega sveta). V javnem diskurzu o družinskem zakoniku smo danes priča novi škandalozni kategoriji, ki je spremljana pod budnim očesom morale. Gre za otroke iz homoseksualnih družin. Ta premik ni tako nenavaden kot se zdi. Erjavec (2007: 36) govori o novem rasizmu, ki po van Dijku (2000: 33) želi biti demokratičen in spoštovan in hoče zanikati, da je rasizem. Primer novega rasizma je na primer to, da je vedno manj seksističnih stališč v javnem govoru; če pa so že, kot pravi Ule (2009: 224), veljajo za družben oziroma politično nekorekten ali »sovražen govor«. Pa vendar poudarja, da bi bilo preuranjeno, če bi od tod sklepali, da spolni predsodki izginjajo, ali da je danes njihov pomen zanemarljiv. Morda gre za to, da se v duhu »politične korektnosti« v času, ko niti ni več tako zelo »in« javno izražati svojih predsodkov in ko pomeni imeti nestrpen, nespoštljiv, ponižujoč ali prezirljiv odnos do drugih ali drugačnih jasno konotacijo diskriminacije, se pa zato vse naštetu izraža v neki novi obliki, največkrat pod krinko t. i. »korektnosti«. Pojavi se nova tema, nov fokus, o katerem se še ni veliko govorilo, na ta način pa se spretno preusmeri pozornost s tistega, kar nas v resnici moti. To se jasno odraža na preobratu, ki smo mu danes priča; če se je v javnem diskurzu v času sprejemanja ZRIPSA zdelo, da je poroka istospolnih parov v Sloveniji nekaj nedopustnega in smo še daleč od njene legalizacije, pa danes nasprotniki v diskurzu o novem družinskem zakoniku pogojno celo pristajajo na homo poroke, v smislu, »naj počnejo med sabo kar želijo, toda otrok jim ne damo«! Otroke je po njihovem treba zaščititi pred homoseksualci, saj ti zanje predstavljajo potencialno grožnjo (sami vzgajajo homoseksualce, otroke spolno zlorabljujejo itn.). Na ta način se pod krinko »skrbi za otroke« prekriva predsodke o homoseksualcih in njihovem vsakdanjem življenju.

1.3.2 Diskurz o »nemočnih« otrocih

Slika 2: »Zasebni arhiv Marijana in Christiana«. Pri nas sta poznana kot tisti gejevski par, ki je v ZDA posvojil punčko, odločba o posvojitvi pa je s 1. marcem 2010 postala veljavna tudi v Sloveniji.

Vir: <http://www.narobe.si/stevilka-13/najboljsa-druzina>

Diskurz o otrocih in skrbi zanje je v kontekstu diskurza o novem družinskem zakoniku prišel na plano vedno, ko se je spregovorilo o istospolnih družinah. Dejstvo, da bi družinski zakonik popolnoma izenačil istospolne osebe s heterospolnimi je postalo sporno zlasti, ko se je težišče diskurza premaknilo na otroke. Nasprotniki zakonika so naštevali argumente, zakaj ne smemo podpreti zakonika, saj da naj bi točki izenačevanja hetero in homo skupnosti izgubili predvsem »nemočni« otroci. Slednje bi bilo treba po njihovem obvarovati pred »kvarnimi« posledicami, ki jih bodo bržkone občutili zaradi odraščanja v istospolnih družinah. Že zgoraj naštetih predsodki nakazujejo, kakšne vrste groženj vse naj bi homoseksualci predstavljali za svoje otroke: otroci v istospolnih družinah naj bi bili oropani žensko-moških identifikacijskih vlog, verjetneje je, da naj bi tudi sami postali istospolno usmerjeni (na vidiku je torej razsežnost potencialne okužbe z istospolno usmerjenostjo), otroke iz istospolnih družin naj bi vrstniki zavračali, odraščali naj bi v nemoralnem okolju, še več, eden najbolj gorečnih predsodkov je ta, da so homoseksualci otrokom nevarni, saj da naj bi jih spolno zlorabljali.

V odnosu do otrok istospolnih skupnosti so najpogostejši **trije predsodki oz. strahovi** – prvič, da bo oviran razvoj *njihove spolne identitete*, drugič, da bo homoseksualnost staršev pustila *posledice na osebnostnem razvoju otroka* in tretjič, da bodo omeli otroci *težave s stigmatizacijo*. Mnoge študije so te predpostavke zavrgle in ugotovile, da so otroci istospolnih partnerstev enako zdravi kot otroci raznospolnih staršev (Urh, 2009: 165).

Pri predsodkih na splošno gre za vse **štiri osnovne tipe občutkov in sodb**, kot jih je definiral Herbert Blumer (Ule 2009: 196):

- *Občutek superiornosti* (večvrednosti) dominantne skupine, torej predstava o tem, da ima večinska skupina več pravic v določenem prostoru in času kot druge skupine;
- Občutek, da so manjšinske skupine po naravi drugačne in *manjvredne* od večinske skupine;
- Prepričanje o »naravni« pravic dominantne skupine do moči, privilegijev, statusa;
- *Strah in sum*, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status naše, dominantne skupine.

Slednje lahko umestimo tudi v kontekst razprave o družinskem zakoniku, saj se je v njej reproducirala vrsta predsodkov o istospolnih partnerstvih in istospolnih družinah.

Občutek superiornosti dominantne skupine se v kontekstu razprave o družinskem zakoniku kaže na primer v težnji nasprotnikov zakonika, da bi ohranili monopol nad definicijo družine in zakonske zveze. Pri tem gre za tradicionalno, konservativno pojmovanje družine in zakonske zveze, kjer heteroseksualnost ustvarja moralno hierarhijo. Občutku superiornosti dominantne skupine se pridruži **prepričanje o »naravni« pravic dominantne skupine do moči, privilegijev in statusa**, kar se kaže v prepričanju, da ima zakonska zveza med moškim in žensko poseben družbeni pomen, ki naj bi bil v zasnovanju družine, istospolne skupnosti pa naj ne bi zaslužile enakega pravnega statusa, saj da gre po naravi za različni skupnosti. **Občutek, da so manjšinske skupine po naravi drugačne in manjvredne od večinske skupine**, se nadalje reproducira skozi argument o biološki reprodukciji, pri čemer gre za biološko determinirano razumevanje sveta in družbe in za nekakšen poskus pretvorbe »naravnega zakona« v človeške zakone. Heteroseksualne zveze torej skrbijo za reprodukcijo in nadaljevanje vrste, medtem ko naj bi istospolne družine predstavljale »suho vejo na drevesu življenja«. Lešnik (1993: 50) se sprašuje o vrednosti tega argumenta in pravi naslednje: »Če je res, da istospolna življenjska skupnost nima za cilj biološke reprodukcije, pa tega cilja nimajo niti vse raznospolne skupnosti – njihovi člani ne morejo imeti otrok ali so se odločili, da jih ne bodo imeli. Nekateri se odločijo za drugačno obliko starševstva, npr. krušno, potem pa opravijo to, čemur moramo reči družbena reprodukcija: vzgojo« (v najsplošnejšem pomenu besede). **Strah in sum, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status naše, dominantne skupine**, pa se nazadnje izraža v bojazni, da bo zakonik z redefinicijo družine in zakonske zveze povzročil usodno razvrednotenje tradicionalne družine in zakonske zveze.

Po pregledu občutkov in sodb, ki so po Blumeru značilni za negativne socialne predsodke v dominantnih, najpogosteje večinskih skupinah, se bom v nadaljevanju lotila vprašanja, zakaj in kako se v kontekstu javnega diskurza o novem družinskem zakoniku poudarja težnja po

protekciji otrok iz istospolnih družin. Zdi se, da gre za pretirano skrb glede posledic za otroke, ki odraščajo oziroma bi odraščali v istospolnih družinah. Te posledice naj bi bile zanje negativne, zato naj bi terjale ukrepanje. Švab in Urek (2006) poudarjata, da je za raziskovanje sodobnih sprememb družine in starševstva značilna prezaposlenost z vprašanjem, ali imajo določene oblike starševstva za otroke zaželene ali nezaželene posledice. Te se običajno merijo s psihološkimi in socialnimi kazalci, kot so samospoštovanje, izobrazbeni dosežki, zmožnost obdržati dolgotrajnejše odnose, kriminalna dejanja ipd. Featherstonova (2004) meni, da takšno izključno zanimanje za posledice kaže na težnjo po konstrukciji otroka in njegove prihodnosti kot osrednje teme, s čimer se uspešno odvrne pozornost od relevantnih kontekstualnih vprašanj, kot so: zakaj se moški in ženske ločujejo, zakaj se ženske odločajo, da bodo imele otroka same ali z drugo žensko ipd. Poleg vsega je pri takem obravnavanju skrbi za otroke značilna pokroviteljska drža do otrok.

V diskurzu o istospolnih družinah se zgodi podobno, in sicer, ko skeptiki in zagovorniki istospolnih družin predstavljajo svoje argumente, se tako prvi kot drugi ujamejo v diskurz o zaželenih oziroma nezaželenih posledicah družinske stvarnosti za otroke. Švab in Urek (2006) pravita, da so zagovorniki istospolnih družin v ta položaj potisnjeni, saj morajo pred pomembnimi občinstvi (različne znanosti in stroke, politika, sodstvo, socialno delo, mediji) ovreči obtožbe in dokazati nasprotno – da istospolne družine niso nevarne za otroke. Susan Golombok, psihologinja in znana raziskovalka netradicionalnih družin, opaža, da so v argumentih proti novim družinskim oblikam opazne vsaj tri ukoreninjene predpostavke. *Prva* je, da bolj ko se neka družina odmika od prevladujoče norme dvostarševske heteroseksualne »zdrave« družine, tem večje je tveganje za otoka. *Druga* predpostavka je, da na otrokov razvoj pomembneje vplivajo družinske strukture kot družinski procesi. Torej, za otoka je pomembnejše, ali sta v družini dva starša ali le eden od staršev, ali so starši biološki ali ne, homoseksualci ipd., kot pa kakovost družinskih odnosov. *Tretja* skupina predpostavk se nanaša na znane poenostavljene predpostavke med netradicionalnimi družinskimi strukturami in negativnimi posledicami za otoka: npr. lezbijke in geji naj bi vzgajali homoseksualne otroke, iz enostarševskih družin naj bi izhajali delikventni otroci, otroci nebioloških staršev pa naj bi celo življenje pretrpeli v hrepenenju po svojih bioloških starših ipd. (2000)

Tako Golombokova kot Featherstoneova opozarjata, da je pri ocenjevanju posledic posameznih družinskih oblik za otroke pomembno upoštevati kompleksen niz spremenljivk in proučiti interakcije med njimi. Niso torej problematične oblike družin same po sebi, ampak to, kar se v družinah dogaja – zloraba moči, nespoštovanje otrokovih pravic, neupoštevanje njegovih čustev, nerazvidnost odnosov, nezaupanje, nespoštljivo ravnanje z informacijami ipd. Za negativni rezultat je potreben seštevek več obremenjujočih dejavnikov. Švab in Urek (2006) opozarjata na še eden pomemben vidik, ko govorimo o t.i. negativnih posledicah za

otroke, in poudarjata, da otroci niso samo žrtve okoliščin, njihovi odzivi vplivajo na odzive drugih in tako v večji meri, kot jim to pripisujemo, sami spreminjajo svojo realnost. Med obremenjujočimi dejavniki pa ne smemo izvzeti širšega socialnega konteksta.

Od kod torej ta bojazen po protekciji otrok? Zidarjeva (2003: 362) pravi, da postmoderni koncept »protektivnega« otroštva pomeni blaginjo otrok v smislu slogana »le najboljše je dovolj dobro«. Definicijo in štiri temeljne implikacije postmoderne protektivnega otroštva predstavi Švabova (2001: 136):

1. V postmodernosti postaja koncept otroka pomembno mesto relokacije diskurzov, povezanih z ohranjanjem in varovanjem družbenih vezi, stabilnostjo in integracijo.
2. V postmodernosti so otroci percipirani (vsaj na diskurzivni ravni) kot individuumi, katerih avtonomijo je treba varovati in ohranjati.
3. Postmodernost vključuje povečan nadzor nad otroci.
4. V postmodernosti otrok ostaja v odvisnosti, faza odvisnosti pa se vse bolj podaljšuje.

Zidarjeva (2003: 362) problematizira vse štiri točke in trdi, da prva pomeni, da koncept otroka v sodobnosti deluje kot »družbeno kohezivno vezivo«, ki nadomešča predmoderna oziroma moderna koncepta Naroda in Vere. Protekcionizem pod drugo točko je po njenem sporen, saj največkrat varuje odrasle. Povečan nadzor nad otroci pa problematizira tudi Švabova (2001: 142), ko pravi, da bolj kot se večja navidezna otroška avtonomija, bolj se ustvarjajo nove oblike in načini nadzora. Zadnja, četrta točka je po mnenju Zidarjeve v strokovni literaturi največkrat problematizirana. Švabova (2001: 136) priznava očitno dejstvo, da si ti procesi nasprotujejo, a zaključuje, da so pravzaprav komplementarni in da je njihovo bistvo v resnici zagotoviti čim boljše pogoje otroške eksistence in blaginje.

Najbolj sistematično kritiko naj bi po mnenju Zidarjeve, »protektivno« otroštvo doslej doživelo v medijskih študijah, kjer so posamezni avtorji, med njimi navaja Barkerja (1997), poudarjali, da takšni pokroviteljski diskurz sploh ne govori o pravih, živih otrocih, pač pa o konceptu otroštva. Dominantne ideološke predpostavke o otroštvu pa otroke opredeljujejo »pretežno v smislu tega, kar naj bi jim primanjkovalo – torej v smislu njihove nesposobnosti (ali nepripravljenosti), da bi se podredili normam odraslih« (Buckingham; v Barker, 1997: 33; po Zidar, 2003). Medtem ko je ta manko mogoče razumeti kot nekaj pozitivnega, kot »obliko nedolžnosti, odsotnost prekanjenosti ali ponarejenosti, otroškega šarma«, so take formulacije pogosto zgolj pokroviteljske« (ibid). Zidarjeva zaključuje v smislu, da naj odrasli v resnici ne bi ščitili otrok samih, saj so ti bistveno kompleksnejša bitja kot se zdi, pač pa varujejo lasten nostalgichen mit o otroštvu oziroma konstrukt otroštva. Če te ugotovitve apliciramo na diskurz o družinskem zakoniku, vidimo, da gre prav za to — otroke iz istospolnih družin se ne vidi kot realne otroke, ki pa v takih družinah dejansko že živijo,

ampak se nanje gleda kot na neke idealizirane podobe nemočnih otrok, ki jih je treba zaščititi. Zdi se torej, da v resnici ne gre toliko za zaščito nemočnih otrok (ki to niso), ampak za ohranjanje ideologije oziroma predstave, kakšna bi morala biti »prava« družina in »srečno« otroštvo.

1.3.3 Diskurz o ženskosti in moškosti

V diskurzu o družinskem zakoniku ne trčimo le ob vprašanja o pluralizaciji družinskih oblik, spremembah v vsakdanjem življenju različnih družinskih praks ter o pomenu in vrednotah institucije družine. Ob vsem tem namreč preizprašujemo tudi koncepta moškosti in ženskosti. V debatah o istospolnih družinah se dostikrat omenja koncept moškosti in ženskosti, ki pa se vse prevečkrat zreducira na biološko determinanto. Mnogi namreč mislijo, da so biološke razlike odgovorne za razlike v vedenju moških in žensk ter za vloge, ki jih igrajo v družbi. Toda Stoller svari pred takimi domnevmami in pravi:

»Družbeni spol (»gender«) je termin, ki ima psihološke in kulturne konotacije, če sta prava izraza za biološki spol (»sex«) »moški« in »ženska«, sta ustrezna termina za družbeni spol »moškost« in »ženskost«; zadnja dva sta lahko precej neodvisna od (biološkega) spola.« (Leskošek 2005: 3)

Z drugimi besedami to pomeni, da med biti ženskega spola in biti »ženska« ni nobene nujne povezanosti, enako velja za biti moški in se obnašati na »moški« način; ni torej nujno, da so dekleta nežna in sočutna; fantje pa niso nujno agresivni in tekmovalni (Leskošek 2005: 3–4). Leskošek izpostavi sociologinjo Ann Oakley, ki razvije ta argument še stopnjo dlje in trdi, da ženske družbene vloge, npr. vloge gospodinje in matere, ki skrbi za svoje otroke, niso nujno posledica ženske biologije. Oakleyeva tudi meni, da biti moški ne pomeni nujno, da bo ta človek služil denar za družino. Kultura družbe je tista, ki določa vedenje spolov v njej.

Tudi v kontekstu diskurza o družinskem zakoniku na točki vprašanja istospolnih družin, istospolnih posvojitvev in življenja otrok v takih družinah, preučujemo razmerje med biološkim in družbenim spolom. Očitek skeptikov take družinske oblike je na primer trditev, da je heteroseksualna družina naravna in reproduktivna, istospolna družina pa nenaravna in celo lahko ogrozi nadaljevanje človeške vrste. Pri tem gre za gledanje na heteroseksualnost in homoseksualnost ter na moškost in ženskost kot na osnovni binarni nasprotji, ki sta, kot poudarja Zorn (1999: 117), tudi močno zgodovinsko konstituirani in močno hierarhizirani. Avtorica pravi, da imata pri tem kategoriji heteroseksualnost in moškost nadrejeni položaj glede na homoseksualnost in ženskost. Na takšno utrjevanje binarnih nasprotij znotraj kategorije spolov in seksualnosti (*dimorfizem*) je močno vplivala evlucijska teorija. Glavna elementa sta naravna selekcija individuov in reprodukcija ljudi. Za reprodukcijo ljudi sta

potrebna moški in ženski spol. Na biološki ženski in moški spol se samodejno pripenjajo ženske in moške spolne vloge (oziroma družbeno konstruirani spol) ter heteroseksualno vedenje (Herdt 1994; v Zorn 1999: 117).

Če je torej kultura družbe tista, ki najbolj vpliva na ustvarjanje moškega in ženskega vedenja, sta, kot navaja Zorn, prav določeno kulturno ozadje in zgodovinska dediščina, ki ju poznamo v evropski in severnoameriški družbi, vplivali na način človeškega odzivanja na različnosti. Kjer denimo na homoseksualnost gledamo kot na problem in imamo do nje sovražen odnos, to ne vključuje zgolj osebnih strahov (homofobija), ampak je pri tem treba upoštevati širše družbeno okolje. Zato se vse bolj uporablja izraz heteroseksizem, ki poudarja hierarhijo med spoloma in prevlado enega tipa seksualnosti nad drugim. Heteroseksizem lahko definiramo kot raznoliko zbirko družbenih praks – od lingvističnih do fizičnih, v javnosti in privatni sferi, skritih in odkritih – v množici družbenih prizorišč (npr. služba, dom, šola, mediji, cerkev, sodišča, ulica ipd.), kjer je na delu dvojnost homo/hetero razločevanja, pri čemer je heteroseksualnost v privilegiranem položaju. V tej kulturi ne gre za univerzalnost, temveč za prenasičenost. Heteroseksualizem je potrebno povezati z drugimi strategijami podrejanja, kot so razred, spol, generacija, rasa; verjetno ga je najbolje analizirati kot serije konkretnih trenutkov – na primer kako direktno deluje v šolskem okolju (prim. Plummer 1989) ali v zakonski zvezi (French 1992). Heteroseksistične prakse spremlja cel konglomerat sorodnih institucij: spol, družina, prokreacija, penetrativna spolnost, celo ljubezen, ki so običajno zmetani skupaj v eno glavno obliko bivanja – poročeno, heteroseksualno družino (Plummer 1995: 35).

Spolna norma, ki je podlaga normativne identitete osebe, vsebuje koncept biološkega spola, na katerega se pripenjajo »ustrezne« lastnosti in vloge ženskega ali moškega spola kot družbeno ustvarjenega spola, ki pa predpostavlja določeno obliko seksualnosti: heteroseksualnost. Zornova poudarja, da so (bile) različne diskontinuitete v omenjenem normativnem zaporedju (biološki spol, družbeni spol, seksualnost) označene za nenaravne in deviantne (1999: 118).

Istospolne družine na drugi strani vnašajo nova pojmovanja moškosti in ženskosti, redefinirajo koncept materinstva in očetovstva in vnašajo bistveno bolj osvobodjene vzorce družbeno konstruiranega spolnega vedenja in temu pripetih družbenih vlog. Razprava o homoseksualnih družinah spodjeda tradicionalne predstave o tem, kdo je moški in kdo ženska ter kakšno je razmerje med njima. V istospolnih družinah je denimo porazdelitev gospodinskih opravil enakopravnejša in ni vezana na spol. Nasprotni primer temu je (nekoč) v znanstvenih krogih podprta ideja spolne delitve dela sociologa Talcotta Parsonsa. Menil je, da je izolirana nuklearna družina v moderni industrijski družbi specializirana za dve temeljni funkciji: socializacijo naraščaja in stabilizacijo odraslih osebnosti. Žensko vlogo v družini je pri

tem opredelil kot »ekspresivno«, kar pomeni, da ženska ustvarja toplino, varnost in čustveno podporo, vse v nameri za učinkovito socializacijo naraščaja. Moška vloga je »instrumentalna«, moški je torej oskrbovalec družine in preživi svoj delovni dan v tekmovanju v k dosežkom usmerjeni družbi. Njegova vloga vodi k stresu in zaskrbljenosti, ekspresivna ženska pa naj bi to napetost utrujenega oskrbovalca sproščala z ljubeznijo, upoštevanjem in razumevanjem. Omenjeni avtor je trdil, da so biološke razlike med spoloma tiste, ki nudijo temelje, na katerih je zgrajena delitev dela med spoloma. Menil je, da mora v družini, da bi učinkovito delovala kot družbeni sistem, obstajati jasna delitev dela glede na spol. V tem smislu se po njegovem »instrumentalna« in »ekspresivna« vloga dopolnjujeta. »Kot gumb in gumbnica držita skupaj, da spodbujata družinsko solidarnost« (Leskošek 2005: 9).

Slika 3: Popolna gospodinja v petdesetih in šestdesetih /The perfect housewife in the fifties and sixties/ Vir:<http://news.webshots.com/album/566041533kvzpyznews.webshots>

Kritika mnenja, da biologija določa delitev dela po spolu, je vsekakor potrebna. Razne antropološke študije so dokazale, da obstajajo številne družbe, v katerih biologija le malo vpliva na ženske in moške vloge ali pa tega vpliva sploh nima (Leskošek 2005: 10). Oakleyjeva na primer med drugim izpostavi primere, ki jasno kažejo, da ne obstajajo izrecno ženske vloge in da biološke značilnosti ne omejujejo žensk pri opravljanju določenih del. Navaja primer Pigmejcev Mbuti, lovske in nabiralske družbe, ki živi v deževnih gozdovih Konga, nimajo pa nobenih posebnih pravil za delitev dela glede na spol. Moški in ženske lovijo

skupaj, vlogi očeta in matere nista ostro diferencirani, oba spola delita odgovornost za skrb za otroke.

Slika 4: »Tradicionalne podobe družine«

Vir: <http://www.narobe.si/stevilka-13/druzinski-zakonik>

Še dlje od trditve, da je spol družbeno konstruiran v smislu, da se vedenja moških in žensk naučimo, gresta Kesslerjeva in McKenna, ki pravita, da ne obstaja jasen način razlikovanja med moškimi in ženskami. Poudarjata, da tako javnost kot znanstveniki obravnavajo moške in ženske kot nasprotje in ne priznavajo možnosti vmesnega stanja. Nekatere družbe so na primer sprejele vlogo tretjega spola: »berdache«. (Leskošek 2005: 12). Zornova podobno argumentira in trdi, da gre za pojav ti. tretjega spola pri severnoameriških staroselcih, ki ga označuje beseda *berdache*. To kategorijo spola tvorijo moški, ki so prevzeli žensko spolno vlogo, opravljajo tradicionalna ženska opravila (kot npr. gospodinje in podobno), se oblačijo v ženska oblačila itd. Na drugi strani pa so berdache tudi ženske ki so prevzele moško vedenje; postale so bojevnice, vodje, se začele ukvarjati z lovom ipd. (1999: 119).

V kontekstu binarnega spolnega sistema zahodnega sveta, lezbijke, geji, transeksualci in transpolniki pripadajo izoliranim subkulturam, kar je popolnoma drugače kot pri nekaterih nezahodnih kulturah, kjer homoseksualna praksa ni stigmatizirana in ljudje, ki jo prakticirajo, nimajo »drugačne« identitete. Nasprotno, povsem so integrirani v skupnost. Podobno velja za zgoraj omenjeno kategorijo tretjega spola, ki predstavlja posebno identiteto, vendar ne v negativnem smislu; takšni ljudje so lahko deležni še večjega družbenega ugleda. Spet drugje je homoseksualno vedenje z zakonom prepovedano, spolne vloge pa rigidne in strogo hierarhizirane, npr. v islamskih skupnostih (Zorn 1999: 124). Če torej upoštevamo tovrstne medkulturne analize, ugotovimo, da je družbeni spol raznolik (torej sta več kot dva) in potencialno neodvisen od biološkega spola.

Kulturni relativizem nas lahko dosti nauči o dojemanju družbenega in biološkega spola in kjer vladata »zahodnjaški« predpostavki o obstoju dveh bioloških spolov, sta po antropologu Roscoeu (1994; v Zorn), tudi družbena spola le dva. Med dvojico biološkega in družbenega spola (*sex and gender*) vlada hierarhično razmerje, pri čemer je biologija v primarnem položaju glede na družbeni spol. V kontekstu istospolnih družin gre prav za tovrstno

hierarhizacijo biološkega nad družbenim. Tisti, ki nasprotujejo legalizaciji istospolnih družin, vztrajajo pri argumentu, da otrok potrebuje mamo in očeta. Istospolne družine – tako kot istospolne poroke – vsekakor spreminjajo pomen družbenih kategorij (in vlog), kot sta »mama« in »oče« in »žena« in »mož«. In prav tega se bojijo nasprotniki istospolnih družin. Bojazen je odveč. Z raziskavami podprto dejstvo je, da otrok potrebuje ljubeče odgovorne odrasle, kar pa ni vezano ne na spol, ne na spolno usmerjenost staršev, ne na število staršev, šteje namreč tisto, kar se v družini dogaja. Istospolne družine dokazujejo, da so se modeli ženskosti in moškosti spremenili. V istospolnih družinah prihaja do pomembne razlike v primerjavi z heteroseksualnimi družinami, ki pa jo lahko razumemo kot nekaj pozitivnega. Gre za to, da so otroci iz istospolnih družin osvobojeni tradicionalnih spolnih scenarijev, se pravi tradicionalno ženskih in moških vlog. Vsakdanje življenje istospolnih družin tako vnaša v heteroseksualno družbo nove podobe, nove slike in med sedanje predstave, da starša sestavljata ženska in moški, izpostavlja tudi slike dveh očetov, dveh mam, več očetov in več mater skupaj ipd. Strogo zamejene (omejene) predstave o moškosti in ženskosti se pri tem razblinjajo. Zdi se, da imajo pri tem še najmanj težav otroci (na katere se prevečkrat gleda kot na nemočne žrtve odraslih). Ti mnogokrat iskrivo in hudomušno raziskujejo vsakdanji svet ljudi, pri tem pa so manj obremenjeni s predsodki, tudi kadar gre za družinsko življenje. Ob že omenjeni anekdoti o dveh mamah, treh očetih in treh psih, izpostavljam še eno, ki jo pripoveduje Renata Salecl v intervjuju za Narobe (2010), ki naj služi kot zaključna misel o podiranju predsodkov o idealnem otroštvu, kjer otrok potrebuje mamo in očeta:

»Moj sin je na igrišču v Angliji spoznal deklico, rojeno lezbičnemu paru. Ko jo je vprašal, če ima očeta, mu je odgovorila, da ga seveda ima, tako kot vsak, le da ne živi z njimi. Moj sin ji je odgovoril, da sta potemtakem enaka, saj ima tudi sam očeta, pa ne živimo skupaj. Nakar je deklica rekla: »Ampak jaz imam pa dve mami.« Sin pa je rekel: »Jaz imam pa tri: imam mamo, babico in varuško.« Deklica pa mu je odvrnila: »Če jih imaš ti tri, jih imam jaz pet, ker imam dve mami, varuško in dve babici.« Nakar sta zaključila, da to sploh ni važno, saj imaš lahko eno mamo, dve, tri ali pa deset. Mislim, da se otroci sami zmenijo. Videla pa sem tudi, da otroci ne opazijo barve kože in se tudi na homoseksualne pare ne odzovejo, dokler jim to ni kulturno posredovano.« (Salecl 2010)

1.3.4 Diskurz o zakonodaji, politiki in vsakdanjem življenju istospolnih družin in partnerstev

Nesorazmerje med politiko, zakonodajo in vsakdanjimi družbenimi potrebami je pri nas glede na istospolno populacijo več kot očitno. Predlog družinskega zakonika bi v primeru, da bi ga sprejeli, odpravil tovrstno nesorazmerje in naredil konec uzakonjeni diskriminaciji. Lezbijke in geji, ki živijo v Sloveniji v trajnih partnerskih skupnostih oziroma družinah, so v

primerjavi z ostalimi državljani, heteroseksualnimi pari in družinami v okrnjenem, neenakopravnem položaju. Istospolna partnerstva v Sloveniji zakonsko niso zaščiteni, zato so istospolni pari diskriminirani s strani države in širše družbe, posledično pa so žrtve diskriminacije tudi otroci, živeči v istospolnih družinah. Družbena realnost neizpodbitno kaže na obstoj takšnih življenjskih zvez med lesbijkami in geji, zato njihova razmerja terjajo ustrezno, predvsem pa enakopravno zakonsko obravnavo.

Tudi v Sloveniji ni več izgovora za slepomišenje, pravita avtorici Greif in Velikonja (2003); so samo dejstva in naloga pravne države je zagotoviti življenjske pogoje, znotraj katerih bodo vsi državljani in državljanke lahko uresničevali svoje interese in potrebe. Vsi morajo biti deležni enake mere zakonske zaščite. Vsi, ne glede na spol ali spolno usmerjenost. Naloga države je spoštovati ustavo, ta pa pravi: vsi so pred zakonom enaki. Če samo pogledamo probleme, s katerimi se v vsakdanjem življenju srečujejo istospolne družine, vidimo, da bi njihove probleme lahko uvrstili, kot se izrazi Zornova (1998: 132), na področje odsotnosti nekaterih samoumevnih družbenih privilegijev. Ti privilegiji izhajajo iz heteroseksualnega načina življenja in jih lahko prepoznamo kot privilegije šele, ko odkrijemo drugo stran – to je depriviligiranost istospolnega načina življenja. Avtorica pravi, da so predsodki in stereotipi o istospolno usmerjenih ljudeh institucionalizirani in vgrajeni v obstoječo strukturo. Predsodki o lesbijkah in gejih, ki so v družbi globoko zakoreninjeni, se očitno odražajo tudi v sferi zakonodaje. Čeprav se Slovenija uvršča med demokratične družbe in v Ustavi piše, da so vsi ljudje pred zakonom enaki, so lesbijke in geji še vedno z zakonom diskriminirani, saj zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ne priznava enakih pravic istospolnim partnerjem. Zakon torej diskriminira, hkrati pa diskriminacijo prepoveduje (Zorn 1998: 142).

Velikonja (1999) poudarja, da je istospolna populacija nosilka drugorazrednega državljanstva. Eno od področij, kjer je prisotna diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti in ki torej ne sledi načelom univerzalnosti človekovih pravic je, kot rečeno, zakonodaja, ki ureja zakonsko zvezo, družinske odnose in starševske pravice. Primer diskriminatorne zakonodaje je izrecni poudarek Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), ki je na sklenitvi zakonske zveze izključno med partnerjema nasprotnega spola. Po 3. členu ZZZDR je namreč "zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene", katerega družbeni pomen je v zasnovanju družine. Ni možna oziroma s strani države ni priznana zakonska zveza dveh ljudi istega spola, torej tretji odstavek 53. člena Ustave ne velja za geje in lesbijke. Kot poudarja Zornova, njihovih družin, materinstev, očetovstev, otrok in mladine, država ne varuje, niti ne ustvarja za njihovo varstvo potrebnih razmer. Na tem mestu je neenakopravnost uzakonjena, vendar je ta, z zakonom implicirana diskriminacija istospolnih skupnosti, le napol legalna, kot ugotavlja Bogdan Lešnik, zakon namreč legalno diskriminira, čeprav diskriminacija sicer ni legalna (Lešnik 1993: 50; po Zorn 1998).

Dalje, tudi definicija družine je po obstoječi zakonodaji izključujoča in ne sledi družbeni realnosti. Drugi člen ZZZDR namreč definira družino kot »življenjsko skupnost staršev in otrok«, s tem pa podeljuje prednost biološkemu starševstvu pred socialnim. Vseh pravic istospolnim osebam ne priznava niti Zakon o registrirani partnerski skupnosti. Registrirano partnerstvo namreč ne štiti interesov partnerjev istega spola v enaki meri, kot to zagotavlja zakonska zveza, ki je, kot rečeno po ZZZDR, »rezervirana« za heteroseksualne pare. Osebe, ki na primer želijo skleniti registrirano partnerstvo, po trenutnem pravnem položaju ne morejo urediti razmerij na različnih področjih. Registrirani partnerji se lahko z oporočno ali dedno pogodbo imenujejo za dediče, vendar možnost oporočne ureditve ali ureditve z dedno pogodbo ne daje polnovrednega nadomestila. Registriranim partnerjem ne pripada pravica do informacij o zdravstvenem stanju partnerja, pravica do obiska v bolnišnici, bolniški dopust za nego otroka, pravica do zavrnitve pričevanja proti partnerju pred sodiščem itd. Tudi v okviru zasebnega mednarodnega prava obstajajo določene razlike med zakonsko zvezo in registriranim partnerstvom. Registrirano partnerstvo zato vsebuje elemente diskriminacije, saj vzpostavlja razlike (različno obravnavo) med državljani na osnovi spola in spolne usmerjenosti, t.j. na osnovi osebnih okoliščin posameznika ali posameznice. Navkljub naštetemu, se je v zvezi z Zakonom o registrirani partnerski skupnosti zgodil spodbuden korak naprej v smeri priznanja, da dotični zakon res diskriminira istospolno populacijo. Odziv Ustavnega sodišča leta 2009 na vložitev pobude slovenskega registriranega para Mitje Blažiča in Viki Kerna je bil ugoden. O pobudi, ki jo je omenjeni par vložil glede ustavnosti 22. člena tega zakona, se je Ustavno sodišče izreklo: 22. člen Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti je neustaven. Pravnica Neža Kogovšek z Mirovnega inštituta, ki je sodelovala pri pripravi pobude, je na okrogli mizi »Hoč'va ohcet« pojasnila, da so vložili pobudo za ustavno presojo 22. člena zakona, ki neenakopravno ureja področje dedovanja. Povedala je, da ta zakon ne ureja nujnega deleža, kar pomeni, da za skupno premoženje šteje le tisto, ki sta ga istospolna partnerja ustvarila v času trajanja zveze. Iz tega je razvidno, da je želel zakonodajalec istospolnega partnerja postaviti v neenakopraven položaj. To pa je v nasprotju z Zakonom o dedovanju, ki vse premoženje obravnava kot celoto, je še poudarila Kogovškova (Sedlar 2009). Metka Mencin Čeplak je na tej isti okrogli mizi spomnila, da so že leta 1993 želeli to področje »elegantno« rešiti tako, da bi v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih zapisali, da je zakon zveza med dvema osebam, ne pa zveza med žensko in moškim. A to je bil le predlog, ki žal ni nikoli ugledal luči sveta, je dodala Mencin Čeplakova. Prav ta predlog pa bi se udeležil z sprejetjem družinskega zakonika, ki je do sedaj daleč najboljša rešitev za ureditev položaja istospolnih partnerstev. Pravi čas za predlagano spremembo je prav zdaj, ko se pripravljajo spremembe družinskega zakonika, je v okviru okrogle mize povedala ministrica Katarina Kresal in izrazila upanje, da bo koaliciji uspelo zakonodajo na tem področju urediti do konca mandata te vlade. Dokler spremembe zakona

ne bo, je po njenem mnenju smiselno vlagati še več pobud za ustavno presojo veljavnega zakona, da bi dokazali njegovo protiustavnost (Sedlar 2009).

Predsodki o gejih in lezbijkah se torej ne reproducirajo le v zasebni sferi posameznikov, temveč se ti odražajo tudi na zakonodajni ravni. Pa vendar je to »šele« pogloblje zakonov, poudarja Zornova (1998: 145), ko trdi, da je praksa vsakdanjega življenja, katere sestavni del so morala, tradicija, nakopičeno znanje in predsodki prejšnjih generacij, mnogo bolj nepropustna za spremembe v primerjavi s pravnimi akti. Pravo naj bi bilo po definiciji mehanizem za zagotavljanje pravic ter zagotavljanje enakopravnosti vseh pripadnic in pripadnikov družbe. Zakone je treba prilagajati ljudem in njihovim realnostim in ne obratno, dodaja avtorica.

Če smo pregledali področje zakonodaje (še veljavne), ki je v neskladju s potrebami vsakdanjega življenja istospolne manjšine, se ustavimo še malo pri politiki. Ta namreč v parlamentu sprejema odločitve, ki lahko bistveno vplivajo na vsakdanje življenje posameznic in posameznikov. Dober primer za to je istospolna populacija, ki teže teh odločitev nosi kot breme v vsakdanjem življenju. V državnem zboru se je skozi zgodovino obravnave istospolne populacije izreklo nemalo predsodkov, žaljivk in obsodb, ki so značilne za sovražni govor. V kontekstu razprave o družinskem zakoniku si na kratko pogledimo (podrobnejša analiza sledi v drugem delu naloge) nekaj primerov neresničnih, pa tudi žaljivih trditvev, ki so jih poslanci uporabili kot argumente proti zakoniku. Med prvim branjem družinskega zakonika je denimo poslanec France Cukjati v predstavitvi stališč poslanske skupine SDS trdil, da se je homoseksualnosti moč otresti in da je homoseksualnost bolezen. Kuhar (2010a) na to izjavo ironično pripomni, da očitno v SDS bolje poznajo stvari kot na primer pri Svetovni zdravstveni organizaciji, ki je homoseksualnost leta 1991 črtala s seznama bolezni, številna druga znanstvena združenja pa že mnogo pred tem. Cukjati namreč trdi, da je Ameriško združenje psihiatrov leta 1973 črtalo homoseksualnost s seznama psihiatričnih diagnoz zaradi pritiska maloštevilnih, a zelo agresivnih homoseksualnih skupin, čeprav pravi, da za to ni bilo nobenih strokovnih razlogov. To je celotna vsebina njegovega argumenta, poudarja Kuhar, ne poda pa nobenega dokaza, da bi Ameriško psihiatrično združenje črtalo homoseksualnost s seznama bolezni brez strokovnih razlogov. Zanimivo je, da se ta zgodovinska zarota, ki jo razkriva Cukjati, nikoli ni razkrila in da Ameriško psihiatrično združenje ostaja pri trditvi, da homoseksualnost ni bolezen. Cukjati je v nadaljevanju svojega govora navajal vrsto študij, ki naj bi dokazovale »vedenjske motnje in psihične nagnjenosti« istospolno usmerjenih (Kuhar: 2010a).

Ogorčenost nad trditvijo poslanca Cukjatija, da je homoseksualnost bolezen in da se jo je moč otresti, je izrazil tudi gejevski aktivist Miha Lobnik:

»Če ta zdravnik in teolog med razpravo o družinskem zakoniku v državnem zboru v imenu druge največje poslanske skupine trdi, da je homoseksualnost bolezen, potem je to eden od najbolj grobih verbalnih napadov, ki jih lahko naslovi na neko družbeno skupino. Ta poslanska skupina namreč namenoma ignorira, kaj o tem govori in misli vsa »normalna« zahodna intelektualna civilizacija. Zloraba medicine terja reakcijo slovenske medicinske stroke, saj je jasno, da s takim govorjenjem ustvarja novo (staro) podlago za stigmatizacijo državljank in državljanov.« (Lobnik 2010)

Šolski primer sovražnega govora v parlamentu navaja tudi novinarka Alma M. Sedlar (2010), ki izpostavi izjavo poslanca, ki je med razpravo o predlogu družinskega zakonika omenjal istospolna partnerja, ki posvojita otroka ter namignil, naj si predstavljamo tega ubogega fantka, kako se kopa v kadi z očkoma. Izjava je jasen primer namigovanja na pedofilijo.

»Omemba gejevskih očkov z otrokom v kadi namreč ni drugega kot (sicer neizrečeno) namigovanje na pedofilijo. Zato lahko neupravičeno primerjavo označimo kot poskus degradiranja in spodbujanja nasilja oz. škodljivih dejanj proti določenim osebam. Prvi pogoj, da lahko izjavo označimo za sovražni govor, je izpolnjen. Ker se na pedofilijo ne bi spomnil nihče, če bi poslanec namesto gejevskih očkov v kad postavil očka in mamico, je izpolnjen tudi drugi pogoj, saj gre za nestrpnost oz. sovraštvo, ki temelji na spolni usmerjenosti. Izjava je uperjena v določeno skupino ljudi in to z namenom, da bi bila tej skupini povzročena škoda. A poslancu bi bilo - tudi če ga ne bi štela imuniteta - zelo težko dokazati namen, če bi se ta izjava znašla pred sodiščem. Kadar ne gre za fizično nasilje, je škodljive posledice sovražnega govora zelo težko opredeliti in dokazati.« (Sedlar 2010)

Kot lahko vidimo, tudi politična stigmatizacija homoseksualnosti ni nekaj, kar bi lahko izključili iz diskurza o družinskem zakoniku. Čeprav naj bi bila politika v službi interesov državljank in državljanov, se zdi, da ko gre za istospolno populacijo, to ne drži. Nestrpno in sovražno izražanje v državnem zboru je treba ostro obsoditi in sankcionirati. Problematično pri tem je, da poslanci za težo izrečenih besed ne odgovarjajo, kot bi bilo treba, saj se prevečkrat zanašajo na dejstvo, da jih ščiti poslanska imuniteta. Da pa iz ust politikov vseeno ne prihajajo le tovrstni populizmi in sovražni govor, pričajo jasno izražene izjave podpore družinskemu zakoniku, nekaterih slovenskih političark in politikov. Po mnenju slednjih je podpora družinskemu zakoniku podpora odpravljanju dolgoletne diskriminacije istospolnih skupnosti. Ne le na zakonodajni ravni in v vsakdanjih življenjih istospolnih skupnosti, tudi na simbolni ravni gre za priznanje teh skupnosti kot povsem enakopravnih državljank in državljanov. Po 30-ih letih bi z novim družinskim zakonikom uredili družinsko področje in zelo upravičeno in smiselno je, da so v zakoniku na prvem mestu postavljeni interesi otroka. Če imamo resnično pred očmi interese in pravice otrok, potem ne moremo najti opravičila,

da bi bili otroci za karkoli prikrajšani samo zaradi oblike družine, v kateri živijo, ali zaradi katerekoli osebne okoliščine njihovih staršev. Razmerje zakonodaja/politika/vsakdanje življenje se mora uravnati tako, da se prvi dve prilagodita potrebam vsakdanjega življenja državljanek in državljanov, in ne obratno. Osnovna naloga mora postati to, da sprejmemo nediskriminatorno zakonodajo, pa tudi to, da smo v svojih izjavah tolerantni do istospolno usmerjenih in da s svojo dosledno držo odločno branimo načelo enakosti in univerzalnost človekovih pravic.

1.3.5 Diskurz o homoseksualnosti

Diskurz o homoseksualnosti bom v okviru diskurza o novem družinskem zakoniku najprej prikazala skozi tehniko stereotipizacije homoseksualnosti in »predsodkovnega« diskurza. Menim namreč, da je v razpravi o družinskem zakoniku prav na točki izenačitve istospolnih parov z heterospolnimi, prišlo do poplave stereotipnih in predsodkov polnih izjav o homoseksualnosti, ki so vse nakazovale na to, da so predsodki in stereotipi o homoseksualcih še kako živi. Glavni cilj tovrstne stereotipizacije in predsodkov o homoseksualcih je, da se slednje naredi za drugačne, »druge«, s tem pa se poudarjajo razlike in zabrišejo vsakršne podobnosti z prevladujočo heteroseksualno populacijo.

V razpravi o družinskem zakoniku se reprezentacije istospolnih družin vselej nanašajo na reprezentacije homoseksualnosti. Homoseksualnost kot »drugačna« spolna usmerjenost bistveno vpliva in konstituira vsebino diskurza o istospolnih družinah. Homoseksualnost se v heteronormativnem svetu smatra kot odklon od zdrave spolne prakse, ki je prevladujoča in zaželena. »Problem« drugačne spolne usmerjenosti tako v kontekstu razprave o družinskem zakoniku postane problem istospolnih družin. Slednje se smatra kot bistveno različne in drugačne od heteroseksualnih družin. V tem smislu imamo opravka z (še vedno) močno zasidranimi predsodki o homoseksualnosti. Zdi se torej, da je diskurz o homoseksualnosti, »predsodkovni« diskurz. Zanj so, kot poudarja Ule (2009: 182) značilne pretirane tipizacije in generalizacije, ki jih zaznavamo bodisi kot pozitivno povezavo med člani iste skupine, doživljamo jih bolj enake, kot v resnici so, bodisi kot negativno korelacijo med člani različnih skupin, med katerimi zaznavamo večje razlike, kot so v resnici. V primeru razprave o družinskem zakoniku gre za negativno konotacijo glede istospolnih družin. Nanje se gleda kot na bistveno različne od heteroseksualnih družin. Darja Zaviršek pojasnjuje (2010a), da ima stereotipiziranje istospolnih družin za cilj, da se jih naredi za tuje, drugačne, skratka, da se jih konstruira kot notranjega tujca. Istospolne družine se na ta način »defamilizira«. Vzpostavi se socialna distanca do »tujega«, ki ni naš in je povsem drugačen od nas. Pri tem se popolnoma zabrišejo podobnosti in enakosti z heteroseksualnimi družinami. Torej tisto, kar ima vsaka družina, pa naj si bo to z istospolnimi starši ali heterospolnimi, z enim staršem ali starši, ki otroka posvojijo itn., med sabo podobnega. Razlike se torej začnejo poudarjati,

posledica socialne distance, ki se ob tem pojavi pa je, da se začne gojiti sovraštvo do tistega, ki se ga simbolno odrine stran. To sovraštvo se generira in ideja, da gre za ljudi, ki so bistveno različni od nas, se še poglobi, zaključí avtorica.

Stereotipna zaznava in kategorizacija nas torej pripeljeta do tega, da vidimo in doživljamo pripadnike drugih skupin kot manj spremenljive in bolj podobne med seboj kot člane svoje skupine. Pristranskost v ocenjevanju lastne skupine v primerjavi z drugo skupino izvira iz potrebe po pozitivni samopresoji, samooceni (self-definition). Ljudje najlažje pridejo do pozitivne samoocene, če se primerjajo z drugimi relevantnimi skupinami in če podcenijo vrednost drugih skupin v primerjavi z lastno (Ule 2009: 182). Najbolj pogosta socialna kategorizacija je delitev na »nas« in »vas« oziroma na »našo« in »ne-našo«. Nek človek je v očeh osebe, ki socialno kategorizira druge ljudi, le še »tipiziran« ali »etiketiran« (Bergler 1984 v Ule 2009: 194).

Na tem mestu naštevam **nekaj najbolj pogostih predsodkov o homoseksualnosti**, ki so se reproducirali znotraj diskurza o družinskem zakoniku:

Homoseksualnost je bolezen; Homoseksualnost je nenaravna; Homoseksualnost lahko ogrozi nataliteto; Težnje po poroki homoseksualcev rušijo pomen tradicionalnih porok; Legalizacija istospolnih družin ogroža tradicionalno družino; Homoseksualci ne morejo biti tako dobri starši kot so lahko heteroseksualci; Otrok potrebuje očeta in mamo, nenaravno je, da ima dve mami oziroma dva očeta; Homoseksualci vzgajajo istospolno usmerjene otroke, zato sem proti istospolnim posvojitvam; Homoseksualci zlorabljajo svoje otroke; Homoseksualci so promiskuitetni, so prenašalci aidsa in so zato nevarni; Homoseksualnost je deviantna; Zakaj se družba ne ukvarja z bolj pomembnimi stvarmi, kot je homoseksualnost, itn.

Vidimo, da predsodki o homoseksualnosti vsebujejo vrednotne pomene in interpretacije, ki vodijo v primerjanje večinske heteroseksualne skupine z manjšinsko istospolno usmerjeno skupino. Imajo izrazito čustveno komponento, ki je razlog njihove moči ali iracionalnosti. Zaradi čustvene in motivacijske moči predsodkov, slednji ostajajo nedostopni za razumne argumente, za dejstva. Tovrstni družbeni predsodki omogočajo ljudem, ki jim čustveno zapadejo, da v svojih očeh znižajo etično raven žrtev predsodkov, da vidijo objekte predsodkov v razčlovečeni perspektivi. Potem se zdi, da je sleherno nasilje, sleherno zlo upravičeno, saj objekti predsodkov ne uživajo dostojanstvo človeka (Ule 2009: 209).

Predsodki o homoseksualnosti se ne reproducirajo le v vsakdanjem svetu zasebnosti, temveč tudi skozi javni diskurz in medijske reprezentacije. Temeljna značilnost medijskih reprezentacij homoseksualnosti je po Kuharju (2003) razumevanje heteroseksualnosti kot izhodiščne, prave in pravilne, lahko rečemo tudi zdrave spolne prakse v odnosu, do katere se

ocenjujejo druge oblike (neprave, nenaravne, bolezenske, kriminalizirane) seksualnosti. Tako stigmatizirana in drugačna ne more ogrozati naše (bralčeve, novinarjeve) lastne trdne heteroseksualne identitete. Homoseksualnost je v medijskih reprezentacijah namreč sprejemljiva le toliko, kolikor je konstituirana kot drugačna in obrobna in zato neogrožujoča za obstoječi sistem. Medijska reprezentacija normalne homoseksualnosti je po Kuharju medijska reprezentacija homoseksualnosti po meri heteroseksualca, ki ne ogrozi njegovega sveta. Homoseksualnost je sprejemljiva le kot depolitizirana; pri tem postane heteroseksualna predpostavka ali heteronormativnost temeljna perspektiva reprezentacije. Na kratko predstavljam pet najbolj značilnih medijskih podob homoseksualnosti, s pomočjo katerih Kuhar prikaže prevladujočo konstrukcijo homoseksualca kot (stigmatiziranega) družbenega subjekta v medijskih reprezentacijah:

1. Pri *stereotipizaciji* gre predvsem za rigidne družbeno spolne sheme, prek katerih po analogiji družbenih vlog, za katere se zdi, da so naravne, ne pa družbeno konstruirane, mediji geje reprezentirajo kot poženščene, lezbijke pa kot možače. Stereotipizacija torej izhaja iz rigidnega razumevanja spolnih shem in odnosov med spoloma, iz neizpodbitne komplementarnosti dveh nasprotnih spolov. Podlaga večine stereotipov v medijskih podobah homoseksualnosti zgodovinsko temelji na razumevanju družbenih implikacij moškega in ženskega spola kot nujno bioloških. Produkcija stereotipnih reprezentacij homoseksualnosti tako nastaja v miselnem okviru družbenospolne sheme, ki temelji na dualističnem in hierarhičnem biološko determinističnem modelu.

2. *Medikalizacija* homoseksualnosti je podaljšek psihiatričnega diskurza o istospolni usmerjenosti iz konca devetnajstega stoletja, kot medijska reprezentacija pa se kaže v iskanju vzrokov za homoseksualnost (vprašanje, na katerega mediji poskušajo odgovoriti, je, kaj je *bilo narobe*, da se je razvila homoseksualnost) in potiskanje vprašanja homoseksualnosti v zdravstvene in psihiatrične okvire (homoseksualnost kot bolezen ali motnja). Cilj medikalizacije homoseksualnosti je odpravljanje in brisanje homoseksualnosti, saj jo je le v primeru, da je prepoznana kot bolezen ali motnja, mogoče zdraviti in navsezadnje izkoreniniti.

3. *Seksualizacija* homoseksualnosti kot tretji del medijskega diskurza reducira geje in lezbijke na vprašanje seksualnosti. Seksualizacija se torej izraža v redukciji homoseksualnosti zgolj na spolnost in seks (pogosto tudi v slikovnem materialu, pri analizi katerega avtor uporablja Barthesov razloček med konotativnim in denotativnim pomenom).

4. *Skrivnost* je tista medijska reprezentacija, ki homoseksualnost kaže kot nekaj skritega in povezanega s sramovanjem in obžalovanjem. Centralizacija predstave homoseksualnosti okrog seksa je subjekt – torej homoseksualce – konstituirala kot bistveno ali primarno

seksualizirana bitja, ki svoja dejanja skrivajo, ker počno nekaj grešnega (cerkev), kaznivega (policija) oziroma bolnega (psihiatrija). Tako se vzpostavlja tudi kod pravilne heteroseksualne spolne prakse.

5. Normalizacija kot zadnja medijska formacija, ki se vzpostavlja v odnosu do homoseksualnosti, je značilna predvsem za konec devetdesetih in presega prejšnje podobe homoseksualca kot kriminalca, duševnega bolnika in podobno. A ta sprememba je, kot ugotavlja avtor, zgolj navidezna, saj je normalizacija subjekta v medijskih reprezentacijah, pravzaprav heteroseksualna normalizacija. Homoseksualec konec devetdesetih v medijskih reprezentacijah postane povsem običajni človek, ki svojo homoseksualnost lahko živi ravnó tako polno kot drugi živijo svojo heteroseksualnost. Zdi se, kakor da hočejo reprezentacije pokazati, da je mogoče življenje tudi zunaj *klozeta*, brez skrivanja. A normalizacija subjekta je »heteroseksualna« normalizacija. Homoseksualci so toliko bolj družbeno sprejemljivi, kolikor bolj so v svoji podobi, fizični, vedenjski in družbeni, »heteroseksualni«. Medijska reprezentacija normalne homoseksualnosti je pravzaprav medijska reprezentacija homoseksualnosti po meri heteroseksualca, ki ne ogroža njegovega sveta.

1.4 »NOVE DRUŽINE - STARE IDEOLOGIJE«

1.4.1 Definicija družine po družinskem zakoniku

Nova, vključujoča definicija družine, se v predlogu družinskega zakonika glasi: Družina je življenjska skupnost otroka z enim ali obema od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice. Zaradi koristi otrok uživa družina posebno varstvo države. Pojem družine je torej v predlogu zakonika zastavljen širše kot v ZZZDR, saj za družino štejejo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogojema, da v skupnosti vlada individualni (dolgo)trajni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok, to je, da gredo po pravu odrasli osebi v razmerju do otroka določene pravice in dolžnosti, ki jih imajo sicer starši v okviru starševske skrbi (Družinski zakonik 2009).

Predlagana definicija sledi obstoju različnih tipov družin in postavlja v središče otroka. Poleg tega, da nova definicija prepoznava in priznava različne oblike družinskih skupnosti, obenem razširja koncept starševstva, ki temelji zgolj na krvnih vezeh. Pravno torej priznava tudi socialno starševstvo, ki temelji na socialni, moralni in etični entiteti. Zavirškova (2009a: 4) definira socialno starševstvo kot družbeni odnos med odraslim in otrokom, ki ne temelji na

krvni povezavi, temveč na socialno-čustveni, in je glede na časovno dimenzijo stalen, po svoji kvaliteti pa intimen in vsebuje ekonomsko odgovornost odraslega do otroka. Avtorica poudarja, da so odrasli za otroka »pomembni drugi«, ne glede na to, ali jih tako definira tudi zakonodaja. Obstoječa zakonodaja priznava starševstvo, ki temelji izključno na krvnih povezavah med starši in otroki in tako spregleda nekatere oblike družinskega življenja ter jih naredi za nevidne. Družine, katerih intimna povezovanja so biološka, so po obstoječi zakonodaji formalno priznane, družine, ki pa temeljijo na socialnih vezeh, na drugi strani nimajo formalno priznanega statusa družine. Zavirškova (2002a) poudarja, da kljub dejstvu, da število porok vztrajno upada in po drugi strani narašča število ljudi, ki nimajo bioloških otrok, ljudje v pogovorih še vedno radi prisegajo na biološki determinizem krvnih zvez z izjavami, kot so »kri ni voda«, »biti naše krvi«, »imeti iste gene«. Ne le vsakdanje družbene prakse, tudi obstoječa zakonodaja s svojo terminologijo razkriva biološki determinizem. Avtorica (2009a: 13) pojasnjuje, da ZZZDR s tem, ko še vedno govori o roditelju in roditeljski pravici, ki po 4. čl. pripada skupaj očetu in materi, razkriva prav to – biološki determinizem brez upoštevanja zgodovinske in aktualne prepletenosti biološkega in socialnega starševstva. Še več, nadalje avtorica razkriva, da je omenjeni zakon s svojo terminologijo nekonsistenten sam v sebi, saj sam določa tudi oblike neroditeljskega starševstva (posvojitev, rejništvo), torej celo uveljavljene oblike neroditeljskega starševstva prikaže kot roditeljske, da bi zabrisal sledove tega, da se ponekod biološko krvna vez in starševstvo prikrivata. Zakon torej presega dominacijo krvnih zvez tam, kjer lahko reproducira tradicionalno konjugalno družino, kjer pa to ni mogoče (v istospolnih skupnostih), pa družinske skupnosti ne ureja, zato nimajo v njih ljudje niti dolžnosti niti pravic. S tem, poudarja avtorica, ustvarja kognitivno disonanco, saj spoznavne realnosti ne zajame v zakon, ampak ustvarja razkorak med normativnim in dejanskim.

Predlog družinskega zakonika odpravlja omenjene anomalije s diskriminatorno terminologijo vred. Družinski zakonik, kot rečeno, upošteva ugotovitve sociološke stroke o pluralizaciji družinskih oblik v sodobnosti, hkrati pa pravno ureja tudi socialno starševstvo. Zakonik odpravlja tudi razkorak med obstoječo slovensko zakonodajo in naprednimi zahodnimi zakonodajami, kjer so različne oblike socialnega starševstva formalno pravno urejene. Iz nove širše definicije družine je tako najbolj razvidna sprememba celotnega konceptualnega izhodišča urejanja družinskih razmerij. Bistveno za urejanje teh razmerij je tako po novem, na eni strani zamenjava pojma roditelj, ki zahteva biološko vez, s pojmom starš oziroma sociološki starš, ter na drugi strani zamenjava koncepta starševskih pravic, ki nakazujejo na obstoj lastninsko pravnega razmerja do otroka. Nova definicija družine tudi na simbolni ravni trči ob ideološke predstave, da je krvna zveza merilo kvalitete starševstva, medtem ko predlog zakonika upošteva ugotovitve stroke, ki poudarja, da merilo za kakovost starševskega odnosa ni krvna povezanost niti spol staršev ali oblika družine. Šteje to, kar se v

družini dogaja. Nova definicija družine je vključujoča in ne diskriminira nikogar. Prvič v zgodovini zakonske obravnave istospolnih skupnosti pri nas bi v primeru sprejetja zakonika zakonodaja prepoznala istospolne družine kot legitimne in povsem enakopravne. Zakonik pomeni velik korak naprej k demokratizaciji vsakdanjega življenja družin in spoštovanju človekovih pravic.

1.4.2 Ideologija nuklearne heteroseksualne družine

Družinske spremembe se v obliki odklanjanja od (ideološkega) modela nuklearne družine odvijajo že več kot tri desetletja in po tej logiki po besedah Švabove (2002:75) niso nič novega. Kljub temu je, kot pravi avtorica, povečevanje take družinske podobe ponovno izrazito (medijsko) stopilo ospredje v času referendumu o pravici samskih žensk do medicinske pomoči pri zanositvi. Obujanje mita o harmonični tradicionalni družini, podobe družine, v kateri moški/oče materialno skrbi za družino, ženska/mati pa kot gospodinja skrbi za dom, otroka in moža, je v tej razpravi očitno spet privrelo na plan. Avtorica poudarja, da je šlo za ideologiziranje nekega družinskega vzorca, posledično pa za stigmatiziranje drugih načinov (družinskega) življenja, za hierarhiziranje družinskih vlog po spolu, za ideologiziranje in s tem tudi dejansko podrejanje žensk (Švab: 2002).

S takšno obuditvijo mita o tradicionalni družini se srečujemo tudi v razpravi o družinskem zakoniku. Ponovno je namreč aktualiziran mit o tradicionalni družini, ki ga kot argument uporabljajo nasprotniki zakonika. Pravijo, da zakonik s pravnim priznavanjem istospolnih družin ruši vrednote tradicionalne družine in zakonske zveze. Misel, da bi otroke lahko vzgajali tudi istospolni pari, močno vznemirja, saj nasprotniki trdijo, da sta za vzgojo otroka potrebna oče in mati, za to pa da je nujna »naravna«, za življenje odprta družina. Konservativna perspektiva v razpravi tako poudarja grožnjo pred razvrednotenjem tradicionalne družine, ki naj bi bilo najbolj optimalno okolje za otroke. Tak ugovor legalizaciji istospolnih partnerstev in družin nakazuje na mnogo kompleksnejši problem, kot se sprva zdi. Ne gre zgolj za preferiranje tradicionalne družine pred istospolnimi družinami. Heteroseksualna nuklearna družina namreč po besedah Urekove (2005: 157) deluje kot ideal, univerzum, norma, od katere se meri odklon, je mesto, od koder se označuje »Drugi«. Njen položaj je naturaliziran in normaliziran, je točka, kjer neka oblika skrene od naravnega k nenaravnemu, od normalnega k deviantnemu. Družinske oblike, ki ne sodijo v ta vzorec, morajo zato že v izhodišču dokazovati svojo normalnost (naravnost, nedeviantnost). Tudi v kontekstu razprave o zakoniku smo priča temu, da so istospolne družine ponekod predstavljene kot drugačne, nenaravne in deviantne. In kot take motijo. Zdi se, da poudarjanje potencialne grožnje pred razvrednotenjem tradicionalne družine v resnici poraja bojazen pred izgubo lastne idealne podobe o heteroseksualni družini. Ta bojazen je povezana s težnjo po ohranitvi pozicije moči, družbenega priznanja in hkrati z izločanjem

alternativnih »drugačnih« družinskih oblik. Takšno uvrščanje heteroseksualne družine na sam vrh družbeno zaželene in moralno najčvrstejše institucije spregleda dejanski porast drugih družinskih oblik in upad deleža tradicionalnih družin v sodobni družbi. Spričo tega sledi dejstvo, da se z označevanjem drugih družinskih oblik kot a-priori slabših, zgolj zaradi oblike oziroma sestave družine, spregleda tisto, kar se v teh družinah dejansko dogaja. Sodbe o istospolnih družinah so tako vse prevečkrat utemeljene na predsodkih, namesto na dejanskem poznavanju stvarnosti teh družin. Najverjetneje bi bili presenečeni, kako zelo si je vsakdanja družinska realnost na nek način podobna, ne glede na obliko družine, v kateri ljudje živijo. Tisto, kar bolj kot sama oblika družine razlikuje vsakdanjo družinsko realnost, je nemara sloj, razred, okolje ali kaj drugega. Stigmatizacija in stereotipizacija istospolnih družin delujeta kot nekakšno slepilo, ki preprečuje, da bi dejansko uzrli dejstvo, da ni pomembno, ali ima otrok dve mami oziroma dva očeta, šteje namreč tisto, kar se v družini dogaja. Takšno miselnost podpira zgolj dejstvo, da heteroseksualna nuklearna družina v glavah nekaterih še vedno živi kot ideal. Kot taka pa močno zaostaja za družbeno realnostjo pozne modernosti, kjer je družinska pluralizacija tako rekoč že nekaj vsakdanjega.

Zakonski heteroseksualni par z otroki, ki ga imamo v mislih, ko rečemo tradicionalna ali konvencionalna družina, komajda še opravičuje to oznako, poudarja Urekova (2005: 156). Po statistikah namreč v Slovenji predstavlja le še dobro polovico družinskih oblik. Kljub šibki številčni prevladi pa pri nas še vedno velja za normo družinskega življenja. Avtorica pravi, da zaradi upada deleža družin, ki smo jih dolgo dojemali kot tradicionalne, in zaradi drugih znakov, ki so posledica sprememb družine, mnogi govorijo o zatonu družine. Tanja Rener (1995: 18—22; po Urek 2005: 156) pa na drugi strani meni, da je bolj ustrezno govoriti o krizi določene predstave, določene ideologije družine in bolj kot o zatonu, o novih oblikah družinskega življenja, ki se skušajo prilagajati izzivom in spremembam sodobnega sveta.

Tudi Plummer (1995: 36) opozarja, da ideologija o idealni nuklearni družini pač ni isto kot nešteto načinov skupnega življenja, ki so naraščajoča poteza poznih modernih družb. »Srečna«, majhna nuklearna družina je večinoma mit iz preteklosti. Danes so zgodbe drugačne. Ne le, da malo ljudi dejansko ves življenjski krog prebije znotraj take družine, tu so naraščajoči dokazi, da lahko življenje v družini prinese veliko nesreče: zakonski prepiri, zloraba otrok, posilstvo v zakonu in ločitve, ki preprosto kažejo, da družina velikokrat ni »raj sredi brezsrčnega sveta«, kakor so nekoč mislili: dejansko je lahko ravno nasprotno. Idealna družina je lahko samo to: idealizacija. Avtor poudarja, da ideologija družine pogoltne preveč ljudi in ponuja popačeno sliko, medtem ko so realnosti v različnih družinah zelo različne.

1.4.3 Pluralizacija družinskih oblik — spremembe in vključitev novih družinskih oblik med legitimne oblike družin

Ko govorimo o razliki med ideološkim obujanjem tradicionalne družine in družbeno realnostjo, v kateri se družina spreminja in prilagaja novim okoliščinam, trčimo ob pojem »družinska pluralizacija«. Kot trdi Švabova (2002: 76), se družina v zadnjih nekaj desetletjih pomembno spreminja skozi proces t.i. družinske pluralizacije, ki zajema tako pluraliziranje družinskih oblik kot način (družinskega) življenja. Spremembe so najbolj vidne:

- **V spreminjanju družinskih oblik in kompozicij** (čedalje manj je nuklearnih družin, čedalje več reorganiziranih, enostarševskih, istospolnih družin, enočlanskih gospodinjstev, število družinskih članov se zmanjšuje, družine ne konstituirajo več le starši in otroci, ampak enega od staršev pogosto nadomeščajo drugi sorodniki, prijatelji itd.)
- **Očitne so maritalne spremembe** (upad števila porok, narašča število kohabitacij, zvišuje se starost ob prvi poroki, čedalje več ljudi je neporočenih, narašča število razvez).
- **Družinsko življenje pomembno krojijo rodnostne spremembe** (stopnja rodnosti upada, narašča število otrok, rojenih izven zakonske zveze, zvišuje se starost matere ob rojstvu prvega otroka).
- **Na družinsko spreminjanje vplivajo tudi širše societalne in demografske spremembe** (množično zaposlovanje žensk, staranje populacije itd.)

Vse te spremembe, po besedah Švabove (2002,) določajo intradružinsko dinamiko, usmerjajo družinske poteke, ki se posledično pluralizirajo in izgubljajo linearno naravo, tipično za moderno nuklearno družino. Kot pravi avtorica, se družina najpomembneje spreminja strukturno oziroma po dveh, za družino konstitutivnih premisah — spolu in starosti. Spreminjajo se družinske vloge (novo očetovstvo, protektivno otroštvo), pa tudi delitev družinskega dela (čeprav je tu spolna strukturalnost dela še vedno zelo očitna). Družinske spremembe so torej kompleksne in tesno povezane s siceršnjim družbenim spreminjanjem.

Kako torej opredelimo družinsko pluralizacijo? Švabova pravi, da z družinsko pluralizacijo razumemo procese, kot so pluralizacija družinskih oblik in z njo povezani pluralizacija življenjskih stilov in življenjskih potekov, spreminjanje družinskih vrednot in intradružinska diferenciacija. Gre za nov fenomen, ki ga modernizacija ne predvideva; je tipično

postmoderen. Vsi procesi, ki tvorijo kompleks družinske pluralizacije, so tesno povezani, se prepletajo in postavljajo v soodvisna razmerja (Švab 2002a: 86). *Pluralizacija družinskih oblik* pomeni soobstoj različnih oblik in načinov družinskega življenja glede na odločitev posameznikov. Ta proces povezujemo s spremembami, kot so upad formalne zakonske zveze, večanje števila kohabitacij, večanje števila razvez ter števila otrok rojenih zunaj zakonske zveze ipd. Z njim je tesno povezana tudi *pluralizacija življenjskih stilov*, ki prav tako vpliva na raznolikost družinskih in partnerskih zvez, še posebej pri mladih — zanje so značilne predvsem kohabitacije. S pluralizacijo družinskih oblik je povezano tudi *spreminjanje in pluraliziranje življenjskih potekov*. Poseben segment družinske pluralizacije je *spreminjanje družinskih vrednot ter simbolno spreminjanje življenjskega sveta družin*. Pri tem Švabova opozarja, da je treba upoštevati pomembno distinkcijo med načini družinske pluralizacije, ki so sicer tudi značilni za moderno družinsko življenje, in tistimi, ki jih opredeljujemo kot postmoderne. Postmoderna družinska pluralizacija je namreč po besedah avtorice večkrat le »akceleracija« moderne pluralizacije družinskih oblik. Vendar je treba pri tem upoštevati tudi spreminjanje vrednot, ki uvaja nekatera ključna razlikovanja med družino v modernosti in postmodernosti. V 50-ih, v t. i. zlatem obdobju moderne nuklearne družine, je bila lahko določena pluralizacija družinskih oblik prav tako prisotna kot danes, npr. obstajale so tudi enostarševske družine (največkrat neporočene ali razvezane matere z otroki); vendar so bile predstave o družinskem življenju tiste, ki so takratno družinsko življenje in današnje močno razločevale. Predstave o neporočenih materah so bile takrat iz današnjega zornega kota izjemno konservativne in tradicionalne — temeljile so na mehanizmih družbene stigmatizacije in individualne odgovornosti (Solinger, v Nakano e tal (ur.) 1994, 304; po Švab, 2002a), medtem ko so enostarševske družine danes povsem legitimna, družbeno sprejeta in čedalje bolj razširjena družinska oblika. Tako družinska pluralizacija ni zgolj pluralizacija družinskih oblik, ampak kompleksen in večdimenzionalen fenomen. Zadnji segment družinske pluralizacije je *intradružinska diferenciacija*, ki zajema predvsem *pluralizacijo posameznih družinskih vlog*. Ta pluralizacija pa ne velja za vse družinske vloge. Materinstvo, na primer, ostaja v svoji ontološki osnovi tipično moderna, za družino konstitutivna vloga, čeprav se deloma tudi pluralizira, vsaj v časovni diferenciaciji odločitve za materinstvo (v večini je to sicer vezano na določeno prelaganje materinstva na poznejši čas v življenjskem poteku posameznice). Očetovstvo se pluralizira tako s pluralizacijo moških identitet kot z očetovsko nevpletenostjo v družinsko življenje. Tipična postmoderna novost je namreč tudi družbeno legitimna neprisotnost očetovstva. V kontekst intradružinske diferenciacije bi lahko umestili tudi pluralizacijo vsakdanjega življenja družin oziroma vsakdanjih praks, predvsem na različne načine dnevne organizacije družine. (Švab 2002a: 86)

Da bi torej lahko razumeli dogajanja na področju zasebnosti in družine, jih je treba gledati skozi prizmo nekaterih sprememb, ki jih povzroči pluralnost družinskega življenja. Švabova opozarja (2002: 77), da je skrb, da bi institucija družine izgubila svoj pomen, odveč. Pravi, da

družina ni nedotakljivo izolirano okolje, pač pa je močno dovzetna za dogajanja v družbenem okolju. Družinsko spreminjanje je po njenem nekakšna nujna družbena transformacija, s katero se ohranja družbena funkcionalnost te moderne institucije, oziroma se ohranjajo njene temeljne funkcije. In kot trdi avtorica, je družinska pluralizacija tisti fenomen, ki je družinski instituciji sploh omogočil, da je preživela, ali bolje, se prilagodila na družbene razmere pozne modernosti. Tako bi po njenem sedanjemu položaju lahko opisali kvečjemu kot soobstoj in kompleksno prepletanje starih in novih (ideoloških) družinskih obrazcev.

1.4.4 Implikacije za socialno delo

Kakšno vlogo ima stroka socialnega dela pri sodobnih spremembah, kot je pluralizacija družinskega življenja? Urek (2005:168) trdi, da tovrstne spremembe postavljajo pred socialno delo številne strokovne izzive in naloge. Za socialno delo je kot prvič izjemno pomembno, da sledi sodobnim smerem družinskega življenja, pluralizaciji družinskih oblik, življenjskih stilov in življenjskih potekov, spreminjanju družinskih vrednot, spremembam v družinskih vlogah in drugim spremembam na področju družine. Pri tem pluralizacije družinskega življenja ne bi smeli obravnavati kot izoliran in enodimenzionalen pojav, saj je ta tesno povezana s številnimi spremembami, kot so upad števila formalnih zakonskih zvez, večanje števila kohabitacij, razvez ter števila otrok, rojenih zunaj zakonske zveze ipd., ki so vse rezultat širših družbenih sprememb in gibanj v 20. stoletju (npr. vpliv ženskega ter gejevskega in lezbičnega gibanja) (Giddens 2000; po Švab 2001). Povezano razumevanje sočasnih pojavov sprememb v družinskem življenju je za socialno delo ključno, tako na ravni teorije kot pri obravnavi konkretnih primerov družinskih oblik v praksi, sicer se po mnenju Urekove (2005: 196) zdi nemogoče razumeti različne položaje, izkušnje, doživetja, motive in probleme posameznih družinskih članic in članov.

Tudi Gabi Čačinovič Vogrinčič (1995: 120) se strinja, da je zavedanje raznolikosti družinskega življenja za socialno delo dragoceno, saj nam pomaga razumeti, da ljudje iščejo in uresničujejo družino v zelo različnih oblikah družinskega življenja, ki jo sami zase poimenujejo in doživljajo kot družino. Raznolikost ne govori o krizi družine, temveč o tistih oblikah družinskega življenja, ki so ljudem uresničljive. Cilj znanstvenega in strokovnega premisleka v socialnem delu tako ne more biti odkrivanje, določanje idealnih ali »ustreznih« oblik družinskega življenja, temveč je lahko le prispevek k temu, da bi bolje razumeli življenje v njih in da bi dobili tisto, kar v družini potrebujemo, poudarja avtorica.

Urekova (2005) pojasnjuje, da so zgodovinske spremembe v družbenem vrednotenju posameznih oblik družinskega življenja, na primer enostarševskih družin ali etnično mešanih družin, zgovoren dokaz za to, da družine ne gre jemati kot statične in trdne oblike, ki biva v socialnem vakumu. Prav te ugotovitve bi morale biti po njenem pomembne pri raziskovanju

in praksi socialnega dela, saj nam tak socialnozgodovinski uvid pomaga okrepiti argumente, s katerimi lahko izbojujemo več pravic in družbene podpore ter se z več poguma zavzamemo za družine, ki so danes stigmatizirane. Socialno delo mora biti tako pozorno na tiste družinske oblike, ki so že v izhodišču težje uresničljive (ali povsem nedostopne) oziroma doživljajo na svoji poti uresničevanja več ovir kot druge. Avtorica poudarja, da se moramo socialne delavke in delavci odzivati na take primere družinskih oblik, ki so težje uresničljive, na način, da se aktivno zavzamemo za njihove pravice:

»Raziskovanje uresničljivosti v teh primerih razumemo najprej kot politični boj za pravico do obstoja, v katerega se moramo vključiti tudi socialne delavke in delavci. Ta od nas zahteva socialno akcijo, s katero bomo dosegli spremembe in vključitev novih družinskih oblik med legitimne oblike družin. Tako jih bodo konkretni ljudje lahko sploh lahko začeli uresničevati. Družinske članice in člani, ki pa v takih vrstah družin že živijo (kot tudi strokovnjakinje in strokovnjaki, ki naj bi jih podpirali), bodo s tem dobili legitimnost in več moči« (Urek 2005: 170).

Katere so torej konkretne naloge, ki jih pred socialno delo postavljata istospolna usmerjenost in istospolne družine? Urek (2002) pravi, da so v tem smislu za socialno delo potrebni številni strokovni izzivi in naloge:

- Senzibiliranje za vsakdanje življenje in za specifične situacije, s katerimi se soočajo pripadniki spolnih manjšin (specifično iskanje spolne identitete, kultura in subkultura spolnih manjšin, družabnost-izolacija, taktike ravnanja s stigmatom, razkritje identitete, družinske situacije, brezdomstvo kot posledica razkritja, nizko samospoštovanje itn.)
- Delo v skupnosti v smeri zmanjševanja diskriminacijskih dejavnikov, ki vplivajo na razvoj stresa.
- Razvijanje takih metod dela, ki ne patologizirajo spolne usmerjenosti.
- Prizadevanje za afirmacijo, priznanje in večjo vidnost spolnih manjšin in drugačnih družinskih oblik.

Sama bi dodala še pozitivne reprezentacije istospolnih družin v javnosti in medijih, na katere lahko vplivajo tudi socialne delavke in delavci. To lahko storijo tako, da se javno in s strokovno podprtimi argumenti zavzamejo za pravice družin in skupaj z njimi širijo pozitivne zglede.

Kot pravi Urek, prav istospolno starševstvo sproža v javnosti še največ odkritih odporov, ki jih je zaslediti tudi med socialnimi delavkami in delavci pri nas. Toda avtorica (2005: 170) hkrati poudarja, da je bilo v socialnem delu v Sloveniji vidnih kar nekaj pozitivnih premikov, ki

posredno ali neposredno vlivajo optimizem tudi na področju podpore novim družinskim oblikam:

- V socialnem delu se je nekako od konca osemdesetih let prejšnjega stoletja začela uvajati misel, da na delo socialnih delavk in delavcev vplivajo tudi njihove vrednote in predsodki, da to delo torej ni nevtralna in *a priori* dobronamerna praksa.
- V devetdesetih se je na področju socialnega dela pojavil tudi pojem človekovih pravic. Vloga socialne delavke kot angažirane zagovornice pravic različnih marginaliziranih skupin ljudi in socialne aktivistke, ki jo bolje poznajo ponekod drugod, ni več tako tuja in oddaljena.
- Tudi močan raziskovalni interes učiteljskega kadra na Fakulteti za socialno delo je poskrbel, da je le-ta razvijal in vključil nove vsebine, koncepte in znanja v učne načrte.

Socialno delo mora torej sprejeti različne oblike intimnosti in skrbi kot legitimne oblike družinskega življenja. Na ta način lahko izpodriva rasistični diskurz, ki deli družine na primerne in zaželene ter manj primerne in nezaželene. Pri tem je potrebna antirasistična perspektiva v socialnem delu, ki nosi politično naravo nalog socialnega dela. Socialno delo se, kot trdi Dominelli (1995: 191), dogaja v političnem telesu v zvezi z rasizmom in protirasističnim bojem, kar ima implikacije za praktike. Antirasistično socialno delo je po Dominelli (1995: 190) tista oblika socialno delavske prakse, ki se neposredno loteva strukturnih neenakopravnosti, ki jih vzdržuje rasizem. Njegov cilj je priskrbeti depriviligiranim državljanom potrebne storitve, in sicer tako, da se ukvarja z njihovimi potrebami, kakor jih sami definirajo v profesionalnem razmerju, ki je usmerjeno k temu, da jim omogoča prevzeti nadzor nad odločitvami, ko zadevajo njihove življenje.

In če drži, da je slovenska družinska zakonodaja podlaga prakse socialnih delavk in delavcev, potem ta praksa ni in ne more biti dobra za nekatere manjšinske skupine. Primer take manjšinske skupine so prav istospolne družine. Zakonodaja, ki ne priznava vsem enakih pravic, je rasistična in ni v skladu s kodeksom etike socialnega dela, ki je utemeljena na antirasistični perspektivi in socialni pravičnosti. Kot ugotavlja Zavirškova (2009a: 16), so socialne delavke in delavci praviloma izvrševalke in izvrševalci socialnih politik in zakonodajo sprejemajo kot predpisano danost, ki je ne morejo in ne smejo spreminjati. Čeprav morda zaznavajo razkorak med tradicionalno-normativnim področjem in vsakdanjo prakso, ga, po besedah avtorice, le redko reflektirajo in ukrepajo v prid uporabnikove stvarnosti. Zatorej je nova družinska zakonodaja še kako potrebna in dobrodošla, da bi kot taka postala podlaga prakse socialnih delavk in delavcev. Če bi se diskriminacija končala na zakonodajni ravni, bi lažje uresničevali dobro socialno-delavsko prakso, ki bi morala po mnenju Zavirškove (2009a:

16), upoštevati biološke in socialno antropološke teorije in koncepte s področja starševstva, sorodstva in seveda teorije družinske pluralizacije. Šele z ustrezno zakonodajo in znanjem o sodobnih družinskih praksah in razumevanjem pluralnosti vsakdanjega življenja bodo pravne določbe, ki jih socialne delavke in delavci izvršujejo, zares utemeljene na etiki socialnega dela.

2 PROBLEM

Javni diskurz o družinskem zakoniku je porajal številne dileme, vprašanja in tudi ostre polemike med nasprotniki in podporniki zakonika. Nekatere predlagane novosti v zakoniku so sprožile burne razprave, pretresale tradicionalne vrednote, vsakdanje norme in kontekste. Da bi razumela posebnosti diskurza, sem se lotila kritične diskurzivne analize medijskih prispevkov o družinskem zakoniku. Pri tem sem skušala ugotoviti, kakšna je medijska konstrukcija obravnavane teme in diskurz povezan z njo. Z diskurzivno analizo izbranih tiskanih medijev sem torej želela odgovoriti na vprašanje, kako so mediji reprezentirali, konstruirali in razlagali dogajanja, ki zadevajo družinski zakonik. Analiza diskurza se je osredotočila na širša družbena, politična in ideološka vprašanja. Kritična analiza medijskih tekstov (časopisnih člankov) se torej ni osredotočila zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbeno kulturne prakse.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Gre za kvalitativno raziskavo, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila in brez operacij nad števili (Mesec 2007: 11). V okviru kvalitativnega pristopa raziskujem posamezen primer, ki ga opišem v obliki študije primera. Študija primera je celovit opis posameznega primera in opis procesa odkrivanja teh značilnosti, to je procesa raziskovanja samega (2007: 18). Raziskava poteka v obliki odvijajoče se spirale; gre za postopno širjenje poznavanja, ki ga imenujemo hermenevtični krog (spirala) ali krog širjenja razumevanja (2007: 16). Z drugimi besedami, pri raziskovanju si pomagam z sekvenčno analizo, ki jo Mesec opredeli kot vrsto kratkih, zaporednih ciklov ali zaporedij (sekvenc), v katerih si sledijo formuliranje problema oziroma hipoteze, zbiranje gradiva in analiza, reformulacija problema ali formulacija novega problema, ponovno zbiranje gradiva, analiza itd. Ko delamo take kroge, vedno bolj utrjujemo in razširjamo znanje o pojavu, ki ga raziskujemo. Tako raziskovanje imenujemo *sekvenčno raziskovanje*.

V raziskavi se opiram predvsem na teorijo kritične diskurzivne analize (KDA). Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna. Kritična analiza upošteva sistematično metodologijo ter odnos med tekstom in njegovimi družbenimi okoliščinami, ideologijami in odnosi moči. Interpretacija je vedno dinamična ter odprta za nove kontekste in nove informacije. KDA razumemo kot družbeno znanstveno disciplino, ki se ukvarja s praktičnimi družbenimi vprašanji (Wodak, 1996; po Erjavec, 2007).

Narava diskurzivne analize je zaradi predmeta svojega raziskovanja — teksta, govora ali najbolj splošno, lingvistične družbene interakcije — predvsem interpretativna. Ni enotnega in »pravilnega« odговora na vprašanje, »kaj ta podoba pomeni?« ali »kaj ta oglas sporoča?«. Teksti, slike, besede, dejanja — vse to ima določen pomen, a ne absolutnega. Ker ni (družbenega) zakona, ki bi zagotavljal, da imajo stvari en sam resničen pomen, ki se ne bo spreminjal v prostoru in času, je analiza tega vidika družbenega življenja omejena na interpretacijo. (Kuhar 2003: 17). KDA je tako kot vse oblike diskurzivne prakse predvsem interpretativna in kvalitativna sociološka metoda, zato obstoječa metodologija diskurzivne analize ne prinaša »receptov« ali preverljivih in eksaktnih metodoloških pravil, kar je značilno za del kvantitativne sociološke metodologije. Rezultati in sklepi so zato bistveno avtorsko delo (Kuhar 2003: 18).

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

V raziskavi sem zbrala sekundarne podatke, to so časopisni članki dveh slovenskih dnevnih časopisov — Dela in Dnevnika, njuni tedenski prilogi — Sobotna priloga Dela in Dnevnikov Objektiv ter dva slovenska tedenska časopisa, tednik Mladina in Družina. Za namen raziskave, to je ugotoviti, kako so omenjeni tiskani mediji pisali o dogajanju, ki zadeva novi družinski zakonik in kakšen je bil javni diskurz o tej temi, sem se odločila, da bom analizirala članke za obdobje od 1. 1. 2009 do 31. 12. 2010. V tem obdobju je bila namreč javna polemika o novem družinskem zakoniku najbolj odmevna. Članke sem analizirala s pomočjo metode, ki je obenem tudi teorija; kritična diskurzivna analiza (KDA).

3.3 Populacija in vzorčenje

Gre za singularno študijo primera, za populacijo šteje celotno poročanje v izbranih tiskanih medijih o novem družinskem zakoniku. Populacija je celoten primer, torej vse izjave in zapisi, ki sem jih evidentirala pri medijskem poročanju o družinskem zakoniku.

V analiziranem obdobju je bilo objavljenih 308 medijskih člankov na temo družinskega zakonika. Analizirala sem vse objave v analiziranem obdobju [1.1.2009 — 31.12.2010] v izbranih tiskanih medijih.

Število vseh časopisnih člankov je bilo: 308

Število člankov v posameznem mediju:

- Delo - 99
- Sobotna priloga Dela - 24
- Dnevnik - 76
- Dnevnikov Objektiv - 10
- Mladina - 36
- Družina - 63

3.4 Zbiranje podatkov

Vire podatkov sem pridobila za obdobje med letoma 2009 in 2010. Članke sem pridobila s pomočjo internetnega iskanja po spletnih straneh izbranih tiskanih medijev. V iskalnik spletne strani posameznega tiskanega medija sem vnesla besede »družinski zakonik« in na ta

način dobila zadetke o tej temi za zahtevano obdobje. Na spletu sem iskala samo tiskane izdaje posameznega medija.

Razlog, zakaj sem se odločila, da analiziram članke za omenjeno obdobje, je, da je bilo takrat medijsko dogajanje okrog novega družinskega zakonika izredno odmevno in polemično. Analiza člankov v razdobju dveh let pa mi je omogočila tudi širši vpogled v dogajanje.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Zbrane podatke sem analizirala kvalitativno, s pomočjo metode kritične diskurzivne analize. Članke, ki sem jih poiskala na spletnih straneh izbranih tiskanih medijev, sem najprej prekopirala v program Microsoft Office Word in jih uredila. Nato sem besedila izbranih tiskanih medijev uredila po datumih, in sicer po sistemu od starejših datumov izdaje k novejšim. Pisanja kronologije sem se lotila tako, da sem naslove člankov izpisala po datumih, po sistemu naraščanja za posamezen tiskan medij.

V nadaljevanju sem se lotila branja člankov. Najprej sem jih samo preletela, da sem dobila splošen vtis o tem, kako so mediji predstavili družinski zakonik. Zanimalo me je, na kakšen način se je v medijih pisalo o tej temi in kaj se je pravzaprav dogajalo v zvezi z novim družinskim zakonikom. Pri tem sem skušala ugotoviti, kakšna je medijska konstrukcija obravnavane teme in z njo povezan diskurz. Ko sem prvič preletela besedilo, sem se branja lotila ponovno, tokrat podrobneje. Podčrtavala sem stavke oziroma izjave, kjer sem zaznala, da gre za kakšno posebno metaforo, pridevnik ali besedo, ki bi lahko opisovali značilnosti diskurza o družinskem zakoniku. Izpisovala sem si tudi posamezne izjave v člankih, ki so odražale določena mnenja, za katere se mi je zdelo, da bodo pokazatelj nekega širšega okvira razmišljanja o družinskem zakoniku. Nekatere izjave, stališča in mnenja so se v argumentih ponavljali in kot taki nakazovali vsebinski okvir razprave. Te posebnosti diskurza sem strnila v nekaj izhodiščnih opornih točk za analizo. To sem storila tako, da sem jih kar poimenovala; skušala sem torej poiskati pojme, ki bi te značilnosti opredelili. Izpiske, ki sem jih napravila, sem nato prepisala v program Microsoft Office Word. Potem sem iz posameznih izjav, stavkov, besednih zvez in pojmov skušala napraviti miselni vzorec, ki bi mi pomagal osvetliti izhodišča za analizo diskurza. Od tod sem locirala pet tematskih okvirov diskurza o družinskem zakoniku (predstavim jih že v teoretičnem delu naloge). V nadaljevanju pa izpostavim glavne tri »probleme« oziroma »jabolka spora«, okrog katerih so se v razpravi reproducirali argumenti za in proti zakoniku. Slednje skušam vsebinsko predstaviti in jih problematizirati, v nadaljevanju pa z njihovo pomočjo analiziram časopisna besedila izbranih medijev.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

4.1 Kritična diskurzivna analiza izbranih tiskanih medijev o družinskem zakoniku

Za analizo izbranih tiskanih medijev, ki so reprezentirali dogajanje novega družinskega zakonika, sem uporabila metodo kritične diskurzivne analize (KDA). Metodološko se torej v nalogi opiram na teorijo kritične diskurzivne analize (KDA), pri čemer je narava diskurzivne analize predvsem interpretativna, ugotovitve in sklepi pa bistveno avtorsko delo. Pri analizi diskurza o izbrani temi me je vodilo razumevanje diskurza, kot ga opredeli Michel Foucault v Arheologiji vednosti (2001, 1969; po Kuhar 2003). Foucault diskurza ne razume zgolj kot skupka izjav, osrediščenih okrog določene teme; razume ga kot nadzorovano skupino izjav z notranjimi pravili in mehanizmi, ki so mu lastna. Diskurz združuje torej tiste izjave, ki imajo pomen, moč in posledice znotraj družbenega konteksta. Pristop KDA je v tem smislu pomemben zlasti zato, ker jezik analizira v odnosu na družbeni kontekst, v katerem je uporabljen, in na družbene posledice njegove uporabe. To pomeni, da analitik raziskuje odnos med diskurzi in njihovi družbenimi pogoji, ideologijami in odnosi moči. Z analizo diskurza o družinskem zakoniku sem poskušala razkriti sisteme zatiranja ljudi, odkriti sem želela relacije moči in ideologij ter pojasniti, kako to vpliva na družbene relacije, sisteme védenja in vrednostne sisteme.

4.2 Glavne teme in izhodišča za razpravo

V teoretičnem delu naloge sem že izpostavila in predstavila glavne fokuse diskurza o družinskem zakoniku. Gre za pet tematskih okvirov, za katere menim, da so v okviru javne razprave o družinskem zakoniku izstopali. **Najpogosteje obravnavane teme (fokusi)**, ki so obenem predstavljali vir številnih razhajanj v mnenjih nasprotnikov in podpornikov zakonika, so:

- DRUŽINA IN STARŠEVSTVO
- SKRB ZA (»NEMOČNE«) OTROKE
- KONCEPTA MOŠKOSTI IN ŽENSKOSTI
- RAZMERJE POLITIKA, ZAKONODAJA IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE ISTOSPOLNIH PARTNERSTEV IN DRUŽIN
- HOMOSEKSUALNOST

Ko sem definirala glavne teme diskurza, sem znotraj tega poskušala najti neka skupna izhodišča, ki bi lahko simbolizirala t.i. »sporne« točke v razpravi. V nadaljevanju analize tako izpostavim tri »probleme« oziroma tri vprašanja, ki so v času javne razprave najbolj odmevala. Okrog teh vprašanj so se nadalje formirali tudi argumenti za in proti (»pro et contra«) družinskemu zakoniku.

Gre za naslednje **»probleme« oziroma »sporne točke«**:

- *»problem« IZENAČITVE »KLASIČNE« ZAKONSKE ZVEZE MED MOŽEM IN ŽENO TER ZAKONSKO ZVEZO MED OSEBAMA ISTEGA SPOLA.*
- *»problem« REDEFINICIJE DRUŽINE; VPRAŠANJE, KDO MORA SESTAVLJATI DRUŽINO, DA SI TA LAHKO PRISLUŽI STATUS PRAVNEGA IN DRUŽBENEGA PRIZNANJA.*
- *»problem« ISTOSPOLNIH POSVOJITEV; NASPROTNIKI ZAKONIKA OSTRO NASPROTUJEJO TEMU, DA BI TUDI ISTOSPOLNI PARI LAHKO POSVOJILI IN VZGAJALI OTROKE.*

Omenjene »sporne« točke pomenijo izhodišča za razpravo med podporniki in nasprotniki zakonika. Da so se ta vprašanja sploh lahko formirala kot »sporne« točke, gre zasluga predvsem nasprotnikom zakonika, ki so posamezne člene zakonika označili za sporne. Razprava se je tako skorajda ves čas vrtela okrog teh vprašanj. Pri tem so se izoblikovali argumenti v podporo zakoniku in argumenti za njegovo nasprotovanje. V nadaljevanju sem poskušala locirati **argumente za in proti zakoniku**. Pri tem me je zanimalo, kaj pravijo o zakoniku njegovi podporniki in kaj njegovi nasprotniki ter kakšni so nameni in učinki, ki jih proizvaja diskurz podpornikov in nasprotnikov. Raziskala sem tudi, kdo so podporniki in kdo nasprotniki zakonika in ali ima to kakšen poseben pomen za sklepe analize.

4.3 Argumenti za in proti zakoniku

V nadaljevanju bom navedla nekaj temeljnih argumentov, namenov in učinkov, ki jih proizvaja diskurz nasprotnikov DZak.

GLAVNI ARGUMENTI; NAMEN IN UČINEK NASPROTNIKOV ZAKONIKA

1. TRADICIJA

Gre za **tradicionalno, konservativno pojmovanje družine, kjer heteroseksualnost ustvarja moralno hierarhijo.**

Družina naj ostane definirana kot skupnost moža in žene z otroki. Vsakršni poseg v to definicijo načinja usodo družine.

Klasična oziroma tradicionalna družina je nosilec pravih vrednot in prihodnosti, zakonik poskuša to razvrednotiti.

2. BIOLOŠKO RAZUMEVANJE SVETA

Argument lahko označimo kot **biološko determinirano razumevanje sveta in družbe, kjer gre za nekakšen poskus pretvorbe »naravnega zakona« v človeške zakone.** Argumentu biološke reprodukcije se tako pridruži še **prepričanje o »naravni« pravici dominantne skupine do moči, privilegijev in statusa.**

Heteroseksualnost je »naravna«, homoseksualnost je »nenaravna«. Skupnost moškega in ženske predstavlja »naravno zibelko življenja«, istospolna skupnost pa »suho vejo na drevesu življenja«.

Istospolne partnerske skupnosti zaradi »drugačne« narave ne zaslužijo enake obravnave kot skupnosti moškega in ženske – niti pravno-formalno niti simbolno.

3. PSIHOLOŠKO RAZUMEVANJE SVETA

Argument je **psihološki**, kajti temelji na nekaterih psiholoških dognanjih o tem, **da otrok za svoj telesni in psihološki razvoj potrebuje očeta in mater.** Gre za zastarel koncept, ki **ne upošteva sodobne raznovrstnosti družin in družinskega življenja ter sprememb v starševstvu.** Poleg tega je stroka predpostavko o nujni prisotnosti očeta in mame že večkrat zavrnila.

Otrok za svoj optimalen razvoj potrebuje očeta in mamo; zakonik posega v »naravno« pravico otrok do očeta in mame.

... temu argumentu se pridružuje še tale, ki je **izrazito taktičen v smislu, da med vrsticami sporoča, da otrok potrebuje očeta in mamo,** hkrati pa zavzema **pokroviteljsko držo do otrok,** katerih dobrobit je treba domnevno zaščititi.

Homoseksualci sedaj hočejo otroke! Ne smemo dovoliti, da otrok postane stvar, ki jo lahko dobi vsak, ki si jo zaželi. Otrok ni pravica (niti heteroseksualnih) staršev, je dar ljubezni med možem in ženo.

4. TABUIZIRANJE SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Pri argumentu gre po eni strani za **glorificiranje biološkega, po drugi strani pa za tabuiziranje socialnega starševstva.** Pri nasprotovanju pravni izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi gre namreč tudi za nasprotovanje pravnemu priznanju starševstva, ki ne temelji izključno na bioloških vezeh, temveč tudi na socialnih. Poveličevanje biološkega starševstva je utemeljeno na biološkem determinizmu krvnih zvez v smislu »kri ni voda«.

Tisto, kar je pri tem problematično, je to, da je za nekatere krvna zveza merilo kvalitete samega starševstva.

Ljudje bolje skrbimo za otroke, če smo v krvnem sorodstvu.

Otroku dve socialni mami ali dva očeta ne moreta nikoli nuditi takšnih optimalnih vzgojnih pogojev, kakršne lahko zagotovi odraščanje otroka v jedrni družini z biološkimi starši, torej z očetom in mamo.

5. NACIONALIZEM

Argument je izrazito **nacionalističen**; argument je »v svojih tezah podoben tistemu, s katerim so nacisti opravičevali svoj evgenični projekt« (Mencin, Čeplak 2005: 180). Gre za **predpostavlanje škodljivosti za nataliteto, pri čemer se homoseksualce smatra kot tiste, ki bodo poslabšali že tako nezavidljivo sliko naroda.**

Temu argumentu se pogosto pridružujejo **teze o naravnem oziroma nenaravnem pojmovanju različnih življenjskih skupnosti**; pri čemer se heteroseksualno dominantno skupino smatra za naravno, istospolno manjšinsko skupino pa za nenaravno. Tej delitvi se pridružuje občutek, da so manjšinske skupine po naravi drugačne in manjvredne od večinske skupine in da ogrožajo moč, privilegije in status dominantne skupine.

Heteroseksualnost z naravno zmožnostjo reprodukcije med moškim in žensko poskrbi za nataliteto slovenskega naroda. Homoseksualnost zaradi nezmožnosti reprodukcije med osebama istega spola, vzbuja skrb za nataliteto.

Heteroseksualna družina je »naravna« in skrbi za reprodukcijo ter nadaljevanje vrste, medtem, ko istospolne družine predstavljajo »suho vejo na drevesu življenja«.

6. PREUSMERJANJE POZORNOSTI

Pri argumentu gre po eni strani za **preusmerjanje pozornosti na druge aktualne probleme**, po drugi strani pa za **zmanjševanje pomembnosti vprašanja ureditve istospolnih partnerstev in družin**. Slednje se namreč skuša prikazati kot nepomembno družbeno problematiko, ki lahko »počaka«.

Vlada naj se v času krize ukvarja s pomembnejšimi rečmi, kot so istospolno usmerjeni.

Zakonik je preveč napreden in ni primeren za slovensko okolje.

7. OHRANITEV OBSTOJEČIH SIMBOLNIH RAZMERIJ MOČI NA PODROČJU ZAKONSKE ZVEZE

V argumentu gre za **težnjo po ohranitvi pozicije moči nad izključno definicijo zakonske zveze, kot je opredeljena po obstoječem ZZZDR**. Pri tem so nasprotniki pripravljani nanizati vrsto radikalnih razlogov, zakaj ne smemo dopustiti istospolnih porok, saj nekateri denimo

menijo, da bi zakonska zveza z uvedbo zakonika postala sama sebi namen in bi bila razvrednotena, torej je vseeno, če pustimo, da postane odprta za vsakršno obliko življenjske skupnosti, npr. poligamijo, v razpravi se jo je primerjalo celo z zoofilijo in nekrofilijo.

Zakonska zveza bi z uvedbo zakonika, postala sama sebi namen, institut zakonske zveze bi bil z razširitvijo na istospolne osebe razvrednoten.

8. USTVARJANJE MORALNE PANIKE

Pri argumentu gre za **ustvarjanje moralne panike v primeru istospolnih posvojitvev** v smislu panične napovedi glede bližajoče se nevarnosti, ki preti »nemočnim« otrokom. Nasprotniki pri tem radi zavzamejo pokroviteljsko držo in »se borijo« v imenu otrok.

Možnost istospolnih posvojitvev pomeni vrsto škodljivih posledic, ki jim bodo otroci v istospolnih družinah izpostavljeni.

Ne smemo dovoliti, da bi bil otrok posvojen v tako skupnost, ko pa v vrsti čaka toliko neplodnih heteroseksualnih parov, ki lahko nudijo otroku boljše pogoje.

9. MOČ VEČINE

Argument večine in sprevačanje krivde na manjšino. Pri tem argumentu gre za **strah in sum, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status »naše«, dominantne skupine.** Logika argumenta je nekako takšna: ker je večinska družba heteroseksualna, naj bodo zakoni pisani na kožo njim in ne ozki manjšini homoseksualcev, katerih zahteve so za »nas« nesprejemljive in niso v skladu z našimi načeli.

Zakoniku nasprotuje javno mnenje, večina zavrača istospolne posvojitve, zato ne smemo pustiti, da manjšina odloča o pravicah večine.

Država z takšnim zakonom posega v pravice večine.

Homoseksualci hočejo s svojimi nerazumnimi zahtevami nasilno zarezati v tradicijo.

Sledi nekaj temeljnih argumentov, namenov in učinkov, ki jih proizvaja diskurz podpornikov DZak.

GLAVNI ARGUMENTI; NAMEN IN UČINEK PODPORNIKOV ZAKONIKA

1. NAČELO NEDISKRIMINACIJE

Argument temelji na načelih antidiskriminacijske prakse ter upošteva **odločbo ustavnega sodišča o diskriminatornosti 14. Čl. Zakona o registraciji istospolnih skupnosti**, ki narekuje ureditev področja istospolnih partnerstev in družin.

Ustavno sodišče je leta 2009 spolno usmerjenost izrecno opredelilo kot osebno okoliščino, na podlagi katere je neupravičena neenaka obravnava. Neenako obravnavanje na podlagi katerekoli osebne okoliščine, tudi istospolne usmerjenosti, je z ustavo prepovedano; zakonik sledi temu načelu.

2. PLURALIZACIJA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Pri naslednjem argumentu gre za **upoštevanje družbene realnosti in ugotovitev stroke o pluralizaciji družinskega življenja**.

Zakonik v ničemer ne poskuša razvrednotiti tradicionalne družine, kar stori je le to, da prizna tudi ostale oblike družinskih skupnosti.

Zakonik sledi družbeni realnosti, v kateri je pluralizacija družinskih oblik nekaj vsakdanjega. Slednje dokazujejo tudi ugotovitve stroke.

3. VKLJUČUJOČA DEFINICIJA DRUŽINE

Argument sporoča, da je **problem redefinicije družine** v resnici problem **ideologiziranja točno določene oblike družine, to je tradicionalne družine**, posledično pa gre za stigmatiziranje vseh drugih načinov družinskega življenja. **Nova definicija družine je vključujoča in ne diskriminira nikogar**.

Družinski zakonik upošteva razliko med ideološkim pojmovanjem družine, ki smatra tradicionalno družino kot edino pravo in najbolj optimalno družinsko okolje, ter družbeno realnostjo, v kateri se družina spreminja. Realnost je takšna, da je čedalje manj nuklearnih družin in čedalje več enostarševskih, reorganiziranih, istospolnih, enočlanskih gospodinjstev itn.

4. NAČELO UPOŠTEVANJA VSEBINE PRED FORMO

Argument temelji na tezi, da na otrokov razvoj pomembneje vplivajo družinski procesi kot pa družinske strukture. Gre za pomembno spremembo v dojetju koncepta družine, ki daje prednost subjektivnim pomenom intimnih razmerij pred formalnimi, objektivnimi, krvnimi ali zakonskimi opredelitvami.

Otrok za svoj razvoj ne potrebuje očeta in mame, pač pa ljubeče odgovorne odrasle, ki zanj skrbijo v »socialno čustvenem odnosu, ki je glede na časovno dimenzijo stalen po svoji kvaliteti pa intimen in vsebuje ekonomsko odgovornost odraslega do otroka (Zaviršek 2009a: 4).

Za otroka je pomembnejše kot to, ali so v družini starši heteroseksualni ali homoseksualni, ali je oče prisoten ali ne, ali so starši biološki ali ne, sama kakovost družinskih odnosov.

5. DESTIGMATIZACIJA SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Argument temelji na **spoštovanju in priznavanju vseh oblik starševstva, ne le biološkega.**

Nova, vključujoča definicija družine priznava socialnemu starševstvu enakovreden status biološkemu starševstvu.

Starševstvo pomeni odnos dolgotrajne in kontinuirane ekonomske, skrbstvene in emocionalne povezanosti med odraslim in otrokom. To velja za biološko in za socialno starševstvo, zato je delitev med njima nepotrebna. Delitev ustvarja razliko, ki je hkrati že tudi neenakost (Zaviršek 2009a: 5).

6. ZAVRAČANJE »NARAVNIH« ZAKONOV ZA UREJANJE DRUŽBENIH RAZMERIJ

Pri naslednjem argumentu gre za **zavračanje naravne distinkcije med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo.** Pri sklicevanju na t.i. »naravne razlike« med »homo« in »hetero« skupnostmi gre za biološko determinirano razumevanje sveta in družbe, kjer se neupravičeno pretvori zakone narave v človeške zakone.

Ne obstaja nič takega, kot je naravna heteroseksualnost in nenaravna homoseksualnost. Z besedo »nenaravno« skušajo nasprotniki doseči, da bi edino heteroseksualnost sprejemali kot sprejemljiv in »naraven« model seksualnosti. Odmik od tega, je odmik od norme »normalnega« in »naravnega«.

Argument nasprotnikov, da istospolne partnerske skupnosti zaradi »drugačne« narave ne zaslužijo enake obravnave kot skupnosti moškega in ženske – niti v pravno-formalnem, niti simbolnem smislu, razkriva njihovo prepričanje o »naravni« pravici dominantne skupine do moči, privilegijev in statusa, po drugi strani pa težnjo, da se manjšinsko skupino izloči iz polja teh pravic.

7. NAČELO VAROVANJA KORISTI OTROK

Argument temelji na **prepričanju, da je treba vsem otrokom omogočiti pravno zaščito, ne glede na to, v kakšni obliki družine živijo.** Družinski zakonik priznava in ureja pravni status otrok, ki prihajajo iz istospolnih družin.

Glavno načelo zakonika je varovanje koristi otrok; to vključuje tudi ureditev pravnega statusa tistih otrok, ki prihajajo iz istospolnih družin in so bili doslej zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev, teh pravic prikrajšani.

8. ISTOSPOLNA POSVOJITEV, POVSEM PRIMERNA OBLIKA STARŠEVSKA SKRBI

Naslednji argument **zavrača očitke, da bo zakonik z istospolnimi posvojitvami kakorkoli ogrozil otrokovo dobrobit**. Gre za **moralni projekt nasprotnikov** in za njihovo težnjo, da bi geje in lezbijke izključili iz polja »normalnega« starševskega odnosa, slednje pa se kaže kot ustvarjanje moralne panike, ko gre za vprašanje otrok. **Ni nikakršnega stvarnega razloga zaradi katerega istospolne posvojitve ne bi smele biti legalizirane.**

Problem istospolnih posvojitvev je problem globoko zakoreninjenih predsodkov o homoseksualcih, ki vnaprej stigmatizirajo vsakršno njihovo obliko vsakdanjih življenjskih praks, tudi družinskih.

Cilj zakonika je izboljšanje položaja vseh otrok, torej tudi tistih, ki prihajajo iz istospolnih družin, nikakor pa ne na kakršenkoli način ogroziti njihovo dobrobit.

Za dobrobit otrok ni ključna oblika družine, v kateri otroci odrasčajo, pač pa to, kar se v družini dogaja. Slednje dokazuje vrsta znanstvenih raziskav o istospolnih družinah.

9. USTVARJANJE DEMOKRATIČNEGA PROSTORA Z ISTOSPOLNIMI POROKAMI

Z naslednjim argumentom podporniki sporočajo, da je **z zakonom potrebno ustvariti demokratičen prostor tudi lezbijkam in gejem ter jim omogočiti, da podobno kot heteroseksualci svojo identiteto živijo ne le zasebno, ampak tudi javno**. Navsezadnje je poroka javna objava dveh oseb, da bosta odslej živeli skupaj čustveno in seksualno, imeli — ali pa tudi ne — otroke in bili skozi to zvezo deležni pravnih, socialnih in ekonomskih pravic; **vse to pa nikakor ne pomeni poskusa razvrednotenja klasične zakonske zveze; pomeni le razširitev pravic na vse, ne glede na spolno usmerjenost.**

Zakonik s tem, ko priznava pravico do poroke tudi istospolnim parom, ne poskuša razvrednotiti zakonske zveze med možem in ženo. Z zakonikom prizna tudi istospolnim parom pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz zakonske zveze.

S primeri citiranih časopisnih besedil v nadaljevanju ponazorim, kako so se zgoraj naštetih argumenti nasprotnikov in podpornikov zakonika reproducirali skozi javni diskurz o družinskem zakoniku (v prilogi dodajam seznam citiranih časopisnih besedil). Sledila bo kritična analiza teh argumentov; po eni strani bo šlo za problematizacijo vsebine argumentov, po drugi strani bom pozorna na to, kako tiskani mediji predstavljajo omenjene argumente in širše dogajanje zakonika.

4.3.1 Analiza časopisnih besedil v luči argumentov nasprotnikov zakonika

1. TRADICIJA

Primer ideologiziranja točno določenega družinskega vzorca — tradicionalne heteroseksualne družine in posledično stigmatiziranje ostalih družinskih oblik — najdemo v izjavi psihologa Janeza Muska v Dnevniku, kjer ta med drugim trdi, da različna pojmovanja družine temeljijo na negaciji družine kot naravne danosti. Musek je mnenja, da je v normalnih, sorodstveno utemeljenih družinah manj motenj, najboljši pogoji pa so v klasični družini. Poleg očitnega ideologiziranja klasične družine, osnovane na ideji »naravne danosti«, gre v izjavi očitno tudi za preferiranje bioloških vezi pred socialnimi, kjer krvna vez med odraslimi in otroki velja za merilo kvalitete starševstva oziroma, kjer se predpostavlja, da je biologija garant za dobrobit otrok.

En pogled na razvrednotenje družine so po njegovih besedah različna pojmovanja družine, ki temeljijo na negaciji družine kot naravne danosti. Musek je opozoril, da je sorazmerno več motenj v družinah, ki odstopajo od vzorca klasične družine. Najboljši pogoji so v normalnih, jedrnih, sorodstveno utemeljenih družinah, potem pridejo na vrsto druge, je poudaril. (31, Dnevnik, 2010)

Tudi izjava pomožnega škofa Petra Štumpfa pri Slovenski škofovski konferenci je primer protiargumenta, ki vztraja pri izključujoči definiciji družine, kjer družino sestavljata mož, žena in otroci. Nova, vključujoča definicija družine v zakoniku je po mnenju Štumpfa »pragmatična etika na temelju pravic in dolžnosti«, medtem ko naj bi bila dolžnost »pravega« moškega in »prave« ženske, ozirati se predvsem na »moralni zakon«, ki je obenem tudi »naravni zakon«.

Zadeva o konceptu družine kot skupnosti odraslih in otrok ni nič drugega kot pragmatična etika, ki zagovarja dostojanstvo vesti na temelju pravic in dolžnosti. Moški in ženska se morata ozirati na moralni zakon, ki je hkrati tudi naravni zakon, na čemer morata zgraditi trajni odnos, katerega sad je družina. (4, Delo, 2009)

Štumpf v nadaljevanju jasno izrazi mnenje, da istospolne prakse zanj niso moralne in naravne in kot take ustvarjajo »nejasno podobo človeka«:

Gotovo imajo istospolni dostojanstvo človeka, to branim. Ne morem pa zagovarjati njihove vesti brez dolžnosti, saj zagovarjanje praks mimo moralnega zakona ustvarja novo, nejasno podobo človeka. (4, Delo, 2009)

Če Škof še uvodoma priznava istospolnim osebam status dostojanstva človeka, pa je to njegovo priznanje zgolj navidezno, saj trditev, da istospolne prakse »mimo moralnega zakona« ustvarjajo »nejasno podobo človeka«, nikakor ne kaže na priznavanje dostojanstva, pač pa na razvrednotenje in reduciranje istospolnih oseb na »nejasno« oziroma enodimenzionalno podobo človeka, ki je omejena zgolj na njegovo seksualnost.

Naslednje besede v zagovor ohranjanju izključne definicije nad družino, ki jo sestavljata oče, mati in otrok, prihajajo iz ust ljubljanskega nadškofa dr. Antona Stresa. Oktobra 2009 so slovenske družine na Prešernovem trgu v Ljubljani obhajale prvi »Dan družine«, kjer je zbrane na omenjeni prireditvi, v imenu Slovenske škofovske konference ter v imenu Komisije Pravičnost in mir pri SŠK, pozdravil tudi dr. Anton Stres. Sledi le del iz njegovega nagovora:

Sam učlovečeni Božji Sin Jezus Kristus se je rodil v družini, ob sebi je hotel imeti mater in krušnega očeta. Takšna družina je božanska ustanova, izvir novega življenja, prva, izvirna in najbolj naravna oblika človeškega občestva, prvotna učilnica medsebojnih odnosov in odraščanja človeka v zrelo osebnost, je pravzor vsake skupnosti.

... ne moremo dopustiti, da bi bila tako zasnovana družina nenadoma vržena s svojega edinstvenega in neprimerljivega mesta. Naša sveta dolžnost je, da družini, kakor jo poznamo in ji dolgujemo svoje življenje, ohranimo in zavarujemo njeno prednostno in neprimerljivo mesto v našem javnem mnenju, v naši pravni ureditvi, v naši šolski vzgoji in v naši kulturi, da bo kultura življenja, solidarnosti in zaupanja v prihodnost.

Odločno se moramo upreti individualističnim ideologijam, ki oporekajo tovrstnemu vrednotenju družine. (10, Družina, 2009)

Slika 5: »Dan Družine, na Kongresnem trgu v Ljubljani«

Vir:<http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/6FBB19CC84C5D19EC125765D0030D098?OpenDocument>

Ob branju nagovora nadškofa Stresa, katerega v celoti povzema tednik Družina, se ni mogoče znebiti vtisa, da je prireditev pod imenom »Dan družine«, pravzaprav shod proti družinskemu zakoniku. Ni naključje, da je dogodek sovpadal z javno razpravo o družinskem zakoniku, v kateri je konservativna stran katoliške smeri odločno nasprotovala redefiniciji družine in zakonske zveze ter istospolnim posvojitvam. Zbrane družine, ki so predstavljale

podobe tradicionalnih družin ter nosile transparente z vsebino »Za mamico in atija«, »Mož in žena, tu se začne družina«, »Za družino, kot je vedno bila« in podobno, so s svojim korakanjem po Prešernovem trgu, pravzaprav želele sporočiti slovenski javnosti, da je le en model družine časti vreden, »od Boga dan« in primeren za vzgojo otrok. Na omenjenem shodu so zbrani začeli podpisovati tudi peticijo proti družinskemu zakoniku. Civilna Iniciativa proti družinskemu zakoniku se je nato poimenovala po naslovu peticije, »Za družino in pravice otrok«. Predsednik Civilne iniciative je Aleš Primc, ki je bil pred leti pobudnik referendumu o umetni oploditvi samskih žensk. Za razumevanje, kako dobro so se nasprotniki iz vrst RKC organizirali v boju zoper zakonik, priča dejstvo, da je velik del vsebine povezan z nasprotovanjem družinskemu zakoniku, kjer nasprotniki lahko podpišejo tudi peticijo, skoncentrirano na spletnem portalu nasprotnikov družinskega zakonika, pod naslovom 24kul.si. Direktor Zavoda za družino in kulturo življenja KUL.si, ki je lastnik spletnega portala 24kul.si., je pater dr. Tadej Strehovec, sicer tajnik Komisije za pravičnost in mir, organa Slovenske škofovske konference.

Sledi nekaj izjav udeležencev Dneva družine, objavljenih v Družini. Vsem je skupno, da vidijo tradicionalno družino kot edino pravo in sprejemljivo obliko družine.

Družina Česen, Ljubljana

Smo v časih, ko je treba jasno povedati, da so družina samo mati, oče, otroci. Samo taka družina je lahko pravi temelj za zdravo družbo. Vse druge oblike so pravzaprav anomalije. V transparente smo se oblekli na pobudo prijateljev, pa vidimo, da je to zelo prav. Otroci potrebujejo mamico in očeta, v naši družbi je treba delati na preventivi, ne pa »gasiti ognja«. (11, Družina, 2009)

Slika 6: »Družina Česen«

Vir: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/6FBB19CC84C5D19EC125765D0030D098?OpenDocument>

Vurušič, Ljubljana Šentvid

Prišli smo, da podpremo idejo prave družine in da ostane tako, kot je zapisano že v Svetem pismu: mama, oče in otroci. Brez enega ni drugega in tudi tretjega ne. (11, Družina, 2009)

Slika 7: »Družina Vurušič«

Vir: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/6FBB19CC84C5D19EC125765D0030D098?OpenDocument>

Marko Ušeničnik, Gorenja vas

Otroci potrebujejo oba, očeta in mater, predvsem zaradi zglada: kako bo otrok doživel lepoto odnosa z Bogom, če ne bo videl tega najprej pri svojih starših? Če človek spoštuje naravo in naravne zakone, ki so položeni vanj, poskuša po njih živeti, to ni nobeno nasilje, pač pa nekaj lepega. (11, Družina, 2009)

Slika 8: » Oče, Marko Ušeničnik«

Vir: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/6FBB19CC84C5D19EC125765D0030D098?OpenDocument>

Tradicionalna družina se v diskurzu o družinskem zakoniku pogosto enači z moralnimi vrednotami, po drugi strani pa se drugačne oblike družin diskvalificira in uvršča v polje nemoralnega, nenaravnega in celo škodljivega. Tudi naslednja izjava je primer argumenta, ki pravi, da je najboljša oblika družine tradicionalna družina, ki domnevno velja za najvišjo vrednoto Slovencev. Izjavo je za Delo dala stranka Nsi:

... a, če bo zakon, ki ga vlada napoveduje, sprejet v taki obliki, da bi ogrožal pravice otrok, bodo v NSi med državljani začeli zbirati podpise za razpis referenduma proti tovrstnim spremembam zakona. V stranki so namreč po besedah Kokalja prepričani, da imajo pri tem vprašanju podporo večine Slovencev, ki želijo »živeti normalno v neki urejeni družini, ki še vedno pomeni za slovensko populacijo najvišjo vrednoto. (2, Delo, 2009)

Definicija za »normalno in urejeno življenje« je torej tradicionalna družina, ki jo sestavljajo oče, mati in otrok? Vse ostalo, kar odstopa od tega ideala, pa ni normalno? Razširitev pravic na istospolno populacijo potemtakem pomeni korak stran od te normalnosti in urejenosti? Dejstvo je, da gre v izjavi za težnjo prikazati istospolne družine za povsem drugačne in tuje. Slednje ima za cilj, da se jih defamilizira in poskuša odstraniti iz polja »normalnih« družinskih skupnosti.

Dokaz za paniko, da bi zakonik skalil red in vrednote ustaljene družinske prakse, je tudi napoved referenduma proti spremembam družinske ustave. Zakonik naj bi z napovedmi o popolni izenačitvi istospolnih partnerskih skupnosti z raznospolnimi predstavljal grožnjo ne le za edino nosilko vrednot in temelj družbe, klasično tradicionalno družino, temveč tudi za otroke iz istospolnih družin, ki naj bi utrpeli škodljive posledice zaradi odraščanja z istospolnimi starši. Argumentu, ki vztraja pri izključujoči definiciji družine, se torej pogosto pridruži argument, ki ga nasprotniki uporabljajo za nasprotovanje istospolnim posvojitvam. Argument deluje zlasti na ustvarjanju moralne panike v smislu panične napovedi glede bližajoče se nevarnosti, ki preti »nemočnim« otrokom«. Ko beseda nanese na možnost istospolnih posvojitvev, se namreč zdi, da na strani nasprotnikov zavladava paranoični diskurz. Tema je v populističnem smislu zelo učinkovita v smislu, »saj gre vendar za naše otroke,

prihodnost in usodo slovenskega naroda, zato jih zaščitimo pred istospolnimi, ki jim ni dovolj, da zahtevajo poroke, sedaj hočejo še otroke«! Paranoja glede otrok kaže predvsem na dojetje homoseksualnosti kot nečesa škodljivega, bolezenskega, celo nalezljivega, pred čimer je treba otroke zaščititi.

Na napovedane spremembe družinskega zakonika se je v javni razpravi večkrat odzvala že omenjena Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci, ki odločno nasprotuje redefiniciji družine in zakonske zveze. Za Delo so denimo povedali, kaj menijo o družinskem zakoniku oziroma o t.i. spornih členih. V izjavi gre za dva značilnejša protiargumenta, ki sta se reproducirala v diskurzu o družinskem zakoniku; na eni strani gre za vztrajanje pri izključujoči definiciji družine, na drugi strani pa za težnjo po ohranitvi monopola nad definicijo zakonske zveze. Pri tem nasprotniki zelo pogosto izražajo skrb glede domnevnega razvrednotenja institucije družine in zakonske zveze. Skrb in strah glede usodnega razvrednotenja tradicionalnih vrednot in pomena družine je v resnici odveč, saj v teh argumentih ne gre za neko stvarno podlago, pač pa za ideološki spopad za ohranitev pozicije moči nad izključno definicijo družine in zakonske zveze. Gre za idealiziranje klasične družine in za ponovno aktualiziran mit o zakonski zvezi med možem in ženo kot najbolj zveličavni življenjski skupnosti.

Predsednik komisije, Anton Stres:

V tem trenutku ne potrebujemo zakonodajnih sprememb, ki bi zrelativizirale sedanje vrednotenje družine, saj je Slovenija med državami EU na zadnjem mestu po številu sklenjenih zakonskih zvez. ... Klasična tradicionalna družina je edini pravi nosilec prihodnosti in edino pravo okolje za vzgojo in osebnostno rast mladih rodov. Napovedane spremembe bi lahko pripeljale do tega, da bi bila družina, kot zakonska zveza med možem in ženo, postavljena še bolj na stranski tir, še bolj razvrednotena, ker bo pač »ena izmed možnih.

... Za nas pa taka družina ni ena izmed možnih, ampak je nekaj izjemnega, nekaj neprimerljivega, nekaj edinstvenega.. Zato po njegovem mnenju »potrebujemo ukrepe, ki bi vrednoto družine še bolj poudarili in jo v dojetanju povprečnega državljana še okrepili. (9, Delo, 2009)

Kaj meni Stres o istospolnih družinah, pa priča naslednja izjava:

Glede pojava homoseksualnih družin je predsednik Slovenske škofovske konference dejal, da gre za »nesrečne okoliščine«, nato pa se vprašal, »zakaj bi z neko novo zakonodajo spodbujali takšne okoliščine. Ni namreč 'vse vglah', za to nam gre, in zakonodaja je nosilka vrednot.« Uzakonjen »da« homoseksualnim družinam bi bil »katastrofa za prihodnost naroda«. (29, Delo, 2010)

Komisija Pravičnost in mir se torej odločno zavzema za večjo zaščito družine, utemeljene na zakonski zvezi med možem in ženo. Izjavo, ki so jo javnosti predstavili predsednik komisije, nadškof dr. Anton Stres, tajnik Tadej Strehovec, člana mag. Andrej Naglič in Ivan Kuhar ter

tiskovni predstavnik Slovenske škofovske konference dr. Andrej Saje, povzema katoliški tednik Družina:

... odločno nasprotujemo tistim predlaganim spremembam družinske zakonodaje, ki bi pojmovanje in vrednotenje zakonskega in družinskega življenja izpostavile novim pretresom in ga še bolj razvrednotile, posvojene otroke pa izpostavile nepredvidljivim in nepopravljivim posledicam. Prav v Sloveniji ni potrebe za redefiniranje pojma družine zgolj zaradi posnemanja nekaterih skrajnih, maloštevilnih in spornih tujih primerov. (4, Družina, 2009)

Dr. Tadej Strehovec, podpredsednik Komisije Pravičnost in mir pri SŠK, v izjavi, kjer predstavi stališče cerkvenega vodstva o redefiniciji družine, omenja tudi demografski vidik ohranjanja klasične družine in zakonske zveze:

Sredi kriznih časov se je treba zavzeti za ohranjanje družinskega in zakonskega življenja dejal. Z vidika demografije je klasična zakonska zveza najbolj odprta za življenje. (12, Dnevnik, 2009)

Meni pa tudi, da so v klasični družini, utemeljeni na zakonski zvezi med možem in ženo, manjša tveganja za razpad zveze, da je v njih manj čustvenih pretresov in spolno prenosljivih bolezni. Klasična družina je po njegovem tudi najbolj dovzetna za krščanske vrednote.

... sklenjena zakonska zveza med enim moškim in eno žensko je najbolj trdna oblika skupnega bivanja, v kateri so zakonci in otroci izpostavljeni najnižji stopnji tveganja za razpad zveze, čustvene in psihološke pretrese, spolno prenosljive bolezni ipd.; da je najprimernejše okolje za psihološki in telesni razvoj lastnega ali posvojenega otroka; da je, gledano s stališča vere, to tudi skupnost, v kateri je najlažje posredovati verske vrednote. (6, Družina, 2009)

O domnevni »degradaciji« in »usodnem razvrednotenju družine« pa tudi poslanec France Cukjati (SDS), v več izjavah:

Po njegovem skuša »agresivna homoseksualna politika« zrušiti klasično družino:

Vzroka slovenske agresivne homoseksualne politike ne moremo iskati v pomanjkanju naravnih družin, ki bi bile pripravljene sprejeti posvojenca, niti v strahu pred demografsko eksplozijo slovenskega prebivalstva. Cilj predloga je očitno v sami degradaciji klasične družine. (27, Dnevnik, 2010)

Dokaz za to, da Cukjati tradicionalno družino res jemlje kot ideal, h kateremu morajo stremeti vse življenjske skupnosti, je naslednja izjava, v kateri stremljenje k idealni družini primerja s stremljenjem k popolnemu zdravju:

Meni, da sicer res obstaja veliko oblik skupnosti, ki se bolj ali manj približujejo idealni družini očeta, matere in otrok. Ampak težiti bi morali k idealu, tako kot kljub mnogim težavam stremimo k popolnemu zdravju. "To so posegi, ki so neproduktivni za državo in bodo pri ljudeh povzročili veliko grenkega." (35, Dnevnik, 2010)

Vsakršna drugačna definicija družine je za Cukjatija protinaravna, nerazumljiva in posega v temelje civilizacije:

Žal so predlagatelji temu zakoniku podtaknili nerazumljiv poseg v temelje zahodne civilizacije in v nasprotju z večinskim mnenjem Slovencev uvedli nenavadno in protinaravno pojmovanje družine. (12, Delo, 2009)

Zakonik prvič v zgodovini družino usodno razvrednoti, ker popolnoma ignorira njeno naravno, biološko usmerjenost v novo življenje, tisto usmerjenost, s katero vsak, predvsem pa demografsko ogrožen slovenski narod, stoji in pade. Vzrok, zakaj hoče Pahorjeva vlada spremeniti idealno podobo družine in favorizirati istospolne zveze, očitno v degradaciji klasične družine. (21, Delo, 2010)

Spet drugi primerjajo novo definicijo družine z naravnimi ujmami. Pri obeh primerjavah naj bi šlo domnevno za to, da je narava kaznovala »krivce«, ker delujejo proti njej.

Marijan Pojbič (SDS) je prepričan, da je edina možna družina tista z mamo, očetom in otroki, a jo želi minister "izničiti in želi pri stranskih vratih" vpeljati istospolne skupnosti. To po njegovem ni naravno. Ker ljudje ne sledimo naravi, po njegovem uničujemo svet in smo krivi za ujme, med nepremišljenimi dejanji pa je po njegovem tudi vključevanje istospolnih skupnosti k družinam. (35, Dnevnik, 2010)

Bivša visokošolska ministrica Mojca Kucler Dolinar pa je na primer prepričana, da privilegij statusa družine ne more pripasti vsaki življenjski skupnosti. Nova definicija družine je po njenem »modna muha«:

Predlagatelj zakona iz družine dela karikaturu družine. Privilegij biti družina po naravi sviri ne more pripasti katerikoli skupnosti. Družina je, kot pravi, tradicionalna kategorija in spreminjati tako temeljne stvari zaradi modne muhe ali posameznih vzorcev pomeni nekaj skrajno neodgovornega do družbe in tudi do prihodnosti. (12, Dnevnik, 2009)

Idealizacija klasične heteroseksualne družine je skupna vsem naštetim izjavam, ki prihajajo iz ust desnih politikov in cerkvenih dostojanstvenikov. Kot protiutež tovrstnim argumentom je naslednji razmislek političnega analitika in novinarja Vlada Miheljaka. Miheljak namreč kritizira dejstvo, da Cerkev v javni razpravi o družinskem zakoniku vsiljuje svojo definicijo družinskega statusa. Če verniki sledijo nauku Cerkve, je to njihova prostovoljna odločitev, poudarja Miheljak, ni pa prav, da Cerkev zahteva od ostalih, ki ne sledijo njenemu nauku, da sprejmejo njihovo definicijo družine:

Čisto razumem, da Cerkev pridiga in piše božjo postavo, kot si jo je zamislila ali izmislila. In da je to zaveza, tudi zelo stroga, če tako zahteva, za tiste, ki spadajo v občestvo. Če seveda vanj prostovoljno vstopijo ali lahko prostovoljno izstopijo. Ne morem pa razumeti, kako lahko svoje zapovedi v tretjem tisočletju po Kristusovem rojstvu zahtevajo od tistih, ki v občestvo ne spadajo. Denimo zapovedi, da sprejemajo njihovo definicijo družinskega statusa. (14, Dnevnik, 2009)

Na splošno je opaziti, da je družina v razpravi o družinskem zakoniku predmet močnih ideoloških konfrontacij, pa naj si bo to s strani cerkve, desnih političnih strank ali civilne družbe. Heteroseksualna nuklearna družina se dojema kot normativni model, od katerega se meri odmik. Politikarka in sociologinja Andreja Črnak Meglič poudarja, da je družina vselej bila »polje ideoloških spopadov«, kjer je strokovne argumente utišala »ideološka govornica«:

Kot pravi, je bila družina vedno polje ideoloških spopadov in tudi tokrat naj bi strokovne argumente utišala ideološka govorica. "Strokovni argumenti so bili do sedaj v javnosti le redko soočeni, pa še takrat so bili utišani z dramatičnimi nastopi nasprotnikov, katerim je skupno to, da le teh niso mogli nasloniti na noben strokovno dokazan protiargument," je dejala poslanka. (27, Dnevnik, 2010)

Pri pripravi družinskega zakonika je bila tokrat resda uslišana stroka, toda v času razprave je, po ugotovitvah Megličeve, ideološka govorica nasprotnikov zakonika ponovno utišala strokovne argumente. Zaradi narave izjav, ki so polne moraliziranja, senzacionalizma, ustvarjanja moralne panike in teatra za množice, se je zgodilo, da je bila razprava zreducirana na nekaj »spornih« točk, ki urejajo istospolna partnerstva. Dober primer za to je javna razprava, pa tudi obe parlamentarni razpravi o družinskem zakoniku, kjer so si nekateri desno politično usmerjeni poslanci privoščili marsikatero nestrpno izjavo na račun istospolno usmerjenih.

Od tega, da Jelinčič v državnem zboru govori o predlogu istospolnih posvojitvev kot o:

»zločinu nad otroki, o ogabni zlorabi koalicijskih strank, ki poskušajo svoje izvitoperjene spolne zadeve vtakniti v ta zakon« (27, Dnevnik, 2010).

pa do tega, da Cukjati homoseksualnost še vedno enači z boleznijo:

pod pritiskom maloštevilnih, a zelo agresivnih homoseksualnih skupin je ameriško združenje psihiatrov homoseksualnost nepričakovano izbrisalo s seznama psihiatričnih diagnoz, je navajal poslanec, po izobrazbi med drugim tudi zdravnik. (22, Delo, 2010)

Zdi se, da je področje družine in zasebnosti še kako pripraven teren za politične interesne boje in za nabiranje političnih točk, pa četudi na račun dostojanstva in človekovih pravic istospolne manjšine. V slovenskem prostoru je po besedah Švabove (2002:76) na splošno sprejeto mnenje o vsesplošni kompetentnosti za razpravljanje o zasebnosti in družini, ki največkrat izhaja iz argumenta o »lastni izkušnji«. Vprašanje, ki bega, je, koliko lahko, vsaj kar se kompetentnosti tiče, prispevajo k razpravi o družini, na primer cerkveni dostojanstveniki? Sploh, če gledamo to v luči njihovega osebnega izkustva? In, kolikšna je njihova strokovna usposobljenost, da se lahko izrekajo o družinskem življenju? Njihova stališča se namreč opirajo predvsem na izročilo katoliške vere, ne upoštevajo pa ugotovitev družboslovne stroke o pluralizaciji družinskega življenja. Novinar Dnevnika, Vlado Mihelj, k razpravi o družinskem zakoniku kritično pripomni, da moralni teologi ne morejo podati strokovnega odgovora o realnih družinskih stanjih, saj se njihova presoja opira zlasti na cerkveno izročilo:

Razumem, da nekdo pač ne sprejema sodobnih družinskih in partnerskih oblik, da je tradicionalen, konservativen. Ampak da začne svojo tradicionalnost vsiljevati kot univerzalno formo vsem drugim? In potem kliče na pomoč, kot Žerjav iz SLS, razne strokovne profile, med drugim tudi moralne teologe. Moralne teologe!? Komu ali čemu? Verjamem, da imajo moralni teologi kaj dodati k javnim

vprašanjem verskega občestva, a kakšen strokovni odgovor na odprte dileme bi lahko dal moralni teolog splošni javnosti? Lahko doseže, da sta njegova presoja in ocena tudi zavezujoči za tiste, ki so po svobodni izbiri del cerkvenega občestva, a v čem bi bilo njegovo mnenje kompetentno o stvareh, ki so del realnih družinskih stanj in relacij, ki jih izkustveno vsaj katoliški moralni teolog naj ne bi poznal, njegove reference pa ga strokovno tudi ne kvalificirajo? (29, Dnevnik, 2010)

2. BIOLOŠKO RAZUMEVANJE SVETA

Predsednica stranke Nova Slovenija, Ljudmila Novak, je za Delo povedala, da nasprotuje izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi, saj naj bi šlo za izenačitev nečesa, kar zaradi naravnih zakonov ni mogoče izenačiti. Izjava je primer ustvarjanja naravne distinkcije med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo, pri čemer ta razlika ustvarja temelj za različno pravno obravnavo.

»Spoštujem osebne odločitve homoseksualcev, ne podpiram pa njihovih prizadevanj za izenačitev nečesa, kar zaradi naravnih zakonov ni mogoče izenačiti. Mati narava je človeka ustvarila kot moškega in žensko, ki sta potrebna za spočetje novega življenja in za zagotavljanje potomstva. Odmik od tega dejstva je odmik od naravnih zakonov.« (1, Delo, 2009)

Ob napovedi državne sekretarke na ministrstvu, Anje Kopač Mrak, da v času javne razprave ministrstvo ni prejelo nikakršnih strokovnih utemeljitev proti izenačitvi istospolnih skupnosti z drugimi družinskimi skupnostmi, in niti nobenih strokovnih podlag, da bi bil ta predlog v nasprotju s koristjo otrok, pa v Nsi odgovarjajo:

Obstajajo tudi naravni zakoni, ki so nad človeškimi zakoni in željami posameznikov. Naravno je, da otrok odrasča in živi v skupnosti med žensko in moškim. (16, Dnevnik, 2009)

Naslednji primer tovrstnega protiargumenta, ki temelji na ustvarjanju naravne distinkcije med istospolnimi in heterospolnimi zvezami, je pismo bralca v Sobotni prilogi Dela. Njegov prispevek naj bi bil, vsaj po besedah avtorja sodeč, prikazan iz več vidikov. Kot pove uvodoma, naj bi ga kot pesnika oziroma pisatelja zanimali tudi drugi vidiki istospolnih partnerjev in njihova posvojitve otrok: »etični, estetski in rizični vidik«. Za začetek primerja istospolni par z dvema bikoma, skupna značilnost pa naj bi bila nesmotrnost reprodukcije. Istospolno usmerjenost označi za nenaravno, pri tem pa gre še korak dlje, saj trdi, da je v taki spolnosti možno najti tudi »druge pasti naravnih deviacij«. Homoseksualnost tako enači z pedofilijo, sodomijo, nekrofilijo, itn.

Po naravnem zakonu sta dva bika lahko samo vlečni par, brez osnovnega smotra reprodukcije. Zaradi posebnega nenaravnega spolnega nagnjenja se pri takšnem paru lahko skrivajo nepredvidene pasti naravnih deviacij. Kriminalistika jih zaradi sorodnosti povezuje v sledeči niz:

1. *homoseksualnost = nagnjenost k istospolnosti,*
2. *pederastija = spolno občevanje med moškima,*

3. *pedofilija = spolno nagnjenje moških do otrok,*
4. *sodomija = nečistovanje z živaljo,*
5. *nekrofilija = spolna skrunitev mrličev,*
6. *ekshibicionizem = sla po spolnem raziskovanju.*

V vseh naštetih primerih gre za skupno rdečo nit, za spolnost, ki je po naravnem zakonu tu invalidna. Zakaj jo našteva kriminalistika? Ker se v teh spolnih odklonih skriva potencialna nevarnost za okolico. (7, Sobotna priloga, 2010)

Homoseksualnost je torej po mnenju bralca, »spolna deviacija«, ki predstavlja »potencialno nevarnost za okolico«. Kot tako naj bi jo, domnevno skupaj z drugimi nenaravnimi spolnimi nagnjenji, obravnavala kriminalistika. Komentar kaže, da se na v homoseksualnost še vedno gleda kot na bolezen in deviantno vedenje v družbi. Homoseksualci, kriminalci? Avtor pisma je očitno spregledal dejstvo, da homoseksualnost ni kazniva in je bila dekriminalizirana leta 1976. Pozablja tudi, da je Ameriško združenje psihiatrov leta 1973 črtalo homoseksualnost s seznama psihiatričnih diagnoz. Očitno pa kljub temu da je bila homoseksualnost dekriminalizirana in demedikalizirana, ostaja netolerirana. Enačenje homoseksualnosti z boleznijo in deviantnostjo, ki je potrebna kriminalistične obravnave, pomeni velik korak nazaj od demokratičnosti in spoštovanja človekovih pravic. Takšne izjave so vse kaj drugega kot upoštevanje družbene realnosti, očitno bolj kot to utirajo pot predsodkom. Izjava vsebuje značilnosti protiargumenta, pri katerem gre za označevanje homoseksualnosti za »nenaravno«, za deviacijo in odklon od heteroseksualnosti, ki velja za normo v heteroseksualni družbi.

Podobno razmišljanje o homoseksualnosti kot o nenaravni spolnosti, boleznijo in spolni sprevrženosti ima bralec Družine, ki v rubriki Odmevi in predlogi piše, da je homoseksualnost »oblika izrojenosti, najhujša negacija narave«. Pravi celo, da znanost homoseksualnost še vedno dojema kot bolezen.

Znanost ni namreč nikoli preklicala ugotovitve, da je homoseksualnost oblika izrojenosti; za spoznanje, da gre za najhujšo negacijo narave, pa zadostuje že pogled na žensko in moško telo oziroma zavedanje, da iz homoseksualnih odnosov ne nastaja novo bitje. (8, Družina, 2009)

V nadaljevanju pisma bralec razlaga, da evropska pamet z podobnimi zakoni, kakršni je družinski zakonik, proizvaja »želeno zavest«, ki naj bi razčlovečila človeka. Homoseksualnost označi za izrojenost, homoseksualce pa za »spolno degenerirane osebe«.

V tem, kar nam danes ponuja besedilo predloga Družinskega zakonika (že nekaj desetletij to ponujajo različne listine Evropske unije), je logična misel že zdavnaj prepoznala projekt redčenja človeške duhovne substance in razčlovečevanja človeka. Zato evropska ljudstva odmirajo – tudi slovensko. ... Zato evropska pamet ogromno vlaga v tovarne za proizvodnjo zelene zavesti. Miselni krogi so že toliko zoženi, da pojem o človeku izginja. In danes so mnogi prepričani, da je ta predlog zakona treba podpreti. Preprosto ne vidijo, da je opoldne dan. In ne morejo ozavestiti pomena izročitve otroka spolno degenerirani osebi. Razdalja med naravno spolnostjo in homoseksualnostjo je namreč bistveno

večja – da, večja je, poslušaj to, evropska pamet! –, kot je med homoseksualnostjo in pedofilijo, homoseksualnostjo in zoofilijo, homoseksualnostjo in nekrofilijo ... Izrojenost je – izrojenost. (8, Družina, 2009)

V katoliškem tedniku Družina je kar deževalo komentarjev bralcev, ki so oporekali predlaganim rešitvam v zakoniku. Sledi še en komentar bralca Družine, ki je prav tako primer argumenta, ki se sklicuje na »naravne zakonitosti« heteroseksualne zveze. Njegov komentar se nanaša na članek Andreja Nagliča pod naslovom, »Pravni vidiki sprememb zakonske zveze«, objavljenem v Družini 18.10.2009. V komentarju bralca, pod naslovom »Druženje v družini«, ta razmišlja o partnerstvu med osebama različnega spola kot o naravni danosti. Naravno obliko zveze utemeljuje z argumentom, da gre za različni spol, torej za razliko med možem in ženo, medtem ko istospolne zveze zaradi nezmožnosti naravne reprodukcije, uvršča v »polje komun hermafroditov« in »skupnosti transseksualcev«. Komentar zaključuje s klicem k Bogu, naj čuva slovenstvu »zdravo« družino.

Partnerstvo, ki je spolno, že samo po sebi naravno pove, da gre za raz/pol ali s/pol, torej za raz/liko med možem in ženo. Ni mogoče klonirati ljudi v istospolno druženje družin, v komuno hermafroditov, v skupnost transseksualcev itd. Bog nam čuvaj zdravo slovensko družino! (7, Družina, 2009)

V rubriki »Odmevov in predlogov« se je v tedniku Družina znašel tudi naslednji komentar bralca, v katerem se ta sklicuje na naravne zakone, ki naj bi jih samodejno pretvorili v človeške zakone. Bralec poziva vlado, naj sprejema zakone skladne z naravo, ki naj bi bili hkrati zakoni stvarstva. Vse ostalo, kar odstopa od tega, po njegovem vodi v propad človeka, naroda, kar samega človeštva.

Zakoni, ki jih postavlja in sprejema katerakoli – takšna ali drugačna zakonodajna oblast, morajo biti skladni z zakoni narave, ki jih je v naravo položil Stvarnik. Vsak odklon od zakonitosti stvarstva in od Sinajske postave vodi človeka, družbo, narode in človeštvo v nesrečo, v propad. Družina, ki je po Stvarnikovi zamisli in volji utemeljena na možu in ženi ter njunih otrocih, je nenadomestljiva celica vsakega naroda in vsake družbene strukture in najvarnejše zavetje otrokom. (16, Družina, 2010)

Primer srditega čustvenega komentarja v obliki pisma bralca najdemo tudi v Delu, kjer bralec krivi družinski zakonik oziroma njegove snovalce, ki napovedujejo popolno izenačitev istospolne skupnosti s heterospolno, saj da naj bi z zakonikom postale vse norme naravnega pojmovanja potomstva, sorodstva in nasledstva, pozabljene. Zaradi norm, ki naj bi se z zakonikom podirale, po njegovem odslej ne bi bilo več preprek niti za incest znotraj istospolne družine. Komentar je seveda absurden. Ne samo, da temelji na ideologiji naravnega, v njem je zaznati tudi ustvarjanje moralne panike v primeru istospolnih družin, kjer je otrok skonstruiran kot potencialna žrtev spolne zlorabe staršev.

... A kaj bodo genealogi izumili za istospolno zvezo matere in hčere? Po logiki stvari takšna zveza po novem družinskem zakoniku ne bo mogla biti prepovedana. Spolna združitve (naravna) starša z otrokom je incest. Mati in hči doslej nista mogli zaživeti skupaj zaradi norm, ki se zdaj podirajo, in ne

zaradi objektivne zmožnosti spolne združitve. Te norme odhajajo in nič več jima ne bo branilo živeti v idilični »družini«, v katero bo ena od njiju rodila (še enega?) otroka, ki ji ga bo podaril anonimni semenjak. (26, Delo, 2010)

Argumenti »naravnosti«, s katerimi razpolaga konservativna stran, se v kontekstu razprave o zakoniku očitno navezujejo na nasprotovanje istospolnim posvojitvam in istospolnemu starševstvu ter na oporekanje redefiniciji klasične družine in zakonske zveze. Na ideologijo »naravnega« se v razpravi, poleg desno usmerjenih političnih strank, opirajo predvsem predstavniki Rimskokatoliške Cerkve. Anja Kopač Mrak meni, da je sklicevanja predstavnikov katoliške cerkve na »naravni zakon«, ki je obenem tudi moralni zakon, neupravičeno. Pravi, da je »naravnost morda določilo cerkvenega reda«, nikakor pa njeni zakoni ne obvezujejo države:

Glede argumenta (ne)naravnosti, s katerim tradicionalisti dokazujejo neupravičenost novih definicij zakonske zveze in družine, pa dr. Kopač-Mrakova odgovarja takole: "Naravnost je sociološko že zelo dolgo presežena kategorija. Mnogim se celibat ne zdi naraven, toda vsak ima pravico, da se zanj odloči. Zaradi tega se mu pač ne sme odvzeti določenih pravic. Razumem, da je 'naravnost' določilo cerkvenega reda in da je po kanonskem pravu cilj zakonske zveze oziroma družine spočetje otroka, toda kanonsko pravo obvezuje Cerkev oziroma vernike, ne pa državo." (3, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Argument »naravnosti« je tekom javne razprave v imenu cerkve večkrat uporabljala Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci. Na novinarski konferenci, ki jo je pripravila omenjena komisija, je njen predsednik, nadškof Anton Stres, pokomentiral novi družinski zakonik:

V katoliški cerkvi smo prepričani, da je sklenjena (civilna in cerkvena) zakonska zveza znamenje vseživljenjske zveze med enim moškim in eno žensko. Takšna zveza je del človekove narave, ki jo je ustvaril bog z namenom, da bi se zakonca ljubila, medsebojno podarjala in postala starša svojim otrokom. (8, Dnevnik, 2009)

Nasprotovanje družinskemu zakoniku oziroma redefiniciji zakonske zveze in družine je na že omenjenem »Dnevu družine«, izkazalo tudi okoli 4000 zbranih, ki so z izjavo o zahtevi za zaščito družine podprli družino, ki jo tvorijo oče, mati in otrok. Mariborski nadškof pomočnik Anton Stres je tedaj v uvodnem nagovoru uporabil besede iz svetega pisma:

Na prvih straneh Svetega pisma je zapisano, da je Bog ustvaril človeka po svoji podobi, kot moškega in žensko in jima naračil, naj bosta rodovitna in se množita (1 Mz 1, 27-28). Sam učlovečeni božji sin Jezus Kristus se je rodil v družini, ob sebi je hotel imeti mater in krušnega očeta. (14, Dnevnik, 2009)

Besede iz Svetega pisma Stres ob Dnevu družine uporablja z namenom. Upošteva dejstvo, da je bil dogodek organiziran tudi in predvsem kot protest spremembam definicije družine in zakonske zveze, kakršno predvideva družinski zakonik, je sporočilnost besed, »Bog je ustvaril človeka po svoji podobi, kot moškega in žensko in jima naračil, naj bosta rodovitna in se

množita«, predvsem v tem, da je »naravna«, »po meri Boga« ustvarjena družina, tista družina, ki jo lahko skupaj ustvarita le moški in ženska. Razumevanje heteroseksualne družine kot »naravne« družine temelji na zelo preprostem argumentu oziroma bolje rečeno na zdravi pameti: naravna je zato, ker moški in ženska lahko (ni pa nujno) zaplodita otroka. Gre za klasičen primer biologističnega razumevanja sveta in družbe, ki svoje korenine črpa (tudi) iz tradicije in nauk katoliške vere.

Slika 9: »Dan družine v katoliškem duhu«. foto: Aleša Stritar

Vir: http://www.mladina.si/dnevnik/04-12-2009-sd_cerkev_je_nestrpna/

Tudi naslednja izjava Antona Stresa ob Dnevu družine priča o razumevanju klasične družine kot »o izviri življenja« in na drugi strani implicitno sporoča, da so istospolne družine njeno nasprotje, »za življenje zaprta razmerja«.

Družina, zgrajena na zakonski zvezi med možem in ženo je nepogrešljiva zibelka življenja in ljubezni, nosilka upanja in prihodnosti. (15, Dnevnik, 2009)

Argument »naravnosti« so uporabljali tudi desni politiki, pri čemer so razpravo o družinskem zakoniku večkrat izrabili za politično obračunavanje z levico. Opozicija je kar nekajkrat izrabila priložnost in preusmerila pozornost iz obravnavane teme družinskega zakonika na druge politične teme, in sicer kar na aktualne probleme v državi. Vladajoča koalicija je bila kot večinska podpornica družinskega zakonika, ki naj bi domnevno uzakonjal »nenaravne« in nemoralne reči, ves čas po budnim očesom opozicije zaradi takšnih in drugačnih razlogov, ki pa po navadi z družinskim zakonikom niso imeli kaj dosti opraviti.

Predsednik SNS Zmago Jelinčič meni, da vlada želi z družinskim zakonikom »izsiliti« nekaj »neživljenjskega« in »neustreznega«. Priprava zakonika naj bi bila po njegovem »hinavska«. Besede poslanca so jasen izraz razumevanja homoseksualnosti kot nečesa nenaravnega, za življenje zaprtega in za heteronormativni red neustreznega. O politični kulturi na tem mestu ne gre izgubljati besed.

Vladna koalicija hoče po Jelinčičevem mnenju z "odpustki istospolnim partnerjem" izsiliti nekaj neživiljenjskega in neustreznega, saj brez njih ne bo tudi "drugih dobrih sprememb v korist družine na splošno". Kot meni vodja poslanske skupine SNS, je zadeva "zelo hinavsko pripravljena". (24, Dnevnik, 2009)

Ideološkim desnopolitičnim argumentom so se na temo naravnega modela, ki naj bi ga simbolizirala tradicionalna družina, pridružile tudi medicinske argumentacije, ki sledijo logiki naravne distinkcije med heteroseksualnostjo in homoseksualnostjo. Primer je izjava predsednika državne komisije za medicinsko etiko, ki istospolne zveze označi »za manj stabilne in bolj ogrožene s spolno prenosljivimi boleznimi«.

Predsednik državne komisije za medicinsko etiko Jože Trontelj je izpostavil naravno danost družine, k upoštevanju tega je pozval tudi zakonodajalce. Opozoril je tudi na raziskave, ki opozarjajo na to, da so istospolne zveze manj stabilne in bolj ogrožene s spolno prenosljivimi boleznimi. (31, Dnevnik, 2010)

Upoštevač, da predsednik za medicinsko etiko nasprotuje tudi oplojevanju z biomedicinsko pomočjo, ki da pušča »nepopravljive emocionalne in druge posledice«, ni presenetljivo, da dvomi, da je istospolni par sposoben poskrbeti za otroka tako dobro kot oče in mati.

Poudaril je tudi nepopravljive emocionalne in druge posledice oplojevanja z biomedicinsko pomočjo. Akademik sprašuje, kako bomo poskrbeli, da otroci v istospolnih družinah ne bodo diskriminirani, ter še, ali je istospolni par res enako sposoben poskrbeti za razvoj otroka kot oče in mati. (31, Dnevnik, 2010)

3. PSIHOLŠKO RAZLAGANJE SVETA

Naslednje besede slovenskega psihoanalitika Romana Vodeba v Sobotni prilogi Dela povzema novinarka Barbara Kramžar. Njegov argument naj služi kot šolski primer psihologizma, ki se glasi: otrok za svoj psihološki in telesni razvoj potrebuje očeta in mamo. Po njegovem mnenju so istospolne posvojitve sporne, ker da geji in lezbijke ne morejo biti dostojni starši, saj ne ponudijo otroku pravih izhodišč za razrešitev Ojdipovega kompleksa. Omenjeni psihoanalitik se torej v svojem argumentu proti istospolnim posvojitvam sklicuje na Freuda in njegov Ojdipov kompleks:

Freud bi se v grobu obračal, če bi vedel za predlog novega družinskega zakonika. Geji in lezbijke v istospolnih skupnostih torej ne morejo biti dostojni starši posvojenim otrokom, ker istospolni partnerji otroku ne morejo ponuditi pravih izhodišč za 'korektno' oz. klasično ('normalno') rešitev Ojdipovega kompleksa. To otroku lahko ponudita le moški oče in ženska mati, ki imata različne genitalije in v otroka naselita (odločilno) idejo po medsebojnem (genitalnem) koitusu. (3, Sobotna priloga, 2009)

V nadaljevanju Vodeb kliče »na pomoč« Freuda, saj naj bi bila istospolna posvojitve, »norost na kvadrat«:

Pri polni zavesti (in 'z jajci na kladi') trdim, da je tole posvajanje otrok s strani istospolnih partnerjev 'norost na kvadrat'. Moje srce bije zelo na levi (pišem pa z desno), toda bolj norega zakona si levica ni mogla privoščiti. Geji in lezbijke posvajajo otroke? Freud, priskoči nam na pomoč!« je zapisal v neki spletni razpravi. In še: »Spola nista enaka in otrok potrebuje očeta in mamo, da lahko normalno, spodobno reši Ojdipov kompleks. Ne morem verjeti, da je tudi levica sposobna tega kretenizma. Bog, pomagaj levici, da se strezne! (3, Sobotna priloga, 2009)

V argumentu Vodeba se omenjenemu psihologizmu pridruži še ustvarjanje moralne panike, ko gre za vprašanje istospolnih posvojitve, v smislu panične napovedi glede bližajoče se nevarnosti, ki preti »nemočnim« otrokom«. Otrokom se po napovedih Vodeba odvzema možnost »normalne« in »spodobne« razrešitve Ojdipovega kompleksa. Vendar pa se pri tem pozablja, da so »idealne« možnosti za razrešitev Ojdipovega kompleksa lahko vprašljive tudi za otroke iz heteroseksualnih družin, torej ni nujno, da nekdo uspešno razreši Ojdipov kompleks zgolj zato, ker je odrasel v heteroseksualni družini. Pozablja se tudi, da otrok v istospolni družini ne živi v socialni izolaciji, kjer bi bil »oropan« stikov s pomembnimi »Drugimi«, ki mu lahko služijo kot objekt identifikacije. Spolne vloge se otrok lahko »nauči« tudi v izven družinskih skupinah. Trditev, da je za razrešitev Ojdipovega kompleksa potrebno odraščanje otroka ob materi in očetu, je poenostavitev, ki ne upošteva dejstva, da otroci danes odraščajo v različnih družinah, kjer klasična heteroseksualna družina že dolgo več ne prednjači, po drugi strani pa ignorira ugotovitve znanstvenih raziskav in stroke, ki pravijo, da za otroka ni bistveno, kakšnega spola sta starša, pač pa to, kaj se v družini dogaja. Ojdipov kompleks se lahko razreši v vsakršni družini, ne glede na spol, seveda če pri tem ne zapademo v nerazumno idealiziranje klasične heteroseksualne družine kot edino prave in primerne za otrokovo dobrobit. V »psihoanalitičnem« komentarju Vodeba, gre torej za poskus vzdrževanja statusa quo — to je vzdrževanje družbene neenakosti. Slednje se odraža prek ideološkega boja s pomočjo psihologizma brez razumnih in empiričnih dokazov.

Tudi izjave, ki sledijo, so primeri omenjenega psihologizma:

Komisija Pravičnost in mir je v decembru 2009 na ministrice in ministre slovenske vlade, na čelu z njenim predsednikom Borutom Pahorjem, naslovila pismo s prošnjo, naj se zavzamejo za ohranitev vrednote zakonskega ter družinskega življenja in ne podprejo predlaganih sprememb družinskega zakonika, ki izenačujejo zakonsko zvezo moža in žene z istospolnimi partnerstvi. Med drugim so v pismu trdili, da je klasična družina najbolj primerna za otrokov telesni in psihološki razvoj.

»V katoliški Cerkvi smo prepričani, da je družina moškega in ženske naravna celica vsake družbe, kjer je najbolje poskrbljeno za telesni, psihološki in duhovni razvoj otrok. Vsaka druga oblika skupnega bivanja je za otroka in zakonca manj primerna. (13, Družina, 2009)

Bralec Družine prav tako zagovarja stališče, da otrok za svoj razvoj potrebuje očeta in mamo. K temu naj bi po njegovem težila »človekova pravica«. Po njegovem istospolna partnerja ne

zmoreta »vzgajati naravno«, saj otroku ne moreta nuditi »naravnega okolja za zdrav razvoj«, kvečjemu vršita nad njim nasilje.

Že človekova nprav teži k temu, da sta za vzgojo potrebna tista, ki sta dala življenje, torej oče in mati. Zato iz tega ni težko analogno izpeljati, da istospolna partnerja ne moreta vzgajati, lahko dodamo, ne moreta vzgajati naravno. Lahko rečemo, da istospolna partnerja nimata nobene vzgojne relevance. Ne mislim s tem, da ne bi znala ali zmogla vzgajati, pač pa da pod nobenim pogojem ne moreta nuditi otroku naravnega okolja za zdrav razvoj, s čimer pa bi vršila nasilje nad njim. Pravico imamo namreč do tega, kar nam naša nprav v etičnih merilih omogoča. (12, Družina, 2009)

Podobno stališče zavzema tudi naslednja bralka Družine, ki trdi, da sta edino mati in oče skupaj primerna za vzgojo otrok, kar naj bi bilo utemeljeno že v sami naravi. Tisto, kar je utemeljeno v naravi, pa je tudi edino pravilno. Snovalci zakonika, torej tudi stroka, naj bi po njenem ubrali »zblojeni načrt«, ki izkrivlja in pači naravo. Krivdo naj si vlada in stroka pripišeta sami, zaključi bralka. Argument, da otrok za svoj razvoj potrebuje očeta in mamo, se v izjavi prepleta z argumentom o naravni distinkciji med heteroseksualnostjo in homoseksualnostjo, pri čemer se heteroseksualnost smatra za naravno, zdravo obliko seksualnosti, homoseksualnost pa nenaravno, nezdravo, (celo škodljivo) obliko seksualnosti.

Da sta oče in mati edino primerna za vzgojo, je potrjeno že v sami naravi. Če nekdo hoče uveljavljati nekaj svojega, naj, vendar samo na svoj račun! Ne more za svoj zablojeni načrt vključiti zraven tudi drugih. Kdor nekoga v neumnosti podpira, je sokriv za vsakovrstna odstopanja, ki pa prinašajo velike negativne posledice. Zavedati se torej moramo, da kar je naravno, je prvo in edino pravilno! Ni namreč narava ustvarjena zaradi stroke, temveč stroka samo odkriva naravo, seveda, če jo zna. Kdor jo izkrivlja in pači, naj posledice nosi sam. Ne more jih naprtiti drugim, kar se v današnjem času pogosto dogaja. (17, Družina, 2010)

Jakob Presečnik, član SLS, prav tako vztraja pri tezi, da otrok potrebuje očeta in mamo:

Otrok ima namreč pravico do tradicionalne družinske vzgoje, temelj družine pa sta ženska in moški, ki ju otrok za svoj razvoj potrebuje, očeta in mater, moško in žensko vzgojno dimenzijo. (12, Delo, 2009)

Omenjeni poslanec trdi, da je vsaka druga možnost, ki odstopa klasične oblike družine, slabša in celo škodljiva otrokom:

Družina, ki otroku nudi moško in žensko vzgojno dimenzijo je nenadomestljiva, saj vsaka druga možnost v neenakopraven položaj postavi predvsem otroka. (27, Dnevnik, 2010)

Sledi izjava Aleša Primca ob odstopu z vseh funkcij, ki jih je imel v SLS, da bi se lahko »posvetil civilnodružbenemu prizadevanju za ohranitev družine in temeljnih otrokovih pravic v naši državi«:

Ne moremo dovoliti, da bi bile istospolne zveze izenačene z drugimi ter da bi bili otroci v Sloveniji prikrajšani za mater in očeta. In tega ne moremo doseči s polovičnim pristopom, zato zdaj zapuščam politiko. (14, Delo, 2009)

S širjenjem moralne panike Primc v naslednji izjavi predlagateljem zakonika vzbuja občutke krivde, da skušajo otroke prikrajšati za tisto, kar domnevno najbolj potrebujejo, to je očeta in mamo:

... Predlagatelji spornega zakonika želite z zakonikom nemočnim otrokom brez njihove najmanjše krivde naložiti najhujšo kazen in jih prikrajšati za tisto, kar najbolj potrebujejo - očetovsko in materinsko ljubezen," je zapisal Primc. (15, Dnevnik, 2009)

Izrekanje o družinskem zakoniku po njegovem deli ljudi na tiste z zdravo pametjo in tiste brez nje, kot se izrazi v Družini:

Predlagani družinski zakonik tako vzpostavlja delitev »na ljudi, ki razmišljajo z zdravo pametjo, in tiste, ki ne razmišljajo z zdravo pametjo«. (14, Družina, 2010)

Jasno je, da človek, ki je pred leti nasprotoval pravici samskih žensk do umetne oploditve in bil celo pobudnik referendumu o tem, sedaj z enako gorečnostjo stopa v boj proti novemu družinskemu zakoniku. Tako zakon o zdravljenju neplodnosti in oploditvi s postopki biomedicinske pomoči (OBMP) kot novi družinski zakonik sta naletela na podobne razprave in odzive v javnosti. Eden najbolj ponavljajočih se argumentov so v obeh primerih t.i. koristi otroka in njegova pravica do obeh staršev. Slednje izhaja iz predpostavke, da so spočetje, rojstvo in odraščanje v tradicionalni nuklearni družini s staršema različnega spola v otrokovem interesu in so pogoj za optimalen otrokov razvoj. Tako kot so bile v času javne razprave o OBMP samske ženske kot potencialne upravičenke do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo tarče moralne diskvalifikacije, so sedaj v razpravi o družinskem zakoniku tarča istospolne skupnosti. V obeh primerih gre torej za idealiziranje specifičnega družinskega vzorca — klasične nuklearne družine, posledično pa gre za stigmatiziranje drugih načinov (družinskega) življenja.

Argument, da otrok za svoj telesni in psihološki razvoj potrebuje očeta in mamo, se opira na neka psihološka dognanja, za katera je znano, da so bila v sodobnosti demantirana s strani stroke kot neutemeljena. Argument se opira na seksualne in družinske norme, ki nasprotujejo spremembam pravne regulacije istospolnih partnerstev. Gre za tradicionalistično vizijo družine in razumevanje biološkega spola kot povsem determiniranega. Poleg naštetega pa argument cilja tja, kjer tema vselej postane kočljiva; gre namreč za najšibkejši člen v razpravi, za otroke. Pri tem so otroci skonstruirani kot povsem nemočni, kot žrtve posledic zaradi odraščanja z istospolnimi starši. Nasprotniki tako radi zavzamejo pokroviteljsko držo do otrok in se v imenu moralnih vrednot postavljajo v njihov bran. Pa gre pri vsem tem res za koristi otrok ali pa se jih nemara v razpravi izkorišča za to, da bi zakonik padel in da bi strokovne argumente ponovno preglasili predsodki in ideološka govorica? Ko se namreč toliko govori o domnevni škodljivosti za otroke in se glede tega širi

moralna panika, nasprotniki pozabljajo, da realnost družinskih situacij ne upošteva vedno idealnih scenarijev, ki jih sami preferirajo. Ponavljati, da otrok potrebuje očeta in mamo, je po mnenju novinarja Vlada Miheljaka, polno protislovij. Sprašuje se, kaj pa potem vse samohranilke, samohranilci, ločenci, enostarševstvo zaradi vdovstva. Mar tudi njim vzeti otroke, saj potemtakem tudi te družinske situacije niso idealne za otroke? Kaj pa na primer otroci, ki živijo v družini, kjer je prisoten alkoholizem ali nasilje, takšne in drugačne zlorabe, pa odstotni straši, ki za svoje otroke ne najdejo časa itn?! Je tak otrok srečen in ima optimalne pogoje za razvoj zgolj zato, ker živi z očetom in mamo?

Prav pri družinskem zakoniku se bo videlo, kdo ima otroke resnično rad in kdo jih instrumentalizira za najbolj nizkotne politične račune. Saj je skoraj banalno zastavljati retorična vprašanja, a vseeno. Kaj je bolje za otroke, ali dve ljubeči materi, dva ljubeča očeta ali slab, odsoten starš, agresivnež, alkoholik, pa tudi nič kriv samohranilec, ki le z muko zagotavlja otroku materialno preživetje in socialno ter psihološko pozornost? Stereotipno ponavljati, da otrok potrebuje mater in očeta, biološke starše, je polno protislovij. Kaj pa potem samohranilke, samohranilci, ločenci, enostarševstvo zaradi vdovstva? Mar jim vzeti otroke? Posvojeni otroci v hetero- ali homoseksualno družinsko partnerstvo niso dodeljeni "na slepo". Vse vnaprejšnje predvidene možne težave morajo potencialni posvojitelji preseči, da jim je otrok dodeljen. Biološki starši ne gredo skozi te filtre, da bi dobili "licenco za otroke". Posamezni otroci so in so vedno bili žrtve agresivnosti, slabih razmer, zlorab in še marsičesa. Razsežnosti otroka kot žrtve niso nekaj, kar bi bilo pogojeno z istospolno izbiro staršev. (29, Dnevnik, 2010)

Slika 10: Dan Družine/ »Otroci potrebujejo mamico in atja«

Vir: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/045425B7E9530B24C125769C0035D032?OpenDocument>

Anja Kopač Mrak odgovarja na tovrstne psihologizme z argumentom, da spolna identiteta ni vezana izključno na biološki spol, poleg tega pa psihoanalitska šola ni edina, nekateri psihologi se namreč zavzemajo za drugačna stališča:

Glede ugovorov, da sta moški in ženska potrebna tudi zaradi spoznanj psihoanalize (denimo, da lahko otrok razreši Ojdipov kompleks), pa dr. Kopač-Mrakova odgovarja, da spolna identiteta, ki ni vezana izključno na biološki spol, ni samo rožnata ali modra, temveč mavrična. Poleg tega nekateri drugi teoretiki, denimo gestalt psihologi, zavzemajo drugačna stališča kot pripadniki psihoanalitske šole. Ne

glede na to pa poudarja, da je ključni namen zakonika, da zagotovi otrokom enake pravice, ne glede na to, v kakšnih družinah živijo. (3, Dnevnikov Objektiv, 2009)

4. TABUIZIRANJE SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Naslednji primer po eni strani implicira glorificiranje biološkega starševstva, po drugi strani pa nakazuje na manjvredni status socialnega starševstva. Profesor dr. Gams, avtor pisma v Sobotni prilogi Dela, trdi, da ljudje bolje skrbimo za otroke, če smo z njimi v genetskem sorodu. Najprej se je treba vprašati, od kod izvira takšno prepričanje, ki povečuje biološko starševstvo in razvrednoti vse druge oblike skrbi za otroke? Prvič, takšna izjava temelji na biološkem determinizmu krvnih zvez v smislu, da za najpomembnejšo komponento, ki tvori starševski odnos, velja krvna povezanost med odraslimi in otroki. Drugič, kar je v tej izjavi problematičnega, je to, da je krvna zveza merilo kvalitete samega starševstva.

Znano pa je pravilo, da ljudje bolj skrbimo za otroke, ki smo jim bližje v genetskem sorodu, in to pravilo je statistično izjemno signifikantno, izmerjeno na ogromnih populacijah in obdobjih. Ta skrb se izraža v veliko pokazateljih, od manjšega števila poškodb in bolezni do večjega časa ali pozornosti, ki ga skrbniki posvetijo svojim varovancem. Še več, zgodovinske študije pokažejo, da so otroci v urejenih družinah, pa naj bodo krščanske ali muslimanske ali masajske, na boljšem kot oni v katerem koli drugačnem statusu. Težje je ugotoviti, kateri vsi parametri igrajo kakšno vlogo, vendar je skupna statistična relacija nesporna. Otroku je najbolje v za tisto družbo »standardni« družini, ki tipično zajema oba biološka roditelja. (5, Sobotna priloga, 2009)

Argument, ki biološko starševstvo postavlja pred socialno, uporablja tudi novinar Družine. Zanimivo je, da ob tem novinar izraža zaskrbljenost, da bi v primeru sprejetja zakonika vlada posegla tudi v spreminjanje Zakona o zdravljenju neplodnosti z biomedicinsko pomočjo. Pred leti isti nasprotniki umetne oploditve samskih žensk so očitno sedaj pokazali svoje nasprotovanje popolni izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi, ki jih predvideva družinski zakonik. Novinar izraža skrb, da bodo istospolne osebe po sprejetju zakonika lahko legalno odvzele otrokom pravico do očeta in mame. Sprejetje zakonika pa, kot rečeno, po njegovem nakazuje tudi skrb glede sprememb, ki bi se nemara dotaknile Zakona o zdravljenju neplodnosti z biomedicinsko pomočjo. Domnevna skrb se nanaša na možnosti, ki bi priznale samskim ženskam pravico do postopkov umetne oploditve.

Novinarjeva izjava v Družini:

Kot je znano, so bile domnevne »pravice« istospolno usmerjenih pri nas že predmet zakonodajnih razprav, in sicer tistih, povezanih z zakonom o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo. Liberalistični pogled na to področje je želel uzakoniti, da bi bile do umetne oploditve upravičene tudi genitalno zdrave ženske brez moškega partnerja, kar je bilo v veliki meri povezano s prizadevanji istospolno usmerjenih žensk, da bi po tej poti prišle do otrok. Medicinsko-etična stroka je takrat zavzela stališče, da bi uzakonitev take možnosti pomenila zavestno odločitev, s katero bi takó spočetega otroka nedopustno prikrajšali za očeta (to bi bilo ravnanje v nasprotju z

največjimi koristmi otroka, ki jih ima sicer predlagani družinski zakonik nenehno »na ustih«), po drugi strani pa bi pomenila zlorabo medicinskega posega za vprašljiv in nepredvidljiv nemedicinski namen. Pod pritiskom referendumске odločitve je zakon vendarle ostal brez možnosti umetne oploditve za samske ženske, kar pa ne pomeni, da je bila ta zgodba enkrat za vselej končana. Morebitno sprejetje družinskega zakonika bi v naslednjem koraku brez dvoma vodilo k spremembi zakona o zdravljenju neplodnosti, česar vladajoča politika niti ne skriva. Ne nazadnje je treba imeti pred očmi tudi dejstvo, da so otroci iz istospolnih partnerstev, s katerimi predlagatelji upravičujejo nujnost popolne izenačitve istospolnih in raznospolnih zakonski zvez, že zdaj v več kot 90 odstotkih sad postopkov umetne oploditve. (19, Družina, 2010)

Skrb in zgražanje novinarja na eni strani nad sprejetjem družinskega zakonika, na drugi strani pa nad morebitnimi spremembami Zakona o zdravljenju neplodnosti z biomedicinsko pomočjo, v resnici pomeni izražanje skrbi glede izgube pozicije moči dominantne heteroseksualne večine, tako v pravno-formalnem kot v simbolnem smislu. V tem kontekstu to pomeni izgubo ekskluzivne pravice večinske skupine nad definiranjem heteroseksualne družine kot edino prave »naravne« družine, tradicionalnih družinskih vrednot kot vrednot, ki si jih je prilastila krščanska skupnost in ki se vede, kot da so značilne le za kristjane, druge skupnosti pa te vrednote ogrožajo; starševstva, ki temelji na biološki vezi med odraslim in otrokom kot tistega, za katerega se že vnaprej predpostavlja, da je samo po sebi garant za dobrobit otrok, »pravih« moških in žensk kot tistih, ki ustvarjajo heteroseksualne »naravne« zveze in skrbijo za naravno reprodukcijo ter posledično za usodo slovenskega naroda. Bojazen se torej nanaša na možnost, da bi »škandalozne« kategorije samskih žensk in istospolnih oseb, ki so bile do sedaj izobčene iz zakonskega okvira, po novem prišle do statusa in privilegijev, ki za enkrat pripadajo dominantni skupini.

Protiargument, ki se sklicuje na biološko starševstvo kot »naravno« in najbolj primerno obliko starševske skrbi, so v razpravi pogosto uporabljali predstavniki Rimskokatoliške cerkve. Glas Cerkve je o izenačevanju istospolnih partnerstev z raznospolnimi ponudil tajnik komisije Tadej Strehovec, ki je za Delo povedal, da pri omenjenem izenačevanju ne gre tudi za ureditev pravnega statusa otrok v istospolnih zvezah, saj da ti imajo biološkega očeta ali mater. V izjavi Strehovca gre za poenostavljeno interpretacijo odnosov med starši in otroki, ki je omejena na krvne in genetske povezave.

Na pomislek, ali ne gre tu tudi za ureditev pravnega statusa otrok v istospolnih zvezah, pa pri komisiji odgovarjajo, da ne moremo govoriti, da je status teh otrok neurejen, ker imajo vsi otroci biološkega očeta ali mater, sorodnike, ter da zato ni mogoče reči, da so otroci brez zaščite oziroma brez možnosti uveljavljanja socialnih in drugih pravic in lahko po odrasli osebi uživajo socialne pravice, ki jim jih država zagotavlja. (9, Delo, 2009)

Izgovor, da otroci iz istospolnih družin niso brez biološkega sorodstva in zato tudi ne brez pravic, dokazuje, da gre v izjavi za idealiziranje biološkega starševstva in nepriznavanje socialnega starševstva oziroma ustvarjanje njegove nevidnosti. Ob tem je spregledano dejstvo, da otroci potrebujejo pravno varstvo v družini, v kateri živijo tu in zdaj, medtem ko

se nasprotniki neomajno sklicujejo na neko namišljeno idealizirano podobo družine, kjer sta v odraščanju otroka vselej prisotna biološka mati in oče. V realnosti otroci pač ne živijo le z biološkimi starši, temveč je kombinacij zveze starši-otroci več kot le ena, idealizirana oblika starševske skrbi. In zato, ker nekatere družine ne uprizarjajo lika tradicionalne heteroseksualne družine, kjer sta starša biološka, otrokom ne pripadajo vse človekove pravice.

Primer glorificiranja biološkega starševstva in obenem ideologiziranja klasične družine z očetom in mamo na čelu, najdemo tudi v izjavi Aleša Primca, ki je na dan parlamentarne razprave o družinskem zakoniku v zanosu razpredal o tem, da je to zgodovinski dan, ko pričakuje odgovor, ali bo to »dan očeta in mame«. Če predloga zakonika ne bi zavrnil, bi to po njegovem pomenilo, da odrivamo očeta in mamo iz vzgojnega procesa otrok.

Vodja Civilne iniciative Za družino Aleš Primc pričakuje, da poslanci danes ne bodo podprli družinskega zakonika. Kot je dejal, se danes prvič pri nas dogaja, da poskušajo z zakonom ukiniti pomen očetovstva in materinstva pri vzgoji, rojstvu in razvoju otrok. Danes je tako po mnenju Primca zgodovinski dan, ko pričakuje zgodovinski odgovor. Današnji dan bi bil lahko ob zavrnitvi predloga zakonika "dan mame in očeta, dan ko je slovenski narod preko svojih voljenih predstavnikov dejansko zavrnil nesprejemljivo ideologijo, ki odriava očeta in mamo iz vzgojnega procesa otrok," je za STA dejal Primc. (27, Dnevnik, 2010)

France Cukjati pa je na primer mnenja, da sta »šele« oče in mati starša, skupaj pa da sta »cel« človek. Cukjati se sklicuje na naravno danost, da lahko moški in ženska zaplodita otroke in to primerja z zasaditvijo drevesa, za katerega potem starša skrbita. V izjavi gre za jasen izraz preferiranja biološkega starševstva pred socialnim, kvaliteta starševskega odnosa pa določa krvna povezava med odraslimi in otroki.

Šele ženska in moški skupaj sta cel človek in šele oče in mati sta starša, je prepričan France Cukjati (SDS). Skupnost moškega in ženske ima tretjo dimenzijo, ki je istospolna skupnost nima, in to je možnost spočetja otrok. Podobno kot pri drevesu, ki ga je posadil - ne ve, ali bo obrodilo, a zanj skrbi, vključno s suhimi vejami. "Nočem reči, da je istospolna skupnost suha veja," je še opozoril. (34, Dnevnik, 2010)

Tadej Stegu iz neokatehumenske skupnosti nadalje meni, da sta biološko starševstvo in klasična družina najbolj naravni, zato bi morali biti po njegovem tudi najbolj zaščiteni.

Biološko starševstvo je stvar narave. "Mislim, da je za otroka najboljša naravna družina. Tisto, kar je bolj naravno, bi moralo biti bolj zaščiten." (34, Dnevnik, 2010)

Očitno se nasprotniki ne morejo upreti hierarhiziranju pravic v »imenu narave«, tudi ko gre za otroke. Čeprav v razpravi radi zavzamejo pokroviteljsko držo do »nemočnih« otrok, pa očitno želijo zaščititi predvsem otroke iz t.i. »naravnih« družin. Ob tem pa kot da si zatiskajo oči pred dejstvom, da otroci živijo v različnih oblikah družin, kjer povezave med odraslimi in otroki ne temeljijo le na krvni povezanosti.

Ob argumentu, da je sorodstvo in starševstvo utemeljeno na krvnih vezeh, večvredno in si kot tako zasluži primerno pravno obravnavo, se je potrebno vprašati, kje so razlogi za vzpostavljanje razlik kot nekaj legitimnega? Profesorica Dr. Darja Zaviršek (Fakulteta za socialno delo) pojasnjuje, za kaj pravzaprav gre pri razpravi o družinskem zakoniku. Vsebina zakonika po njenem dregne v tradicijo ter v dolgoletna verovanja, da je biološko starševstvo večvredno kot socialno, polemike o družinskem zakoniku pa implicirajo boj za ohranjanje simbolne moči dominantne skupine. Z ohranjanjem neenakosti, dominantna skupina želi obdržati obstoječe stanje in vedno znova reproducira nove »škandalozne kategorije«.

Po ocenah profesorice Darje Zaviršek družinski zakonik dregne v stoletna transgeneracijska mitska verovanja ter v idejo, da je moč biološkega nasledstva tista, ki jo je treba "glorificirati, medtem ko je treba socialne vezi demonizirati". Pri polemikah o zakoniku gre po njenem za vprašanje simbolne moči, ki jo ima dominantna skupina interes ohranjati. A s pristankom na enakost različnih družin dominantna skupina izgubi simbolno moč, ocenjuje Zavirškova. Diskurz družine je po njenih besedah vitalnega pomena, "vedno v zgodovini so ga reproducirali prek škandaloznih kategorij". "Tudi t.i. zagovorniki tradicionalnih, moralnih, predmodernih vrednot, potrebujejo konstruiranje novih škandaloznih kategorij za to, da sploh lahko ohranjajo diskurz družin," je dejala. (33, Dnevnik, 2010)

Da nekateri nasprotniki zakonika vzpostavljanje razlik resnično dojemajo kot nekaj legitimnega, pričajo nekatere navedbe novinarka Družine Barbare Kastelec, ki si je privoščila zlorabe znanstvenih raziskav v prid lastnim argumentom. Slednje ima, milo rečeno, za cilj očrniti istospolne skupnosti in zreducirati pogled nanje na raven seksualnega, bolezenskega, nenaravnega in otrokom škodljivega. Sprva si pogledimo primer novinarkinega argumenta, ki temelji na glorificiranju bioloških vezi in ustvarjanju socialnih vezi kot nevidnih, ter idealiziranje klasične družine kot najbolj primerne za otrokov razvoj. Novinarka Družine je napoved ministra Svetlika o modernejšem konceptu družine znotraj družinskega zakonika tolmačila takole:

Modernejši koncept družine naj bi se nanašal na »kombinacijo odrasli in otroci«, smo slišali. »Kombinacija« je tako ohlapna, da v isti koš lahko zmečemo šolski razred z učiteljico in šolarji, lutkovno predstavo z lutkarji in najmlajšimi gledalci ali nakupovalno središče, kjer se naključno srečata prodajalka in sedemletnik. Kombinacija je lahko karkoli. (1, Družina, 2009)

Gre za sprenevedanje o pomenu besedne zveze »otroci in odrasli«. Modernejši koncept družine, ki naj bi se nanašal na »kombinacijo odrasli in otroci«, namreč pomeni tudi pravno priznanje istospolnih družin in njihovo umestitev v »polje družine«, česar pa novinarka očitno noče razumeti. Besedna zveza »otroci in odrasli« meri na definicijo družine kot življenjske skupnosti otroka z enim ali obema od staršev ali z drugo odraslo osebo, če ta skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene obveznosti in pravice. Nova, razširjena definicija družine torej upošteva tudi socialno starševstvo in ne le biološkega. Iz tega sledi, da se istospolnim družinam pravno priznava status družine.

Že naslednja izjava novinarka kaže, zakaj ta »noče« razumeti ministrovih besed o redefiniciji družine. Vztraja namreč pri mnenju, da biološka vez med starši in otroci, v nasprotju z nekaterimi drugimi kombinacijami »otroci in odrasli«, »ni naključna« in »ni kar koli«. Je več, je najboljša kombinacija, je primer glorificiranja biološkega starševstva znotraj tradicionalne družine. Njena izjava:

Vezi, ki se stkejo med otroki in roditelji, pa niso kar koli; še zdaleč pa niso naključne. Mame smo z otroki sprva povezane celo s popkovino, če obnovimo znanje iz učbenika za sedmi razred osnovne šole, očetje pa otroku vtisnejo polovico genetskega materiala. (1, Družina, 2009)

V tem istem komentarju, pod naslovom »Modernejša definicija družine«, kjer Kasteličeva ministru Svetliku očita nerazumljivost pojmovanja modernejšega koncepta družine, ki se nanaša na »kombinacije otrok in staršev«, najdemo tudi svojevrsten primer poskusa diskreditacije istospolnih partnerskih skupnosti. Ker gre za pomemben moment v razpravi o družinskem zakoniku, ki kaže na to, kakšna sredstva so nekateri nasprotniki pripravljene uporabiti v boju zoper predlagano popolno izenačitev istospolnih skupnosti z raznospolnimi, v nadaljevanju povzemam njene trditve v Družini.

Gre za zlorabo znanstvenih raziskav, kajti novinarka je v komentarju grobo popačila izsledke nekaterih raziskav ter jih prikrojila v prid lastnim argumentom. Zoper omenjeno novinarko Družine Barbaro Kastelec je pritožbo zaradi navedb v tem komentarju, vložil Dr. Roman Kuhar (Mirovni inštitut, Filozofska fakulteta). Novinarsko razsodišče je razsodilo v škodo novinarka in potrdilo, da je šlo v komentarju za neresnične trditve. Poglejmo najprej njene trditve v Družini, nato sledi komentar Novinarskega častnega razsodišča, ki ga povzemajo v Dnevniku:

Trditve novinarka Družine:

Slovenija je julija 2006 dovolila registracijo istospolnih skupnosti z zajetnim svežnjem pravic – istospolna partnerja imata pravico do preživljanja in preživnine, do dedovanja po umrlem partnerju, do pridobivanja informacij o zdravju partnerja in obisku v ustanovah – zato je primerljiva z Veliko Britanijo, Francijo, Nemčijo, Švico, Madžarsko, Češko, mnogo liberalnejša pa je denimo od Italije, Irske, Avstrije, Slovaške, Poljske, Makedonije, Portugalske, Romunije, Grčije, Litve, Latvije in Estonije. Ali je treba po treh letih ta obseg pravic »na vrat na nos« spet razširiti? (1, Družina, 2009)

Odgovor Novinarskega častnega razsodišča:

Novinarka je po mnenju NČR kršila 1. člen kodeksa, ki govori o preverjanju točnosti zbranih informacij in previdnosti pri izogibanju napakam.

Kot navajajo na razsodišču, je Kastelčeva neresnično trdila, da je obstoječi zakon o registraciji istospolnih partnerstev v Sloveniji primerljiv z vrsto zakonov iz drugih evropskih držav, med njimi Veliko Britanijo in Madžarsko. Poleg tega je v komentarju trdila, da le na Nizozemskem dovoljujejo

homoseksualne poroke, kar ni res, saj jih poznajo tudi v Belgiji, Španiji, na Norveškem in Švedskem, pa v Kanadi, Južnoafriški republiki in v šestih ameriških zveznih državah, navaja razsodišče. (26, Dnevnik, 2010)

Trditev novinarke Družine:

... raziskave po vrsti potrjujejo dejstvo, da so istospolne partnerske skupnosti manj trdne, da je v njih več depresivnosti, alkoholizma, mamil, samomorilnosti in menjave spolnih partnerjev. Samo 5 % istospolnih partnerstev vztraja več kot dvajset let, že kar v prvem letu partnerstva je 66 % nezvestobe, kažejo izsledki najobsežnejše raziskave istospolnih partnerstev na vzorcu 8000 homoseksualno usmerjenih posameznikov (Gay&Lesbian Consumer Online Census 2003–2004). Na Nizozemskem, kjer je uzakonjena istospolna poroka, traja zveza v povprečju leto in pol (Maria Xiridou v amsterdamski študije incidence HIV), kar kaže, da tudi v izrazito »nediskriminatorni« deželi problemi istospolnih skupnosti niso nič manjši.

... saj je v homoseksualnih skupnostih dokazano za več kot sto odstotkov več partnerskega nasilja (ZDA, Department of Justice, Intimate Partner Violence). Le predstavljamo si lahko, koliko spodbudno je tako okolje za zdrav razvoj otrok. (1, Družina, 2009)

Odgovor Novinarskega častnega razsodišča:

Novinarka je kršila 7. člen kodeksa, ki določa, da novinar ne sme zamolčati pomembnih informacij, ki jih je zbral, ali ponarejati dokumentov.

V komentarju je avtorica citirala ameriške in nizozemske raziskave, a je ob tem zamolčala pomembne informacije in uporabila le podatke, ki so se skladali z njenimi tezami, da so istospolne partnerske zveze kratkotrajne in da je v njih več partnerskega nasilja. (26, Dnevnik, 2010)

NČR meni, da je novinarka kršila tudi 23. člen kodeksa, ki govori o izogibanju spodbujanju stereotipov.

Z zamolčanjem pomembnih podatkov in potvarjanjem je namreč ustvarjala in spodbujala stereotipe o gejevskih in lezbičnih skupnostih, so zapisali na novinarskem razsodišču. (26, Dnevnik, 2010)

Komentar na rzsodbo NČR je nato novinarka v celoti podala v Družini. Izjava, ki sledi, se navezuje na odločitev NČR, da je novinarka v zapisu »Modernejša definicija družine« ustvarjala in spodbujala stereotipe o gejevskih in lezbičnih skupnosti. Na odločitev NČR je novinarka odgovorila z novimi predsodki. Izjava nakazuje, da bi novinarka brez zadržkov ponovno zlorabila raziskave:

Res je, da ne gojim simpatije do zahtev istospolnih partnerskih skupnosti, posvojitvi in rejništva, umetni oploditvi lezbijk in poroki istospolnih partnerjev, vendar menim, da v komentarju nisem širila stereotipov, temveč opozorila na resnične probleme istospolno usmerjenih: na pogosto razhajanje takih parov, pogostejšo obravnavo v psihiatričnih ustanovah, pogostejšo zlorabo alkohola in mamil, veliko večje tveganje za spolno prenosljive bolezni. (21, Družina, 2010)

5. NACIONALIZEM

Profesor dr. Gams je v svojem prispevku v Sobotni prilogi Dela napovedal, da bomo Slovenci kot narod izumrli čez dvesto let in da se nam ne piše nič dobrega, če upoštevamo trende rodnosti pri nas. Kot nevarnost, da bi se nezavidljiva slika naroda še poslabšala, izpostavi legalizacijo istospolnih porok:

Pokazalo se je, da je legalizacija istospolnih porok ali rejništva statistično povezana z nižjo rodnostjo, torej nas ti ukrepi še oddaljujejo od možnosti preživetja. (5, Sobotna priloga, 2009)

V nadaljevanju postavi vprašanje naslovljeno na predlagatelje zakonika, ki naj bi po njegovem s sprejemanjem takšnega zakona, še poslabšali sliko slovenskega naroda:

Kaj pa, če imajo demografski strokovnjaki prav in če slovenski narod dejansko izumira, oni pa še prilivajo olja na ogenj z antidemografskimi potezami? (5, Sobotna priloga, 2009)

V Sobotni prilogi Dela se je nato vsul val pisem bralcev kot odziv na besede zgoraj omenjenega profesorja dr. Gamsa. Eden izmed odzivov je tudi pismo bralca, v katerem ta komentira Gamsove nič kaj rožnate napovedi o usodi slovenskega naroda. Bralec je izrazil svojo zaskrbljenost glede natalitete Slovencev, pri tem pa se je očitno strinjal z Gamsovo teorijo o potencialnih krivcih (homoseksualcih), ki lahko le še poslabšajo nezavidljivo stanje nizke rodnosti. Svoje strinjanje z Gamsom izrazi z besedami, da »sprejemanje istospolnih zakonov pomeni manj otrok in posledično manj delovne sile«. Argument je pod krinko domoljubja in skrbi za slovenski rod izrazito nacionalističen; to dokazujejo ideje, da sprejemanje istospolnih zakonov lahko poslabša nataliteto slovenskega naroda, pri čemer se homoseksualce smatra za tisti škodljivi del prebivalstva, ki ne more zagotoviti naravne reprodukcije. Komentar avtorja nakazuje tudi nasprotovanje, da bi v Sloveniji živeli različni narodi, saj naj bi ti Slovincem »odžirali« delovna mesta.

Meni kot navadnemu človeku je popolnoma jasno, da npr. dva poročena fanta ali dve poročeni dekleti ne moreta ustvariti otrok, pa če se še tako ljubita in stiskata. Vzrok je enostaven: nove otroke lahko ustvarita samo moški in ženska, kar je znano že od nekdaj, in če se bo število istospolnih zakonov Sloveniji povečevalo, bo logično manj otrok in s tem manj ustvarjalnih delovnih rok. Stari Slovenci bodo morali delati do skrajnih fizičnih in umskih možnosti in na koncu bodo predali delovna mesta tistim narodom, ki se že danes širijo po naši slovenski domovini. (6, Sobotna priloga, 2009)

Tudi naslednji izsek iz pisma bralca Družine je primer protiargumenta, v katerem se ta sklicuje na skrb glede usode slovenskega naroda. Družinski zakonik naj bi po njegovem nastavil »sekiro na korenine slovenskega naroda«:

Spreminjati ali ukinjati Stvarnikove zakonitosti vodi v razkroj in uničenje naroda in družbe. ... Z novim družinskim zakonikom je nastavljena sekira na korenine slovenskega naroda, pa če se tega avtor družinskega zakonika, njegovi sodelavci in svetovalci zavedajo ali ne. (16, Družina, 2010)

Ta isti bralec v rubriki »Predlogi in odmevi«, v eni od novejših izdaj Družine piše o tem, da le klasična družina »po Stvarnikovem načrtu« ohranja narod, ljudstvo in človeštvo. Istospolna partnerstva pa da vodijo v razkroj osnovne celice družbe in zaton slovenstva:

Pomislimo samo, kam vodi naš narod novi družinski zakonik, ki izenačuje istospolna partnerstva s klasično družino, ki jo sestavljajo oče, mati, otroci. Le družine po Stvarnikovem načrtu ohranjajo narode, ljudstva in vse človeštvo. Urejene družine so jamstvo obetavnih in lepe narodove prihodnosti – tudi slovenske. Istospolna partnerstva pa vodijo v razkroj družine, ki je osnovna celica družbe, in posledično v potop in zaton slovenstva. (20, Družina, 2010)

Še ena izmed bralk Družine se je ukvarjala z tragično usodo slovenstva, katerega vse bliže h koncu baje potiska družinski zakonik:

Že brez zakonsko dovoljenih anomalij nas je iz dneva v dan manj – Slovencev, mislim. Toda ni videti, da bi se kaj prida ukvarjali s tem vprašanjem. Danes so v rodnem obdobju še zadnje od močnejših generacij – to bi morali »vnovčiti« in izkoristiti morda zadnjo realno možnost za dolgoročno ohranitev našega naroda. Žal pa imam občutek, da naše umiranje večini ne predstavlja nobenega problema. Nasprotno: sporni predlogi družinskega zakonika to še pospešujejo. (23, Družina, 2010)

Za sosledje argumentov: redefinicija družine in zakonske zveze = usodno razvrednotenje tradicionalne družine in zakonske zveze = grožnja za usodo slovenstva, gre tudi v izjavi Komisije pravičnosti in miru pri Slovenski škofovski konferenci. Pri omenjeni komisiji so prepričani, da na novo definirana družina in zakonska zveza ne pripomoreta k narodnemu prirastku. Argumentu demografske skrbi se pridruži še preusmerjanje pozornosti na druge probleme v državi, kot je socialna kriza, upadanje števila sklenjenih zakonskih zvez, ki naj bi bili razlogi, da naj vlada ne sprejme zakonika.

... prav tako pa družbi in narodu dolgoročno ne omogoča demografskega in socialnega preživetja,« so prepričani v komisiji Pravičnost in mir. V času, ko se slovenska država sooča s hudo socialno krizo, demografsko zimo in najnižjim številom sklenjenih zakonskih zvez na tisoč prebivalcev v celotni Evropski zvezi, se zato njeni člani obračajo na člane ministrskega zbora s prošnjo, »da se zavzame za ohranitev vrednote zakonskega ter družinskega življenja in ne podprete tistih sprememb družinske zakonodaje, ki uvajajo istospolne zakonske zveze in posvojitve osebam s spolnim nagnjenjem do oseb istega spola. (13, Družina, 2009)

Poleg predstavnikov katoliške Cerkve tudi desne politične stranke argumente proti zakoniku pogosto umeščajo v kontekst demografske skrbi za slovenski narod. V stranki Nove Slovenije so na primer v pismu naslovljenem na ministre dejali:

Družina je kot temelj zdrave družbe v Sloveniji "zelo ogrožena", zaradi česar je vprašljiv tudi obstoj slovenskega naroda. Pri tem so potrebne analize vzrokov za majhno število zakonskih zvez, po drugi strani pa visoko število samomorov. Od vlade pričakujemo, da bo sprejela več ukrepov, ki bodo mladim omogočali, da se bodo lažje odločali za družino. (19, Dnevnik, 2009)

Jakob Presečnik (SLS):

Temeljni interes vsake državne in družbene skupnosti je naravna reprodukcija, ki je po naravi stvari mogoča samo med partnerjema različnega spola. (27, Dnevnik, 2010)

Družina, ki otroku nudi moško in žensko vzgojno dimenzijo je nenadomestljiva, saj vsaka druga možnost v neenakopraven položaj postavi predvsem otroka.

Kot ugovor naštetim protiargumentom, ki se sklicujejo na skrb glede usode slovenskega naroda, je smiseln poudarek predsednice odbora Andreja Črnak Meglič, da navsezadnje tudi istospolne družine prispevajo k nataliteti:

Predsednica odbora Andreja Črnak Meglič je poudarila, da demografski kapital v sebi nosijo tudi istospolne družine, saj že zdaj v njih živijo otroci. (34, Dnevnik, 2010)

6. PREUSMERJANJE POZORNOSTI

Primer reduciranja pomena družinskega zakonika in preusmerjanje pozornosti na druge probleme v državi je vsebina izjave, ki jo je za Delo dala stranka Nova Slovenija (Nsi). Po eni strani izjava nakazuje na mnenje, da zakonik ni zadosti »pomembna« tema, zato naj se vlada raje ukvarja z drugimi »pomembnejšimi« stvarmi, po drugi strani pa gre za poskus ohranjanja statusa quo, saj gre za mnenje, da naj bi bila dosedanja ureditev istospolnih zvez, povsem zadostna.

... vlado pozivajo, naj se začne ukvarjati s pomembnejšimi temami, recimo z urejanjem pravic in obveznosti šoloobveznih otrok oziroma brezplačnega obveznega šolanja. Hkrati poudarjajo, da je bila zakonodaja glede istospolnih partnerskih zvez bistveno urejena v pozitivno smer v času vlade, katere del je bila tudi stranka NSi. (2, Delo, 2009)

Tudi predsednik Slovenske nacionalne stranke, Zmago Jelinčič, v izjavi za Delo uporablja argument proti zakoniku, ki skuša s preusmerjanjem pozornosti na druge aktualne probleme zreducirati problematiko pravne ureditve istospolnih skupnosti na raven nepomembne obrobne teme. Ko je ustavno sodišče leta 2009 razsodilo, da za dedovanje po istospolnih partnerjih veljajo enaka pravila kot za običajne zveze in so ustavni sodniki poslancem državnega zbora naložili, da zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti popravijo in dopolnijo v šestih mesecih, se je na omenjeno razsodbo odzval Jelinčič. Razsodbo ustavnega sodišča je povezal z homofobnim napadom na lokal Cafe Open, gejem in lezbijkam prijazen lokal, in na gejevskega aktivista Mitjo Blažiča. Dogodka naj bi bila po njegovem povezana:

Sodba dokazuje, da je celotno sodstvo le instrument vladajoče oblasti, ... ni naključje, da je bila odločitev sprejeta po nedavnih napadih na istospolno usmerjene, ko so vladajoči napovedali ureditev razmer na področju istospolnih partnerskih skupnosti. (3, Delo, 2009)

Zastavlja se vprašanje, kako bi lahko bili ti dve stvari povezani? Vloga za presojo ustavnosti je bila podana že pred časom (leta 2006) in zgolj naključje je, da sta se razsodba ustavnega sodišča in nasilni incident dogodili v relativno kratkem časovnem zaporedju; nasilni incident se je zgodil v času trajanja Parade ponosa v juniju 2009, ustavno sodišče pa se je izreklo v začetku julija 2009. Očitek, da je vlada napovedala ureditev razmer na področju istospolnih skupnosti malo zatem, ko se je zgodil omenjeni incident, temu pa je sledila še razsodba ustavnega sodišča kot nekakšno logično dejstvo, ki sledi usmeritvam sedanje oblasti, je absurden in nelogičen argument, ki skuša radikalizirati in šikanirati poteze vlade, ker je ta končno napovedala, da se bo zavzela za pravice istospolnih skupnosti. V želji, da se slednje ne bi zgodilo, očitno nekateri uporabljajo vrsto namigovanj o domnevni povezanosti dogodkov, za vse skupaj pa krivijo sedanjo oblast. Družinski zakonik je tako tema, ki več kot očitno služi kot pripraven teren za politično obračunavanje. Prav naslednja izjava razkriva, česa se v resnici bojijo v SNS; in sicer, da bo sedaj, ko je padla razsodba ustavnega sodišča, sledila še napoved o možnosti posvojitve otrok s strani istospolnih parov. V SNS tudi menijo, naj se vlada namesto z istospolnimi partnerstvi, ukvarja z protikriznimi ukrepi.

... v SNS napovedujejo, da bo namesto protikriznih ukrepov vladajoča koalicija zdaj predlagala izenačitev različnih partnerskih skupnosti tudi glede posvojitve otrok, kar po Jelinčičevem mnenju nakazuje sodba o pravici do dedovanja. (3, Delo, 2009)

Tehnike preusmerjanja pozornosti na druge aktualne probleme v državi se poslužuje tudi poslanec Jože Tanko (SDS), ki enači sprejemanje družinskega zakonika z afero bulmastifi. Afera je izbruhnila, ko so znanega ljubljanskega zdravnika Baričeviča našli mrtvega v domači garaži, pogrizenega od lastnih psov bulmastifov. Bolj kot o tragični smrti človeka se je v medijih govorilo o dokazih, ki so prihajali na dan ter nakazovali na domnevno spolno zlorabo psov s strani zdravnika. Primerjanje družinskega zakonika s tedaj najbolj politično in medijsko razgretim primerom afere Baričevič ima za cilj potisniti zakonik na raven šokantnega in nedopustnega, kot se je dogodilo v primeru vračanja psov bulmastifov omenjenemu zdravniku (zdravniku naj bi namreč pse enkrat že odvzeli zaradi agresivnega vedenja, a je potem ta mimo zakonskih pooblastil s pomočjo vez dosegel, da so mu pse vrnili). Izjava Tanko je primer izjave poslanca, ki svoj politični govor uporablja za razpihovanje sovražnosti in nestrpnosti. Pri tem ne izbira sredstev, saj afero Baričevič uporabi kot poskus demontaže družinskega zakonika.

.. Ena takšnih je zadnji izpad poslanca Jožeta Tanko, ki je škandal z vrnitvijo bulmastifov povezal z družinskim zakonikom. Dejal je namreč, da je »eden takšnih tektonskih premikov najbrž tudi družinski zakonik, ki uvaja neobičajne zadeve, neobičajne formulacije in dopušča neobičajne možnosti privilegiranim skupinam«. Na vprašanje, kje vidi povezavo med družinskim zakonikom in vrnitvijo bulmastifov, pa je dejal, da predvidene spremembe družinskega zakonika sodijo v nenaravno kategorijo. (18, Delo, 2010)

Sledi še en protiargument, s katerim nasprotniki skušajo preložiti sprejem zakonika v obliki, v kakršni je predlagan, ki torej izenačuje istospolne in različno spolne skupnosti. Argument gre nekako takole: za izenačitev istospolnih zvez z različno spolnimi zvezami ni primeren čas, ker Slovenci na kaj takega še nismo pripravljeni. Da zakonik za državne svetnike ni sprejemljiv, je poudaril predstavnik državnega sveta Bogomir Vnučec. Njegov argument gre torej v smeri, da pri nas na takšne spremembe nismo pripravljeni in da mora stvar domnevno še dozoreti. Pa bomo/bodo kdaj pripravljeni in če, kdaj? Dejstvo je, da je čas povozil tradicionaliste, ki se nikakor ne morejo sprijazniti s družbeno realnostjo, ki vključuje intenzivno pluralizacijo družinskih oblik in druge spremembe družinskega življenja. Zahteve vsakdanjega življenja kličejo po prilagoditvi zakonodaje, ki caplja za družbeno stvarnostjo.

Zakonik za državne svetnike ni sprejemljiv, je poudaril predstavnik državnega sveta Bogomir Vnučec. "Izenačitev istospolnih zvez in posvojitve s strani le-teh so prenačljene za današnji čas." Na tako korenite spremembe se morajo ljudje dlje časa prilagajati, je dejal. (32, Dnevnik, 2010)

Svojevrsten primer zmanjševanja pomena ureditve področja istospolnih partnerskih skupnosti in preusmerjanja razprave na druga, domnevno pomembnejša vprašanja je izjava Franceta Cukjatija ob razpravi o družinskem zakoniku v državnozbornem odboru. Zakonik se po njegovem osredotoča na seksualnost, primerja pa ga s pogrebno dejavnostjo.

Poslanec SDS France Cukjati je prepričan, da predlagatelji v zakonik skušajo vključiti stvari, ki se jih ne da združiti v enem zakonu, partnersko življenjsko skupnost, rejništvo, skrbništvo in podobno. Prepričan je, da družinski zakonik ni v korist istospolnim partnerjem, saj jih omejuje na mnogih področjih. Obstajajo pa tudi drugačne življenjske skupnosti, je opozoril, na primer skupaj živeči tete in nečaki, pa njihovih razmerij zakonik ne ureja, saj se osredotoča samo na seksualnost. Sicer pa je razpravo oziroma njen predmet primerjal s pogrebno dejavnostjo. (32, Dnevnik, 2010)

Da za izenačitev istospolnih skupnosti za nekatere v resnici nikoli ne bo pravi čas in da se bo vedno našlo kaj, kar bo imelo prednost pred ureditvijo tega vprašanja, priča izjava Žerjava (SLS). Gospodarska kriza je izgovor za to, da naj vlada ne sprejme zakonika, ki naj bi v teh kriznih časih rušila »edino varno zatočišče«, tradicionalno družino:

V času svetovne gospodarske krize je za mnoge družina kot univerzalna, nacionalna in osebna vrednota še edino varno zatočišče, zato ni primerno, da vlada in ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve vztrajata pri določbah predlaganega družinskega zakonika, ki so razdelile javnost in po našem mnenju rušijo ugled družine, zakonske zveze in kot take ne prispevajo k izboljšanju pravic otrok, meni Žerjav. (20, Dnevnik, 2009)

Za Aleša Primca, predsednika civilne iniciative »Za družino in pravice otrok«, je tradicionalna slovenska družina pomembnejša od vseh ostalih »netipičnih oblik« družin, katerih problemi ne samo, da niso razumljeni kot problemi, temveč si kot taki sploh ne zaslužijo pozornosti, da bi o njih govorili. Primc namreč meni, da bi se morali v razpravi o družinskem zakoniku pogovarjati o »pravih« problemih družin, s čimer da jasno vedeti, katera družina je zanj

»prava«, namesto da se ukvarjamo z istospolnimi skupnostmi. Problemi istospolnih skupnosti so zanj očitno obrobna tema, ki v razpravi ne zasluži pozornosti. Gre za stvari, ki so po njegovem »skregane z naravo in zdravo pametjo«. Ko se Primc pritožuje nad tem, da se moramo v razpravi o družinskem zakoniku pogovarjati le o istospolnih skupnostih, hkrati pozablja, da so ravno nasprotniki zakonika sami zreducirali razpravo na tri, t. i. »sporne člene«, ki se dotikajo izenačitve istospolnih skupnosti z raznospolnimi. V Družini povzemajo govor Primca na radiu Ognjišče:

Družinam danes ni lahko: starši smo v službah do poznega popoldneva, službe so stresne in nas izžemajo, potrošniška propaganda vsakega družinskega člana vleče na svojo stran, možje in žene imamo premalo časa drug za drugega, zato velikokrat prihaja tudi do nepotrebnih sporov; otroci so pod velikimi pritiski, saj se od njih ogromno pričakuje, mnoge družine se čez mesec težko prebijajo z nizkimi plačami.

To so pravi problemi družin, o katerih bi človek pričakoval, da se bomo pogovarjali ob sprejemanju družinskega zakonika in iskali rešitve, ki jih lahko zakoni prinesejo. Človek bi si želel, da bi bili mediji, politiki, ne nazadnje tudi delodajalci bolj naklonjeni družini. Ne pa tako, kot je danes, ko se mora družina boriti za preživetje, ko se zdi, da je vsem v napoto. To je treba spremeniti, sicer si bomo podžagali vejo, na kateri sedimo. /.../. Namesto tega se moramo ukvarjati s tem, da bomo preprečili izenačitev zakonske zveze in istospolne zveze ter posvojitve otrok v istospolne zveze. Ukvarjati se moramo s stvarmi, ki so skregane z naravo in zdravo pametjo. (18, Družina, 2010)

Aleš Primc je v duhu minimiziranja pomembnosti vprašanja pravic istospolnih skupnosti odgovoril tudi na vprašanje novinarja Družine, ki ga je spraševal, kaj meni o tem, da želijo zagovorniki zakonika vanj preliti današnjo življenjsko prakso, ki postreže s celo paletno oblik družinskega življenja, tudi takšnih, kjer sta ob otroku starša istega spola. Na vprašanje, kakšen je torej njegov pogled na prilagajanje zakonodaje konkretnemu stanju, Primc odgovarja, da »zakoni niso odraz realnega stanja, pač pa zelenega stanja«. Z drugimi besedami to pomeni: istospolne družine so tu, so del naše realnosti, niso pa zaželeni? Še bolj nazorno pokaže, koliko je zanj pomembna oz. nepomembna ureditev področja istospolnih skupnosti, ko primerja družinski zakonik s prometnimi prekrški. Pravi, da vsi delamo prometne prekrške, kar je realno stanje, kar pa še ne pomeni, da bomo zato ukiniteli cestnoprometne predpise. Za enako logiko gre po njegovem pri družinskem zakoniku, zaradi katerega pač ne bomo posegali v tradicionalne vrednote in klasično družino z očetom, mamom in otroci.

Zakoni niso predvsem odsev realnega stanja, ampak odsev zelenega stanja. Vzemiva na primer cestnoprometne predpise. Koliko od nas si upa reči, da na prevoženih sto kilometrov nismo naredili niti enega prekrška. Če bomo iskreni, bomo priznali, da prekrške delamo zelo pogosto, torej je to realno stanje. Ampak zaradi tega še nisem slišal, da bi kdo rekel, da je treba ukiniti cestnoprometne predpise. Zakaj potem ukiniti lik družine, ki jo sestavljajo mama, oče in otroci!? Zakaj izbrisati ta zaželeni lik, ki je za otroka najlepši in najboljši ter ga globoko v sebi nosi velika večina med nami, tudi tisti, morda še posebej tisti, ki se jim je v življenju zalomilo in so doživeli hude preizkušnje!? (25, Družina, 2010)

Pri Komisiji Pravičnost in mir menijo, da je čas ekonomske, socialne in demografske krize neprimeren za redefinicijo družine in zakonske zveze. Tako imenovana vesplošna kriza v državi naj ne bi prenesla še pretres družinske ustave. Izjava komisije Pravičnost in mir v tedniku Družina:

V Komisiji Pravičnost in mir pri SŠK čutimo dolžnost, da se v času, ko se naša država sooča z resnimi ekonomskimi, socialnimi in demografskimi problemi, zavzamemo za ohranitev in okrepitev vrednote zakonskega in družinskega življenja. (4, Družina, 2009)

Pri komisiji menijo še, da mora vlada namesto da z družinskim zakonikom stopa v »ideološke boje« proti družini in naravi, stopiti v boj s stiskami slovenskih družin. Implicitno sporočilo komisije je torej, naj se vlada ukvarja s problemi »pravih« slovenskih družin, medtem pa naj v teh težkih časih ne ustvarja nepotrebnega dvigovanja prahu in ne širi homoseksualne ideologije z družinskim zakonikom.

Od vladnih strank in ministra za delo, družino in socialne zadeve Ivana Svetlika pa pričakujemo, da se bo od ideoloških bojev proti družini in temeljnim naravnim otrokovim pravicam končno usmeril v boj z največjimi stiskami slovenskih družin. Mnoge družine trpijo zaradi izgube službe enega ali obeh staršev in zaradi negotovosti, kaj bo z delovnim mestom v naslednjih tednih in mesecih. (26, Družina, 2010)

Zdi se, da »ideologija krize« upravičuje prelaganje ureditve pravic istospolnih in služi kot izgovor, da se ohranja obstoječe stanje. Tanja Rener poudarja, da se govorjenje o krizi družine vselej intenzivira v obdobjih gospodarskih recesij, politične negotovosti in tedaj, ko upada rast prebivalstva. Ideologije krize pa navadno učinkujejo tako, da se socialne in politične probleme spreminja v personalne in individualne ter tako vzbujajo občutke krivde. (Rener 1995: 19).

S »kriznim« žargonom torej nasprotniki ubirajo taktiko preusmerjanja pozornosti. Po eni strani se sklicujejo na domnevno pomembnejše stvari, kot je družinski zakonik, po drugi strani pa nasprotniki sami nekako preusmerjajo pozornost na tiste vidike zakonika, za katere domnevajo, da bodo vzbudili največ nasprotovanja pri ljudeh. Pri tem je paradoksalno to, da skušajo nasprotniki zakonika uveljaviti svoje ozke interese tako, da jih prikazujejo kot obče, univerzalne, kot nekaj, kar je lastno celotni družbi.

7. OHRANITEV OBSTOJEČIH SIMBOLNIH RAZMERIJ MOČI NA PODROČJU ZAKONSKE ZVEZE

Skrb slovenskega katoliškega občestva se je v razpravi o zakoniku navezovala na že omenjena področja družine, zakonske zveze in starševstva. O zaskrbljenosti glede razvrednotenja klasične zakonske zveze so pri Komisiji Pravičnost in mir Slovenske škofovske konference povedali naslednje:

V katoliški cerkvi smo prepričani, da je sklenjena (civilna in cerkvena) zakonska zveza znamenje vseživljenjske zveze med enim moškim in eno žensko, je včeraj sporočila Komisija Pravičnost in mir Slovenske škofovske konference. (8, Dnevnik, 2009)

Pri Komisiji so tudi prepričani, da je zakonska zveza sklenjena med moškim in žensko »del človekove narave«, ustvarjena od Boga. Argumentu o »naravnosti« zveze med moškim in žensko se nadalje priključi še argument, da otrok za svoj optimalen razvoj potrebuje očeta in mamo, zato naj bi imela takšna zveza po njihovem »prednostno« in »neprimerljivo« mesto.

Takšna zveza je del človekove narave, ki jo je ustvaril Bog z namenom, da bi se zakonca ljubila, medsebojno podarjala in postala starša svojim otrokom. Zakonska zveza te vrste je zato najbolj primerno okolje za otrokov psihološki in telesni razvoj. Če naj bodo »otrokove koristi glavno vodilo«, potem je družini v pravem pomenu besede potrebno priznati njeno prednostno in neprimerljivo mesto in jo kot tako tudi varovati. (4, Družina, 2009)

24.10.2009 Ljubljana: dan družine foto@rkc.si © s. Aleša

Slika 11: Dan družine/ »Mož in žena, tu se začne družina«.

Vir:http://aktualno.rkc.si/?inc=album&p=_vsi_portali/_clanki/2009/10/20091024-dan_druzine/20091024-141244-091024141244.jpg&nav=0

Klasično zakonsko zvezo, ki da je »v skladu z človeško naravo«, bi bilo potrebno kot »božjo dobrino« javno promovirati, še dodajajo pri komisiji Pravičnost in mir:

Kar je v skladu s človekovo naravo, je koristno tako za posameznika kot tudi za skupnost, v kateri živi. Zato je institucija zakonske zveze »enega moškega in ene ženske« velika naravna in božja dobrina, ki mora biti tako na zasebni kot tudi na družbeni ravni ustrezno ohranjena, zaščiten in v izobraževalnih ustanovah ter drugod v javnem življenju ustrezno promovirana. (4, Družina, 2009)

Strehovec je v imenu komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci v tedniku Družina izrazil svoje prepričanje o »nedotakljivosti« zakonske zveze sklenjene med moškim in ženo. Našteva vrsto razlogov, zakaj naj bi bila zakonska zveza med moškim in ženo najbolj

trdna oblika skupnega bivanja; v njej naj bi bilo denimo manj »psiholoških stresov, manj spolno prenosljivih bolezni, v njej je najlažje posredovati verske vrednote itn.

... da je sklenjena zakonska zveza med enim moškim in eno žensko najbolj trdna oblika skupnega bivanja, v kateri so zakonci in otroci izpostavljeni najnižji stopnji tveganja za razpad zveze, čustvene in psihološke pretrese, spolno prenosljive bolezni ipd.; da je z demografskega vidika taka zveza najbolj odprta za posredovanje življenja; da je najprimernejše okolje za psihološki in telesni razvoj lastnega ali posvojenega otroka; da je, gledano s stališča vere, to tudi skupnost, v kateri je najlažje posredovati verske vrednote. (6, Družina, 2009)

Bojazen, da bo z redefinicijo zakonske zveze klasična zakonska zveza postala sama sebi namen, pa je izrazil tudi poslanec SDS France Cukjati. Na javni predstavitvi mnenj o predlogu družinskega zakonika je dejal:

Anomalija predloga je v izkrivljanju zakonske zveze. Zakonska skupnost postaja sama sebi namen. Otrok ni več cilj, ampak samo sredstvo. (11, Delo, 2009)

Ob drugi obravnavi družinskega zakonika pa je o »skupnosti posebnega življenjskega pomena« dejal naslednje:

Ne more biti vsaka življenjska skupnost posebnega družbenega pomena. Kaj pa, če bi dva živela skupaj od strasti do pornografije? Gre za to, kaj je pomembno za skupnost in dolgoročen obstoj naroda. Gre za nesprejemljiv, surov pristop do naravnih zakonitosti, na katerih marsikaj temelji. (27, Delo, 2010)

Cukjati si je očitno med drugo obravnavo o družinskem zakoniku (spet) privoščil žalitve na račun istospolnih skupnosti. Slednje po njegovem ne zaslužijo statusa, kakršnega jim daje družinski zakonik. Razlog naj bi bil po njegovem v tem, da istospolne skupnosti nimajo posebnega družbenega pomena. Pravno priznan status istospolnim skupnostim kot ga predlaga zakonik, je primerjal z življenjem dveh oseb, ki jih družijo strast do pornografije.

V diskurzu o družinskem zakoniku se nasprotniki v želji ohraniti privilegij moči, statusa ter obenem posedovati idejo dobrega in pravičnega radi sklicujejo na naravni red stvari, ki je v domnevno rokah Stvarnika. V imenu Boga upravičujejo različno pravno obravnavo istospolnih in različno spolnih skupnosti. Razširitev pravic na istospolne skupnosti, ki vključuje tudi sklenitev zakonske zveze med osebama istega spola, je po njihovem v nasprotju z božjo voljo. Primer pisma bralca Družine je primer protiargumenta, katerega vsebinska podlaga se nanaša na Sveto pismo:

Enačiti istospolno partnerstvo s klasično zakonsko zvezo med možem in ženo je absurd. Iz Svetega pisma vemo, da Bog na začetku človeške zgodovine ni ustvaril dva moža ali dveh žena, ampak je ustvaril moža in ženo. Spreminjati ali ukinjati Stvarnikove zakonitosti vodi v razkroj in uničenje naroda in družbe. Pomislimo, celo živali nagonsko vedo, kaj je prav in zanje dobro in kaj ni; človek, ki

pa je od Stvarnika obdarovan z razumom in svobodno voljo, pa, da tega ne bi vedel? (16, Družina, 2010)

Dr. Rok Svetlič (predstojnik Oddelka za filozofijo na Fakulteti za humanistične študije v Kopru) pa denimo celo privoli v ureditev istospolnih partnerstev, toda pod pogojem, da se uredi v ločenem členu. Za Delo je v zapisu »Pomanjkljivosti novega družinskega zakonika« namreč povedal, da je sporno, da se zakonska zveza istospolnih in različno spolnih partnerstev uredi v istem členu.

...kritiziral bom zgolj ureditev možnosti istospolne zakonske zveze (ZZ). Naj takoj povem, da ne nasprotujem njeni vključitvi v zakonik, sporno je le, da je urejena v (istem) členu, ki ZZ določa tako, da vsebuje tako njeno tradicionalno kot istospolno obliko. ... Vključevanje novih oblik sobivanja v institut zz vodi k zmanjševanju njenega pomena.«. Identifikacija tradicionalne in istospolne zz s strani zakonodajalca je zato nedopustna. Potrebna sta dva, enakopravna, vendar ločena instituta. (23, Delo, 2010)

Svetlič navaja tudi razlog, zakaj je po njegovem treba obravnavano snov urediti v različnih členih, ki imata sicer iste pravne posledice:

Razlog je, na kratko, naslednji: zdajšnja rešitev tistim, ki sklepajo tradicionalno zakonsko zvezo, ne omogoča take oblike instituta zz, ki je v skladu z njihovo vrednostno orientacijo.« Poudarja še: ... ureditev dveh ločenih členov, ki jo predlagam, ni »kompromis«, rezultat vzajemnega popuščanja, temveč rešitev, ki vsem prizadetim zagotavlja, kar jim mora. (23, Delo, 2010)

Svetlič torej meni, da je sporno, da je zakonska zveza, ki vsebuje tako njeno tradicionalno kot istospolno obliko, urejena v istem členu. Zakonsko zvezo med istospolnima partnerjema in tradicionalno zakonsko zvezo med moškim in žensko je po njegovem treba urediti v dveh ločenih členih, ki imata sicer popolnoma iste pravne posledice. Svetlič dopušča pravno izenačenje v smislu sklenitve zakonske zveze, toda težnja po razločevanju z dvema ločenima členoma za istospolne in raznospolne pare kaže na simbolno zavračanje istospolnih skupnosti. V člen, ki bi urejal razmerja med partnerjema, ki skleneta zakonsko zvezo, tako ne sodijo heteroseksualci in homoseksualci skupaj. Simbolna meja med enim in drugimi naj bosta dva različna člena, da se ne pozabi, »kdo je kdo« in »kam kdo sodi«. In še, zato ker oblika instituta ni v skladu z njihovo, večinsko vrednostno orientacijo, naj bi zakonik zakonsko zvezo urejal v dveh različnih členih? V čigav vrednostni sistem torej posega družinski zakonik? V vrednostni sistem večine? V sistem heteronormativne družbe? In na račun njihovega dostojanstva sedaj sprejemamo pravni akt, ki izenačuje nekaj, kar je tako različno, da ne gre obravnavati v istem členu?

Vse, kar šteje, je človek in njegova intimna vrednostna orientacija. Dokler obstajajo ljudje, ki jim heteroseksualna ZZ nekaj pomeni, je to treba spoštovati. Če jih nekoč ne bo več ali če si ti premislijo, lahko zakon spremenimo. Nič ni dano vnaprej. Ničesar ni, kar bi bilo treba »obvarovati«, kar bi novi zakon »razvrednotil« itd. Razen človeka in njegovega dostojanstva. (23, Delo, 2010)

Zakonik naj bi razvrednotil človeka in njegovo dostojanstvo? Če prav razumem, se kot človek v tem kontekstu smatra le heteroseksualna oseba? S sprejetjem zakonika pa bo onečaščeno njihovo (heteroseksualcev) osebno dostojanstvo? Ali glede na povedano, šteje le skrb glede dostojanstva heteroseksualnih oseb, medtem ko dostojanstvo istospolnih oseb ne zasluži enake vrednostne pozicije? Kaj pa, če bi obrnili ploščo in rekli: sprejetje zakonika prinaša dostojanstvo tudi istospolnim, saj bodo končno obravnavani enako, ne glede na svojo spolno usmerjenost, kar med drugim pomeni tudi enako obravnavo v istem zakonskem členu, ki velja za heteroseksualce. Razločevanje pravnih členov znotraj zakonika na dva člena, ki bi vsak zase urejala zakonsko zvezo med osebami istega spola in med osebami različnega spola, vse zavoljo tega, da dostojanstvo slednjih ne bi bilo kakor koli prizadeto, je pač nesmisel in vodi na začetek poti. Začetek poti pa je diskriminacija. Takšna logika očitno sporoča, da še vedno nismo dojeli, da je razlikovanje na podlagi spolne usmerjenosti nedopustno in da osebno dostojanstvo heteroseksualcev ni nič več vredno kot dostojanstvo homoseksualcev. Na besede gospoda Svetliča gre zato pripomniti: razločevanje je sporno, tako potrjujemo le staro prakso, to je ustvarjanje razlik in hierarhiziranje pravic, v tem primeru gre za pozicioniranje vrednosti dostojanstva heteroseksualcev nad vrednostjo dostojanstva homoseksualcev.

Na Svetličev predlog o dveh različnih pravnih členih z enakimi pravnimi posledicami odgovarja doktorica prava in docentka na Fakulteti za družbene vede, Barbara Rajgelj, ki pravi, da je takšna rešitev morda (tudi) politično sprejemljiva, je pa pravno sistemsko vprašljiva. Smisel oblikovanja različnih pravnih institutov je po njenem v oblikovanju različnih pravnih posledic, ki se nanje vežejo in ne v vzpostavljanju simbolnih razlik. V konsistentnem pravnem redu je pravni institut pravzaprav skupek pravnih norm, ki na enak način ureja določeno vrsto družbenih razmerij. Če iz družbenih razmerij izhajajo popolnoma enake pravne posledice, ni potrebe po oblikovanju različnih pravnih institutov. (Rajgelj, 2010: 316)

8. USTVARJANJE MORALNE PANIKE

Napoved ministra Svetlika, da bodo istospolni pari lahko posvajali otroke, je sprva razburila zlasti del opozicije. Argumenti proti istospolnim posvojitvam so osnovani zlasti na ustvarjanju moralne panike glede domnevne škodljivosti za otroke, ki bi odraščali v istospolnih družinah. Glavno gonilo tega argumenta je vztrajanje pri izključujoči definiciji družine in mnenju, da otrok potrebuje očeta in mamo. Temu se pridružujejo še teze o delovanju proti »naravnemu« zakonu in zakonom »normalnosti«. V nameri, da se prepreči možnost istospolnih posvojitvev, nasprotniki »grozijo« z referendumom.

Sledijo nekatere izjave opozicijskih poslancev, izrečene tekom javne razprave o družinskem zakoniku:

Predsednica Nsi Ljudmila Novak:

Po besedah predsednice Ljudmile Novak so, denimo, v NSi prepričani, da bi bila posvojitev otrok v istospolno zvezo škodljiva za te otroke, ki »za zdrav razvoj potrebujejo očeta in mater. (6, Delo, 2009)

V Nsi trdijo še, da zakonik obravnava otroka kot predmet ter da so istospolne skupnosti »manj stabilne« in »obremenjujoče« za otroke.

V tej točki, ko je mogoča posvojitev otrok s strani istospolnih partnerjev, zagotovo ne brani pravic otrok, pač pa obravnava otroka kot predmet, ki si ga lahko nekdo izbojuje pod krinko enakih pravic. Poleg tega raziskave kažejo, da so istospolne skupnosti manj stabilne, bistveno drugačen način spolnega življenja v takšnih skupnostnih pa je za otroka lahko zelo obremenjujoč, menijo. (19, Dnevnik, 2009)

Janez Janša (SDS):

Janez Janša dvomi, da bodo podprli možnost, da bi istospolni partnerji lahko posvojili otroke. Meni, da taka rešitev po nekih naravnih zakonih ne sodi v slovenski pravni okvir. (7, Delo, 2009)

France Cukjati (SDS):

Določba, da bi lahko istospolni imeli možnost posvojiti otroke, je zelo vprašljiva, dokler je možnost, da je otrok posvojen v urejeno naravno družino enega moža in ene žene. (12, Delo, 2009)

Meni je žal, da pri tako občutljivem vprašanju, kot je družinski zakonik, Pahorjeva vlada ni sposobna doseči širšega družbenega konsenza in slepo vztraja pri predlogu, da se pravica istospolnih partnerjev do posvojitve otrok postavi pred pravico otroka biti posvojen v urejeno klasično družino,« je včeraj dejal France Cukjati (SDS) ter napovedal, da bodo v državnem zboru poskušali zakonik amandmirati in izboljšati. »Če to ne bo mogoče, pa bomo naredili vse, da ne bo sprejet«. (17, Delo, 2009)

Vodja poslanske skupine (SLS), Jakob Presečnik:

Razmišljanje, da bi bila istospolnim partnerjem omogočena posvojitev otrok, je "groba kršitev pravice otroka do naravnega družbenega okolja. (9, Dnevnik, 2009)

Radovan Žerjav (SLS):

Radovan Žerjav (SLS) je bil kratek: »Katastrofa!«, (7, Delo, 2009)

Zmago Jelinčič (SNS):

Zmago Jelinčič (SNS) pravi, da ne bodo soglašali z nobenimi posebnimi bonitetami (da se istospolnim partnerjem dovoli posvajati otroke), zato ne izključuje možnosti referenduma glede posvojitve otrok. (7, Delo, 2009)

»Smo proti posvajanju otrok s strani istospolnih partnerjev. Narava je naredila življenje drugače,« pravi Jelinčič. Kot pravi, je sam farmacevt in na to ne gleda s stališča študentov Fakultete za družbene vede, ampak iz čisto naravnega stališča. Posvojitvev otrok s strani istospolnih partnerjev za prvaka SNS ni normalno. »Če ne morejo imeti otrok, jih pač ne morejo imeti,« pravi in dodaja, da to možnost dopušča čez 100, 200 ali 300 let, ko bodo lahko ljudi klonirali, čeprav tudi takrat dvomi. (6, Dnevnik, 2009)

Nasprotovanje istospolnim posvojitvam s strani desnih političnih strank je očitno ubralo taktiko, ki je v populističnem pogledu najučinkovitejša — moralno paniko je treba utemeljiti na domnevni ogroženosti najšibkejših članov določene skupnosti, torej otrok. Gejevski aktivist in novinar Mitja Blažič je že pred pričetkom javne razprave o družinskem zakoniku napovedal, da bodo konservativni deli desnice nasprotovali zakoniku ter povzročali moralno paniko in strašili z referendumom:

Predlog družinskega zakonika, ki med drugim omogoča posvojitvev otroka s strani dveh istospolno usmerjenih partnerjev, "absolutno pozdravljam", je za STA dejal aktivist za pravice istospolnih Mitja Blažič. Kot je dodal, pričakuje, da bodo konservativni deli desnice nasprotovali zakoniku ter "zganjali moralno paniko in strašili z referendumom".

Na podlagi svojih desetletnih izkušnjah na področju aktivizma "gotovo pričakujem s strani konservativcev" nasprotovanje zakoniku, je dejal. Ob tem je dodal, "da se 'argumentacija' konservativcev ne bo v ničemer razlikovala od argumentacije, ki jih imajo konservativci drugod po svetu in ki izhajajo iz nerazumevanja temeljnih načel enakopravnosti". Po njegovem mnenju bodo "konservativni in nacionalistični deli desnice skušali izkoriščati gospodarsko krizo, da bi delu prebivalcev onemogočila temeljne socialne pravice". Glede napovedi o referendumu pa je Blažič povedal, da "imamo ustavno sodišče, in mislim, da bo ustavno sodišče preprečilo zakon, ko bo večina odločala o manjšini in ko bi šlo za odločanje o temeljnih človekovih pravicah". (6, Dnevnik, 2009)

V prvi obravnavi predloga družinskega zakonika v državnem zboru se je zvrstilo cel kup izrečenih predsodkov in sovražnosti na račun istospolno usmerjenih. Sodbe so se navezovale tudi na predsodke o istospolnem starševstvu, ki se ga je označevalo kot škodljivo otrokom in se ga celo enačilo s pedofilijo. Glede na to, da nekateri povsem brez zadržkov še vedno enačijo homoseksualnost z boleznijo, ni nič nepričakovanega, da istospolne družine smatrajo kot okolje, ki ustvarja škodljive posledice za otroke:

Tako je France Cukjati popeljal poslance v svojo razpravo, rekoč, da so utemeljitelji sodobne psihoanalize iz začetka prejšnjega stoletja Freud, Jung in Adler na homoseksualnost gledali kot na nevrozo, torej na posledico nezavednega, nerazrešenega konflikta iz otroštva, nato pa da je pod pritiskom maloštevilnih, a zelo agresivnih homoseksualnih skupin, ameriško združenje psihiatrov homoseksualnost nepričakovano izbrisalo s seznama psihiatričnih diagnoz, je navajal poslanec, po izobrazbi med drugim tudi zdravnik. (22, Delo, 2010)

Cukjati razume posvojitve istospolnih parov kot prelomno točko, saj naj bi bilo odslej vseeno, če posvajajo tudi pedofili in zoofili:

Če pa klasični zakonski zvezi nič več ne priznamo njene naravne in za narod pomembne usmerjenosti v spočetje, rojstvo in vzgojo otroka ter jo izenačimo s homoseksualno zvezo, potem ni nobenih ovir več, da bi otroka lahko posvojil tudi homoseksualni par, pa tudi pedofili in zoofili. (22, Delo, 2010)

Argumenti proti zakoniku oziroma nasploh različna mnenja so v javni razpravi dovoljena ter dobrodošla. Kažejo namreč na svobodo govora in demokratičnost prostora, v katerem državljani lahko izrazijo svoje mnenje. Težava nastane, ko nekateri poslanci svoj političen prostor zlorablajo za izražanje nestrpnosti in sovražnosti na račun manjšine. Prva obravnava zakonika v državnem zboru je dober dokaz za to. Da izjave poslancev dostikrat presežejo meje spoštljivega in dopustljivega, pričajo prav naslednje izjave; več opominov in izklapljanja mikrofona si je pri predsedniku državnega zbora, Pavlu Gantarju, med razpravo o predlogu družinskega zakonika s svojim sovražnim govorom prislužil predsednik SNS, Zmago Jelinčič. Šlo je za žalitve, nespoštljiv govor in neokusno politično obračunavanje z koalicijo.

Pred sabo imamo zakon, ki bi bil lahko zelo dober, ima pa eno veliko napako – zlorabo pozitivnih rešitev za to, da bi se v ta zakon vsililo posvojitve otrok istospolnim partnerjem. Lahko govorimo o ogabni zlorabi koalicijskih strank, ki poskušajo svoje izvitoperjene spolne zadeve vtakniti v ta zakon. Pri nas pač nimamo nikakršne demokracije, temveč totalno zblojeno državo, ki dovoljuje nekaterim iz določenih političnih varuš in krogov popolnoma vse, tudi to, da si prilagajajo zakone. (21, Delo, 2010).

V nadaljevanju Jelinčič s svojo pripovedjo namiguje na spolno zlorabo:

Kmalu za tem je Jelinčič poslancem povedal zgodbico o Janezku in njegovi »mamicici«, ki je v resnici »stric Tone«. »Ali bi to radi?! Predstavljajte si ob teh posvojitvah dva stara homoseksualca, ki si nabavita enega majhnega fantka in se potem skupaj kopajo v banji. Krasno! Krasno!« (22, Delo, 2010)

Nekateri desni politiki so torej v javnosti poskrbeli za prave senzacionalistične nastope, o katerih se je govorilo in razpredalo tudi potem, ko so besede završale v državnem zboru. Primitivizem, netoleranca in homofobija, ki prihajajo izza klopi hrama demokracije, za nekatere očitno ne predstavljajo ovir pri nabiranju političnih glasov. Zdi se, da se vidno ustvarjanje spektakla in sejanje predsodkov na račun istospolno usmerjenih sicer obsodi na načelni ravni, a se ga ne sankcionira ustrezno; kot da se zaradi tega ne spleča zganjati hrupa. Sovražni govor poslancev v obravnavi predloga novega družinskega zakonika je v sporočilu za javnost ostro obsodila Liberalna akademija:

Poudarili so, da je prva obravnava predloga družinskega zakonika v državnem zboru postregla z dolgim seznamom predsodkov in sovražnosti na račun istospolno usmerjenih. Nasprotniki enakega obravnavanja so istospolno usmerjene prikazovali kot otrokom potencialno nevarno skupino. Najbolj radikalni pa so istospolno usmerjenost celo povezali z nagnjenostjo h kriminalnim dejanjem spolnih zlorab, so zapisali v Liberalni akademiji. (28, Dnevnik, 2010)

Tudi filozof, Dr. Darij Zadnikar, na vprašanje novinarka Dnevnika, ali lahko diskurz, ki smo ga v državnem zboru doživeli ob razpravi o družinskem zakoniku, označimo za fašističnega, odgovarja sledeče:

Diskurz o pravici istospolnih do posvojitve je bil totalni primitivizem, ki je celo močno pod nivojem diskurza novega fašizma. Veste, kaj je fašizem? To, da Slovence kot drhal naganjajo na referendum, kjer odločajo o pravicah in življenju drugih ljudi. To je škandalozno. In pri tem je problematično, če se vrnem k istospolnim družinam, da levica ne pokaže niti najmanjše želje, da bi shisterizirani javnosti jasno razložila, za kaj sploh gre. Da gre v prvi vrsti za pravno ureditev nečesa, kar že obstaja, da gre v prvi vrsti za pravno zaščito pravic otrok, ki že živijo v istospolnih skupnostih. In da so tu neke abstraktne posvojitve in podobe "idealne" heteroseksualne družine oziroma patriarhata popolnoma drugotnega pomena. (6, Dnevnikov Objektiv, 2010)

Tatjana Greif, ki se kot koordinatorica lezbične sekcije Škuc-LL že nekaj desetletij aktivno ukvarja z vprašanjem človekovih pravic z vidika spolov in spolne usmerjenosti, meni, da se sovražnost skriva v svobodi govora. Pravi, da je sovražni govor naših poslancev v zadnjih letih dokaj pogost pojav:

Največ sovražnega govora je v zadnjih letih prišlo iz vrst poslancev in parlamentarnih strank. Če prebirate magnetograme sej državnega zbora, najdete krasne primere sovražnega govora proti ženskam in raznim manjšinam. Slovenska politika glede tega nima nobene samorefleksije, v zavetju poslanske imunitete in tako imenovane svobode govora se skrivata primitivnost in strahopetnost "hrabrih" retorikov sovraštva. Zadeve niso nedolžne, niti naključne; treba se je zavedati, da preroki sovraštva svojo ideologijo širijo načrtno, z jasnim ciljem nabiranja volilnih točk in manipulacije z nerazsvetljenim delom volilcev, in so neredko podprti z reakcionarnimi akterji iz ozadja, na primer s Cerkvijo ali kapitalom. (2, Dnevnik, 2009)

Predsodke o istospolnem starševstvu in istospolnih posvojitvah poleg politikov širi tudi katoliška cerkev. Sicer je legitimno, da se tudi cerkev vključuje v javno razpravo, problem nastane, ker dialog z njo ne obstane na neki racionalni ravni, ampak vselej preide k širjenju ideologije. Cerkev namreč želi na vsak način uveljavljati svojo »resnico«, ki naj bi bila edino prava in obče sprejeta. Novinar Vlado Miheljak meni, da cerkev v razpravi o družinskem zakoniku, tudi glede vprašanja posvojitve otrok, reproducira predsodke, ki v javnosti že obstajajo. Na ta način si med somišljeniki, ki širijo tovrstne predsodke, pridobiva vpliv:

Cerkev je začutila v predlogu zakona, ki prinaša poleg številnih praktičnih rešitev in prilagoditev sodobnemu času možnost, da otroka posvojijo tudi istospolni partnerji, svojo tržno nišo. Cerkev je institucija z zelo nizkim javnim ugledom, zato na njem ne more aktivirati svojega vpliva. Lahko pa, in to počne, aktivira predsodke, ki v javnosti že obstajajo. Predsodke do istospolno naravnanih ljudi, na primer. To ni prvi cerkveni poskus "deskanja" na valovih predsodkov in nestrpnosti. Enako je bilo ob zakonu o umetnem oplojevanju, kjer ni bilo vprašanje, ali se to sme delati, temveč, komu se sme to delati. (14, Dnevnik, 2009)

V razpravi o istospolnih posvojitvah, so nasprotniki črpali moč argumentov predvsem iz predsodkov in stereotipov do istospolno usmerjenih. Pri tem je treba opozoriti na dva

različna načina izražanja neenakosti do istospolno usmerjenih. Nekateri politiki, na primer prvak SNS Zmagelj, je znan predvsem po svojih odkritih ekscesnih izjavah, s katerimi poskrbi za spektakel, obenem pa je to taktika za pridobivanje volivcev, ki mu ob takih izjavah prikimavajo. Cerkev na drugi strani, v duhu zmernosti in t. i. politične korektnosti, neenakost podpira v imenu ljudstva. Sklicuje se na večino, ki naj bi bila domnevno istih prepričanj. To pomeni, da se v imenu slovenskega naroda (in Boga) bori za ohranitev definicije tradicionalne družine in zakonske zveze kot edine nosilke »pravih« vrednot. Novinarka Dnevnika, Ranka Ivelja, komentira parlamentarno razpravo o družinskem zakoniku in poudarja, da so obrazi nestrpnosti na eni strani prostodušno razkriti, vsem na očeh in celo v tem infatilno uživajo, lahko pa svoje sovraštvo do drugačnih tudi skrivajo, ga zanikajo pod pretvezo žrtve in zatirane večine:

Ko lahko gnoj nekaznovano kaplja tudi iz dvoran z (renoviranimi) freskami, si status zmernežev neopazno pridobivajo pridigarji milih obrazov in pološčenih besed, ki za razliko od odkrito arogantnih bombarderjev svoje sovraštvo do drugačnih krčevito skrivajo in zanikajo. Še več, brezskrupulozno se predstavljajo za žrtve, za zatirano večino, ki da ji manjšina jemlje svobodo govora, ko jo neupravičeno zmerja s homofobi, fašisti, nestrpnosti. Kampanja proti sprejemu predlaganega družinskega zakonika je naravnost odličen laboratorij za opazovanje tovrstne mimikrije. (30, Dnevnik, 2010)

Kako »težko« je za nekatere ohraniti raven diskurza na racionalni in spoštljivi ravni, priča naslednja izjava novinarja tednika Družine. Novinar trdi, da so nasprotniki zakonika, v tem kontekstu zlasti kristjani, ki odločno nasprotujejo izenačitvi istospolnih partnerskih zvez z raznospolnimi, v javnih soočenjih primorani ubrati taktiko »politično korektnega« besedičenja, saj da ne smejo in ne morejo povedati to, kar v resnici mislijo. Šele na »domačem teritoriju« torej lahko izrazijo svoje mnenje, saj se tam počutijo varni, da v imenu Boga in »naravnih zakonov« presojujejo, kakšna naj bo družinska zakonodaja. Novinarjeva izjava v Družini:

»Gledamo, denimo, tv-soočenje /o homoseksualnosti/. Na eni strani postkomunistični liberalci (praviloma ateisti), na drugi konzervativci (praviloma kristjani). Velika verjetnost je, da bodo v dvoboju besed zmagali liberalci. Redko bo obrnjeno. Konzervativec namreč igra v gosteh. Ni na domačem terenu. Svoj glavni argument, zakaj je homoseksualnost greh, bo moral skrivati. Glavni in izhodiščni argument pa ni nič drugega kot božja avtoriteta. Homoseksualnost je greh (napaka, nepravilnost, prestop ...), ker gre proti božjim načrtom glede spolnosti in ljubezni med moškim in žensko. Toda tega na tv-soočenju ne moreš in ne smeš povedati. Tv-soočenje je kantovsko 'umno' in transcendentalij ne prenaša. S transcendo se osmešiš. Povrh živimo v diktatu politično korektnega, kar bistveno zoži tvoje besedišče. Besed 'greh', 'nenormalno', 'proti naravi', 'nezdravo' ne smeš niti uporabljati. Izpadel boš kot nestrpnost in fašist. Zato moraš posegati po znanstvenih sredstvih in uporabljati od nasprotnika določeno govorico. Statistično moraš dokazati to in ono ter lepo, mirno, učeno govoriti o 'istospolno usmerjenih', 'drugačnih'. (22, Družina, 2010)

V katoliškem tedniku Družina so se glede vprašanja istospolnih posvojitvev sklicevali bolj ali manj na podobne in ponavljajoče se nesmisle o »naravnih«, »zdravih«, »normalnih«, »moralnih«

heteroseksualni zvezi, prek katere ženska in moški ustvarita družino, medtem pa se istospolno starševstvo dojema kot neprimerno, nelegitimno, za otroke škodljivo. Bralec Družine v rubriki Odmevi in predlogi razlaga, da si želimo na svetu »čim več zdravih in normalnih družin«, z družinskim zakonikom in z izenačitvami istospolnih z raznospolnimi skupnostmi pa naj bi podpihovali »nezdrav razvoj«.

In sedaj se jim daje v posvojitve še otroke, ki sami o tem niti ne morejo odločati! Potrebna bi bila raziskava, ki bi pokazala, kaj bo z njimi, kako bodo usmerjeni ... Saj vendar menda želimo, da bi bilo na svetu čim več zdravih in normalnih zakonov in družin, ne pa da s takimi izenačitvami podpihujemo nezdrav razvoj. (15, Družina, 2010)

Na koncu pisma želi avtor sporočiti, da ni nestrpen do istospolno usmerjenih, a že v naslednjem hipu z besedami dokaže prav to. Istospolni morajo biti po njegovem le malo »bolj tiho« in malo »bolj skromni«, sicer pa da z njimi nima težav. Vse naj ostane torej po starem, pa bo tudi vera v navidezno strpnost do drugačnih ostala še najprej takšna, kot je — zgolj navidezna, nereflektirana in v duhu politične korektnosti ...

Da se razumemo: nisem nestrpen, ne sovražim istospolnih, samo malo bolj skromni in tihi pa bi zaradi svoje pomanjkljivosti (upam, da naravne in ne pridobljene!) vendarle lahko bili. (15, Družina, 2010)

Homoseksualnost je torej tolerirana, dokler so geji in lezbijke tiho in ne zahtevajo pravic. Ko nanese govor na izenačitev istospolnih skupnosti s heteroseksualnimi, postane heteroseksualna večina ogrožena in diskriminirana. Nasprotniki pravijo, da manjšina želi poteptati tradicijo in vrednote večine. Pri tem, mimogrede, ne gre za nič drugega kot ustvarjanje tipične dihotomije med nami (heteroseksualno večino) in njimi (istospolno manjšino). Ko nanese govor na popolno izenačitev, heteroseksualna večina kaj hitro pozabi na toleranco in se v boju za ohranitev pozicije moči, statusa in privilegijev, nemalokrat posluhuje nestrpnega govora. Očividec homofobnega napada v Cafe Galerija Open leta 2009, Robert Kulovec Mueller, pravi, da so »geji najbolj legitimna zatirana manjšina v Sloveniji«. Tolerirajo jih, dokler se ne izpostavljajo v javnosti, kar potrjuje dejstvo, da je toleranca do gejev in lezbijk navidezna toleranca. Vzdrži, dokler homoseksualnost ostaja stvar zasebnosti, ko pa se javno manifestira, postane marsikomu trn v peti.

Družba v Sloveniji homoseksualnost deloma namreč tolerira, vendar le dokler se ta ne manifestira v javnosti. »Geji smo pač najbolj legitimno zatirana manjšina v Sloveniji,« pravi Robert Kulovec Mueller, ki se je odločil, da je sprejemanje homofobije previsoka cena za nekoga, ki želi živeti družbeno dopustne oblike homoseksualnosti. (1, Mladina, 2009)

Če, torej nekako še sprejmemo, da istospolni partnerji živijo svoje intimno življenje, kot jim »paše« (toda ne na očeh javnosti), pa nas pričinja zelo motiti misel, da bi lahko tudi oni postali starši in živeli družinsko življenje. Logika je nekako takšna; homoseksualci naj med sabo počno kar hočejo, toda pustijo naj nemočne otroke, ki niso nič krivi, njihova pravica je,

da imajo očeta in mamo. Argument vsebuje tipično reduciranje istospolnih oseb na njihovo seksualnost in obenem pomeni njihovo izobčenje iz polja družinskega in starševskega življenja. To, da naj bi istospolni pari posvajali otroke, je za nasprotnike zakonika, postavljanje pravic odraslih pred pravice otroka.

Novinarka tednika Družine razume istospolne posvojitve kot postavljanje želja istospolnih partnerjev pred pravice otrok. Trdi, da z družinskim zakonikom želje istospolnih parov po otroku spreminjamo v pravice. Po njenem ta pravica pripada le heteroseksualnim parom, ker da iz take zveze izhaja »naravna možnost imeti otroka«.

... Tu pa ni mogoče več leporečiti, da je v središče novega družinskega zakonika postavljen otrok in njegovo najvišje dobro, temveč je nenadoma za najvišje dobro postavljena želja istospolnega para po tem, da bi imela otroka. Toda ali lahko želje kar tako spreminjamo v pravice? Pri posvojitvah in rejništvih? Pri tem bi se radi sklicevali na ustavno enakost pred zakonom, ki jim je nihče ne zanika, pa vendar iz priznavanega enakega dostojanstva še ne izhaja tudi naravna možnosti meti otroka. (2, Družina, 2009)

Nihče ne trdi, da je zakonsko podprta možnost istospolnih posvojitvev postavljanje želja istospolnih parov pred pravice otrok. Družinski zakonik omogoča pravno zaščito koristi otrok v obstoječih istospolnih družinah, po drugi strani pa zakaj naj bi bila želja istospolnih oseb po starševstvu nelegitimna? V imenu pravic »nemočnih« otrok se demonizira istospolno starševstvo kot neprimerno in škodljivo za otroke. Geje in lezbijke se dojema kot protidružinsko naravnane in nezmožne skrbeti za otroke, poleg tega pa se o istospolnih družinah razmišlja kot o nenaravnem pojavu. Argument novinarka je argument distinktivnosti, utemeljen v nezmožnosti reprodukcije, ki je povsem pragmatičen in služi kot kleščenje pravic in obveznosti istospolnih parov oziroma istospolnih staršev do otrok.

Goreči nasprotniki zakonika, ki ustvarjajo moralno paniko glede istospolnih posvojitvev, niso le desno usmerjene politične stranke in Slovenska katoliška cerkev, temveč tudi civilno prebivalstvo. Civilna iniciativa za družino in pravice otrok, katere predsednik je Aleš Primc, je šla v boj proti sprejetju družinskega zakonika z zbiranjem podpisov za referendumom. Naslednja izjava Primca, predsednika Civilne iniciative, je primer znanega psihologizma, da otrok za svoj razvoj potrebuje mamo in očeta, posledično pa gre tudi za ustvarjanje moralne panike v primeru istospolnega starševstva. Povrh tega se ni mogoče znebiti občutka, da nasprotniki s takšnimi izjavami skušajo vzbuditi krivdo istospolnim staršem, da vzgajajo otroke, kar kaže na vzdrževanje stigmatizacije homoseksualnosti, kakor tudi socialnega starševstva.

Organizacije istospolno usmerjenih hočejo otroke. Hočejo to, česar narava dvema moškima ali dvema ženskama ne daje. Otrok ni njihova pravica, ampak je dar, sad ljubezni med možem in ženo. Za svoj razvoj potrebuje moško in žensko vzgojno dimenzijo. (10, Delo, 2009)

Slika 12: »Člani Civilne iniciative za družino in pravice otrok, ki nasprotujejo izenačitvi zakonske in istospolne zveze ter posvojitvam s strani istospolno usmerjenih«. foto: Tamino Petelinšek/sta
Vir: http://www.mladina.si/teednik/201018/kompromis_na_racun_istospolno_usmerjenih

9. MOČ VEČINE

Primer argumenta večine in sprevačanja krivde na manjšino najdemo v naslednji izjavi bralke Dnevnika. Sprejemanje zakonika po njenem pomeni, da večina popušča manjšini:

V naši družbi se čedalje večkrat dogaja, da "večina" popušča "manjšini": tako se sprejemajo zakoni, ki "ščitijo" nekadilce pred kadilci, lastniki živali morajo "upoštevati" nesmisle tiste manjšine, ki živali ne marajo, homoseksualci hočejo popolno enakost s heteroseksualci. Kam to pelje!?! (11, Dnevnik, 2009)

Civilna iniciativa »Za družino in pravice otrok«, ki deluje v okviru zavoda 24.kul.si, Zavoda za družino in kulturo življenja, je denimo prepričana, da so v ozadju zakonika »interesi ozke družbene skupine istospolno usmerjenih«, strokovne podlage za pripravo zakona pa navidezne:

Stališče iniciative je, da so strokovne podlage za pripravo zakona navidezne in da večinoma temeljijo na interesih ozke družbene skupine, ki jih zastopajo organizacije istospolno usmerjenih državljanov. (15, Delo, 2009)

Da so strokovne podlage za pripravo zakona navidezne? To ne bo držalo. Pri pripravi zakonika so njegovi snovalci upoštevali mnenje stroke, med drugim tudi sociološke, ki pa očitno s svojimi ugotovitvami dregne v tradicijo, katere se nasprotniki tako krčevito oklepajo in ne dopuščajo, da bi področje družinskega življenja uredili v skladu s sodobnimi spremembami in potrebami na tem področju. V izjavi gre za jasen poskus diskreditacije s tem, ko se poskuša zakonik prikazati kot zakon brez strokovne podlage. Primc gre v svoji izjavi še dlje, trdi namreč, da za vso zgodbo stoji »organizacija istospolno usmerjenih državljanov«, ki jih vodijo »lastni interesi«. Tako poskuša vzpostaviti dvom oz. negotovost

glede družinskega zakonika s ciljem, da se izgubi vsakršna sled ugleda in zaupanja v vsebino in namen zakonika. Krivdo vali na istospolno usmerjene, katerih »ozki interesi« domnevno spreobračajo družinsko ustavo na glavo. Dejstvo je, da laži in potvarjanje dejstev ne sodijo v okvir neke konstruktivne javne razprave, čeprav ravno take senzacionalistične izjave največkrat pritegnejo pozornost. Resnica je, da je ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve pri pripravi zakonika pozorno prisluhnilo stroki. Slednja je dalj časa opozarjala na nekatere pomanjkljivosti družinske zakonodaje, ki se ni uspela prilagoditi družbenim spremembam. Novi zakonik naredi to, kar bi se moralo v Sloveniji zgoditi že zdavnaj — približati zakonodajo ljudem in njihovim življenjskim okvirom in ne obratno.

Slika 13: »Civilna iniciativa Za družino in pravice otrok«

Vir: <http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/131CDD00F55369C5C12577CB0024A4EC?OpenDocument>

Primc skuša nadalje z »argumentom večine« preusmeriti pozornost na druge, domnevno bolj pomembne reči, kot je pravna ureditev področja istospolnih skupnosti v družinskem zakoniku. Misleč, da govori v imenu večine Slovencev, ki da se morajo pod udarci socialne in gospodarske krize sedaj ukvarjati še z »interesi ene družbene skupine«, ubira taktiko sprevračanja krivde na manjšino.

Ob tem, ko tisoč ljudi teden za tednom izgublja službo; ko državne finance pokajo po šivih; ko se grozi z zmanjšanjem zdravstvenih in socialnih pravic, ... se moramo mi in država ukvarjati še s poskusom razbitja pomena družine v naši družbi in zlorabe otrok za interese ene družbene skupine. (5, Družina, 2009)

Nekateri privrženci civilne iniciative »Za družino in pravice otrok«, ki so prišli v parlament spremljat javno razpravo o družinskem zakoniku, naj bi v imenu večine Slovencev prišli podpret nestrinjanje z napovedmi družinskega zakonika. Oblečeni v rumene majice z napisi »Hvaležen za očeta in mamo«, »Družina so oče, mati in otrok«, so splošno razpravo o zakoniku spremljali z balkona parlamenta. Eden od bralcev Družine, ki je bil med njimi, se v pismu bralcev zahvaljuje Civilni iniciativi, da je lahko prvič v življenju bil v parlamentu.

Civilni iniciativi Za družino in pravice otrok sem dolžan zahvalo, da sem (in poleg mene še nad sto ljudi v rumenih majicah) v torek, 2. marca, prvič v svojem življenju (1936) in prvič po 20 letih samostojne države Slovenije, bil v našem parlamentu na balkonu. Tega dne je bila namreč prva splošna razprava o novem družinskem zakoniku v državnem zboru, ki v svojem bistvu ukinja osnovno celico človeške družbe: družino moža in žene ter otrok. (24, Družina, 2010)

Slika 14: »Gledalci na balkonu državnega zbora spremljajo razpravo o družinskem zakoniku«. foto: tina kosec/sta

Vir: http://www.mladina.si/tehdnik/201009/tehdmovanje_v_nestrpnosti

Argument večine torej obrača položaj resničnega objekta diskriminacije — istospolno usmerjenih. Logika argumenta večine gre takole: heteroseksualna večina postane zatirana, ker naj bi istospolna manjšina z zakonikom pridobila enake pravice. Skratka argument pravi, da naj bi novi zakonik diskriminiral večinske heteroseksualne oblike. Pri tem se je smiselno vprašati, kaj pravzaprav pomeni diskriminacija? Pomeni neenako obravnavanje posameznika/ce v primerjavi z nekom drugim na podlagi osebne okoliščine, ki je v tem primeru istospolna usmerjenost. Argument večine na ta način ustvarja dihotomijo med nami — večinskim prebivalstvom in njimi — ki so konstruirani kot »Drugi«, nekdo, ki krati naše pravice. Argument večine je prazen oziroma ničen argument, ki pa je vseeno zelo tipičen za diskriminatoren diskurz.

Novinar Družine denimo pokaže svoje razumevanje zahtev istospolne manjšine kot nerazumne zahteve, saj da gre za stvari, ki ji ne morejo pripadati. V izjavi se zgodi obrat resničnega položaja objekta diskriminacije, saj novinar skuša prikazati, da gre pri podeljevanju pravic istospolnim skupnostim za samovoljo najmočnejšega za njegove trenutne koristi.

V družinskem zakoniku je jasno, da istospolna manjšina zahteva zase stvari, ki ji ne pripadajo in ji ne morejo pripadati. Če bi dosegli svoje, t. j. da se njihove zveze imenujejo zakon in njihove skupnosti družina, potem bomo odstranili mejo, ki nas loči od popolnega relativizma, ki ni nič drugega kot samovolja najmočnejšega za njegove trenutne koristi. (27, Družina, 2010)

Argumentu večine se v razpravi pogosto pridruži tehnika vzbujanja krivde manjšini. Nekateri pri tem ne izbirajo sredstev in se poslužujejo skrajno nestrpnih izjav. V naslednjem primeru pisma bralca gre za odkrit izraz homofobije, za preziranje do homoseksualnosti ter enačenje homoseksualnosti s spolnimi sprevrženostmi. Bralec trdi, da homoseksualci ne zaslužijo statusa normalnosti in da jim oblast skuša slednje pod krinko človekovih pravic priznati v zakonu. Imamo opravka z mnenjem, da je homoseksualnost nekaj sprevrženega, bolnega in nenormalnega. Domnevni krivec, da se homoseksualcem podeljuje pravice, je sedanja oblast, ki jo bralec naziva z »napredno liberalno bolnim delom družbe«:

Med sodomijo, homoseksualnostjo in pedofilijo ter dodajmo še nekrofilijo se vsi nekako strinjajo, da je med njimi potegnen enačaj in tudi tem bolnim sprevrženostim hoče pod človekovimi pravicami dati »napredno liberalno bolni« del družbe zakonito normalnost. (24, Delo, 2010)

Primer argumenta večine in sprevačanja krivde na manjšino je tudi naslednja izjava Franceta Cukjatija. Vprašanje, ki ga zastavlja poslanec, kaže predvsem na njegovo nerazumevanje koncepta človekovih pravic:

Ali je prav, če s sklicevanjem na pravice manjšin diskriminiramo večino? (28, Delo, 2010)

Pravice mora demokratična družba zagotoviti vsem ljudem, tudi manjšinam. Cukjati obrača to logiko in pravi, da se s sklicevanjem na pravice manjšin diskriminira večino.

Tudi izjava predsednice Nsi, Ljudmile Novak je dober pokazatelj načina, kako večina — heteroseksualci, valijo krivdo na manjšino — homoseksualce, ker ti zahtevajo svoje pravice. Čeprav se izjava ne navezuje dobesedno na družinski zakonik, ampak na Parado ponosa, pa odnos do slednje vendarle zadeva vprašanje pravic istospolnih skupnosti.

Novakova pravi, da ji bodo mediji verjetno spet namenjali veliko pozornost, medtem ko bi lahko posneli, kako kakšno gasilsko društvo praznuje stoletnico svojega delovanja, saj je naredilo veliko humanitarnih dejanj, ne pa, da spet napihujemo in se vse vrti okoli neke manjšine. (28, Delo, 2010)

Za Novakovo gre torej pri Paradi ponosa za napihovanje, ki se »spet« vrti okrog neke manjšine. Bolj koristno bi po njenem bilo, če bi odšli posnet kakšno gasilsko veselico. Argument večine in vzbujanje krivde manjšini istospolnih skupnosti, ker naj bi ta nasilno zahtevala nekaj, čemur oporeka večina, je Novakova uporabila tudi med prvo parlamentarno razpravo v državnem zboru. O istospolni skupnosti je govorila kot o »lobistični manjšini«, ki hoče slovensko javnost prisiliti v nekaj, čemur ta nasprotuje:

Tako "nastaja občutek, da hoče neka manjšina, ki pa je dobro lobistično podprta, prisiliti slovensko javnost v neke spremembe, ki jim pa javnost odločno nasprotuje," pravi Novakova. (27, Dnevnik, 2010)

Poslanec Cukjati (SDS) je na posvetu Komisije Pravičnost in mir, ki ga je gostil nadškof Stres, nagovarjal slovensko javnost, naj da glas za referendum proti zakoniku. Njegova želja pa je mobilizirati večinsko ljudstvo, da bi zakonik z referendumom padel.

»Mislim, da bo potreben močan javni pritisk, da bo referendum mogoč. Treba bo resnično mobilizirati slovensko javnost. Ne 30 podpisov poslancev, ampak ljudstvo!« (5, Mladina, 2009)

Slika 15: »Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci pripravila posvet o predlogu novega družinskega zakonika«.

Vir:<http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/all/AE63F6695244158BC1257689003D47DC?OpenDocument>

Kot primer »argumenta večine« torej lahko razumemo tudi pozive k referendumu o družinskem zakoniku. Opozicijo je napoved popolne izenačitve istospolnih skupnosti z raznospolnimi močno razburila, zato je napovedala zbiranje podpisov za referendum. Koalicija se je odzvala z napovedjo, da bi šla v tem primeru z zahtevo za razpis referenduma o noveli zakonika prek državnega zbora na ustavno sodišče, saj meni, da bi zaradi neuveljavitve zakona lahko nastale protiustavne posledice. Problem takšnega referenduma je namreč ta, da bi večina odločala o pravicah manjšine, odločala bi o tem, ali naj se določeni manjšini prizna človekove pravice. Vprašanje, ki se zastavlja je, ali ni referendum o družinskem zakoniku v resnici predvsem priložnost za izrekanje o homoseksualni manjšini, ki je že zdaj predmet nestrpnosti in predsodkov?

Javno mnenje ne sme vplivati na pravno regulacijo pravic manjšine. Dnevnik poroča o javnomnenjskih raziskava, po katerih je oktobra 2009, določbi o istospolnih posvojitvah

nasprotovalo več kot dve tretjini državljanov. Javnomnenjsko anketo o predlogu družinskega zakonika je izvedla agencija Ninamedia med 20. in 22. oktobrom 2009:

Predlog je tudi v civilni družbi sprožil številne odzive, po zadnjih javnomnenjskih raziskavah pa mu nasprotuje več kot dve tretjini državljanov. Možnost, da bi otroke lahko posvojili tudi istospolni, podpira le 22,7 odstotka vprašanih. (15, Dnevnik, 2009)

Mnenje večine ne sme biti razlog za različno obravnavo hetero in homo skupnosti. Podatek, da istospolnim posvojitvam nasprotuje večina državljanov, nikakor ne sme pomeniti razloga za popuščanje pri zagotavljanju človekovih pravic. Težava je v tem, da javno mnenje pogosto odslikava težnjo po ohranjanju statusa quo, v primeru družinskega zakonika to pomeni ohranjanje diskriminacije istospolnih skupnosti.

4.3.2 Analiza časopisnih besedil v luči argumentov podpornikov zakonika

1. NAČELO NEDISKRIMINACIJE

Med razlogi za spreminjanje družinske zakonodaje mag. Ana Vodičar z ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, pojasnjuje, da upoštevajo tudi odločbo ustavnega sodišča o neustavnosti 14. člena ZRIPSA.

Pravni položaj istospolnih partnerjev nameravamo izboljšati s predlogom sprememb pravne ureditve istospolne skupnosti. K temu nas zavezuje tudi odločba ustavnega sodišča, v kateri je to ugotovilo, da je določba 22. člena zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti v neskladju z ustavo. ... V obrazložitvi odločbe je ustavno sodišče posebej navedlo, da je registrirana partnerska skupnost razmerje, ki je po vsebini podobno zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti (stabilnost, povezanost dveh oseb, medsebojno spoštovanje), ter da razlikovanje pravne ureditve dedovanja ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti. Navedeno je tudi izhodišče za vsa naša nadaljnja razmišljanja o pravni ureditvi istospolnih skupnosti. (5, Delo, 2009)

Upoštevanje načel antidiskriminacijske prakse vsekakor sovпада s strokovnimi argumenti poznavalcev sodobnih sprememb na področju družine, partnerstev, starševstva ter pravnimi vidiki zagotavljanja načela enakosti pred zakonom. Na okrogli mizi o novem družinskem zakoniku, ki jo je pripravila Sekcija za spol in družbo pri Slovenskem sociološkem društvu in Mirovni inštitut, smo bili lahko priča takim strokovnim argumentom.

Anja Kopač Mrak je na srečanju sociologov, ki so v Cankarjevem domu razpravljali o družinskem zakoniku, v govor slednjemu, povedala:

Predlog družinskega zakonika je nastal na podlagi sprememb sodnih praks in tudi na podlagi mnenj stroke. Vodilo jih je tudi dejstvo, da se mora zakonodajni okvir prilagoditi spremenjenim družbenim praksam. Politika in zakoni namreč ne morejo predpisovati moralnih standardov. (21, Dnevnik, 2009)

Voditeljica okrogle mize na omenjenem srečanju sociologov, dr. Milica Antić Gaber s Filozofske fakultete, je po poročanju Mladine v nabito polnem klubu Lily Novy v Cankarjevem domu že uvodoma povedala, da okrogle mize niso pripravili zato, da bi poslušali politični mimogovor ali diskusijo, ki bi bila zastavljena samo za ali proti, ampak so želeli soočiti strokovne argumente tistih, ki se ukvarjajo s področjem sociologije družin in prava.

Povedala, je da je sama dobila vtis, da je politika ob nastajanju družinskega zakonika tokrat upoštevala stroko, in sicer sociologijo. Je pa vprašanje, ali bodo te dosežke zdaj, ko se je proti zakoniku oglasila moralna večina, lahko realizirali. (6, Mladina, 2009)

Roman Kuhar z Mirovnega inštituta, prav tako prisoten na okrogli mizi, je poudaril, da so snovalci zakonika tokrat upoštevali stroko. Opozoril je na novost oziroma posebnost v razpravi o predlogu novega družinskega zakonika, in sicer na zlorabe znanstvenih raziskav, ki so se jih posluževali nasprotniki zakonika. Izpostavil je primer novinark Družine, Barbare Kastelec, ki ga omenjam pri argumentih nasprotnikov zakonika, ni pa to edini primer.

Roman Kuhar z Mirovnega inštituta ocenjuje, da so predlagatelji pri pripravi zakonika uporabljali izsledke znanstvenih raziskav. Ob tem je spregovoril o zlorabah raziskav o istospolnih skupnostih, ki so jih po njegovih besedah v času javne razprave izpostavljali nasprotniki družinskega zakonika. (21, Dnevnik, 2009)

»Primer Barbara Kastelec« ni osamljeni primer zlorabe raziskav s strani nasprotnikov zakonika. Pri zlorabah raziskav tudi ne gre nujno samo za potvarjanje podatkov, temveč tudi za zamolčanje kakšne pomembne informacije. Cukjati se je na primer skliceval na raziskavo 'Deutsches Institut für Jugend und Gesellschaft', ni pa povedal, da gre za inštitut, ki sodeluje s katoliškimi organizacijami in skupinami, ki poskušajo z zelo spornimi, tako imenovanimi reperativnimi metodami, zdraviti homoseksualnost. To, da je na primer Svetovna zdravstvena organizacija homoseksualnost že zdavnaj črtala s seznama bolezni, kar naenkrat ni nič vredno in vse vedenje o homoseksualnosti ima neki katoliški inštitut, poudarja Kuhar. (8, Mladina, 2010). Takšna prepričanja so namreč odzvanjala v slovenskem parlamentu ob prvi razpravi o družinskem zakoniku, ko je Cukjati dejal, da se homoseksualnost lahko zdravi in da ta z leti zbledi.

Slika 16: »Mag. Neža Kogovšek, dr. Alenka Švab, dr. Darja Zaviršek, dr. Milica Antić Gaber, dr. Anja Kopač Mrak in dr. Roman Kuhar na okrogli mizi v Cankarjevem domu« .foto: Borut Krajnc

Vir: http://www.mladina.si/tednik/200949/kri_ni_pomembnejša_od_socialnega_partnerstva

Prof. Dr. Darja Zaviršek s Fakultete za socialno delo, ki zadnja leta proučuje nove oblike starševstva ali socialno starševstvo, v katero med drugim sodijo združene družine, istospolne skupnosti in posvojiteljske družine, je povedala, da družinski zakonik sledi času, v katerem živimo. Predlog družinskega zakonika je po njenem tisto, o čemer stroka že ves čas govori.

»Ko je prišel predlog družinskega zakonika, smo rekli, točno o tem govorimo!« je dejala. »Družinski zakonik je utemeljitev ničnosti dejstva, da je kri pomembnejša od socialnega partnerstva, da so otroci last odraslih in da v družini dominirajo moški. (6, Mladina, 2009)

Neža Kogovšek je na okrogli mizi predstavila pravni vidik izenačevanja hetero in istospolnih zakonskih zvez in dejala, da je razprava o popolni izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi pričakovano ideološko obarvana, saj pravne podlage zanjo ni.

Razprava o popolni izenačitvi heteroseksualnih in istospolnih zvez pri nas tako ne more biti drugačna kot ideološka, saj pravne podlage zanjo ni. Po drugi strani pa ustava prepoveduje diskriminacijo, tudi na podlagi spola, in prav s sklicevanjem na to določilo so se snovalci družinskega zakonika po mnenju Kogovškove tudi uspešno izognili ideološki razpravi o tej temi. . (6, Mladina, 2009)

Minister za delo, družino in socialne zadeve, Ivan Svetlik, je prepričan, da nobeno razlikovanje na podlagi spolne usmerjenosti ni dovoljeno, k popolni izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi pa jih napotujeta domača in tuja sodna praksa. Njegova izjava v Dnevniku:

Da je treba istospolne partnerje izenačiti z drugimi ter da nobeno razlikovanje na podlagi spolne usmerjenosti ni dovoljeno, nas napotujeta tudi domača in tuja sodna praksa. Zato vlada na tem mestu "nima nobenih dilem". (10, Dnevnik, 2009)

Tudi minister za pravosodje, Aleš Zalar pojasnjuje, da so se za popolno izenačitev istospolnih skupnosti z raznospolnimi, odločili iz razlogov, ki upoštevajo prakso ustavnega sodišča in sodišč, ki so v Sloveniji že priznala posvojitev otroka:

Minister Aleš Zalar pa je dodatno pojasnil, da se odločajo za novo ureditev predvsem zato, ker ji je pot trasirala dosedanja sodna praksa – ustavnega sodišča, ki je izrecno povedalo, da je spolna usmerjenost prepovedano merilo razlikovanja po ustavi in zato neprimerna podlaga za vzpostavljanje kakršnih koli dvojnih režimov – ter sodišč, ki so v Sloveniji že priznala posvojitev otroka, za katero sta se odločila dva partnerja, ki živita v istospolni skupnosti, če se je zgodila v tujini. (6, Delo, 2009)

Predsednica LDS in ministrica za notranje zadeve, Katarina Kresal, podpira predlog novega družinskega zakonika, ki po njenem izenačuje pravice istospolnih partnerskih skupnosti z drugimi družinskimi skupnostmi in odpravlja diskriminacijo:

S tem se v slovenski zakonodaji po mnenju Kresalove postopoma odpravlja diskriminacija, kot je predvideno že v splošni deklaraciji o človekovih pravicah. Kot je predsednica LDS zapisala v sporočilu za javnost, ta deklaracija predstavlja osnovne pravne okvire v razumevanju pravic in svoboščin posameznika. Deklaracija po navedbah Kresalove nosi pomembno, »s krivo plačano zgodovinsko spoznanje, da pomeni priznanje prirojenega človeškega dostojanstva vseh članov človeške družbe in njihovih enakih in neodtujljivih pravic temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu«. (6, Dnevnik, 2009)

Novinarka Dela, Klara Škrinjar:

Gre za možnost, ki jo bodo poleg heteroseksualnih imeli tudi istospolni pari, ki nikomur ničesar ne krati in ki predvsem ureja njihov pravni status. Ključno mora zato biti izhodišče, da je treba vsem družbenim skupinam, ki sestavljajo neko družbo, tudi slovensko, zagotoviti enake pravice (in dolžnosti). Saj so tudi istospolno usmerjeni del te družbe – ali morebiti to zanikamo? Ali so morebiti postavljeni zunaj njene strukture, v polje nadnaravnega? Bomo dovolili, da se pravo prilagaja družbenemu razvoju, ali si želimo nasprotno? (13, Delo, 2009)

Novinarka Dela, Majda Vukelič:

Liberalizacijo na področju zagotavljanja prepovedi diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti je že utrla sodna praksa. Ustavno sodišče terja enakopravnost istospolnih partnerjev (vsaj) pri premoženjskih pravicah. Redna sodišča pa so v svojih odločbah že priznala kot skladno z našim redom tudi posvojitev otroka od istospolnih partnerjev, če je bila ta posvojitev izvedena v tujini. (25, Delo, 2010)

Profesorica Gabi Čačinovič Vogrinčič (Fakulteta za socialno delo):

Družinski zakonik prinaša pomembne in sodobne novosti v sistem socialnega varstva. Zakon je emancipatoren, prinaša nove vrednote za človeško skupnost in priložnost za novo učenje v dobrem. (33, Dnevnik, 2010)

2. PLURALIZACIJA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Sociologinja dr. Alenka Švab (Fakulteta za družbene vede) meni, da je družinski zakonik »nasledek procesov pluralizacije družine«. Vsem tistim, ki so v skrbeh glede usode družine, odgovarja, da družina nikakor ni v krizi in da ravno raznolikost družin dokazuje, kako prilagodljiva institucija je družina.

Družinski zakonik je nasledek procesov pluralizacije družine. Narašča delež enostarševskih družin, vse več je istospolnih, razširjenih, reorganiziranih družin, ljudje se vse manj poročajo, povečuje pa se število razvez. Leta 2007 se je 51 odstotkov otrok rodilo neporočenim ljudem. Raznolikost družin kaže, kako prilagodljiva institucija je družina, ki zato nikakor ni v krizi. V krizi je ideologija tradicionalne družine. (13, Dnevnik, 2009)

Zakonik po njenem sledi družbeni realnosti in pomeni modernizacijo družinskega prava. Zakonik pomeni odmik od ideološkega modela nuklearne heteroseksualne družine, ki se v praksi dogaja že nekaj desetletij.

Država z zakonikom sledi družbeni realnosti. Predlog pomeni modernizacijo družinskega prava, saj se tudi sicer veljavni zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih omejuje le na heteroseksualne skupnosti in biološko starševstvo, ter je daleč stran od družbene realnosti. (21, Dnevnik, 2009)

Švabova poudarja tudi, da starševstvo danes ni več vezano le na heteroseksualni par in skupno bivališče. Navkljub številnim spremembam v družini, povezanimi z pluraliziranjem družinskih oblik (manj nuklearnih družin, več reorganiziranih, enostarševskih, istospolnih, enočlanskih gospodinjstev itn), spremembami načinov družinskega življenja, maritalnimi spremembami (upad števila sklenitev zakonskih zvez, naraščanje števila razvez in sklenjenih zunaj partnerskih skupnosti), rodnostnimi spremembami (upad rodnosti), družina ohranja svoje mesto družbene funkcionalnosti.

Starševstvo danes ni več vezano samo na heteroseksualni par in na skupno stalno prebivališče. Raznolikost je tista značilnost družinskega življenja, ki družino ohranja pri življenju, je prepričana. Ob tem je navedla naraščajoče število razvez, upadanje stopnje rodnosti, naraščanje števila rojstev otrok v zunajzakonski skupnosti. (11, Delo, 2009)

Mnenju strokovnjakov na področju sociologije, ki pritrjujejo napovedim zakonika, ki upošteva družbeno realnost družinskega življenja, se pridružujejo tudi nekateri slovenski politiki. Da družinski zakonik sledi družbeni realnosti, meni vodja poslanske skupine Zares, Cveta Zalokar Oražem.

Družinski zakonik je moderen zakon, ki ureja družinska razmerja glede na to, kar se pač v družbi dogaja. (24, Dnevnik, 2009)

Tudi njen strankarski kolega Vito Rožej poudarja, da nova vključevalna definicija družine upošteva raznolikost družinskega življenja, rešitve v zakoniku pa sledijo tej družbeni realnosti.

Zato, da zajamemo vso raznolikost in kompleksnost družinskega življenja, moramo upoštevati vključevalno definicijo družine. Temelj družine ni njena oblika, ne spol, ali spolna usmerjenost staršev, ampak njena vsebina. Rešitve v zakoniku sledijo tej družbeni realnosti, predvsem zaradi koristi otrok in ne na račun ali ob zmanjševanju pravic tradicionalne družine. (27, Dnevnik, 2010)

V prid argumentu, ki upošteva ugotovitve stroke, govori tudi Dr. Anja Kopač Mrak iz ministrstva za delo, družine in socialne zadeve ter pojasnjuje, da so pri snovanju družinskega zakonika preučili številne študije in se nanje tudi oprli.

Študij, ki smo jih preučili, je veliko; tiste, ki zadevajo istospolne družine, praviloma dokazujejo, da med otroki, ki odraščajo v heteroseksualnih skupnostih, in otroki, ki odraščajo v lezbičnih ali homoseksualnih skupnostih, ni bistvenih razlik," zatrjuje dr. Anja Kopač Mrak, ki različne študije, avtorje, vzorce... citira na pamet, brez gledanja v zajeten kup tovrstnega gradiva pred seboj. "Ta zakon človeku ne pusti spati," doda ob tem. (3, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Da zakonik tokrat res upošteva stroko, zlasti sociološko, se strinja tudi Dr. Darja Zaviršek (Fakulteta za socialno delo):

Predlog družinskega zakonika ponazarja to, kar je sociološka stroka že ves čas poudarjala. (21, Dnevnik, 2009)

Novinarka Dela, Sonja Merljak, se upravičeno sprašuje, kako to, da kljub opozorilom stroke o tem, da so istospolne družine nekaj povsem vsakdanjega, država še vedno zanika njihov obstoj.

... strokovnjaki opozarjajo na dejstvo, da so istospolne družine že med nami in da torej ni vprašanje, ali so takšne družinske oblike primerne za otroke, temveč, zakaj država še vedno zanika njihov obstoj in jih diskriminira. (1, Sobotna priloga, 2009)

Minister za delo, družino in socialne zadeve, Ivan Svetlik v intervjuju za Sobotno prilogo odgovarja na vprašanje novinarja, ali bodo na ministrstvu vztrajali pri celotnem predlogu s t. i. problematičnimi določili, ki govorijo o izenačitvi istospolne skupnosti in možnosti posvojitve otrok. Pravi, da se na ministrstvu zavedajo predsodkov povezanih z istospolnimi, a njihova naloga je, da z zakonom »kodificirajo oblike življenjskih skupnosti, ki so se uveljavile v praksi. Poudarja, da zakon ne sme diskriminirati drugačnih in izpostavlja pomembno izhodišče za razmislek: »zakon je lahko orodje za rahljanje predsodkov«. Če bi diskriminacijo torej odpravili na zakonodajni ravni, bi postopoma lažje stopili v boj z družbenimi predsodki o homoseksualnosti in homoseksualcih. Tudi zunaj zakonske skupnosti so bile nekoč diskriminirane, pravi Svetlik, danes pa na primer sodijo v družbeno povsem sprejemljivo kategorijo življenjskih skupnosti.

Zavedamo se, da je predsodkov proti tem skupinam veliko, a hkrati je naša vloga, da z zakonom kodificiramo oblike življenjskih skupnosti, ki so se uveljavile v praksi. Zakon ne sme diskriminirati skupin, ki sicer izstopajo iz povprečja, a so družbeno povsem neškodljive, nemoteče, in jim mora nameniti pravice, ki jim pripadajo. Še več, zakon je lahko orodje za postopno rahljanje predsodkov. Konec koncev so bile nekoč tudi zunajzakonske skupnosti stigmatizirane, pa so danes povsem normalna oblika skupnega življenja. Upoštevali smo tudi mednarodne dokumente, izkušnje drugih držav in seveda tudi našo sodno prakso, ki narekujejo izenačevanje in nediskriminacijo. (4, Sobotna priloga, 2009)

Mag. Ana Vodičar z ministrstva za delo, družino in socialne zadeve pa poudarja, da je zakon iz leta 1976 doživel nekaj sprememb, toda treba je iti naprej z družbenim razvojem in temu primerno prilagoditi zakonodajo.

Upoštevati je treba, da je bil veljavni zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih sprejet že leta 1976, da je seveda doživel nekaj sprememb in dopolnitev, vendar je z družbenim razvojem treba iti naprej. ... S predlaganimi spremembami želimo prilagoditi družinska razmerja razvoju družbenih odnosov in zlasti izboljšati pravni položaj otrok. (5, Delo, 2009)

Dr. Roman Kuhar, (Mirovni inštitut, Filozofska fakulteta v Ljubljani), pozdravlja odločitev ministrstva za delo, da je upoštevalo sociološko stroko, ki je pokazala na spremembe družinskega življenja v sodobnosti.

Veseli me, da je predlagatelj družinskega zakonika prisluhnil izsledkom socioloških raziskav, ki kažejo na pluralizacijo družinskega življenja v sodobnosti. Resnici na ljubo so ljudje tudi v preteklosti živeli v različnih oblikah družin, čeprav je bila nuklearna družina medijsko in politično najbolj izpostavljena, podrtja in razumljena kot edina prava družina. Opredeljena je bila z biološkimi relacijami (krvno sorodstvo) in spolno binarnostjo (moški-ženska). (10, Delo, 2009)

3. VKLJUČUJOČA DEFINICIJA DRUŽINE

Sociologinja, Prof. Tanja Renar (Fakulteta za družbene vede) poudarja, da nova definicija družine nikomur ničesar ne jemlje in nikogar ne ogroža. Upošteva družbeno realnost in predvsem ne diskriminira vnaprej:

Predlagani zakon nikomur ničesar ne jemlje, nikogar ne ogroža, ampak daje. Družinski zakonik družino ustrezno definira, v njej pa je dobro ujeta tudi sociološka refleksija. Definicija družine je kratka in jasna dobro razlikuje med družino in podobnimi oblikami ter ne diskriminira vnaprej. Temelj družine ni njena oblika, ampak njena vsebina - trajen odnos zaupanja in skrbi. Biološka starša namreč nista nikakršno zagotovilo za starševsko razmerje. (12, Dnevnik, 2009)

Prispevek dr. Alenke Švab (Fakulteta za družbene vede v Ljubljani, Fakulteta za humanistične študije v Kopru) v tedniku Mladinapriča o spremembah sodobne družine, pri čemer Švabova spoznanja o družini umesti na eni strani v zgodovinski kontekst, po drugi strani pa v kontekst razprave o zakoniku. Izpostavlja ideologiziranje tradicionalne družine, saj pravi, da je ta le mit. Po njenem gre za podobo tradicionalne družine, ki je čisti ideološki konstrukt. Družina,

kakršno razumemo danes, je po njenem mnenju modernega datuma in ni neka tradicionalna oblika družine in to ni bila niti v predmodernem času, pač pa so vselej obstajali tudi drugi družinski tipi.

V resnici nikoli ni obstajala t. i. tradicionalna družina. Ta podoba, ki jo pogosto uporabljajo mediji, pa tudi politiki, je seveda ideološki konstrukt. Družina, kot jo razumemo danes, je modernega datuma. Nastala je skozi procese konstituiranja modernosti oziroma s pojavom moderne meščanske družine in torej ni neka tradicionalna oblika družine, ki bi obstajala od vekomaj. V predmodernem času niso poznali moderne zasebnosti in obstajali so drugi družinski tipi. Kmečka in aristokratska družina, denimo. (7, Mladina, 2009)

Za ideološki diskurz o tradicionalni družini je po njenem značilno, da se ozira v preteklost, se naslanja na mitske podobe družine ter idealizira neko preteklo družinsko življenje, ki naj bi bilo idealno, boljše, kot je danes. Zgodovina kaže po njenem čisto drugačno sliko. Življenje v preteklosti namreč ni bilo boljše in zlasti otroci so bili v bistveno slabšem položaju kot danes. T. i. idealna tradicionalna družina je torej le mit. Zgodovinski sociološki pogled, pomemben tudi za razpravo o družinskem zakoniku, pokaže, da sklicevanje na t. i. »dobre, stare tradicionalne podobe preteklosti« ni tako zelo upravičeno kot se zdi na prvi pogled, zlasti glede skrbi za otroke.

... Zgodovinska resnica pa je seveda daleč od tega. Poglejmo na primer, kakšen je bil odnos do otrok v predmodernem času. Francoski zgodovinar Philippe Aries je pokazal, da se je pozornost do otrok, skrb za otroke oziroma mentaliteta, da so otroci vrednota, ustvarila šele z modernostjo. Najprej je bila omejena na premožnejše sloje ter zgolj na dečke. V slovenskem prostoru imamo študijo Alenke Puhar z naslovom Prvotno besedilo življenja, ki je ena redkih knjig, ki sem jih le stežka prebrala do konca, ker opisuje, v kako težkih razmerah so v preteklosti živeli otroci. Ne njihovi starši ne družba niso poznali skrbi za otroke, vrednote, da je treba skrbeti za njihovo blaginjo, jih izobraževati ipd. Življenje v preteklosti torej ni bilo boljše in zlasti otroci so bili v bistveno slabšem položaju kot danes. T. i. idealna tradicionalna družina je torej le mit. (7, Mladina, 2009)

Švabova tudi poudarja, da je družina pogosto predmet ideoloških bojov, najpogosteje med konservativnim in liberalnim razumevanjem družine. Še posebej takrat, ko se pojavijo družbene spremembe. Kot ideološki konstrukt družina omogoča uveljavljanje družbenega nadzora skozi različne institucije.

Če si sposodim besede sociologinje Diane Gittins, družina kot ideološki konstrukt omogoča uveljavljanje družbenega nadzora skozi različne institucije, zakonodajo ... Služi torej določenim političnim interesom. Zato še zdaleč ni vseeno, kako jo definiramo oziroma kdo jo definira. Ali definiramo kot edino legitimno, sprejemljivo in moralno zgolj določeno družinsko obliko ali pa kot izhodišče vzamemo raznolikost družinskih oblik. Ali torej oblikujemo razlikovalno in izključujočo definicijo družine ali pa inkluzivno, torej vključujočo definicijo. Ideološki diskurz o tradicionalni družini najpogosteje uporabljajo t. i. varuhi morale, ki naj bi zagovarjali neke domnevno univerzalne vrednote, ki pa to seveda niso. Gre za točno določene, ozke - konservativne, katoliške vrednote, ki se promovirajo kot edine sprejemljive. (7, Družina, 2009)

Tudi novinarka Dela, Sonja Merljak, problematizira definicijo tradicionalne družine kot »prave« družine, za katero se smatra zgolj tista družina, ki jo sestavljajo oče, mati in otrok. Pravi, da je nerazumljivo, da se pri nas tako vztraja, da velja za pravo družino samo ta oblika družinske skupnosti, torej klasična heteroseksualna družina. Poudarja, da zgolj oblika družine še ne pomeni nikakršnega zagotovila za kakovost družinskih odnosov.

Nihče ne more zagotoviti, da bodo otroci iz družin, ki jih sestavljata starša različnega spola, imeli srečno otroštvo in da bodo kot odrasli zadovoljni in pomirjeni. Zato je toliko bolj nerazumljivo, zakaj na Slovenskem tako vztrajno velja, da je prava družina samo tista, ki jo sestavljajo mati, oče in otrok. Samo ta naj bi zagotavljala, da bodo otroci zrasli v zdrave in (najbrž) družbeno sprejemljive odrasle. (1, Sobotna priloga, 2009)

Merljakova izpostavi še en pomemben vidik, in sicer dejstvo, da so nekatere družinske oblike, ki so še ne dolgo nazaj veljale za drugačne, t.i. »neprave« družine in so kot take pogosto predstavljale vir stigmatizacije otrok, ki so v njih odraščali, danes pa na primer veljajo za povsem normalno družbeno sprejeto družinsko skupnost. Primer take družinske skupnosti so enostarševske družine, iz katerih naj bi domnevno izhajali problematični otroci. Novinarka primerja otroke iz istospolnih družin z otroci iz enostarševskih družin, saj gre po njenem v obeh primerih za stigmatizacijo otrok zgolj zaradi oblike družine, iz katere ti izhajajo. Določena oblika družine se smatra kot odklon od norme, katero predstavlja heteroseksualna nuklearna družina:

Na Slovenskem so se morali še v drugi polovici dvajsetega stoletja stigme otepati otroci iz enostarševskih družin. Veljalo je, da iz takih družin izhajajo problematični otroci. V šoli so jim denimo rekli: »Glede na to, da imaš samo mamo, si še kar normalna.« Danes otrok, ki živijo samo z enim staršem, nihče več ne zasmehuje. (1, Sobotna priloga, 2009)

Danes v kontekstu razprave o družinskem zakoniku govorimo o stigmatizaciji otrok iz istospolnih družin. Ustvarili smo torej novo škandalozno kategorijo otrok — otrok iz istospolnih družin. Merljakova pravi:

Zdaj se z vidika škodljivosti govori o istospolnih družinah. Besede, ki jih uporabljamo, so pomembne. Če ves čas ponavljamo, da so otroci iz istospolnih družin stigmatizirani, jih s tem že stigmatiziramo. Stigma se v družbi nenehno reproducira. (1, Sobotna priloga, 2009)

Podobno razmišlja tudi Dr. Darja Zaviršek (Fakulteta za socialno delo), ki meni, da družba nenehno ustvarja nove škandalozne kategorije, da prek njih konstruira predstavo, kaj je normalno. Včasih so bile stigmatizirane samske matere, medtem ko je danes to povsem normalen pojav. Pojavljajo pa se nove in nove škandalozne kategorije in le vprašanje časa je, kdaj družba »dozori« in sprejme te »drugačnosti« medse kot nekaj povsem normalnega:

Družba potrebuje škandalozne kategorije, da prek njih konstruira predstavo, kaj je normalno. Podobno je bilo s samskimi materami. Škandalozna kategorija samskih mater iz devetnajstega in začetka dvajsetega stoletja ni bila narejena za samske matere, ampak je bila narejena za druge ženske kot svarilo, kaj se jim lahko zgodi, če bodo izstopile iz tradicionalnih okvirov. Sicer pa morajo nove družinske forme nekaj časa obstajati, da jih lahko družba vidi in ozavesti, potem pride do konflikta, nato se razmere uredijo. Gre za vprašanje časa. (2, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Istospolne družine so torej primer nove škandalozne kategorije — kot take se morajo v heteronormativni družbi ves čas prilagajati in braniti pred očitki, med drugim tudi pred tistimi, ki pravijo, da niso usposobljene za družinsko življenje. Raziskovalka Ana M. Sobočan (Fakulteta za socialno delo) ugotavlja, da morajo istospolne družine neprestano dokazovati, da so primerne za družinsko življenje, še več, biti morajo »nadpovprečne« v primerjavi z »običajnimi« družinami. To je še en dokaz k temu, da so istospolne družine dostikrat problematizirane zgolj zaradi oblike družine, medtem ko se idealizirana klasična družina izmakne takšnim preizkusom:

... Zato je ena večjih težav istospolnih družin to, da so prisiljene v neprestano dokazovanje, kako neverjetno nadpovprečno usposobljene so za družinsko življenje. Kakor da ni dovolj, da so kot običajne družine! Kot se zdi, se od njih zahteva, da morajo biti dosti boljše, uspešnejše, da bi s tem morda upravičile svoj obstoj. Družba, ki trdi, da bodo otroci iz istospolnih družin imeli težave zaradi življenjskega stila svojih staršev, se ujame v lastno zanko: ta družba sama je tista, ki bi utegnila otrokom škodovati s svojim odnosom do njih, če tega odnosa ne bo spremenila. (1, Dnevnik, 2009)

Raziskovalec na področju otrokovih pravic, Zoran Pavlovič, je na okrogli mizi o socialnih vidikih predloga zakonika izpostavil, da se mu zdi absurdna kritika, da zakonik predstavlja napad na družino. Danes govorimo o mnogih načinih, kako lahko družina obstaja, zato po njegovem ne moremo govoriti le o eni družini.

Družina namreč po njegovih besedah ne moremo več govoriti o eni družini in o enem načinu, kako lahko obstaja, ampak o mnogih načinih. S tem pa "pogojno rečeno desnica izgublja monopol nad konceptom družine, ki ga je nekoč imela", kar je tudi eden od razlogov za take odzive na zakonik, je prepričan Pavlovič. (33, Dnevnik, 2010)

Redefinicija družine je v javni razpravi sprožila vrsto protiargumentov, eden izmed njih, izredno pogost je predpostavka, da otrok za svoj optimalen razvoj potrebuje očeta in mamo, Slednje gre »z roko v roki« z idealizacijo klasične heteroseksualne družine. Darja Zaviršek (Fakulteta za socialno delo) zavrača predsodek o tem, da otrok potrebuje očeta in mamo in poudarja, da otrok potrebuje odgovorne odrasle:

Eden najmočnejših predsodkov je, da sta za zdravje otrok potrebna oče in mati, še več, oče, ki vzgaja s trdo roko, in mati, ki je bolj popustljiva. Zanimivo je, da ljudje zagovarjajo to predstavo, čeprav iz prakse vedo, da ni tako. Kolikokrat rečemo, da je neki oče prava mama, takšnim očetom se je reklo včasih "copata", in obratno, da je tista mama šefica družine!? Ostra delitev na očeta in mamo temelji na družbeno kreiranih stereotipih o tem, kaj naj bi otroku dala mama in kaj naj bi mu dal oče. Da je to iluzija, so pokazale vse študije spolov. Gre za to, da otrok ne potrebuje očeta in mame, temveč

potrebuje odgovorne odrasle, ki zanj kontinuirano skrbijo, mu zagotavljajo osnovno varnost in mu dajejo vse človekovo dostojanstvo. (2, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Ko poudarjamo, da je v kontekstu razprave o družinskem zakoniku ponovno aktualiziran mit o tradicionalni družini, se je ob tem smiselno vprašati, na čem pravzaprav sloni omenjeno ideologiziranje specifičnega družinskega vzorca. Idealizacija tradicionalne družine je pri nas nedvomno povezana s tradicijo krščanstva. Prevladujoč in večinskemu prebivalstvu tudi najbolj poznan model družine je namreč utemeljen na vrednotah krščanstva. Tradicionalna družina zato še danes ostaja sveta družina. Vsa odstopanja od tega modela pa se smatrajo za večje ali manjše deviacije, odvisno o kateri obliki družine govorimo. Enostarševske, ločene in na novo formirane družine so tako bolj družbeno sprejemljive kot istospolne družine, čeprav so bile včasih deležne enake stigmatizacije, kot jo sedaj doživljajo istospolne družine. Na vprašanje novinarja, zakaj pri istospolnih partnerstvih vedno nastane hrup, odgovarja minister Svetlik takole:

Problem je najbrž na ravni vzorcev mišljenja. Moški z mačistično kulturo to dojemajo kot zanikanje vloge, ki jo imajo v družini. Zato se jim zdijo takšne družine deviantne. Podobno je pri drugih kategorijah prebivalstva. Tu so tudi kulturni in zgodovinski vidiki temeljnih vrednot, ki jih je v naš prostor prineslo krščanstvo. Vsi smo dediči te kulture in enega modela družine, ki je še vedno idealizirana kot sveta družina. ... Vse te stvari so najbrž naložene v podzavest in izključujejo drugačnost. Tolerantnost do drugačnosti je prenizka. V naši kulturi vsekakor. Nekateri druge so za drugačnost bolj odprte. (4, Dnevnikov Objektiv, 2010)

Če bo sprejetje nove družinske ustave sploh ugledalo luč sveta ter tako sčasoma pripomoglo k rahljanju predsodkov in normaliziranju homoseksualnosti, se istospolne družine pri nas nemara ne bodo več srečevale s problemi, o kakršnih govori ena od lezbičnih socialnih mam:

Sama kot neroditelj nimam nobenih dolžnosti do tega otroka in prav zaradi tega je treba otroka zaščititi. Imam pravico, da ga previjam, da ga imam v naročju, da ga peljem na sprehod. Vse te ljubke starševske pravice že imam. Da pa ne morem sama poskrbeti za otrokov potni list, je slabo predvsem za biološko mater. Dolžnosti so problem. Lahko zapustim družino, saj Maja pri tem nima nobenih pravic. Zato je tudi treba zaščititi njo in posledično otroka. Z nobenim zakonom me namreč ne more dobiti nazaj, da bi morala skrbeti za tega otroka. Ko se bo otrok še bolj navezal name, ne bo imel pravice do obiskov. V vseh birokratskih postopkih sem ugotovila, da sem samo napačnega spola. (5, Dnevnikov Objektiv, 2010)

Umestitev homoseksualnosti v širši kontekst diskriminacije in zatiranja je zato v kontekstu razprave o družinskem zakoniku nujna. Čeprav so se v razpravi s strani podpornikov zakonika pojavljali argumenti, ki se sklicujejo na podobnosti istospolnih družin z različno spolnimi, zlasti z namenom, da se vsem priznajo človekove pravice, pa izpostavljanje podobnosti nekateri vidijo kot prevzemanje konservatizma, krščanskih vrednot tradicionalne heteroseksualne družine, ki si jo je desnica vzela za monopol, skratka, prevzemanje večinskega sistema, prirejenega heteroseksualni večini.

Zanimivo stališče glede družinskega zakonika zavzema lezbična aktivistka in publicistka Tatjana Greif. V članku Dnevnikovega Objektiva govori o okoliščinah sprejemanja družinskega zakonika, pri čemer pravzaprav ne nagovarja ne nasprotnikov, ne podpornikov zakonika. Avtorica meni, da ko lezbične aktivistke in gejevski aktivisti v predlogu družinskega zakonika zahtevajo pravno ureditev istospolnih družin, prevzemajo tudi matrico heteronormativnosti.

Nagib v zmerno, do večine obzirno in prijazno konservativnost ni nenevaren. Dogaja se boj za legalizacijo "porok in otrok" ter lahkoten prevzem matrice heteronormativnosti po sistemu copy-paste, favoriziranje tradicionalnih (krščanskih) družinskih vrednot kot vodilnega aduta v zavzemanju za civilno enakopravnost homoseksualcev. To so zahteve po inkorporaciji homoseksualnosti in lezbištva v večinski družbeni režim. (8, Dnevnikov Objektiv, 2010)

Na omenjeni članek se odzove lezbična družina Maje, Jerneje in malega Vena, ki se je tekom razprave o družinskem zakoniku v sliki in besedi predstavila več različnim medijem. Maja Šorli, mavrična mama, sicer pa diplomirana psihologinja in podiplomska študentka dramaturgije na AGRFT, v eseju »Istospolne družine; z inovacijo do kulturne različnosti« v imenu svoje družine odgovarja na očitek, da želijo biti istospolne družine kot heteroseksualne družine in na bojazen, da bodo prevzemale »normalno« družinsko življenje z krščanskimi vrednotami, po sistemu »copy-paste«. Pravi, da družine lezbičnih partnerk v Sloveniji želijo predvsem, da se njihova razmerja pravno uredijo.

Tatjana Greif se nekako boji, da se bomo v Sloveniji istospolne družine pridružile (gejevski desnici) in propagirale »normalno družinsko življenje« in obsojale vsakršno vedenje, ki od tega odstopa. Da bomo pozabile na izvorno povezanost gibanja za pravice homoseksualcev s feminizmom, na podobnosti z gibanji drugih zatiranih skupin, in moralistično povzdigovali »kult materinstva«. To seveda ni namen istospolnih družin, saj se zavedamo svojih različnosti in tega, da fraza o normalnosti družinskega življenja ničesar ne pove. Družine lezbičnih partnerk v slovenskem prostoru želimo, da se naša razmerja pravno uredijo. Da sva obe mami z enakimi pravicami in dolžnostmi odgovorni za otroke. Da sva v trenutku bolezni otroku na voljo obe, ne pa zgolj tista, ki ga je rodila. Da je lahko zavarovan po obeh mamah. Da lahko deduje po obeh. Da lahko v primeru ločitve sploh biva s t. i. socialno mamo (Šorli, 2010: 385).

Slika 17: »Mavrična družina v sliki in besedi družinskemu zakoniku ob rob; Maja, Jerneja, Veno«.

Vir: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042339069

4. NAČELO UPOŠTEVANJA VSEBINE PRED FORMO

Številni strokovnjaki so z raziskavami pokazali, da je za otroka povsem primerno, da odrašča v istospolni družini.

Vrsta raziskav, ki so jih opravili v zadnjem času in ki jih je zbralo ter primerjalo Ameriško psihološko združenje (vsega skupaj približno 70), je tako pokazala, da med otroki, ki odraščajo v istospolnih družinah, in tistimi, ki odraščajo v raznospolnih družinah, ni bistvenih razlik. Zaključili so, da spolna orientacija staršev ni pomembna za otrokov čustveni, mentalni in socialni razvoj. Poleg tega so dokazali, da je seksualna usmerjenost starša popolnoma irelevantna za njegovo sposobnost vzgojiti otroka. (1, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Ana M. Sobočan (Fakulteta za socialno delo), avtorica prve raziskave o istospolnih družinah pri nas, pravi, da med otroki, ki odraščajo v istospolnih družinah in raznospolnih družinah, ni bistvenih razlik :

V tujini je bilo kljub temu na temo istospolnih družin in reakcij okolja nanje ter domnevnih psiholoških posledic za otroke narejenih precej raziskav. Pri Ameriškem psihološkem združenju so preučili ogromno število tovrstnih raziskav o različnih vidikih življenja v istospolnih družinah in med drugim zaključili, da med otroki, ki odraščajo v raznospolnih in istospolnih družinah, ni bistvenih razlik, le ena je bila očitna. Otroci, ki so odraščali v istospolnih družinah, so bili bolj strpni do drugih ljudi. (1, Dnevnik, 2009)

Tudi minister Ivan Svetlik poudarja, da ni empiričnih argumentov o negativnih vplivih, ki bi naj jim bili izpostavljeni otroci v istospolnih družinah:

Empiričnih argumentov o negativnih vplivih, ki bi jim bili zaradi pomanjkanja enega od staršev izpostavljeni otroci v istospolnih zakonskih skupnosti, ni. Tradicionalna družina je oblika, ki je morda

zaželena, ni pa edina,". Bistveni so odnosi znotraj družine, zadnje informacije pa ne potrjujejo, da bi bili otroci, ki živijo v istospolnih zakonskih skupnostih, v slabšem položaju. (22, Dnevnik, 2009)

Korist otroka je odvisna predvsem od kvalitete odnosov v družini, ne pa od tipa družine, v kateri otrok živi. (25, Dnevnik, 2009)

Da pa razlike med otroci iz istospolnih in raznospolnih družin vendarle obstajajo, pojasnjuje Dr. Roman Kuhar. Te razlike so pravzaprav kvaliteta, ki pa kot take v heteronormativnem okolju žal pogosto niso prepoznane:

"Stacey in Biblarz sta po ponovnem branju raziskav poudarila, da razlike obstajajo, toda problem je v tem, da je vsaka razlika razumljena kot pomanjkljivost, ker so heteroseksulane družine dojete kot nevprašljiv zlati standard, vsak odmik od tega standarda pa je razumljen kot manko. Raziskave pa kažejo vsaj tri razlike. Otroci v homodružinah so v bistveno večji meri osvobojeni tradicionalnih spolnih scenarijev. Deklice, na primer, ne vzgajajo, naj bodo pasivne in odvisne. Ta razlika je pravzaprav kvaliteta, toda v heteronomni logiki postane deficit. Otroci v istospolnih družinah tudi pogosteje poročajo o tem, da so pomislili, da bi lahko vstopili v istospolno zvezo - so torej bistveno manj obremenjeni s tem, kaj je prava pot. Vendar pa istospolne družine ne 'sproducirajo' nič več več gejev in lezbijk kot heterodružine. Ti otroci so tudi pogosteje izpostavljeni homofobiji. A ker jih starši pripravijo na homofobično družbo, so psihološko gledano zelo močni in ne kažejo razlik v samozavesti in tesnobi," razlike pojasnjuje dr. Kuhar, ki ob tem poudarja, da ni pomembna oblika, temveč vsebina vsake konkretne družine. (4, Dnevnik, 2009)

Raziskovalec na področju otrokovih pravic Zoran Pavlovič se sprašuje, kakšen pravzaprav mora biti starš, da je dovolj dober za otroka in zakaj naj bi bila kvaliteta starševstva povezana s spolom? Izpostavi, da je, ko gre za vprašanje otrokovih pravic, lahko posredi tudi manipulacija.

Glede vprašanja ali ima otrok pravico do očeta in mame, odgovarja, da je o otrokovih pravicah na tak način lahko manipulirati. Sprašuje namreč, kaj lahko država res obljubi otroku. "Naj najdejo, kje piše v zakonodaji, da ima otrok pravico do očeta in matere?" sprašuje Petrovič, ter še, kakšen mora biti pravzaprav starš, da je dovolj dober za otroka. (33, Dnevnik, 2010)

Gabi Čačinovič Vogrinčič (Fakulteta za socialno delo) izpostavlja:

Bistvena je skrb dveh odraslih oseb za otroka in vse tisto, kar otrok potrebuje, da se bo razvil v odraslega, odgovornega človeka. (33, Dnevnik, 2010)

Novinarka Dela pa se na primer sprašuje, zakaj kljub dejstvu, da je danes pestrost družinskega življenja del realnosti družbenega razvoja, kjer klasična tradicionalna družina ne prednjači več, vendarle vztrajamo pri predpostavki, da je oblika družine oziroma spol staršev odločilni dejavnik blaginje otrok.

Bomo dovolili, da se pravo prilagaja družbenemu razvoju, ali si želimo nasprotno? Je to sploh mogoče? Vse, kar bi s tem dosegli, so neurejena pravna razmerja, in to v času, ko toliko otrok živi zgolj z enim od bioloških staršev. Ali z enim od bioloških in enim socialnim. Se komu zdi, da je v času tolikih zgodb o nasilju med možem in ženo, med partnerji, ob vseh tragičnih družinskih epopejah, v

času, ko si že dolgo sami postavljamo pravila, kako se v zvezah vedemo in kako dolgo v njih vztrajamo, spol res odločilni dejavnik blaginje otroka? V domove tradicionalnih slovenskih družin ne gledamo, ne v njihove lonce, ne v njihove spalnice. Zakaj bi radi kukali drugam?(13, Delo, 2009)

Da mnenje stroke ne prepriča vseh, med drugim dokazujejo mnenja nekaterih bralcev, katerih pisma so se vsula v poštnem predalu Dela. V rubriko Pisma bralcev se je namreč zvrstilo kar nekaj mnenj o istospolnih družinah, med drugim se je na argumente, ki jih filozof Boris Vežjak navaja v Delu 18.2.2009, odzvala bralka H. Simona Grošelj. Vežjak naniza sedem predsodkov v zvezi z družinskim zakonikom, med drugim demantira predpostavko, da je za otrokovo blaginjo pomembnejša oblika družine kot to, kar se v njej dogaja. Bralka, ki se očitno s tem ne strinja, je mnenja, da otroci, ki odraščajo z geji in lezbijkami, doživljajo travme, zato naj bi domnevno raje živeli z biološkimi starši ali pa kar v rejniški družini. Po njenem celo pedagogi, ki se pogovarjajo z mladostniki o tem, ali bi imeli za starše geje in lezbijke, temu vsi povprek odkimavajo.

Argumenti, ki jih navaja avtor filozof v gostujočem peresu v Delu (18. 2.) niso prepričljivi. Ne vem, kako bi odgovoril, če bi ga kdo vprašal o tem, ali bi imel za starše geje ali lezbijke. Vem pa za mnenje pedagogov, ki se o tem vprašanju pogovarjajo z mladostniki, da pretežno odgovarjajo z NE. ... Filozof g. Vežjak tudi ni povedal, kako v primeru, če bi se otroci v odraščajoči dobi odrekli gejevski ali lezbični družini, ker bi raje živeli z biološkimi starši ali pa celo v rejniški družini, predvsem zaradi travm, ki bi jih doživljali v okolici. (19, Delo, 2010)

Na vsebino pisma omenjene bralke Dela se nato odzove bralka Maja Lupša. Ugotavlja, da gre v primeru pisma gospe Grošelj za »neprikriti odpor do istospolnih družin«. Bralki zastavlja vprašanje, ali naj bi po njenem učitelji mlade ljudi spraševali tudi po tem, ali bi imeli za starše Rome, Bosance, karieriste, brezposelne, invalide, ali pa morda britanski kraljevi par. Njeno vprašanje zelo dobro prikaže realnost situacije, kako se bo vselej našla manjšina, ki bo tarča projiciranja predsodkov ljudi:

Zelo me zanima, kdo je slovenskim pedagogom naročil, naj mladostnike povprašajo, ali bi imeli za starše geje in lezbijke, kot to piše H. Simona Grošelj v svojem odgovoru Borisu Vežjaku in z njihovim večinskim odgovorom NE podkrepi svoj neprikriti odpor do istospolnih družin. ... »Ali morda ti učitelji zaupane jim mlade ljudi sprašujejo tudi o tem, ali bi imeli za starše Rome, Bosance, karieriste, brezposelne, invalide ali pa morda britanski kraljevi par«? (20, Delo, 2010)

V primeru razprave o družinskem zakoniku so tarča moralne diskvalifikacije istospolno usmerjeni, za katere se predpostavlja, da niso primerni starši. Celotno več, odraščanje v istospolni družini naj bi imelo za otroke škodljive posledice. V kakšnem drugem kontekstu pa bi nemara oznako »neprimernih staršev« nosili Romi, Bosanci, hendikepirane osebe itd. Takšna mnenja imajo zaledje v zakoreninjenih predsodkih, ki v primeru razprave o istospolnem starševstvu ne upoštevajo niti družbene realnosti o pluralizaciji družinskih oblik niti ugotovitev stroke o tem, da spol staršev ni pomembnejši od samih družinskih procesov. Odmik od ideala, ki ga predstavlja tradicionalna heteroseksualna družina, je manko in kot

taka, ustvarja pripraven teren za projiciranje raznovrstnih predsodkov. Ideal, ki ga predstavlja tradicionalna družina z očetom in mamo na čelu, pa je lahko zgolj to – ideal, ki sloni na »mitskih podobah preteklosti in fantazmah srečne prihodnosti« (Rener, 1995: 15).

Pisatelj Boris Pintar obrača ploščo in namesto o idealizaciji tradicionalne družine govori o lezbičnih in gejevskih družinah kot pomembnih znanilkah poguma in iskrenosti v hlinjeni heteroseksistični družbi:

Vsi si želimo mamo in očeta, a popolnih družin, partnerstev in odnosov je malo, lahko pa obstoječe izboljšamo tako, da jih razbremenimo pretvarjanja in zmanjšamo prenašanje vzorcev ranjenega vedenja iz roda v rod. Gejevske in lezbične družine so pogumne, premagale so hlinjenje in ustvarjajo iskreno okolje, ki je dobra popotnica otrokom in družbi. Gejevske in lezbične družine zmanjšujejo družbeno sprevrženost. Za premagovanje družbenih popačenj, ki so posledica skrite homoseksualnosti, je vidna homoseksualnost odločilnega pomena. Zato je novi družinski zakonik enako pomemben za homoseksualne in družbo kot celoto. (7, Dnevnikov Objektiv, 2010)

Slika 18: »Ljubezen je družina«. foto: flickr.com

Vir: http://www.mladina.si/dnevnik/30-10-2009-za_vse_druzine/

5. DESTIGMATIZACIJA SOCIALNEGA STARŠEVSTVA

Naslednje izjave so primer argumenta v podporo zakoniku, ki razširja definicijo starševstva zgolj iz biološkega tudi na socialno starševstvo.

O spremembah v starševstvu in o tem, kako se je biološka vloga starševstva razširila na socialno vlogo, spregovori Dr. Alenka Švab (Fakulteta za družbene vede v Ljubljani) v več tiskanih medijih.

Pri spreminjanju družinskega prava je bistvena modernizacija trenutne družine, ki se omejuje na heteroseksualno in nuklearno družino in biološke starše, kar je daleč od družbene realnosti. Velike spremembe so nastale zlasti v starševstvu, pri katerem se je biološka vloga starševstva razširila na socialno vlogo. (16, Delo, 2009)

Ker nimamo več dominantnega modela družine, ampak celo vrsto družinskih oblik, imamo po njenem posledično tudi »nove vrste starševstva«.

Danes ni več dominantnega modela družine, ampak imamo opravka s celo vrsto novih družinskih oblik in s tem tudi nove vrste starševstva, ne le biološkega. (21, Dnevnik, 2009)

Starševstvo torej nikakor ni več samo biološka vloga, ampak tudi socialna. Švabova našteje nekaj razlogov za to:

Razlogi za to so različni, med drugim pa so posledica reorganiziranja družin, posvojitvev otrok in uporabe umetne reproduktivne tehnologije. (7, Mladina, 2009)

Obrat se je po njenem zgodil tudi v »binarnem razumevanju starševstva«, torej, da sta starša lahko le dva, pogosto razumljena kot biološka oče in mama. Pojav istospolnih družin povzroči, da starševstvo ni več definirano izključno s heteroseksualnostjo.

Obrat se je dogodil tudi v binarnem razumevanju starševstva - torej v razumevanju, da sta starša otroka lahko le dve odrasli osebi, najpogosteje razumljena kot biološka mati in oče otroka. S pojavom istospolnih družin starševstvo prav tako ni več ekskluzivno definirano s heteroseksualnostjo. Kot posledica razvez se je ideja starševstva ločila tudi od ideje skupnega prebivališča. Tudi starša otroka nista nujno vedno v partnerskem razmerju. (7, Mladina, 2009)

Roman Kuhar (Mirovni inštitut, Filozofska fakulteta v Ljubljani) poudarja, da je danes jasno, da ne biologija ne spol nista garancija za dobrobit otrok. Starševska skrb ni povezana z krvnimi vezmi ali spolno usmerjenostjo staršev. Definicija družine v zakoniku po njegovem upošteva te ugotovitve.

Danes je seveda jasno, da ne biologija ne spol nista garancija za dobrobit otroka. Otrok namreč ob sebi potrebuje eno ali več odgovornih, ljubečih in skrbnih odraslih oseb, pri tem pa nista pomembna ne spol ne krvno sorodstvo. Definicija družine v novem zakoniku sledi tem ugotovitvam in se od biološkega determinizma premika k vprašanju starševske skrbi. Družino 'naredi' skrben odnos med partnerjema in skrben odnos do otroka. Predlagatelj zakona tu pravzaprav ni imel veliko maneverskega prostora: vsem otrokom je treba priznati enake pravice. (10, Delo, 2009)

Da družinski zakonik izničuje nekatere ukoreninjene predpostavke, ugotavlja Dr. Darja Zaviršek (Fakulteta za socialno delo):

»Ko sem razmišljala, od kod in zakaj tako divje zavračanje družinskega zakonika, sem se spraševala, v čem je pravzaprav problem?« Po njenem je treba vzroke iskati zlasti v tem, da novi zakonik izničuje nekatere ukoreninjene premise, in sicer, da je kri bolj pomembna kot socialna razmerja, da so otroci

lastnina odraslih, in moško dominacijo v družini. »Ta zakonik jemlje otroka kot subjekta pravic, od odraslih pa zahteva večjo odgovornost,« je dejala. (16, Delo, 2009)

V svoji raziskavi o socialnem starševstvu v Sloveniji razkriva, da je ideologijo »krvi in skrbi« utemeljila krščanska cerkev, da bi prišla do premoženja.

Dr. Darja Zaviršek je v svoji raziskavi o socialnem starševstvu v Sloveniji poudarila, da je obsesijo s krvno družino pravzaprav utemeljila krščanska cerkev, ki so ji ustrezale majhne, ekonomsko ranljive družine, v katerih so imeli pravico do dedovanja le krvni in ne tudi zunajzakonski potomci. V primeru, ko zakonca nista imela otrok, je namreč njuno premoženje podedovala cerkev. (7, Mladina, 2009)

O socialnem oziroma nebiološkem starševstvu Zavirškova meni, da je pri nas še vedno tabu. Zakaj je socialno starševstvo tako stigmatizirano? Stigma naj bi po besedah Zavirškove izhajala iz predmoderne logike starševstva kot varovanja nečesa "svojega" v funkciji dedovanja ali nadaljevanja vrste. S tem naj bi oblast stabilizirala red in normalizirala ljudi, kot se izrazi Zavirškova.

... Žal, dodaja, zakonodaja pri nas še vedno išče krvne zveze, nebiološko starševstvo pa je velik tabu. Stigma naj bi izhajala iz predmoderne logike starševstva kot varovanja nečesa "svojega" v funkciji dedovanja ali nadaljevanja vrste. "Včasih je oblast mislila, da bo s tem stabilizirala red, ljudi pa ustrahovala in normalizirala. Danes bi bila namesto ustrahovanja tem ljudem potrebna podpora," pravi Darja Zaviršek. (1, Dnevnikov Objektiv, 2009)

Ali ne gre pri razpravi o družinskem zakoniku tudi za poskus reguliranja in normaliziranja družbenih oziroma družinskih odnosov? Nasprotniki zakonika, zlasti del desne politike in Rimskokatoliške cerkve, ki ostro nasprotujeta popolni izenačitvi istospolnih skupnosti z raznospolnimi skupnostmi, želita ohraniti monopol nad definicijo družine in s tem umestiti družinsko in starševsko življenje v heteronormativni, t.i. »naravni« red stvari, kjer heteroseksualnost velja za prioritarno, superiorno in edino sprejemljivo seksualnost.

Čeprav je realnost družinskega življenja še kako povezana z izkušnjo socialnega starševstva, se po besedah Zavirškove o njem praviloma ne govori. Ideologija krvi je še vedno močna, čeprav iracionalna. Na vprašanje novinarja Mladine, kako zagotoviti, da krvno sorodstvo danes ne bi bilo obravnavano kot večvredno, pa odgovarja:

Paradoks je, da ima vse več ljudi v današnjih družinah izkušnjo socialnega starševstva, saj se ljudje ločujejo, ponovno združujejo, o socialnem sorodstvu pa se ne govori. V naši raziskavi se je pokazalo, da je ideologija krvi še zelo močna, pa čeprav je iracionalna. Prenehati bi morali z uporabo poimenovanja nekrvnih sorodnikov, ki ima negativno konotacijo, in deliti ljudi na »cele« brate in »polbrate«, na matere in mačehe, za katere vemo, da imajo značilnosti čarovnic. (2, Mladina, 2009)

Kako, na kakšen način se torej otresti strahu pred raznovrstnimi oblikami družinskega življenja in starševskimi oblikami skrbi za otroke, ki ne temeljijo le na biološki povezanosti in krvnih povezavah? Kako, na kakšen način osvoboditi socialnega starševstva stigme, ki se ga

še vedno drži? Po mnenju Zavirškove je potrebna sprememba v razumevanju ljudi, da socialno starševstvo ni slabše kot biološko, po drugi strani pa je potrebna sprememba zakonodaje, zlasti na področju istospolnih družin.

Potrebna je sprememba v razumevanju ljudi, da socialno starševstvo ni slabše kot biološko in da biološkost otroka ne ščiti pred zlorabami, je dejala Zavirškova. Na mnogih področjih je po njenem mnenju potrebna tudi sprememba zakonodaje, zlasti na področju istospolnih družin. Tudi sama sicer meni, da je za otroka boljše, če ima oba starša, vendar ne nujno očeta in mater, ampak so to lahko istospolni partnerji. (3, Dnevnik, 2009)

Ana M. Sobočan (Fakulteta za socialno delo) poudarja, da se moramo začeti pogovarjati o tem, zakaj država še vedno zanika obstoj nekaterih oblik družinskega življenja, namesto, da v nedogled razpravljamo o tem, ali so določene oblike primerne, da otroci v njih odraščajo:

Ana M. Sobočan, mlada raziskovalka s Fakultete za socialno delo, se je v okviru širše raziskave o socialnem starševstvu prva lotila raziskave tega nevidnega polja družinskega življenja pri nas. Avtorica poudarja, da moramo končno nehati razpravljati o tem, ali so določene družinske oblike primerne, da otroci v njih odraščajo, temveč se moramo vprašati, zakaj država še vedno zanika obstoj določenih oblik družinskega življenja, jih diskriminira in jim ne nudi podpore. Ni razloga, zakaj družba istospolnih družin ne bi mogla sprejeti, kot ni razloga, da država ne uredi njihovega pravnega statusa. (1, Dnevnik, 2009)

Majda Potrata (SD) pa denimo opozarja na to, da je prav, da so tudi rejniške družine opredeljene kot družine. Zakonik priznava socialno starševstvo kot povsem enakovredno biološkemu. Poleg tega, da zakonik status družine priznava istospolnim družinam, ki so bile tekom razprave resda največkrat obravnavane, pa ga priznava tudi rejniškim družinam; s tem, da o tem pravzaprav ni bilo veliko slišati tekom razprave. Poudarek poslanke kaže na to, da bi lahko bila razprava o zakoniku precej bolj široka, namesto da se je omejila na nekaj »spornih« členov, ki izenačujejo istospolne in različnospolne skupnosti.

Rejenci so marsikdaj stigmatizirani, ker pri nas poznamo kult biološkega starševstva, socialno starševstvo pa mu doslej ni bilo enakovredno. (34, Dnevnik, 2010)

Pri pozitivni kampanji v podporo družinskemu zakoniku »Za vse družine, Za pravice otrok, Za človekove pravice«, ki je nastala kot državljanska pobuda spoštovanja človekovih pravic in svoboščin vseh ljudi, po besedah pobudnika kampanje, Mitje Blažiča, pozdravljajo dejstvo, da bo z družinskim zakonikom socialno starševstvo postalo enakovredno biološkemu starševstvu. To ima po njegovem velik pomen zlasti zato, ker bodo socialni starši končno imeli zakonske pravice in dolžnosti do svojih otrok:

Ko bo družinski zakonik sprejet, bo država končno omogočila celostno zaščito in varstvo vseh otrok, ne glede na tip družine, v kateri odraščajo. Vsi starši, ne glede na njihovo spolno usmerjenost in ne glede na to, ali so biološki ali socialni, bodo končno za varstvo in skrb svojih otrok imeli zakonske pravice in dolžnosti. (27, Dnevnik, 2010)

Slika 19: »S plakatno akcijo pri kampanji Za vse družine sporočajo, da v Sloveniji obstajajo različni tipi družin in partnerstev«. (Foto: Tamino Petelinsek/STA)

Vir: http://www.dnevnik.si/novice/aktualne_zgodbe/1042398272

6. ZAVRAČANJE »NARAVNIH« ZAKONOV ZA UREJANJE DRUŽBENEGA SVETA

Primer zavračanja naravne distinkcije med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo najdemo v razmišljanju novinark Sonje Merljak, ki se v Sobotni prilogi Dela sprašuje, kako je mogoče, da se istospolne družine že vnaprej označi za nenaravne, istospolnim osebam pa se odreka pravica do starševstva. Po njenem je problematično ne le poimenovanje istospolnih družin kot nenaravnih, pač pa tudi to, da nasprotniki konkretnih istospolnih družin sploh ne poznajo in nimajo podatkov, ki bi podkrepile njihove trditve. Njihovi argumenti so po njenem odraz njihovih lastnih prepričanj oziroma predsodkov.

... zbode nekaj drugega: da se istospolne družine označuje kot nenaravne in da se istospolnim odreka pravica do otroka iz skrbi za dobro teh otrok. Ti naj bi bili, ker naj bi rasli ob dveh materah ali dveh očetih, prikrajšani. Prizadete naj bi bile njihove pravice. Kako to vedo? Izhajajo iz svojih prepričanj. Samooklicani zagovorniki otrokovih pravic ponavadi ne poznajo konkretnih istospolnih družin in v rokah nimajo podatkov, s katerimi bi podkrepili svoje trditve. (1, Sobotna priloga, 2009)

Izjava Merljakove nakaže še nekaj, kar velja problematizirati. Zdi se namreč, da je družina tema, do katere vsakdo čuti dolžnost, da se o njej izreče in sodi o tem, katera je prava družina, kakšna bi ta morala biti oziroma kaj ne more soditi v njen okvir. Prevladuje torej mnenje o vesplošni kompetentnosti za razpravljanje o zasebnosti in družini, ki največkrat izhaja iz argumenta o »lastni izkušnji«. Lastna izkušnja pa še ne pomeni pravice do diskriminacije drugačnih družinskih oblik, kar vključuje tudi izrekanje o istospolnih družinah kot o nenaravnih in neprimernih oblikah starševske skrbi za otroke.

Kako zelo neutemeljen je argument o »naravni« zvezi med moškim in žensko in implicitnim sporočilom o »nenaravni« zvezi med osebama istega spola, prikaže Kumerdejeva z naslednjo izjavo:

»Toda ali to pomeni, da je homoseksualnost nenaravna in je v naravi ni in da gre torej model za človeka kot bitje duha in kulture iskati zunaj kulture, pri živalskih samicah in samcih? A kam naj se v cesarstvu narave potemtakem zazre naše oko, kje najti temelj, ki ga nasprotniki zakonske izenačitve istospolnih s heteroseksualnimi zvezami razumevajo kot naravni aksiom? Med marljive mravlje in pridne čebele, nemara med promiskuitetne kunce ali monogamne srake, morda kam bliže, k človeku podobnim primatom? (2 Sobotna priloga, 2009)

Vprašanje Kumerdejeve je zastavljeno kot kritična pripomba glede dojemanja različnih življenjskih skupnosti kot naravnih oziroma nenaravnih. Primerjava z iskanjem modela človeka v cesarstvu narave med čebelami, kunci, srakami itn. je seveda smešna vsaj toliko, kolikor je smešen in protisloven argument o naravni distinkciji med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo. Pisateljska žilica avtorice je na tem mestu še kako dobrodošla, saj na hudomušen in izviren način pokaže nesmisel argumentov, v katerih se nasprotniki popolne izenačitve istospolnih partnerskih skupnosti z raznospolnimi sklicujejo na »naravne zakone«, ki naj bi jih samodejno pretvorili v človeške zakone.

Tudi gejevski aktivist in novinar Mitja Blažič v intervjuju za Sobotno prilogo spregovori o t. i. »nenaravnem« pojmovanju homoseksualnosti. Čeprav sam nasprotuje »naturalističnim metaforam za razlago družbenih konstelacij«, pa za hip vseeno pristane na to logiko in s primerom iz živalskega sveta pokaže, kaj se zgodi, če na vsak način hočemo uzakoniti naravo. Izkaže se, da niti zakon narave ne podpira tradicionalne družine kot najbolj naravne oblike družine.

Sam sem sicer nasprotnik tega, da naturalistične metafore uporabljamo za razlago družbenih konstelacij. Toda če že vztrajamo pri 'naturi', potem, oprostite, so »najbolj naravna oblika družine« prav matere samohranilke z otrokom. Tako je v največjem številu živalskih vrst, mar ne? Tu in tam se še najde kakšen morski konjiček ali pingvin, kjer oba skrbita za svoj zarod. Načeloma pa je tako, da mati koklja skrbi za svoje piščance, medtem ko petelinu ni mar zanje. Pa uzakonimo naravo, če nam je tako ljuba, bomo potem videli, v krog katerih držav bomo uvrščeni. Trdim, da so naša razmerja družbena, in tako jih moramo tudi razlagati. (9, Sobotna priloga, 2010)

Blažič v Tedniku Mladina nekoliko jezno (upravičeno) komentira, da mu je dovolj opravičevanja samega sebe. Odločno poudari, da mu ni treba nikogar prositi, naj prizna istospolne družine, saj da je državljan Slovenije in pravice naj bi mu pripadale. Po drugi strani je po mnenju Blažiča realnost takšna, da pri nas zastarel diskurz »naravnega« ponekod še vedno vlada. Dovolj ima razlaganja vsem tistim, ki pristajajo na ustvarjanje naravne distinkcije med homoseksualnostjo in heteroseksualnostjo in jim sporoča, da »homoseksualci niso narejeni iz umetnih mas«.

Razlaganja in upravičevanja samega sebe imam že vrh glave. Jaz sem tukaj, plačujem davke, sem državljan in mi pravice pripadajo. Nobene Ljudmile Novak mi ni treba prositi, naj prizna istospolne družine. Ampak ker živimo v takšnem svetu, mi še vedno razlagamo. Diskurz naravno : nenaravno, za katerega smo mislili, da je pri nas že zastarel, je očitno še vedno močno prisoten v nekaterih zaostalih okoljih v Sloveniji, ki jim moraš razlagati, da homoseksualci nismo narejeni iz umetnih mas,« dodaja Blažič. (3, Mladina, 2009)

Tudi Vito Rožej, (Zares), je zavrnil »argumente« nenaravnosti. Njegov, nekoliko ciničen komentar je namenjen vsem tistim, ki se v razpravi o družinskem zakoniku sklicujejo na »naravne« zakone:

Z njimi pojdite k tistim, ki imajo umetne kolke, ki vsak dan jemljejo tablete, in k tistim, ki prakticirajo celibat. Tudi ta je nenaraven. (13, Dnevnik, 2009)

7. NAČELO VAROVANJA KORISTI OTROK

Naslednji izjavi varuhinje človekovih pravic, Zdenke Čebašek-Travnik, sta primera argumenta v podporo zakoniku, ki temelji na prepričanju, da je treba vsem otrokom omogočiti pravno zaščito, ne glede na to, v kakšni obliki družine živijo. Družinski zakonik torej priznava in ureja tudi pravni status otrok, ki prihajajo iz istospolnih družin.

Varuhinja človekovih pravic:

Odločno podpiram pravice otrok, ne glede na to, v kateri in kakšni družini živijo. Pomembno je, da jim zakon to zagotavlja. Pred nekaj desetletji so bile problem enostarševske družine. Na tem področju so se v zadnjem času zgodili pomembni premiki. Zdaj družina dobiva še nekoliko drugačno obliko, tudi to, da ima dva starša istega spola. Po veljavni zakonodaji se enemu priznavajo pravice starša, drugemu pa ne. Otroku, ki živi v družini dveh staršev, država priznava zaščito. Oba starša sta namreč dolžna za otroka skrbeti, tudi če se razideta. Ko sta skupaj, lahko nekatere pravice delita, od porodniškega do bolniškega ali letnega dopusta, do informacij o otroku in podobno. Te pravice otroci v istospolnih družinah nimajo. V najbolj tragičnem primeru, če biološki starš umre, drugi – socialni starš do tega otroka nima nobenih pravic, čeprav je živel skupaj z njim in skrbel zanj več let. (8, Sobotna priloga, 2010)

Varuhinja človekovih pravic se zavzema za pravice vseh otrok in izpostavlja problematiko, ki izhaja iz neurejenega pravnega statusa istospolnih družin. Istospolne družine so v Sloveniji v primerjavi z družinami partnerjev različnega spola diskriminirane, ker istospolna partnerstva ne uživajo enakega zakonskega varstva. Diskriminatorna zakonodaja ima za posledico vpliv na pravno varnost otrok, ki živijo v istospolni družini. Otroci v istospolnih družinah niso deležni zaščite in pravnega varstva s strani socialnega starša. Družinski zakonik bi otrokom v istospolnih družinah omogočal enako zaščito in enake pravice kot otrokom v heteroseksualnih družinah. Če bo zakonik sprejet, bodo otroci v istospolnih družinah končno lahko deležni skrbi in varstva obeh staršev, socialnega in biološkega.

Varuhinja se smiselno sprašuje, v čem bo klasična družina na slabšem, če bo z družinskim zakonikom pravno priznan status staršev in otrok v istospolnih družinah.

Kot zagotavlja varuhinja, pozna družine, kjer sta starša istega spola, in pozna tudi njihove realne probleme. Po njenih besedah gre pri tem predvsem za pravice otrok, ki živijo v istospolnih družinah. "Ne razumem tistih, ki temu nasprotujejo, saj s takšno ureditvijo nikomur nič ne jemljemo. Ne vem, v čem bi bile omejene pravice tistih otrok, ki živijo v klasični družini, če bo otrok, ki živi v istospolni družini, imel pravico, da sta oba od staršev z njim, ko je bolan," je dodala. (18, Dnevnik, 2009)

Če velja, da je prepovedano diskriminirati ljudi na podlagi spolne usmerjenosti, potem je prepovedana diskriminacija tudi pri ustvarjanju življenjske skupnosti. Tisti, ki nasprotujejo predlaganim rešitvam v zakoniku, ki predvidevajo pravno priznan status istospolnih družin, nasprotujejo tudi pravni zaščiti vseh tistih otrok, ki v teh družinah odraščajo. Ko torej nasprotujejo pravnemu priznanju istospolnih skupnosti, resnici na ljubo, zanemarijo usodo vseh otrok, ki v teh družinah odraščajo, pa naj imajo ob tem še tako polna usta o tem, koliko jim za dobrobit otrok.

Slika 20: »Istospolne družine«. Rubright, nerdcoregirl, butwait, arimoore

Vir: <http://www.narobe.si/narobe-12/drugacnosti-se-ne-smes-sramovati>

Ana M. Sobočan (2009: 2) pravi, da obstoječa zakonodaja ne tematizira istospolnih družinskih skupnosti, zato tudi ne more predlagati ukrepov in sistemskih rešitev v primeru takih razmerij. V praksi to pomeni, da se istospolne družine znajdejo v situaciji, v kateri si za reševanje specifičnih družinskih potreb in potreb otroka ne morejo pomagati z obstoječimi pravnimi orodji. Istospolne družine so torej nevidne, saj nimajo družbeno priznane legitimitete. Nevidnost v pravnem smislu generira, uokvirja in ohranja tudi kulturna, simbolna izključenost oz. nevrednost istospolnih družin.

Dr. Roman Kuhar, raziskovalec na Mirovnem inštitutu in predavatelj na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki se znanstveno ukvarja tudi s problematiko istospolnih posameznikov, je mnenja, da je pozitivno, da vlada upošteva obstoj istospolnih družin, pravno uredi njihov status in v

prvi vrsti zaščiti otroke. Po njegovem gre pri tem za »implementacijo antidiskriminacijske zakonodaje«.

Pravi, da istospolne družine seveda obstajajo tudi v Sloveniji, zato je pozitivno, da vlada »novo družbeno dejstvo«, ki ni tako novo, preprosto pravno uredi in s tem zaščiti v prvi vrsti otroke, hkrati pa poskrbi tudi za implementacijo antidiskriminacijske zakonodaje. Najverjetneje bi se morala tudi javnost izobraziti o tem, kako je pravzaprav odraščati v istospolni družini. In kako je? Ali je to res tako nenaravno in katastrofalno, kot svarijo opozicijski politiki? (4, Mladina, 2009)

Tudi naslednje izjave so primer argumenta, da mora zakonodaja omogočati pravno zaščito vseh otrok, ne glede na to, iz kakšne oblike družine ti prihajajo:

Minister Ivan Svetlik poudarja, da zakonik postavlja v ospredje otroka in njegove pravice, torej tudi pravice otrok, ki živijo v istospolnih družinah.

Družinski zakonik postavlja v središče otroka in njegove pravice, tudi pravice otrok, ki živijo pri istospolnih partnerjih. Ti sedaj niso izenačeni, saj teh skupnosti nismo želeli priznati kot enakopravnih z drugimi. Da je treba istospolne partnerje izenačiti z drugimi ter da nobeno razlikovanje na podlagi spolne usmerjenosti ni dovoljeno, nas napotujeta tudi domača in tuja sodna praksa. Zato vlada na tem mestu nima nobenih dilem. (10, Dnevnik, 2009)

Oblikovalci zakonika so po besedah Svetlika upoštevali z ustavo opredeljene pravice do nediskriminacije na podlagi osebnih okoliščin, kar je narekovalo tudi pravno zaščito otrok v istospolnih družinah, ki so bili doslej diskriminirani zaradi spolne usmerjenosti svojih staršev.

Pri pripravi predloga zakonika njegovi oblikovalci niso mogli obiti z ustavo opredeljene pravice do nediskriminacije na podlagi osebnih okoliščin. Namen novega zakonika je zaščititi interese in koristi vseh otrok, ne glede na to, v kakšnem tipu družinske skupnosti živijo. (21, Delo, 2010)

Andreja Črnak Meglič (SD) poudarja, da upoštevanje spreminjajočih se življenjskih vzorcev zahteva prilagoditev zakonodaje. V družinskem zakoniku pa so take rešitve, ki vsem tipom partnerstev in družin zagotavljajo enake pravice.

Pogled, na katerem temelji zakonik, priznava, da v družbi obstaja drugačnost, ki jo sprejemamo; življenjski vzorci v družbi niso dani enkrat za vselej, ampak se spreminjajo. Implementacija tega pogleda poskuša v zakonodajo vključiti tiste rešitve, ki vsem tipom partnerstev in družin zagotavljajo enake pravice, kar zagotavlja tudi ustava. (21, Delo, 2010)

V imenu poslanske skupine SD v zagovor družinskemu zakoniku govori poslanec Kontič, ki se veseli, da so v zakoniku pravice otrok na prvem mestu.

Veseli nas, da so v predlogu zakonika pravice otrok na prvem mestu. Zato menimo, da nas mora prav slednje, pri vseh dvomih, polemikah in predsodkih, vedno znova opomniti na najpomembnejši cilj, ki ga moramo zasledovati, to je otrok in njegove koristi. (24, Dnevnik, 2009)

Vito Rožej (Zares) poudarja, da rešitve v zakoniku upoštevajo družbeno realnost in so v prvi vrsti namenjene varovanjem koristi otrok.

Bistvo družinskega zakonika je kakovost opravljanja starševske vloge, ne pa roditeljska pravica, ker otrok ni lastnina. Rešitve v predlaganem zakoniku upoštevajo to družbeno realnost. V prvi vrsti in predvsem zaradi otrok in njihovih koristi. Ne na račun ali z zmanjševanjem pravic tradicionalne družine, ampak s priznavanjem pravic tudi vsem drugim, s potrditvijo realnosti in soobstoja različnosti v družbi. (21, Delo, 2010)

Novinarka Ranka Ivelja izpostavlja, da se nasprotniki istospolnega starševstva oziroma istospolnih posvojitvev po eni strani zelo radi sklicujejo na to, kako jim je mar za otroke, po drugi strani pa prav z nepriznavanjem pravic istospolnim družinam ničesar ne prispevajo k skrbi za te otroke:

Ob tem je zanimivo, da tradicionalistov ne zanimajo konkretne posledice vztrajanja pri tem, da lahko otroka posvojijo le heteroseksualni pari oziroma kaj bodo pravne razlike pomenile za otroke, če istospolne skupnosti pravno ne bodo izenačene s heteroseksualnimi. Ob vsej deklarirani skrbi za otroke - v istospolnih partnerskih skupnostih jih pri nas po ocenah strokovnjakov živi okoli 150 - jih prav ti ne zanimajo. (3, Dnevnikov Objektiv, 2009)

V podporo različnim družinam in priznanju pravic vseh otrok je ob koncu javne razprave nastala pozitivna kampanja v podporo družinskem zakoniku, pod imenom »Za vse družine, za pravice otrok, za človekove pravice«. Pobudnik kampanje, Mitja Blažič, si prizadeva, da bi družinski zakonik poskrbel za zaščito vseh otrok v vseh družinskih oblikah.

Pričakujem, da bo vlada vložila v parlamentarno proceduro predlog družinskega zakonika, ki bo poskrbel za temeljne pravice vseh otrok v vseh družinskih oblikah. Gre tudi za to, da zaščitijo otroke, ki že živijo v istospolnih zvezah - teh je, kot ocenjujejo, okoli sto. (15, Dnevnik, 2009)

Pri vprašanju priznavanja pravic vsem družinskim oblikam in spoštovanju ne le biološkega, temveč tudi socialnega starševstva, gre za ideološka ozadja, ki pa po mnenju Blažiča ne bi smela imeti prostora v današnji družbi.

Ko gre za vprašanje otrokovih pravic v različnih družinskih oblikah in za vprašanje socialnega starševstva, dve nasprotujoči si strani nikoli ne bosta prišli skupaj, ker so v ozadju ideološka vprašanja. V neki razsvetljeni, sekularni družbi ni prostora za take ideologije, ki bi človeku omejevala temeljne človekove pravice. Ni prostora za referendum, na katerih bi se povzročala neustavna stanja in na katerih bi se odločalo o temeljnih človekovih pravicah. (15, Dnevnik, 2009)

Slika 21: »Kampanja Za vse družine«

Vir: <http://www.zavsedruzine.si/>

8. ISTOSPOLNA POSVOJITEV, POVSEM PRIMERNA OBLIKA STARŠEVSKA SKRBI

Številne raziskave in mnenja strokovnjakov potrjujejo mnenje, da istospolna usmerjenost staršev ne vpliva ključno na otrokovo blaginjo, tisto, kar je pomembnejše od spola staršev, so dobri družinski odnosi, torej, kako družinski člani ravnajo drug z drugim, kontinuirana starševska skrb za otroka, dobra socialna mreža, stabilno finančno stanje staršev ipd. Šteje to, kar se v družini dogaja. Vsebina je pomembnejša od forme.

V Dnevniku navajajo primer študije, ki govori v prid istospolnemu starševstvu:

Spolna usmeritev posvojiteljev naj ne bi imela vpliva na čustveni razvoj njihovih otrok, navaja najnovejša študija. Raziskovalci pravijo, da je pomembno predvsem zadovoljstvo staršev in sprejemanje otroka, odločilni dejavnik pri čustvenem razvoju otroka pa naj bi bil tudi stabilen dohodek staršev. "Ugotovili smo, da spolna usmerjenost posvojiteljev ni pomemben dejavnik za razvoj čustvenih težav otroka," pravi Paige Averett, docentka za socialno delo na East Carolina University in dodaja, da težave povzročata predvsem starost otroka in spolne zlorabe pred posvojitvijo. (7, Dnevnik, 2009)

Ana M. Sobočan, avtorica prve raziskave o življenju istospolnih družin pri nas, zavrača očitke, da naj bi bile med istospolnimi in raznospolnimi družinami kakšne bistvene razlike:

Do zdaj ni še nobena raziskava – v tujini jih je bilo opravljenih že veliko – pokazala, da bi bili otroci iz istospolnih družin kakorkoli prikrajšani oziroma da bi bile med otroki iz istospolnih in raznospolnih družin bistvene razlike. Ana Marija Sobočan, avtorica prve raziskave o življenju istospolnih družin pri nas, je izpostavila le eno: otroci, ki so odraščali v istospolnih družinah, so bolj strpni do drugih. (1, Sobotna priloga, 2009)

Tudi predlagatelj zakonika ne vidi nobenega stvarnega razloga, ki ne bi temeljil na osebni okoliščini, to je spolni usmerjenosti, zaradi katerega istospolne posvojitve ne bi smele biti dovoljene.

V predlogu družinskega zakonika je zapisano, da ima zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost dveh oseb istega spola enake pravne posledice kot pri dveh osebah različnega spola – tudi glede posvojitve otrok. Predlagatelj zakonika, ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, namreč ne vidi »stvarnega razloga, ki ne bi temeljil na osebni okoliščini, to je spolni usmerjenosti, zaradi katerega te posvojitve ne bi smele biti dovoljene«. (8, Delo, 2009)

V razpravi so nasprotniki istospolnih posvojitvev radi poudarjali, da istospolni pari hočejo otroke v situaciji, ko je premalo otrok že za heteroseksualne pare, ki želijo posvojiti. Da pri istospolnih posvojitvah ne gre za nikakršen avtomatizem v smislu, da bi istospolni pari lahko, kar tako, en za drugim posvajali otroke, priča dejstvo, da bo na delu še naprej strokovna presoja, ki bo odločala, v čigave roke gre otrok, pri čemer so otrokove koristi glavno vodilo.

... Saj vendar ne gre za noben avtomatizem. Saj vendar nikjer ni predvideno, da bosta po novem dva geja ali dve lezbijki lahko zgolj zaradi novega družinskega zakonika posvojila (posvojili) otroka. Saj vse procedure ostajajo iste ali še bolj dodelane – torej zapletene in dolgotrajne. Saj na koncu vendarle odloča strokovna presoja, komu dodeliti otroka. (13, Delo, 2009)

Tudi po besedah Ljuba Germiča (LDS),

to, da bodo istospolni pari glede posvojitvev v enakem položaju kot drugi prosilci, pomeni samo to, da bodo podvrženi enako strogi obravnavi in končni odločitvi sodišča. (21, Delo, 2010)

Državna sekretarka na ministrstvu za delo Anja Kopač Mrak je prav tako poudarila, da zakon le dopušča istospolnim, da zaprosijo za posvojitvev, o konkretni posvojitvi pa bodo odločali CSD-ji.

glede možnosti, da bi lahko otroke posvojili tudi istospolno usmerjeni, zakon istospolnim omogoča le to, da za posvojitvev zaprosijo. O konkretni posvojitvi bodo namreč odločali centri za socialno delo. (17, Dnevnik, 2009)

Podobno minister za pravosodje Aleš Zalar opozarja, da bodo istospolni imeli le možnost vključitve v postopek posvojitve, potem pa je posvojitvev v rokah centra za socialno delo. Pri tem po njegovem ni ne zamerljivo dejstvo, da je v Sloveniji posvojitvev zelo malo, zato si vsi skeptiki, ki mislijo, da bodo istospolni pari ostalim heteroseksualnim parom, ki čakajo v vrsti za posvojitvev, odvzeli otroke, lahko oddahnejo.

Istospolni pari se bodo tako lahko vključili v postopek posvojitve, potem pa bo posvojitvev stvar strokovne presoje centrov za socialno delo. Pri tem ni nepomembno opozoriti, da je posvojitvev v Sloveniji izredno malo, le od 20 do 25 na leto, pri čemer jih je približno polovica mednarodnih. (4, Mladina, 2009)

Zdi se, da je pri zagovornikih istospolnih posvojitvev opaziti nekakšno opravičevanje oziroma ponižno pozicijo, kjer se ustvarja občutek, da z zakonikom ne bo kaj dosti drugače, kot je bilo doslej. Heteroseksualci bodo torej še naprej v večini posvajali otroke, medtem ko bodo realne možnosti, da bi istospolni pari posvojili otroka, obstajale bolj ali manj le na papirju.

Istospolne posvojitve bi bile v primeru, da bi bil zakonik sprejet, vsaj za enkrat najverjetneje res redek pojav. Slednjemu, poleg domnevnih groženj, ki naj bi jih istospolni starši predstavljali za otroke, botrujejo zlasti ugovori o »nezreli družbi«, ki je pogosta fraza nasprotnikov legalizacije istospolnih družin in posvojitev. V resnici gre za izgovor, ki naj bi upravičil diskriminacijo. Toda kot poudarja Urekova (2005: 167), se diskriminacije praviloma ne preprečuje z »nepriznavanjem, da neka krivica obstaja«, ampak z močno zakonodajo, ki zagotavlja človekove pravice in odpravlja krivice.

Znak nerazumevanja pojmov demokratičnosti in spoštovanja človekovih pravic je tudi napovedan referendum o zakoniku, za katerega prof. Tanja Rener (FDV) meni, da je absurden in neetičen. Po njenem gre za referendum o tem, ali so lahko istospolno usmerjene osebe starši ali ne.

... morebitni referendum o tem, ali so istospolno usmerjene osebe lahko starši ali ne, bi bil po njenem mnenju »absurden, nepravičen in človeško globoko neetičen«. Renerjeva dodaja, da imajo nekateri prebivalci in prebivalke Slovenije očitno precej težav v sprejemanju različnosti ljudi, njihovih življenjskih slogov in kulturnih posebnosti. A takšno razmišljanje je prej značilnost zaprtih, ozkogledih skupnosti, ki lastne, notranje probleme raje preslikavajo na druge, kot pa sodobnih, odprtih in demokratičnih družb, kakršna bi bili radi tudi sami. (4, Mladina, 2009)

Javno odločanje o družinskem zakoniku je torej jasen pokazatelj tega, da družinski zakonik ni razumljen kot sredstvo uveljavljanja univerzalnih človekovih pravic.

9. USTVARJANJE DEMOKRATIČNEGA PROSTORA Z ISTOSPOLNIMI POROKAMI

Evropski poslanec in član LDS, Jelko Kacin, podpira istospolne poroke, saj je to po njegovem ustavna pravica vsakogar:

Vsak par ima pravico, da si pomaga in se podpira, sklenitev zakonske zveze je ustavna pravica vsakogar in tudi istospolni partnerji imajo pravico do zakonsko in socialno enakovredne obravnave. Če se par želi poročiti, ima pravico do tega, brez birokratskih ovir, za katerimi se navadno skrivajo predsodki in nespoštovanje drugačnosti. Istospolni pari imajo pravico, da se poročijo v svoji domovini, in ne na tujem. (1, Delo, 2009)

Ivo Vajgl (Zares) poudarja, da je pravica do izbire partnerjev osebna izbira vsakega posameznika in vanjo ne sme posegati ne država ne kdo drug na kakršen koli način, ki bi bil diskriminatoren:

»Kako si urediš življenje, je izključna pravica vsakega posameznika,« nam je dejal Vajgl. V Sloveniji bi morali razmisliti o tem, da bi pravno uredili oziroma izenačili vse oblike družinskega sožitja. (1, Delo, 2009)

Zavzemanje za to, da se pravice istospolnih skupnosti izenači s pravicami raznospolnih skupnosti, pokaže tudi varuhinja človekovih pravic Zdenka Čebašek Travnik:

Javnosti je znano, da se kot varuhinja človekovih pravic zavzemam za to, da se istospolnim partnerjem omogoči istosmiselne pravice, kot jih imajo heteroseksualne skupnosti. Nedavno je vsaj del teh pravic potrdilo tudi Ustavno sodišče RS. (5, Dnevnik, 2009)

Katarina Kresal (LDS) meni, da se izključevanje ljudi na podlagi osebne okoliščine, danes ne bi smelo dogajati:

Izključevanje posameznih skupin ljudi na podlagi te ali one osebne okoliščine v svetu, ki nenehno opozarja, da so nas strahote zgodovine izučile, preprosto ne sme več imeti svojega mesta, je prepričana Kresalova. (6, Dnevnik, 2009)

V odboru za politiko enakih možnosti LDS so med drugim navedli, da definicija zakonske zveze v novem družinskem zakoniku preprečuje »nedovoljeno razlikovanje« in »pomaga v boju z homofobijo«:

Na ta način bodo po mnenju odbora istospolni pari v pravicah in dolžnostih končno izenačeni s heteroseksualnimi pari. To pa je tudi tista zakonska osnova, kot zatrjujejo, ki preprečuje vsakršno nedovoljeno razlikovanje ljudi ter pomaga v boju s homofobijo. (6, Dnevnik, 2009)

Vito Rožej (Zares) meni, da zakon glede istospolnih partnerskih skupnosti ne sme biti diskriminatoren, nova definicija zakonske zveze pa da je edino možna in primerna.

Nova definicija zakonske zveze je edina možna in primerna. V državi, ki spoštuje človekove pravice, se te stvari drugače ne da urediti. Pravice istospolno usmerjenih je sedaj urejal zakon o registraciji istospolnega partnerstva, ki je na mnogih koncih pomanjkljiv. ... Nasprotovanje širitvi pravic, kot je nasprotovati nekomu drugemu, da sklene zakonsko zvezo, je enako kot pred 50 leti nasprotovati temu, da nekdo sedi na istem avtobusu samo zaradi tega, ker je druge barve kože. (23, Dnevnik, 2009)

Tistim, ki menijo, da družinski zakonik želi razvrednotiti klasično zakonsko zvezo, minister Ivan Svetlik odgovarja, da za to ni bojazni. Zatrjuje namreč, da družinski zakonik ohranja tradicionalno zakonsko zvezo nedotaknjeno. Družinski zakonik le sledi svobodni odločitvi posameznika, v kakšni skupnosti si ta želi živeti, obenem pa odpravlja dolgoletno pravno diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti. Njegova izjava v Dnevniku:

Zakonik ohranja nedotaknjeno tradicionalno zakonsko zvezo med moškim in žensko in ne ustvarja novih oblik družine. Takšne že obstajajo, družinski zakonik jih samo prizna. Pri tem sledijo načelu svobodne izbire posameznika, da torej živi v obliki skupnosti, kot si jo je sam izbral. Tu ne gre le za vprašanje istospolnih skupnosti, ampak tudi za enostarševske, reorganizirane in druge družine, je pojasnil. Po njegovih besedah so sledili temu, da je treba preprečiti diskriminacijo na podlagi istospolne usmerjenosti, kar je bila tudi odločitev ustavnega sodišča. (24, Dnevnik, 2009).

Slika 22: »Mavrična poroka«. (Foto: Bojan Velikonja/dokumentacija Dnevnika)

Vir: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042300936>

Kot zaključek k predstavitvi argumentov podpornikov zakonika naj uporabim besede novinarja Grega Repovža, ki meni, da pri razpravi o družinskem zakoniku ne gre za vprašanje spolne usmeritve, ampak za elementarno opredelitev do človekovih pravic. Za konceptualno stališče — za dosledno vztrajanje pri tezi, da so vse pravice enake in enako pomembne. Ker v boju za človekove pravice, za svobodo, ni mogoče biti selektiven. Ko gre za človekove pravice, se je treba zanje postaviti brez rezerv, brez kalkulacij, brez osebnih preferenc in predsodkov. In reči: tudi jaz sem izbrisan, tudi jaz sem Rom, tudi jaz sem gej. (9, Mladina, 2010)

5 SKLEPI

- Analiza medijskega teksta je pokazala **protislovja med dominantnimi in alternativnimi interpretacijami družinskega zakonika**. Dominantne, vladajoče interpretacije so se izkazale kot ideološke in konservativne, alternativne interpretacije pa so bile na drugi strani bolj stvarne, liberalne in demokratične. V razpravi je šlo na eni strani za boj za privolitev ljudi glede družbenega reda, ki ga promovira dominantna ideologija, na drugi strani pa za poskus liberalne strani, da bi s strokovnimi argumenti utišala ideološko govorico. Dominantne interpretacije so se odražale v argumentih nasprotnikov zakonika, alternativne interpretacije pa v argumentih podpornikov. Nasprotniki zakonika so bili: desne opozicijske politične stranke, Rimskokatoliška cerkev in del civilne družbe. Podporniki zakonika so bili: leve koalicijske politične stranke, stroka, zlasti sociološka, in predstavniki lgbt-populacije.
- V razpravi sta torej se formirali dve nasprotujoči si strani, ki sta poskušali vsaka s svojimi argumenti prepričati. **»Sporne« točke v razpravi oziroma glavni trije »problemi«**, ki so tekom javne razprave najbolj odmevali, se navezujejo na redefinicijo klasične družine in zakonske zveze ter možnost posvojitvev otrok s strani istospolnih partnerjev. Okrog teh vprašanj so se formirali tudi argumenti za in proti družinskemu zakoniku. V medijih se je tako pogosto pojavljal format »pro et contra« (za in proti), kjer so bili soočeni zagovorniki in nasprotniki zakonika. Tovrstne medijske reprezentacije so pogoste, ko gre za vprašanje človekovih pravic, pri čemer mediji ne problematizirajo, da tovrstni medijski format ponuja oder za reprodukcijo nestrpnosti, ko mediji na primer citirajo sovražne izjave poslancev v državnem zboru. Nestrpno javno mnenje glede homoseksualnih porok in posvojitvev namreč legitimira nestrpnost in homofobijo.
- Analiza medijskega diskurza o družinskem zakoniku je nadalje pokazala, da so **mediji služili kot prizorišče za produkcijo ideologije**. Zakonik je namreč trčil ob tradicionalna pojmovanja družine in zasebnosti, zakonske zveze, starševstva, seksualnosti, moškosti in ženskosti. Zakonik je v tem kontekstu »problematičen« iz naslednjih razlogov: s popolno izenačitvijo istospolne populacije z heterospolno razbija mit o popolni in edino pravi heteroseksualni družini, razbija predsodke o homoseksualcih, ruši tradicionalni pogled na moško — ženske spolne vloge, preizprašuje koncept starševstva in ponuja priznanje socialnemu starševstvu kot povsem enakovredni obliki starševske skrbi v primerjavi z biološkim starševstvom. Zakonik je »problematičen« predvsem zato, ker dregne ob tradicijo in ideologijo heteroseksualne matrice, ki želi ukalupiti čim več ljudi.
- **Dominantna ideologija** je pri tem promovirala **točno določen, zdravorazumski družbeni red, to je heteronormativni red**, pri čemer heteronormativnost označuje vse družbene norme, ki so se skozi stoletja zgradile okrog heteroseksualnosti, vse pa

temeljijo na dvojici moško — žensko. Ti konstrukti so močno podprti z vseh strani (zakonodaja, moralni in verski kodeksi itn.) in se še danes, tudi v razpravi o zakoniku, želijo prikazati kot edini normalni in zdravorazumski. Pri tem je konservativna stran, ki je v razpravi nasprotovala zakonskemu predlogu družinskega zakonika, predpostavljala določene »resnice« oziroma predstave o tem, kakšen je normalen odnos. Iz slednjega so nasprotniki zakonika izvzeli istospolne prakse, katere si zaradi domnevnih razlik utemeljenih v »naravi« po njihovem ne zaslužijo pravne in simbolne enakosti s heterospolnimi skupnostmi.

- **Analiza diskurza nasprotnikov zakonika** je pokazala, da v Sloveniji na homoseksualnost v veliki meri še vedno gledamo kot na nekaj bolezenskega, nenaravnega in nenormalnega. Homoseksualnost je tako v okviru diskurza o družinskem zakoniku umeščena v **medicinski diskurz**, v **diskurz »naravnega«** in **»predsodkovni«** **diskurz**. Menim, da je v razpravi o družinskem zakoniku, prav na točki izenačitve istospolnih parov z heterospolnimi, prišlo do poplave stereotipnih in predsodkov polnih izjav o homoseksualnosti. Spolnost je tako še vedno konstituirana kot domena morale, saj so takšni in drugačni predsodki o homoseksualnosti, ki so se reproducirali med javno razpravo, pokazali, da nekateri istospolnim življenjskim skupnostim še vedno niso pripravljeni priznati niti pravne niti simbolne enakosti pred zakonom. Predsodki o homoseksualnosti vsebujejo vrednotne pomene in interpretacije, ki vodijo v primerjanje večinske heteroseksualne skupine z manjšinsko istospolno usmerjeno skupino. Glavna rdeča nit tovrstne stereotipizacije in predsodkov o homoseksualcih je cilj, da se slednje naredi za drugačne, »druge«, s tem pa se poudarja razlike in zabriše vsakršne podobnosti s prevladujočo heteroseksualno populacijo.
- Večina razprav o predlogu družinskega zakonika je pokazala, da je **družina polje ideoloških spopadov**. Razprava o družini je ponovno aktualizirala mit o tradicionalni družini. Ideologija tradicionalne družine je skozi vso razpravo vodila nasprotnike zakonika, kar se odraža tudi na vsebini njihovih argumentov. Tradicionalna družina se v diskurzu o družinskem zakoniku pogosto enači z moralnimi vrednotami, po drugi strani pa se drugačne oblike družin diskvalificira in uvršča v polje nemoralnega, nenaravnega in celo škodljivega.
- **Ideja o ogrožanju in t.i. krizi družine** je še en značilen element **ideološkega diskurza o tradicionalni družini**, ki se je pojavljal znotraj razprave o družinskem zakoniku. Nasprotniki so se v razpravi o redefiniciji družine sklicevali na usodno razvrednotenje družine in slednje sporočali v značilnem kriznem žargonu.
- Z ideološkim diskurzom o družini je sovpadalo tudi **glorificiranje biološkega in tabuiziranje socialnega starševstva**. Pri tem je problematično to, da se krvna vez oziroma biološka povezava med otrokom in odraslim dojema kot garant za dobrobit otrok.

- Tradicionalno konservativnem pojmovanju družine se je v razpravi pogosto pridružil tudi argument o naravnem razlikovanju heteroseksualne skupnosti in homoseksualne skupnosti, pri čemer se t.i. razlika v »naravi«, smatra kot temelj za nadaljnjo pravno razlikovanje. V tem smislu imamo opraviti z **diskurzom »naravnega« in biološkim razumevanjem sveta**.
- V duhu nasprotovanja zakoniku se je pojavil tudi **nacionalistični diskurz** z žargonom ogroženosti: ogrožen naj bi bil obstoj slovenskega naroda, ogrožena naj bi bila tradicionalna družina. Vse to ustvarja vtis, da zakonik uveljavlja interese ozke skupine ljudi in v primeru družinskega zakonika naj bi bili to istospolno usmerjeni.
- **»Kriznega« žargona** nasprotniki zakonika v razpravi niso uporabljali le za t.i. usodno razvrednotenje družine in zakonske zveze, temveč jim je le-ta služil tudi kot **taktika preusmerjanja pozornosti**. Sklicevanje na gospodarsko krizo je bil denimo pogost argument, s katerim so nasprotniki želeli preusmeriti pozornost, češ da krizni časi niso primerni za sprejemanje takšnih zakonov. Na ta način so v resnici sami preusmerili pozornost na tiste vidike zakonika, za katere so domnevali, da bodo vzbudili največ nasprotovanja pri ljudeh. **»Ideologija krize«** naj bi tako upravičila prelaganje ureditve pravic istospolnih in služi kot izgovor, da se ohranja obstoječe stanje.
- Razprava je pokazala na **splošno sprejeto mnenje o vsesplošni kompetentnosti za razpravljanje o zasebnosti in družini**, ki največkrat izhaja iz argumenta o »lastni izkušnji«. Pri tem je problematično to, da osebno izkustvo še ne pomeni strokovne usposobljenosti za izrekanje o družinskem življenju. Takšna stališča se namreč večinoma ne opirajo na ugotovitve družboslovne stroke o pluralizaciji družinskega življenja in o drugih družbenih spremembah.
- V razpravi se **reprezentacije istospolnih družin vselej nanašajo na reprezentacije homoseksualnosti**. Homoseksualnost kot »drugačna« spolna usmerjenost bistveno vpliva in konstituira vsebino diskurza o istospolnih družinah. Homoseksualnost se v heteronormativnem svetu smatra kot odklon od zdrave spolne prakse, ki je prevladujoča in zaželena. »Problem« drugačne spolne usmerjenosti tako v kontekstu razprave o družinskem zakoniku postane problem istospolnih družin. Slednje se smatra kot bistveno različne in drugačne od heteroseksualnih družin. V tem smislu imamo opravka z (še vedno) močno zasidranimi predsodki o homoseksualnosti. Zdi se torej, da **je diskurz o homoseksualnosti — »predsodkovni« diskurz**.
- V javnem diskurzu o družinskem zakoniku smo bili priča **novi škandalozni kategoriji**, ki je spremljana pod budnim očesom morale — gre za **otroke iz homoseksualnih družin**. V kontekstu diskurza o družinskem zakoniku je namreč na strani nasprotnikov opaziti težnjo predstaviti otroke kot nemočna bitja, ki jih je treba zaščititi. Otroke iz istospolnih družin se ne vidi kot realne otroke, ki pa v takih družinah dejansko že živijo, temveč se nanje gleda kot na neke idealizirane podobe nemočnih otrok, ki jih

je treba zaščititi. V resnici ne gre toliko za zaščito nemočnih otrok (ki to niso), ampak za ohranjanje ideologije oziroma predstave, kakšna bi morala biti »prava« družina in »srečno« otroštvo.

- Ko gre za vprašanje istospolnih posvojitvev, na strani nasprotnikov zakonika zavladala **paranoični diskurz**. Moralno paniko, ki jo širijo, utemeljujejo na domnevni ogroženosti najšibkejših v skupnosti, to je »nemočnih« otrok. Tema je v populističnem smislu zelo učinkovita v smislu, »saj gre vendar za naše otroke, prihodnost in usodo slovenskega naroda, zato jih zaščitimo pred istospolnimi, ki jim ni dovolj, da zahtevajo poroke, sedaj hočejo še otroke«! **Paranoični diskurz o otrocih** je obenem **tudi pokroviteljski diskurz**, saj nasprotniki istospolnih posvojitvev radi zavzamejo pokroviteljsko držo do otrok in se v njihovem imenu borijo proti zakoniku. Paranoja glede otrok kaže na dojemanje homoseksualnosti kot nečesa škodljivega, bolezenskega in celo nalezljivega, pred čimer je treba otroke zaščititi.
- V državnem zboru se je tekom razprave izreklo nemalo predsodkov, žaljivk in obsodb, ki so značilne za **sovražni govor**. Nekateri poslanci so homoseksualnost enačili z boleznijo in spolnimi perverzijami, kakršna je pedofilija. **Politična stigmatizacija homoseksualnosti** očitno ni nekaj, kar bi lahko izključili iz diskurza o družinskem zakoniku. V razpravi o zakoniku imamo torej opraviti z **medicinskim diskurzom**, v katerem je homoseksualnost razlagana kot bolezen. Področje družine in zasebnosti je služilo tudi kot pripraven teren za **politične interesne boje** in za nabiranje političnih točk, pa četudi na račun dostojanstva in človekovih pravic istospolne manjšine. Desni politiki so tako razpravo o družinskem zakoniku kar nekajkrat izrabili za preusmerjanje pozornosti na aktualne politične probleme in vladi očitali takšne in drugačne nedoslednosti.
- **Predsodke o istospolnem starševstvu in istospolnih posvojitvah** je poleg politikov širila tudi **katoliška cerkev**. Sicer je legitimno, da se tudi cerkev vključuje v javno razpravo, problem nastane, ker dialog z njo ne obstane na neki racionalni ravni, pač pa preide k širjenju ideologije, v smislu, da hoče ta na vsak način želi uveljavljati svojo resnico. Cerkev je namreč tekom razprave reproducirala predsodke, ki v javnosti že obstajajo, ter si na ta način med somišljeniki, ki širijo tovrstne predsodke, pridobivala vpliv.
- V razpravi je bilo mogoče opaziti **dva različna načina izražanja neenakosti do istospolno usmerjenih**. Nekateri politiki so s svojimi »sočnimi« homofobnimi izjavami poskrbeli za senzacionalistične nastope, obenem pa je bila to taktika za pridobivanje volivcev, cerkev pa je na drugi strani v duhu zmernosti in t. i. »politične korektnosti« neenakost podpirala v imenu ljudstva. Sklicevala se je na večino, ki naj bi bila istih prepričanj, kar z drugimi besedami pomeni, da se je v imenu slovenskega naroda (in Boga) borila za ohranitev definicije tradicionalne družine in zakonske zveze kot edine prave nosilke vrednot.

- Posebnost in nemara tudi novost v razpravi o istospolni manjšini so **zlorabe znanstvenih raziskav**. Gre za popačenje izsledkov znanstvenih raziskav oziroma zamolčanje pomembnih informacij z namenom, da bi nasprotniki diskreditirali istospolno skupnost in da bi neresnice govorile prid njihovim lastnim argumentom.
- Priložnost za izrekanje o homoseksualni manjšini so nasprotniki izrabili tudi kot **poziv k referendumu o družinskem zakoniku**. Problem takšnega referenduma je, da bi večina odločala o pravicah manjšine, odločala bi o tem, ali naj se določeni manjšini prizna človekove pravice. Logika takšne referendumske pobude je približno takšna: istospolna manjšina naj bi z družinskim zakonikom posegla v vrednostni sistem večine, torej v sistem heteronormativne družbe.
- V razpravi so bili **podporniki zakonika** na drugi strani nekako primorani stati v **obrambni poziciji** in z argumenti dokazovati, da zakonik ne prinaša usodnega razvrednotenja družine in zakonske zveze, da istospolne posvojitve ne predstavljajo grožnje za otroke, da z zakonikom upoštevajo načela antidiskriminacijske prakse, da skušajo urediti pravni status vseh otrok itd. Ko analiziramo **diskurz podpornikov zakonika**, lahko rečemo, da je bil to **strpen, demokratičen pristop k razpravi**, v katerem pa so bili predlagatelji zakonika kljub strokovno podkovanim argumentom in dobrim namenom, da bi z zakonikom odpravili dolgoletno diskriminacijo, potisnjeni v nekakšno **opravičevanje zakonika**. Opaziti je namreč, da so podporniki zakonika padli v past in tudi sami začeli opravičevati predlagane rešitve zakonika v smislu, da zakonik tako in tako ne bo prinesel velikih sprememb. Z izjavami, kot so: »z zakonikom ne ustvarjamo novih istospolnih družin, pač pa urejamo obstoječe stanje«, ali na primer, »malo je dejanskih možnosti, da bo istospolni par lahko posvojil otroka, bolj kot to je pomembno, da v istospolnih družinah, ki že obstajajo, socialni starš lahko posvoji otroka«, ustvarjajo pač občutek, da zakonik v ničemer pomembnem ne spreminja obstoječega stanja. Obstoječe stanje pa je za istospolne skupnosti še kako problematično. Vprašanje, ki ga poraja analiza diskurza podpornikov zakonika je torej, ali je v vrstah podpornikov zakonika dovolj politične volje in emancipacijskega naboja, da bi končno uspeli uveljaviti načelo enakosti pred zakonom? Bo država sprejela predlog družinskega zakonika, ki popolnoma izenačuje istospolne skupnosti z raznospolnimi, ali pa bo klonila pred političnimi in ideološkimi pritiski in pristala na kompromisni predlog zakonika, ki popušča večini in klesti pravice istospolni manjšini?

6 PREDLOGI

1. Analiza diskurza o družinskem zakoniku je pokazala na alarmantno nizko raven razprave. Izražanje **predsodkov, nestrpnost, homofobija in sovražni govor terjajo od odgovornih v državi, da reflektirajo škodljive posledice izrečenega ter selekcionirajo tiste, ki se takega govora poslužujejo.**

2. Z družinskim zakonikom moramo prekiniti dolgoletno pravno diskriminacijo istospolnih partnerskih in družinskih skupnosti. **Sprejme naj se družinski zakonik v obliki, ki predvideva popolno izenačitev istospolnih skupnosti z raznospolnimi, vse ostalo je namreč protiustavno.** Vladajoča politika ne sme popustiti pri predlagani rešitvi, ki odpravlja dolgoletno diskriminacijo istospolnih skupnosti.

Kot kaže, je na strani koalicije zmanjkalo politične volje, saj so v času, ko končujem pisanje diplomske naloge, v medije prišle novice, da je Ministrstvo za delo ponudilo »kompromisni predlog«, po katerem bi istospolni pari otroka lahko posvojili le, če je eden od njiju otrokov biološki starš. Poleg tega bi lahko sklenili partnersko, ne pa tudi zakonsko skupnost, kot je bilo sprva predvideno. S kompromisnim predlogom naj bi se predlagatelji približali pomislekom nasprotnikov »spornih« členov, na ta način pa naj bi dosegli čimprejšnje sprejetje zakonika. Pri novi različici družinskega zakonika gre za popuščanje pritiskom političnih, civilnih in religiozних sil, ki nasprotujejo temeljnim človekovim pravicam istospolno usmerjenih. Moj predlog gre torej v smeri, **naj koalicija obdrži načelno držo in sprejme družinski zakonik v osnovnem tekstu, ki ni ustavno sporen.** Če bi bil kompromis glede istospolnih partnerjev sprejet, bi zakon prepovedal nekaj, kar je sodišče že dovolilo (parom, ki posvojijo otroka v tujini, je namreč vrhovno sodišče že priznalo, da te posvojitve niso v nasprotju z našim pravnim redom in torej veljajo tudi pri nas) in bi bil kompromis neustaven.

Zelo pomembno je torej, da se na zakonodajni ravni zgodi tisto, kar bi se že zdavnaj moralo, to je odprava dolgoletne diskriminacije na podlagi istospolne usmerjenosti. Šele, ko bo **pravna diskriminacija odpravljena, lahko začnemo graditi na družbeni destigmatizaciji homoseksualnosti.**

3. Pri slednjem imajo pomembno vlogo mediji, saj lahko z **pozitivnimi medijskimi reprezentacijami** pripomorejo k rahljanju družbenih predsodkov o homoseksualnosti. Pozitivne reprezentacije homoseksualnosti v javnem prostoru trčijo ob dominantne heteroseksualne podobe in ustvarjajo nove podobe, pri čemer je pomembno, da homoseksualci sami odločajo o tem, kako želijo biti reprezentirani. Pomembno je torej, da istospolne skupnosti in družine postanejo vključene v medijske reprezentacije, postanejo vidne ter na ta način pričnejo z rahljanjem norm normalnosti.

4. Naslednji predlog, povezan z **medijskimi reprezentacijami**, ki se lotevajo pomembnih družboslovnih vprašanj, kakršne je načela tudi razprava o družinskem zakoniku, naj bodo namesto tega, da se poslužujejo pogosto »problematičnega« medijskega formata »za in proti«, **bolj usmerjene v soočenje strokovnih argumentov**. Takšna diskusija namreč namesto sovražnega govora in predsodkov, ubira strokoven in strpen pristop k problemu.

5. Ko gre za vprašanje istospolnih skupnosti in družin, ki se borijo z pomanjkljivo zakonodajo in se posledično zaradi tega srečujejo s številnimi ovirami v vsakdanjem življenju, ima pri tem svojo **vlogo in nalogo tudi socialno delo**. Stigmatiziran in neenakopraven položaj istospolnih skupnosti in družin namreč pred socialne delavke in delavce postavlja vprašanja, kako je seksualnost konstruirana v socialnem delu in kako se uporablja pri delu z uporabniki. Pri tem je po mnenju Sobočanove in Kuharja (2010b: 277) treba razumeti, da dobra praksa ne pomeni zgolj strpnosti do vseh oblik seksualnosti, zgolj uporabe antirasističnih pristopov v socialnem delu, ali premislek, kako soustvarjati rešitve z geji in lezbijkami v praksi socialnega dela; po njunem je potrebno razumevanje širšega konteksta. Socialno delo je namreč tudi polje reprodukcije kategorij seksualnosti, pri čemer je fokus na nenormativni seksualnosti, medtem ko heteroseksualnost ostaja osrednje, nevtralnno in nevidno polje. Večina prakse socialnega dela je torej dela »prosta« seksualnosti, saj je ta po navadi normativna in torej nevidna. Naloga socialnih delavk in delavcev je v tem kontekstu **vzpostavljanje vidnosti istospolnih družin, preizpraševanje heteronormativnosti, destigmatizacija ter dekonstrukcija »drugačnosti« istospolnih partnerstev in družin**.

7 LITERATURA

1. Anderssen, N., Amlie, C., Ytteroy, E. A. 2002. Outcomes for Children with Lesbian or Gay Parents. A Review of Studies from 1978 to 2000. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 5: 335—351.
2. Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina
3. Berce, Barbara. 1998. *Istospolna partnerstva in družine med javnim in zasebnim*. Ljubljana, Fakulteta za socialno delo (diplomska naloga).
4. Bercht, Silke. 2006. Nove družine: Enake, drugačne, enakopravne. *Ciciban: Priloga za starše*, 3: 24—26.
5. Biblarz T., Stacey, J., 2010. How Does the Gender of parents matter? *Journal of Marriage and Family*, 72, str. 3—22.
6. Blažič, Mitja. 2008. Pravni kotichek. Istospolna družina in njene pravice. *Revija Narobe* 2, 5: 14.
7. Branston, Gill, Stafford, Roy. 2003. *The Media Student's Book*. London, New York: Routledge.
8. Collier, Richard. 2002. Moški, heteroseksualnost in spreminjanje družine: (re)konstruiranje očetovstva v pravu in socialni politiki. *Časopis za kritiko znanosti* 30, 207—208: 133—148.
9. Crowl, A., Ahn, S., Baker J. 2008. A Meta-Analysis of Developmental Outcomes for Children of Same-sex and Heterosexual Parents, *Journal of GLBT Family studies*, 3(4), str. 385—407
10. Čačinovič Vogrinčič, G. 1995. Dopolnjene družine. V: Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur.), *Družine: Različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum
11. --- 1996. »Socialno delo z družino: prispevek k doktrini«. *Socialno delo* 35, 5: 395—401.
12. --- 1998. *Psihologija družine: prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
13. --- 2006. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

14. Čeplak, M., Metka. 2005. Začaran krog diskriminacije: od moralne diskreditacije homoseksualnosti do neenakosti gejev in lezbijk pred zakonom – in nazaj. *Družboslovne razprave* 21, 49–50: 175–186.
15. Černič, Istenič, Majda. 1998. Prelomi in kontinuitete v zgodovini družine. Spremna beseda. V: Reinhard Sieder, *Socialna zgodovina družine*. 1998: 351-369. Ljubljana: Studia humanitatis.
16. Danna, Daniela. 2009. *Madri lesbiche in Italia: il mito della discriminazione, v: Crescere in famiglie omogenitoriali*, C. Cavina, D. Danna (ur.). Milano: Franco Angeli, str. 103–116.
17. Dolar, Mladen. 1991. Vednost-oblast-subjekt: spremna beseda. V Michel Foucault (ur.), *Vednost-oblast-subjekt*. Ljubljana: Krt.
18. Dominelli, Lena. 1995. Antirasistične perspektive v socialnem delu. *Socialno delo* 34, 3: 181–195.
19. Erjavec, Karmen. 1999. Značilnosti množičnih medijev. V Karmen Erjavec, Zala Volčič (ur.), *Odraščanje z mediji*, 9–29. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.
20. Erjavec, Karmen, Melita, Poler, Kovačič. 2007. Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
21. Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and social Change*. Cambridge: Polity Press, Oxford: Blackwell Publishers
22. --- 1995. *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
23. --- 1997 Fairclough, N. in R. Wodak. *Critical Discourse Analysis: An overview*. V T. A. van Dijk (ur) *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage 67–97.
24. F. Levy, E. (1995). »Feminist Social Work Practise with Lesbian and Gay Clients« v Van Den Bergh, N. (ur.). *Feminist Practise in the 21st Century*, NASW Press, Washinton.
25. Fiske, John. 2005. *Uvod v komunikacijske študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
26. Foucault, Michel. 1991. » *Vednost-oblast-subjekt*. Ljubljana: Krtina.

27. --- 2000. *Zgodovina seksualnosti (Volja do znanja)*. Ljubljana: Škuc.
28. --- 2001. *Arheologija vednosti*. Studia humanitatis, Ljubljana.
29. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba *cf
30. Golombok, S. 2000. *Parenting: What Really Counts?* London, New York: Routledge.
31. Greif, Tatjana. 2002. Otroci drugorazrednih državljanov: Istospolne družine v pravu in praksi. *Časopis za kritiko znanosti* 30, 207—208: 109—132
32. Greif, Tatjana, Velikonja, Nataša. 2003. Primerjalna analiza evropske zakonodaje na področju istospolnih partnerskih skupnosti: stanje v Evropi in Evropski uniji in v Sloveniji. Dostopno na:
http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo/1920/lesbo_19_20_analiza.pdf
33. --- 2007. Novi pristopi k socialni vključenosti seksualnih manjšin. V: Debeljak, Barbara (ured), Urek, Mojca (ured.), *Socialno delo za enake možnosti za vse: knjiga povzetkov*, str.66. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
34. Hall, Stuart. 1997. *Representation: cultural representations and signifying practise*. London: Sage, Milton Keynes: The Open university.
35. --- 2004. Delo reprezentacije. V: Breda, Luthar, Vida Zei in Hanno Hardt (ur.), *Medijska kultura*, 33-96. Ljubljana: Študentska založba.
36. Hicks, S. (2005), Is Gay Parenting Bad for Kids? Responding to the »Very Idea of Difference« in Research on Lesbian and Gay Parents. *Sexualities* 8, 2: 153—168.
37. Hrženjak, Majda. 2001. *Temeljni strukturalistični pristopi k analizi simbolnega*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. --- 2001. Legitimiranje neenakosti. *Medijska preža* (pomlad 2001): 11—12. Dostopno na:
<http://mediawatch.mirovni-institut.si/>
39. --- 2002. Konservativnost kljub navidezni sodobnosti. *Medijska preža* 12 (zima 2002): 15—16.

40. Kajdič, Sandra. (2007). *Istospolna partnerstva in družine*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomska naloga).
41. Keane, John. 1992. *Mediji in demokracija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
42. Kuhar, Roman. 2001. *Mi, drugi: oblikovanje in razkritje homoseksualne identitete*. Ljubljana: Založba ŠKUC.
43. --- 2001. Geji in lezbijke vam želijo lep dan. Poročanje slovenskih medijev o homofobiji. *Medijska preža (pomlad/jesen)*, 17. Dostopno na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/>
44. --- 2002. *Diskurzi o homoseksualnosti: primer časopisnega in revialnega poročanja v Sloveniji od leta 1979 do 2000*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. (magistrsko delo).
45. --- 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti. Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
46. --- 2004. Pravična in nepravična diskriminacija. V: Trplan, T., Autor, S., Kuhar, R.: *Poroči se, kdor se more. Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti št. 3*. Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch).
47. --- 2005. *Intimno državljanstvo: zasebne izbire, javne politike ter vsakdanje življenje lezbijk in gejev*. Doktorska disertacija
48. Kuhar, Roman, Švab, Alenka. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut
49. --- 2005. »Skrite« socialne manjšine – primer raziskovanja vsakdanjega življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji. *Teorija in praksa* 42, 1: 136—158.
50. --- 2006a. Hočva ohcet!. V Kobe, Zdravko. (ur.), Pribac, Igor. (ur.), *Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi*. Ljubljana: Krt.
51. --- 2006b. Homofobija: kultura strahu pred homoseksualnostjo. *Teorija in praksa* 43, 3—4: 245—551.
52. --- 2006c. Manjšine v medijih. V: *Mediji za državljane - državljani za medije*. Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka Mediawatch).

53. --- 2008. Ne forma, pač pa vsebina: LGBT družinske skupnosti. *Revija Narobe* 2, 5: 10—12. Dostopno na: <http://www.narobe.si/stevilka-5/tema-lgbt-druzine.html>
54. --- 2009. V imenu družine potvarjajo podatke. Medijska preža: bilten za opazovanje medijev 36, (december) 42—43. Dostopno na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/>
55. --- 2009. Mavrične družine. *Revija Narobe* 3, 12: 10—12.
56. --- 2009. Geji in lezbijke v družinah in gejevske in lezbične družine: Kaj ima šola s tem? V: Veronika, Tašner (ur.), *Brez spopada: kultur, spolov, generacij*, 165—178. Ljubljana. Pedagoška fakulteta.
57. --- 2010. Homofobija ni dobra za nobenega otroka. *Revija Narobe* 4, 13: 6—9.
58. --- 2010a. Padec na glavo: parlamentarna »znanost« o homoseksualnosti. *Revija Narobe* 4, 13: 18—20.
59. --- 2010b. Kuhar, Roman, Sobočan, Ana, Marija. Družina – osnovna celica ideoloških spopadov. *Revija Socialno delo* 49, 5/6: 277—281.
60. Leskošek, Vesna. 2005. Ženske in moški v socialnem delu: 1. del – spol. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
61. Lešnik, Bogdan. 1991. Raba morale. V Plant, R.: Rožnati trikotnik: nacistična vojna proti homoseksualcem. Ljubljana: Krt
62. --- 1993. Istospolna partnerstva in otroci. *Časopis za kritiko znanosti*, 21, 162—163: 49—51.
63. --- 1995. Mitologika družine in spolna usmerjenost v političnem boju. V: Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur.), *Družine: različne – enakopravne*. Ljubljana: Vitrum.
64. --- 2010. Sovražni govor v psihoanalitični perspektivi. *Revija Socialno delo* 49, št. 5/6: 299—304.
65. Lobnik, Miha. 2010. Gospod predsednik, ovrednotite ta pogum! *Revija Narobe* 4, 13: 21.
66. Luksič, Andrej. 1995. Gejevske in lezbične študije. *Časopis za kritiko znanosti*, 13, 177.

67. Luthar, Breda. 2004. Medijska kultura: kako brati medijske tekste. Ljubljana: Študentska založba.
68. Mencin, Čeplak, Metka. 2005. Začaran krog diskriminacije: od moralne diskreditacije homoseksualnosti do neenakosti gejev in lezbijk pred zakonom - in nazaj. *Družboslovne razprave*, 21, 49—50: 175—186.
69. Mencin, Čeplak, Metka, Kuhar, Roman. 2010. Boji za enakost: od diskriminacije homoseksualnosti do redifinicije družine. *Revija Socialno delo* 49, 5/6: 283—298.
70. Mesec, Blaž. 2007. *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II: Študijsko gradivo, 2 izdaja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
71. Ministrstvo za delo družine in socialne zadeve Republike Slovenije. 2010. *Predlog družinskega zakonika*. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/word/DZak_kratek_povzetek.doc
72. Novi družinski zakonik. 2010. Dostopno na:
http://www.druzinskizakonik.si/kaj_vem_o_novem_druzinskem_zakoniku/
73. Okrogla miza. 2010. *Format pro & contra in novinarska odgovornost*. Dostopno na:
<http://www.zavsedruzine.si/>
74. Okrogla miza. 2010. Liberalna akademija – Družina kot ideološki konstrukt: stranpoti razprave o družinskem zakoniku. Dostopno na: <http://www.zavsedruzine.si/>
75. Okrogla miza 2010. Socialni vidiki Družinskega zakonika. Dostopno na:
<http://www.zavsedruzine.si/>
76. Okrogla miza 2010. Istospolno starševstvo v slovenski družbi. Dostopno na:
<http://www.zavsedruzine.si/>
77. Okrogla miza 2010. Odgovorno istospolno starševstvo in partnerstvo. Dostopno na:
<http://www.zavsedruzine.si/>
78. Okrogla miza 2010. Moralna panika in Družinski zakonik. Dostopno na:
<http://www.zavsedruzine.si/>

79. Plummer, Ken. 1995. Izrekanje imena: uvedba lezbičnih in gejevskih študij. *Časopis za kritiko znanosti* 23,177: 15—44.
80. Poler, Kovačič, Melita. 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
81. Rajgelj, Barbara. 2010. Razmerja v istospolnih družinah: kje smo in kam lahko gremo? *Revija Socialno delo* 49, 5/6: 305—318.
82. Reinhard, Sieder. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana. Studia humanitatis: ZRC.
83. Rener, Tanja. 1995. *Ideologija krize*. V: Tanja Rener, Vika Potočnik, Vera Kozmik (ur.), *Družine: različne-enakopravne*. 1995:15—23. Ljubljana: Vitrum.
84. Rener, Tanja, Sedmak, Mateja, Švab, Alenka, Urek, Mojca. 2006. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.
85. Rener, Tanja. 2008. O življenju med filozofi in plemenskim govedom. *Revija Narobe*. 2, 7: 24.
86. Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Republiki Sloveniji. *Ur. l. RS*, 40/1993.
87. Rupp, Marina (ed.). 2009. The Living Conditions of Children in Same-sex Partnerships. Dostopno na:
http://www.bmj.bund.de/files//4251/living%20conditions_same%20sex%20civil%20parnter%20rships.pdf
88. Salecl, Renata. 2010. Intervju: Ljudi je najbolj groza vprašanja o tem, kakšno življenje imajo. *Revija Narobe* 4, 15: 6—9.
89. Sedlar. M., Alma. 2009. »Ohcet« v družinski zakonik!/Mislijo drugače kot govorijo. *Revija Narobe* 10.
90. --- 2010. Sovražni govor za začetnike: Očka v kadi. *Revija Narobe* 14.
91. Sobočan, Ana. Marija. 2008. Istospolne družine v heteronormativnem svetu: mami sta kakor sonce. *Narobe* 2, 5: 19—20.

92. Stacey, J., Biblarz, T. 2001. (How) Does Sexual Orientation of Parents Matter? *American Sociological Review*, 65, 2: 159—183.
93. --- 2009. Istospolne družine v Sloveniji. *Socialno delo*, 48, 1-3: 65-86. Stacey, J., Biblarz, T. 2001. (How) Does Sexual Orientation of Parents Matter? *American Sociological Review*, 65, 2: 159—183.
94. Stacey, Judith. 2010. Homofobija ni dobra za nobenega otroka/pogovor z Judith Stacey; [intervjuval]Kuhar Roman. *Revija Narobe* 4, 13: 6—9.
Dostopno na: <http://www.narobe.si/stevilka-13/intervju-judith-stacey>
95. Sullivan, Andrew. 2008. Domala normalen: argument o homoseksualnosti. Ljubljana: Krtina.
96. Šorli, Maja. 2010. Istospolne družine: z inovacijo do kulturne različnosti. *Revija Socialno Delo*, 49, 5—6: 381—388.
97. Švab, Alenka. 2001. Družina – od modernosti k postmodernizmu. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
98. --- 2002. Nove družine – nove in stare ideologije? *Časopis za kritiko znanosti*, 30, 207—208: 75—77.
99. --- 2002a. Mesto družine – družbena funkcionalnost družine v postmodernosti. *Časopis za kritiko znanosti*, 30, 207—208: 79—93.
100. --- 2003. Kako »skrbna« je država? Konceptualizacija skrbi v družinski politiki v Sloveniji. V: Sevenhuijsen, S., Švab, A. (ur.): *Labirinti skrbi: Pomen perspektive etike skrbi za socialno politiko*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
101. Švab, Alenka, Ule, Mirjana, Kuhar, Metka. 2004. Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni modernosti. Ljubljana: Založba FDV in Center za socialno psihologijo, zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, 2003.
Dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr46-47Svab.PDF> TI=Družboslovne razprave ISSN: 0352-3608.- Let. 20, št. 46/47 (avg./dec. 2004), str. 330—333.
102. Švab, Alenka, Kuhar, Roman. 2005. Neznosno udobje zasebnosti: Vsakdanje življenje gejev in lezbijk. Ljubljana: Mirovni inštitut.

103. --- 2005a. »Skrite« socialne manjšine - primer raziskovanja vsakdanjega življenja istospolno usmerjenih v Sloveniji. *Teorija in praksa*, 42, 1: 136—158.
Dostopno na: <http://www.teorijainpraksa.si/>
104. Švab, Alenka. 2005. Od tabuizacije do privatizacije homoseksualnosti (uvodnik). *Družboslovne razprave* 21(49/50), 75—77.
Dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr49-50Svab.PDF>
105. --- 2005a. Sprejeti med prijatelji, zavrjnjeni v družbi – istospolna partnerstva v Sloveniji. *Družboslovne razprave*, 21, 49—50: 139—153.
Dostopno na: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr49-50Svab2.PDF>
106. Švab, Alenka., Urek, Mojca. 2006. Nove partnerske in družinske oblike – primer istospolnih partnerskih zvez in družin v Sloveniji. V: Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M., *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče, Založba Annales.
107. Švab, Alenka, Perko, Andrej. 2010. Ali so istospolno usmerjeni pari v Sloveniji diskriminirani? :pro & contra / Alenka Švab, Andrej Perko.
Dostopno na: TI=Večer ISSN: 0350-4972.- Leto 66, št. 152 (5. jul. 2010), str. 4
108. Tasker, F. L., Golombok, S. 1997. *Growing Up in a Lesbian Family*. New York: Guilford
109. Tratnik, Suzana. 1995. Quer: teorija in politika spolnega izobčenstva. *Časopis za kritiko znanosti*. 23, 177: 63—74.
110. Ule, Mirjana. 1999. *Predsodki in diskriminacije: izbrane socialno-psihološke študije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
111. --- 2000. *Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
112. Ule, Mirjana, Kuhar, Metka. (2003). *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
113. --- 2005. *Psihologija komuniciranja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

114. ---2005. Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta. V *Mi in oni*: Vesna, Leskovšek (ur.), *Nestrpnost na Slovenskem*, 21—40. Ljubljana: Mirovni inštitut.
115. --- 2009. Socialna psihologija: analitični pristop k življenju v družbi. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
116. Urek, Mojca. 2002. *Socialno delo in spolne manjšine: prispevek na konferenci*. Lokalno - globalno – socialno: zbornik abstraktov: str. 194.
117. Urek, Mojca. 2005. Lezbične in gejevske družine v Sloveniji: Implikacije za socialno delo. *Družboslovne razprave*. 21, 49–50: 155–174.
118. Urh, Špela. 2009. Nove družine - nove stare ideologije. Časopis za kritiko znanosti, XXX (2002), 207-208. *Revija Socialno delo*, 48, 1/3: 163—165.
119. Velikonja, Nataša. 1995. Homoseksualnost in politika. *Časopis za kritiko znanosti* 23, 177: 75—88.
120. --- 2001. Glej jih odhajajoče: Reprezentacije homoseksualnosti v javnem prostoru v Sloveniji. *Časopis za kritiko znanosti* 29, 202—203: 395—409.
121. --- 2004. Spopad stališč kot medijski konstrukt. *Medijska preža* 19, 12—13. Dostopno na: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/>
122. Verša, Dorotea. 1996. Medijska podoba spolov. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. Urad za žensko politiko.
123. Vezjak, Boris. 2010. Istospolne družine v slovenski družbi. *Novi Družinski zakonik*. Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.
Dostopno na:
http://www.druzinskizakonik.si/istospolne_druzine_v_slovenski_druzbi/namesto_zakljucka_razbijamo_predsodke-prispevek_dr_Borisa_Vezjaka.html
124. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti. *Ur. l. RS*, 65/2005.
125. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Ur. l. RS*, 69/2004: 3098.
126. Zaviršek, Darja. 2000. Hendikep kot kulturna travma: historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi. Ljubljana: *cf.

127. Zaviršek, Darja. Zorn, Jelka. Videmšek, Petra. 2002. Inovativne metode v socialnem delu: opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje. Ljubljana: Študentska založba.
128. Zaviršek, Darja. 2006. Zakonska zveza in njene omejitve. V: Kobe, Z., Pribac, I., Zupancic, M. (ur.), *Prava poroka? 12 razmišljanj o zakonski zvezi*. Ljubljana: Krtina.
129. --- 2008a. *Socialno starševstvo kot ključni vidik sodobnih družbenih politik: končno poročilo o opravljenem projektu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
130. --- 2008b. *Gaybyboom v Sloveniji*. *Narobe* 2, 5: 2.
131. --- 2009. Zakaj socialno starševstvo za socialno delo. *Socialno delo* 48, 1—3: 1—2.
132. --- 2009a. Med krvjo in skrbjo: socialno starševstvo kot širitev koncepta starševstva v današnjem svetu. *Socialno delo* 48, 1—3: 3—16.
133. --- 2010. Družinski zakonik. V: Božidar Flajšman (ur.), *Kako danes živeti duh liberalizma?* Ljubljana: Liberalna akademija.
134. --- 2010a. Dr. Darja Zaviršek o Družinskem zakoniku. Dostopno na: <http://www.zavsedruzine.si/>
135. Zidar, Marija. 2003. Nove in stare reprezentacije otrok in otroštva: dekonstrukcija "protektivnega" otroštva. *Teorija in praksa* 40, 2: 357—374.
136. Zorn, Jelka. 1998. Diskriminacija in stigmatizacija lezbijk v vsakdanjem življenju. *Revija Delta* 4, 1—2: 131—150.
137. --- 1999. Homoseksualnost: (de)konstrukcija spola in seksualnosti: antropološka in feministična perspektiva. *Revija Delta* 5, 1—2: 117—131.
138. Wodak, R. 1996. *Disordes of Discourse*. London: Longman

8 PRILOGE

8.1 Seznam citiranih časopisnih besedil o družinskem zakoniku

Delo:

1. Kandidati za evropske poslance o istospolno usmerjenih. V precepu med družino in istospolnimi zvezami. Klara Škrinjar. Delo, 20. 05. 2009
2. NSi odločno proti izenačevanju istospolnih zakonskih zvez. Klara Škrinjar. Delo, 04. 07. 2009
3. Ustavno sodišče o neustavnosti dedovanja. Diskriminacija istospolnih partnerjev. Peter Jančič. Delo, 11. 07. 2009
4. Spreminjanje koncepta družinske skupnosti razburja javnost. Nekatero rešitve na mizi že jeseni. Dejan Karba, Klara Škrinjar. Delo, 06. 08. 2009
5. Družinska zakonodaja in pravni položaj istospolnih partnerjev. Ana Vodičar: Spremembe se bodo dotaknile številnih domov. Dejan Karba, Klara Škrinjar. Delo, 08. 08. 2009
6. Reforma in posodobitev družinskega prava. Otroci, geji in lezbijke do več pravic. Tanja Starič, Klara Škrinjar. Delo, 19. 09. 2009
7. Posvojitve otrok tudi za istospolne partnerje. Klara Škrinjar. Delo, 22. 09. 2009
8. Istospolna partnerstva in posvojitve otrok. V rojstnem listu starša istega spola? Klara Škrinjar. Delo, 28. 09. 2009
9. Cerkev o novem družinskem zakoniku. Le klasična družina je primerna za vzgojo. Klara Škrinjar. Delo, 30. 09. 2009
10. Razhajanja pri definiciji družine. Klara Škrinjar. Delo, 12. 10. 2009
11. Polemična razprava o istospolnih družinah. Matjaž Albreht. Delo, 13. 10. 2009
12. Po javni razpravi o novem družinskem zakoniku. Družinska ustava v veljavi šele 2011? Klara Škrinjar. Delo, 03. 11. 2009

13. Urejeni in nadnaravni? Klara Škrinjar. Delo, 05. 11. 2009
14. Borec za družino. Aleš Primc zamrznil svoje članstvo v SLS. Klara Škrinjar. Delo, 26. 11. 2009
15. Novi družinski zakonik. V primežu glasov »za« in »proti«. Klara Škrinjar. Delo, 04. 12. 2009
16. Prenova družinskega prava. K predlogu družinskega zakonika še vedno 60 do 70 pripomb na dan. Klara Škrinjar. 11. 12. 2009
17. Sporni zakonik na poti v parlament. Družinska ustava z referendumom v nahrbtniku. Klara Škrinjar. 18. 12. 2009
18. Iluzija in šovinizem namesto vsebine. Mario Belovič. Delo, 16. 02. 2010
19. Pisma bralcev. Družinski zakonik. H. Simona Grošelj. Delo, 19. 02. 2010
20. Pisma bralcev. Družinski zakonik. Maja Lupša. Delo, 22. 02. 2010
21. Predlog družinskega zakonika prvič pred poslanci. Soočenje z realnostjo ali uničenje družine. Marko Jakopec. Delo, 3. 3. 2010.
22. Razprava o družinskem zakoniku na nizki ravni. Sovražni govor v parlamentu? Klara Škrinjar. Delo, 04. 03. 2010
23. Gostujoče pero. Pomanjkljivosti novega družinskega zakonika. Dr. Rok Svetlič. Delo, 10. 03. 2010
24. Pisma bralcev. Samo katoliški duhovnik pedofil. Anton Mušič. Delo, 30. 04. 2010
25. Tema dneva. V imenu družine. Majda Vukelič. Delo, 05. 05. 2010
26. Mimogrede. Carta familiarum libertatum. Franc Milošič. Delo, 06. 05. 2010
27. Razprava o družinskem zakoniku se nadaljuje. Družina jih je družila pet ur in pol. Klara Škrinjar. Delo, 30. 06. 2010
28. Strpni. Do sebi enakih? Klara Škrinjar. Delo, 02. 07. 2010

29. Rimskokatoliška cerkev in Islamska skupnost prvič skupaj v izjavi. Družina = moški + ženska + otrok. Dejan Karba, Klara Škrinjar. Delo, 03. 07. 2010

Sobotna priloga Dela:

1. Pomisleki: Otroci manjšega boga. Sonja Merljak. Sobotna priloga, 06. 06. 2009
2. Pravice istospolno usmerjenih. Seveda smo za enakopravnost, vendar pa ... Mojca Kumerdej. Sobotna priloga, 04. 07. 2009
3. Sedemdeseta obletnica Freudove smrti. Ključ do našega zasebnega pekla ali nebes. Barbara Kramžar. Sobotna priloga, 26. 09. 2009
4. Ivan Svetlik, minister za delo: Filozofija, da je delo božja kazen za izgon iz raja, je preveč ukoreninjena. Mario Belovič, Erika Repovž. Sobotna priloga, 03. 10. 2009
5. Poštni predal 29. Zreli za priznanje realnosti? (pismo bralcev) Prof. dr. Matjaž Gams. Sobotna priloga, 24. 12. 2009
6. Poštni predal 29. Zreli za priznanje realnosti? (pismo bralcev) Franc Rado Jelerčič. Sobotna priloga, 31. 12. 2009
7. Poštni predal 29. Zreli za priznanje realnosti? Vinko Korošak. Sobotna priloga, 13. 2. 2010
8. Varuhinja človekovih pravic. Namen je oslabiti institucijo, ki je kritična do oblasti. Matjaž Albreht. Sobotna priloga, 06. 03. 2010
9. Soavtorja knjige Drugačna razmerja: Smo geji narejeni iz plastične mase, ali kaj? Vesna Milek. Sobotna priloga, 15. 05. 2010

Dnevnik:

1. Pogovor Ana M. Sobočan, avtorica prve raziskave o življenju istospolnih družin pri nas. Žalostno: družine morajo same po kostanj v žerjavico. Maja Čepin Čander. Dnevnik, 25. 02. 2009.
2. Sovražnost skrita v svobodi govora. Mojca Pišek. Dnevnik, 17. 03. 2009.
3. Za istospolne družine in umetno oplojevanje samskih žensk: "Socialno starševstvo ni slabše kot biološko". Tekst: (sta). Dnevnik, 23. 03. 2009.

4. Dr. Kuhar o razlikah med otroki v homo- in heterodružinah. Ranka Ivelja, Dnevnik, 29. 07. 2009
5. Homoseksualnost pod cerkveno lupo: greh, laži in zlorabe podatkov. V verskem glasilu Družina ne izbirajo sredstev v boju proti homoseksualnosti: grobo so popačili izsledke tujih raziskav. Ranka Ivelja. Dnevnik, 29. 07. 2009.
6. Svetlik: Z novim družinskim zakonikom do posvojitve otrok tudi istospolni partnerji Tekst: (sta). Dnevnik, 21.09.2009.
7. Študija: Istospolnost staršev ne vpliva na čustveni razvoj posvojenega otroka. Tekst: (reuters), (tap). Dnevnik, 29. 09. 2009.
8. Pravičnost in mir vsem, a ne homoseksualcem. Tekst: (ušk). Dnevnik, 30. 09. 2009.
9. Za SLS je možnost posvojitve otrok s strani istospolnih partnerjev kršitev pravic otrok. Tekst: (sta). Dnevnik, 05. 10. 2009.
10. Svetlik je napovedal ustavno presojo morebitne referendumске zahteve o družinskem zakoniku. Tekst: (sta). Dnevnik, 08. 10. 2009.
11. Pravica homoseksualcev do otrok. Debate/Pisma bralcev. Tekst: Bralka. Dnevnik, 09. 10. 2009
12. Družinski zakonik: Javno mnenje delijo posvojitve otrok, ki bi bile omogočene tudi istospolnim partnerjem. Tekst: (sta). Dnevnik, 12. 10. 2009
13. Pojmovanje družine nov poligon za politični boj. Ranka Ivelja. Dnevnik, 13. 10. 2009.
14. Debate/Kolumne. Licemerje. Vlado Mihelj. Dnevnik, 28. 10. 2009
15. Predlog družinskega zakonika tudi ob koncu javne razprave razdvaja javnost. Tekst: (sta), Dnevnik, 30. 10. 2009
16. Ministrstvo za delo iz družinskega zakonika ni umaknilo predloga o izenačitvi istospolnih skupnosti z zakonsko zvezo. Tekst: (sta), Dnevnik, 30. 11. 2009.
17. Sporne določbe ostajajo v družinskem zakoniku. Ranka Ivelja. Dnevnik, 01. 12. 2009.

18. Čebašek-Travnikova: Prizadevala si bom, da se določi, ki omogoča posvojitve otrok istospolnim parom, vključi v družinski zakonik. Tekst: (sta). Dnevnik, 05. 12. 2009.
19. NSi poziva vlado, naj ne sprejme novega družinskega zakonika, ker "otroka obravnava kot predmet". Tekst: (sta). Dnevnik, 08. 12. 2009.
20. Novi očitki glede "posega v temeljno družino": SLS poziva k umiku družinskega zakonika. Tekst: (sta). Dnevnik, 09. 12. 2009.
21. Sociologi podpirajo družinski zakonik, saj "sledi družbeni realnosti". Tekst: (sta). Dnevnik, 09. 12. 2009.
22. Svetlik: Tradicionalna družina je oblika, ki je morda zaželena, ni pa edina. Tekst: (sta). Dnevnik, 10. 12. 2009. Tekst: (sta)
23. SLS in SDS nasprotujeta predlaganemu družinskemu zakoniku in grozita z referendumom. Tekst: (sta). Dnevnik, 11. 12. 2009.
24. Za Blažiča potrditev družinskega zakonika korak k pluralizaciji, Primc poziva vladne stranke na popravni izpit. Tekst: (sta). Dnevnik, 17. 12. 2009.
25. Minister Svetlik: Tradicionalno družino ohranjamo nedotaknjeno. Ranka Ivelja. Dnevnik, 18. 12. 2009.
26. Novinarsko častno razsodišče: Petrovčič, Repovž in Kastelčeva so kršili novinarski kodeks. Tekst: (sta). Dnevnik, 27. 01.2 010.
27. Burna razprava o družinskem zakoniku: Za opozicijo je predlog nesprejemljiv. Tekst: (sta). Dnevnik, 02. 03. 2010
28. Liberalna akademija obsoja sovražni govor v obravnavi družinskega zakonika. Tekst: (sta). Dnevnik, 03. 03. 2010.
29. Debate/Kolumne: Od 2. zasedanja Avnoja do 2. Republike. (iz enoumja v brezumje). Vlado Mihelj. Dnevnik, 03. 03. 2010.
30. Debate/Komentarji: Ovce, koze in pastirji ljudstva. Ranka Ivelja. Dnevnik, 27. 07. 2010.

31. Pirnat: Zakonodajalec je šel z možnostjo posvojitve otrok s strani istospolnih predaleč. Tekst: (sta). Dnevnik, 22. 04. 2010.

32. O tetah, nečakih in pogrebu družine. Razprava o družinskem zakoniku v državnozbornem odboru v znamenju znanih stališč in nekaj izvernih retoričnih domislic. Petra Mlakar. Dnevnik, 05. 05. 2010.

33. Čačinovič Vogrinčič: Družinski zakonik prinaša nove vrednote za človeško skupnost. Tekst: (sta). Dnevnik, 06. 05. 2010.

34. Od tet do suhih vej in kokoši. Petra Mlakar. Dnevnik, 06. 05. 2010.

35. V parlamentu vse manj strpno o družinskem zakoniku. Na matičnem odboru državnega zbora so začele padati ostrejšje besede. Petra Mlakar. Dnevnik, 30. 06. 2010.

Dnevnikov Objektiv:

1. V objektivu istospolne družine. Iz Dnevnikovega Objektiva: Zadnji tabu-mama ni ena sama ... Maja Čepin Čander. Dnevnikov objektiv, 21. 03. 2009.
2. Dr. Darja Zaviršek, sociologinja. Otrok ne potrebuje očeta in mame, potrebuje odgovorne odrasle. Maja Čepin Čander. Dnevnikov objektiv, 12. 09. 2009.
3. V objektivu: družinska ustava. Družinska ustava razburkala Slovenijo: Zakon, ki človeku ne pusti spati. Ranka Ivelja. Dnevnikov objektiv, 24. 10. 2009.
4. Objektiv: intervju dr. Ivan Svetlik, minister za delo, družino in socialne zadeve. Najprej si zase odgovoren sam. Ervin Hladnik – Milharčič. Dnevnikov objektiv, 16. 01. 2010
5. V objektivu: mavrična družina v sliki in besedi družinskemu zakoniku ob rob. Želeli sva pokazati javnosti, da obstajamo. Blaž Petkovič. Dnevnikov objektiv, 20. 02. 2010.
6. Objektiv: dr. Darij Zadnikar filozof. Temeljna značilnost fašizma je vedno gospostvo normalnosti. Maja Čepin Čander. Dnevnikov objektiv, 10. 04. 2010.
7. Boris Pintar pisatelj. Geji, ki uživajo privilegije, ker so geji. Lucidno, iskreno in odprto o mrežah skrite in odkrite (homo)seksualnosti v sodobni družbi. Nina Kokelj, Saša Rakef Dnevnikov objektiv, 10. 04. 2010.

8. V objektivu: Družinski zakonik. Plemenska skupnost. Tatjana Greif. Dnevnikov objektiv, 08. 05. 2010.

Družina:

1. Modernejša definicija družine? Barbara Kastelec. Družina, 19. 7. 2009.
2. Nov predlog Družinskega zakonika. Barbara Kastelec. Družina, 27. 9. 2009.
3. Ohranimo in okrepimo vrednoto zakonske zveze in družine. Komisija Pravičnost in mir. Družina, 29. 9. 2009.
4. Ohranimo in okrepimo vrednote. Komisija Pravičnost in mir za okrepitev vrednote zakonske zveze in družine. Anton Stres. Družina, 4. 10. 2009.
5. Okrepiti pomen družine. Barbara Kastelec. Družina, 11. 10. 2009.
6. »Umaknite sporni predlog!« Javna razprava o družinskem zakoniku. Bogomir Štefanič ml. Družina, 18. 10. 2009
7. Pravni vidiki sprememb zakonske zveze. Andrej Naglič. Družina, 18. 10. 2009.
Komentar: Vladimir Gajšek: Druženje v družini (20. 10. 2009)
8. Odmevi, Predlogi. Pačenje podobe življenja. Anej Sam, Ljubljana. Družina, 18. 10. 2009.
9. Odmevi, Predlogi. Novi družinski zakonik. Valerij Grašič, Kranj. Družina, 25. 10. 2009.
10. Družina naj bo zgrajena na ljubezni med možem in ženo'. Msgr. dr. Anton Stres predsednik Komisije Pravičnost in mir pri SŠK. Družina, 26. 10. 2009.
11. Za družino in pravice otrok. Mo. P. in K. H. Družina, 1. 11. 2009.
12. Odmevi, predlogi. Pravica otroka. Gašper M. Otrin, Torino. Družina, 1. 11. 2009.
13. Ministri/ce, ne podprite predlaganega družinskega zakonika! Komisija Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci. Družina, 9. 12. 2009.
14. Na obzorju je referendum. Bogomir Štefanič ml. Družina, 3. 1. 2010.

15. Odmevi, predlogi. Družinskemu zakoniku na rob. Anton Gričnik, Ljubljana. Družina, 3. 1. 2010.
16. Odmevi in predlogi. Družinski zakonik. Ivan Glušič, Mozirje. Družina, 10. 1. 2010.
17. Odmevi in predlogi. Stroka. Cilka Avsenik, Jesenice. Družina, 17. 1. 2010.
18. Zadetek v polno in strel v prazno. Aleš Primc. Družina, 24. 1. 2010.
19. Odpiranje Pandorine skrinjice. Bogomir Štefanič ml. Družina, 21. 2. 2010.
20. Odmevi in predlogi. Kam plovemo? Ivan Glušič, Mozirje. Družina, 21. 2. 2010.
21. Odmevi in predlogi. Vsiljevanje homoseksualne ideologije. Barbara Kastelec. Družina, 21. 2. 2010.
22. Potiskanje v spiralo molka. Bogomir Štefanič ml. Družina, 28. 2. 2010.
23. Odmevi, predlogi. O družinskem zakoniku. Martina Krečič, Vipava. Družina, 7. 3. 2010.
24. Odmevi, predlogi. SOS za kulturo življenja. Anton Mušič, Škofljica. Družina, 14. 3. 2010.
25. Ločnica je zdrava pamet. Civilna iniciativa za družino in pravice otrok. Bogomir Štefanič ml. Družina, 21. 3. 2010.
26. Odmevi in predlogi. Popoln umik družinskega zakonika. Civilna iniciativa za družino in pravice otrok, predsednik Aleš Primc. Družina, 11. 4. 2010.
27. Zatirana večina. Andrej Marko Poznič Družina, 18. 7. 2010.

Mladina:

1. Manipulator. Vedno več homofobije. Žrtev homofobnih napadov Robert Kulovec Mueller ne bo več tiho. Peter Petrovčič. Družina, 2009 / 09 /.
2. 8 dni na teden. Dr. Darja Zaviršek. Sociologinja, profesorica na ljubljanski Fakulteti za socialno delo. Staš Zgonik. Mladina, 2009 / 12 /.

3. Drugi. Poskus požiga lokala in napad na gejevskega aktivista. Kako sta na dan polnoletnosti države homofobno nasilje in nestrpni govor dosegla vrhunec. Deja Crnović. Mladina, 2009 / 26 /.
4. Družina. Vse za dobro otroka. Se nam zaradi novega družinskega zakonika, ki bo posvojitve otrok omogočil tudi istospolno usmerjenim, obeta še ena jesen, nestrpna do drugačnih? Vanja Pirc. Mladina, 2009 / 38 /.
5. Družina. Homofobni posvet. RKC in politična desnica sta razkrili načrt za boj proti družinskemu zakoniku: ker prinaša družinske pravice tudi istospolno usmerjenim, naj bi uničil slovenski narod. Vanja Pirc. Mladina, 2009 / 49 /.
6. Družina. »Kri ni pomembnejša od socialnega partnerstva«. O družinskem zakoniku je spregovorila tudi stroka. Vanja Pirc. Mladina, 2009 / 49 /.
7. Intervju. Dr. Alenka Švab, sociologinja. Vanja Pirc. Mladina, 2009 / 51 /.
8. Družinski zakonik. Tekmovanje v nestrpnosti. Družinski zakonik je preživel prvo obravnavo v državnem zboru, vendar za kakšno ceno? Mladina, Deja Crnović 2010 / 09 /.
9. Uvodnik. Tudi jaz sem gej. Grega Repovž. Mladina, 2010 / 09 /.

9 POVZETEK

V prvem delu naloge uvodoma predstavim teorije reprezenatacije in razumevanje diskurza, kot ga je utemeljil teoretik Michael Foucault. Slednje je temelj za nadaljnje razumevanje medijskih reprezentacij in kritične diskurzivne analize medijskih tekstov. Kritična diskurzivna analiza (KDA), je metoda, ki jo uporabim v drugem delu naloge za analizo izbranih tiskanih medijev o družinskem zakoniku. Še pred tem v teoretičnem delu predstavim cilje, načela, usmeritve ter nekatere pomembne novosti, ki jih prinaša novi družinski zakonik. V nadaljevanju poglavja o novem družinskem zakoniku, skušam locirati nekatere značilnosti diskurza o zakoniku, in sicer na način, da diskurz razstavim na različne fokuse, oziroma glavne teme. Pri tem se opiram na relevantno teorijo iz vsakega področja obravnavane teme. Pet tematskih okvirov, značilnih za diskurz o družinskem zakoniku predstavljajo: »družina in starševstvo«, »skrb za otroke«, »pojmovanja moškosti in ženskosti«, »razmerje med zakonodajo, politiko in vsakdanjim življenjem istospolnih partnerskih skupnosti in družin« in »dojemanje homoseksualnosti«. V zadnjem poglavju teoretičnega dela naloge, podrobneje predstavim teorijo o pluralizaciji družinskega življenja ter teze o ideologiji tradicionalne družine. V okviru teh sprememb, predstavim tudi koncept socialnega starševstva. Poglavje zaključim z umestitvijo obravnavane problematike v socialnovarstveni kontekst, pri čemer se sprašujem, kakšno vlogo in nalogo pred socialno delo postavljajo nekatera vprašanja, ki jih poraja diskurz o družinskem zakoniku.

V drugem delu diplomske naloge se, kot rečeno lotevam analize izbranih tiskanih medijev o predlogu novega družinskega zakonika. Metodološko se pri tem opiram na teorijo kritične diskurzivne analize (KDA). Slednja skuša z empirično jezikovno analizo prispevati k razreševanju družboslovnih vprašanj. Namen moje diplomske naloge je bil ugotoviti, kako so izbrani tiskani mediji reprezentirali, konstruirali in razlagali dogajanja, ki zadevajo družinski zakonik. Kritična analiza medijskih tekstov (časopisnih člankov) se ni osredotočila zgolj na novinarsko besedilo, temveč tudi na diskurzivne in družbeno kulturne prakse. Ko sem analizirala diskurz o družinskem zakoniku, sem se tako lotevala analize družbenega, ideološkega in političnega vidika. Pozorna sem bila na skrita protislovja v diskurzu, zlasti protislovja med dominantnimi in alternativnimi interpretacijami. Slednje predstavim s pomočjo argumentov za in proti zakoniku. Preden se lotim kritične analize časopisnih besedil v luči argumentov za in proti zakoniku, izpostavim tri probleme, ki so predstavljali »jabolko spora« v razpravi. Gre z zakonikom predlagane člene, ki predvidevajo redefinicijo družine in zakonske zveze ter istospolne posvojitve.

Analiza tiskanih medijev je pokazala, da se je v diskurzu o družinskem zakoniku pogosto pojavljal medijski format za in proti, kjer so bili soočeni podporniki in nasprotniki zakonika. Znotraj razprave so se tako pojavljala protislovja med dominantnimi in alternativnimi

interpretacijami. Dominantne, vladajoče interpretacije so se izkazale kot ideološke in konservativne, alternativne interpretacije pa so bile na drugi strani bolj stvarne, liberalne in demokratične. Dominantne interpretacije so se odražale v argumentih nasprotnikov, alternativne interpretacije pa v argumentih podpornikov zakonika. Analiza argumentov nasprotnikov zakonika je pokazala, da v Sloveniji na homoseksualnost v veliki meri, še vedno gledamo, kot na nekaj bolezenskega, nenaravnega in nenormalnega. Homoseksualnost je tako v okviru diskurza o družinskem zakoniku umeščena v medicinski diskurz, v diskurz »naravnega« in »pedsodkovni« diskurz. Večina razprav o predlogu družinskega zakonika je pokazala tudi, da je družina polje ideoloških spopadov. Nasprotniki so bili v nameri, da bi obdržali stanje, kjer ima heteroseksualna večina v rokah privilegije, status in moč, pripravljeni uporabiti vsa sredstva; manipulacijo, laži, sovražni govor, politično stigmatizacijo homoseksualnosti, potvarjanje znanstvenih raziskav, širjenje moralne panike, ko gre za vprašanje istospolnih posvojitvev in istospolnega starševstva, sklicevanje na »moralno« večino in vzbujanje krivde istospolni manjšini, ker naj bi ta ogrožala heteroseksualno večino, uporabo nacionalističnega diskurza z žargonom ogroženosti, preusmerjanje pozornosti na druga, domnevno pomembnejša vprašanja, priložnost za izrekanje o homoseksualni manjšini, pa ne nazadnje izrabljajo tudi kot poziv k referendumu o družinskem zakoniku. Analiza diskurza podpornikov zakonika je na drugi strani pokazala, da so bili ti nekako primorani stati v obrambni poziciji in z argumenti odgovarjati na očitke nasprotnikov. Diskurz podpornikov zakonika je pokazal strpen, demokratičen pristop k razpravi, v katerem pa so bili predlagatelji zakonika kljub strokovno podkovanim argumentom in dobrim namenom, da bi z zakonikom odpravili dolgoletno pravno diskriminacijo istospolne manjšine, potisnjeni v nekakšno opravičevanje zakonika. Slednje pomeni, da so podporniki zakonika padli v past in tudi sami začeli opravičevati predlagane rešitve zakonika.

Moji predlogi gredo predvsem v smeri destigmatizacije in dekonstrukcije »drugačnosti« istospolnih partnerstev in družin. Za dosego slednjega, je kot prvo potrebno sprejeti nediskriminatorno zakonodajo. Odpravljanje pravne diskriminacije homoseksualnosti bi morala iti nadalje z roko v roki z odpravljanjem družbene stigmatizacije, pri čemer ima med drugim, svojo vlogo in nalogo tudi stroka socialnega dela. Socialne delavke in delavci moramo pri svojem delu preizpraševati heteronormativnost in si prizadevati za vzpostavljanje vidnosti istospolnih partnerstev in družin.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **Hana Nosan** vpisana na Fakulteto za socialno delo v štud. letu 2005/2006 kot izredna študentka izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom **Medijske reprezentacije novega družinskega zakonika** napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice red. prof. dr. Darje Završek.

Datum:

Podpis: